

290/2

2003

0-3

03. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები

ТРУДЫ ТБИЛИССКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. ИВ. ДЖАВАХИШВИЛИ

PROCEEDINGS OF I. JAVAKHISHVILI TBILISI STATE
UNIVERSITY

ISSN 1512-1313

ეკონომიკა
ЭКОНОМИКА
ECONOMICS

1-2

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

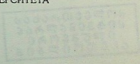
PROCEEDINGS OF Tbilisi State University
ECONOMICS
1980

ECONOMICS

215

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ИЗДАТЕЛЬСТВО ТБИЛИССКОГО УНИВЕРСИТЕТА
TBILISI UNIVERSITY PRESS

ТРУДЫ ТБИЛИССКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. ИВ. ДЖАВАХИШВИЛИ

PROCEEDINGS OF I. JAVAKHISHVILI TBILISI STATE
UNIVERSITY

350

ЭКОНОМИКА ECONOMICS

1-2

ТБИЛИСИ 2003 TBILISI

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები

350

ეკონომიკა

1-2

თბილისი 2003

საქართველოს
პარლამენტის
ეკონომიკის
ბიბლიოთეკა

სარედაქციო კოლეჯია

აპთანდილ სილაბაძე – თავმჯდომარე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ლარისა ყორღანაშვილი – რედაქტორი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ნინო პაპანაშვილი – პასუხისმგებელი მდივანი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი

იური ანანიაშვილი (ემდ, პროფ.)
 როზეტა ასათიანი (ემდ, პროფ.)
 კლიმენტი არელაშვილი (ემდ, პროფ.)
 ნოდარ ბიჭიაშვილი (ემდ, პროფ.)
 ესტატე ბოლოკაძე (ემდ, პროფ.)
 ბიკენტი გაბიაშვილი (ემდ, პროფ.)
 გივი გამსახურდია (ემდ, პროფ.)
 რევაზ გოგოხია (ემდ, პროფ.)
 გრიგოლ თოდუა (ემდ, პროფ.)
 მურთაზ მაღრაძე (ემდ, პროფ.)
 ელგუჯა მეჭვბიშვილი (ემდ, პროფ.)
 გივი მიქელაძე (ტმდ, პროფ.)
 გაიოზ ნადირაშვილი (ტმდ, პროფ.)

ნუგზარ პაიჭაძე (ემდ, პროფ.)
 ოთარ ხალარეიშვილი (ემდ, პროფ.)
 მირიან ტუხაშვილი (ემდ, პროფ.)
 როინ ქუტიძე (ემდ, პროფ.)
 თამაზ ჩიკვაძე (ემდ, პროფ.)
 ელუარდ ცირაშუა (ემდ, პროფ.)
 ნოდარ ჭითანაია (ემდ, პროფ.)
 მიხეილ ჯიბუტი (ემდ, პროფ.)
 თენგიზ ჭიბარიშვილი (ემკ, პროფ.)
 გიორგი ბაბუნაშვილი (ემკ, პროფ.)
 იზოლდა ადეიშვილი (ტმკ, დოც.)
 ჯემალ კახნიაშვილი (ემკ, დოც.)
 ფიქრია წოწკოლაური (ემკ, დოც.)

სარედაქციო კოლეჯიის უცხოელი წევრები:

- პატრიკ ბულონი** - პარიზი 8 უნივერსიტეტის პროფესორი (საფრანგეთი)
- მელანო რინი** - ბრუნელის უნივერსიტეტის ასოცირებული წევრი, დოქტორი (დიდი ბრიტანეთი)
- პარალელ კენცი** - ბრანდენბურგის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი (გერმანია)
- ვლადიმერ შენაევი** - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ევროპის (რუსეთი) ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე, აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი
- იოჰან ციშერმანი** - ბრემენის უნივერსიტეტის პროფესორი (გერმანია)
- ძრის ჯარმისი** - ბრუნელის უნივერსიტეტის პროფესორი (დიდი ბრიტანეთი)

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2003

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა
საქართველოს
რესპუბლიკის
თბილისი

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Авთანდიл Силагадзе - председатель, член-корреспондент Академии наук Грузии,
доктор экономических наук, профессор

Лариса Корганашвили - редактор, доктор экономических наук, профессор

Нино Папачашвили - ответственный секретарь, кандидат экономических наук

Юрий Ананиашвили (дэн, проф.)

Розета Асатиани (дэн, проф.)

Клименти Ачелашвили (дэн, проф.)

Нодар Бичнашвили (дэн, проф.)

Эстатэ Болокадзе (дэн, проф.)

Викенти Габидзашвили (дэн, проф.)

Гиви Гамсахурдия (дэн, проф.)

Реваз Гогохия (дэн, проф.)

Григол Тодуа (дэн, проф.)

Муртаз Маградзе (дэн, проф.)

Элгуджа Меквабишвили (дэн, проф.)

Гиви Микеладзе (дтн, проф.)

Ганоз Надирашвили (дтн, проф.)

Нугзар Паичадзе (дэн, проф.)

Отар Сагареишвили (дэн, проф.)

Мириан Тухашвили (дэн, проф.)

Роин Кутидзе (дэн, проф.)

Тамаз Чикваидзе (дэн, проф.)

Эдуард Цирамуа (дэн, проф.)

Нодар Читанава (дэн, проф.)

Михаил Джибути (дэн, проф.)

Тенгиз Чиabriшвили (кэн, проф.)

Георгий Бабунашвили (кэн, проф.)

Изольда Адеишвили (ктн, доц.)

Джемал Кахнишвили (кэн, доц.)

Пикриа Цоцколаури (кэн, доц.)

Иностранные члены редакционной коллегии

Патрик Булон - профессор университета "Париж 8" (Франция)

Мелани Рин - ассоциированный член Брунельского университета, доктор
(Великобритания)

Гаралд Кунц - декан экономического факультета Технологического института
Бранденбурга, профессор (Германия)

Владимир Шенаев - заместитель директора института Европы (Россия) Российской
Академии наук, член-корреспондент академии

Иоган Цимерман - профессор Бременского университета (Германия)

Крис Джарвис - профессор Брунельского университета (Великобритания)

EDITORIAL BOARD

AVTANDIL SILAGADZE - Editor-in-Chief, Corresponding Member of the Georgian Academy of Sciences, Doctor of Science (Economy), Professor
LARISA KORGANASHVILI - Editor, Doctor of Science (Economy), Professor
NINO PAPACHASHVILI - Executive Secretary, Candidate of Science (Economy)

Iuri Ananiashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Nugzar Paichadze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Rozeta Asatiani (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Otar Tsagareishvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Klimenti Achelashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Miriam Tukhashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Nodari Bichiashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Roin Kutidze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Estate Bolokadze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Tamaz Chikvaide (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Bikenti Gabidzashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Eduard Tsiramaia (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Givi Gamsakhurdia (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Nodar Chitanava (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Revaz Gogokhia (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Mikhail Jibuti (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Grigol Todua (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Tengiz Chiabrishvili (Cand. Sci.(Econ.), Prof.)
Murtaz Magradze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	George Babunashvili (Cand. Sci.(Econ.), Prof.)
Elguja Mekvabishvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Izolda Adeishvili (Cand. Sci.(Technol.), Assist.prof.)
Givi Mikeladze (Dr. Sci.(Technol.), Prof.)	Jemal Kakhniashvili (Cand. Sci.(Econ.), Assist. prof.)
Gairoz Nadirashvili (Dr. Sci.(Technol.), Prof.)	Pikria Tsotskolauri (Cand. Sci.(Econ.), Assist. prof.)

Associate Editors (Foreign)

- Patrick Boulon** - Paris 8, University Professor (France)
Melanie Rain - Brunel University associated member, Dr. (UK)
Harald Kunz - Brandenburg Technological institute, Dean of economics Depart, Prof. (Germany)
Vladimir Shenaev - Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences, Deputy Director of Institute of Europe (Russia)
Johan Zimmermann - Professor, Bremen University (Germany)
Chris Jarvis-Brunel University Professor (UK)

ეკონომიკური თეორია.
ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია

ა. სილაგაძე, თ. ათაბეგიშვილი

ეკონომიკის მიცნობისათვის დოქტორები საქართველოში (ა-ბ)

ქართულ ეკონომიკურ მეცნიერებაში ბევრი ღირსეული ადამიანი მოღვაწეობდა და მოღვაწეობს. სამწუხაროდ, მათი საქმიანობის შესახებ ინფორმაციები გაიშვიათდა. მოცემულ პუბლიკაციაში ამ ნაკლის გარკვეულწილად დაძლევის მიზნით ვაქვეყნებთ მასალებს ამჯერად მხოლოდ საქართველოში მოღვაწე ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორების ცხოვრებისა და შემოქმედებითი მოღვაწეობის შესახებ.

გამოსაქვეყნებელი მასალები შეგროვდა და გაანალიზდა საარქივო და ჩვენი კოლეგების დახმარებით მოწოდებული ინფორმაციების საფუძველზე შემდეგი სპეციალური კითხვარის საფუძველზე: 1. გვარი, სახელი, მამის სახელი, დაბადების წელი, ადგილი; 2. სადოქტორო დისერტაციის დაცვის წელი; 3. რომელი უმაღლესი სასწავლებელი (უნივერსიტეტი) დაამთავრა და როდის; 4. სამეცნიერო და სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობა (უმაღლესი სასწავლებელი, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი – წლების აღნიშვნით); 5. სახელმწიფო სამსახურში მოღვაწეობა (არანაკლებ დამოუკიდებელი უწყების ხელმძღვანელის მოადგილის თანამდებობისა – წლების აღნიშვნით) და 6. არაუმეტეს სამი ძირითადი გამოქვეყნებული ნაშრომი (მონოგრაფია – გამოცემის წელი).

წინამდებარე პუბლიკაცია არ იქნება დაზღვეული ხარვეზებისაგან და მათი სრულყოფისათვის გამოთქმული ყველა საქმიანი შენიშვნა გათვალისწინებული იქნება მომავალ მუშაობაში.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ამჯერად ვთავაზობთ ინფორმაციულ-ანალიტიკურ მასალებს, მხოლოდ საქართველოში მოღვაწე ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორების შესახებ აღფავეტის მიხედვით.

აბესაძე რამაზ ბორისის ძე, დ. 1952 წ. ქ. ტყიბულში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2000). დაამთავრა თსუ საინჟინრო-ეკონომიკის ფაკ-ტი (1974). იჯი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის წამყვანი მეცნ. მუშაკი (1974-91), ლაბორატორიის გამგე (1991-97), განყ. გამგე (1997-2000), 2002 წლიდან კი არის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში, თსუ დოცენტი (1996-2000), პროფესორი (2002 წლიდან). ძირითადი შრომები: „მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი და ელექტროენერჯის წარმოებისა და მოხმარების ეფექტიანობა საქართველოში“, თბ., „მეცნიერება“, 1987წ.; „სათბობ-ენერგეტიკული კომპლექსის ეკონომიკური პრობლემები“, თბ., „მეცნიერება“, 1991 წ. (რუსულ ენაზე); „ენერგოეკოლოგიური ბაზრის ფორმირებისა და მისი მაკროეკონომიკური რეგულირების თეორიული პრობლემები“, თბ., „ცოდნის წყარო“, 1999წ.

აბულაძე ვალერიან ივანეს ძე (1907-1973), დ. ქუთაისის რ-ნის ს. კვახტორში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1963). პროფესორი. დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკ-ტი. (შემდგომში საფინანსო-ეკონომიკის ინსტიტუტი, 1930). იყო თსუ დოცენტი (1934-41). იმყოფებოდა საბჭოთა არმიის რიგებში (1941-46). იყო თბილისის სახ. სამედიცინო ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1950-73), პროფესორი. ძირითადი შრომები: „საქართველოს სსრ შინაგაბრუნება 1921-1932 წწ.“; თბ., საქ. სსრ ვაჭრობის სამინისტროს გამომც., 1962 წ. (რუსულ ენაზე); „საქართველოს სსრ შინაგაბრუნება 1933-1941 წწ.“ თბ. „მეცნიერება“, 1968 წ. (რუსულ ენაზე).

ადეაძე ვალერიან სერგოს ძე, დ. 1931 წ. ახალქალაქის რ-ნის ს. პტენაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1970). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1953). იგი იყო 1958-93 წწ. – თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის ასისტენტი, სახალხო მეურნეობისა და ეკონ. მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის დოცენტი (1961-71), პროფესორი (1971 წლიდან), გამგე (1978-93). საქ. სსრ სახ. საგეგმო კომიტეტთან არსებული ეკონომიკისა და დაგეგმვის ინ-ტის დირექტორის მოადგილე (1973-88), დირექტორი (1988-93). 1989-91 წწ. ყოფილი სსრ კავშირის სახალხო დეპუტატი. 1992 წ. (მარტი-ოქტომბერი) – საქ. სახელმწიფო საბჭოს წევრი, ეკონომიკის საკითხთა კომისიის თავ-რე. საქ. სახელმწიფო ქონების მართვის სახელმწიფო კომიტეტის თავ-რე (1992 წ. მაისი-ოქტომბერი). საქ. პარლამენტის წევრი, ეკონომიკის საკითხების კომისიის თავ-რე. (1992-93). რუსეთის უფედრაციაში საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი (1993-95). 1995-99 წწ. საქ-ოს სრულუფლებიანი წარმომადგენელი დსთ-ს ეკონომიკური კავშირის სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური კომიტეტის კოლეგიაში, კოლეგიის წევრი. საქ-ოს სრულუფლებიანი წარმომადგენელი დსთ-ს ეკ. საბჭოსთან არსებულ ეკონომიკურ საკითხთა კომისიაში (1999 წლიდან). სრულიად რუსეთის საფინანსო-ეკონომიკური ინ-ტის ეკონომიკის, პოლიტიკისა და კულტურის ისტორიის კათედრის გამგე (1999 წლიდან). ძირითადი შრომები: „საქართველოს სსრ ეკონომიკური განვითარება ომის შემდგომ პერიოდში“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1968 წ.; „საქართველოს სსრ მრეწველობის ზრდის ტემპები და სტრუქტურა ომის შემდგომ პერიოდში“, თბ. თსუ გამომც., 1970 წ.; „სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაჩქარება: საქართველოს სსრ გამოცდილება“. თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1987 წ.

ადეიშვილი გიორგი გიორგის ძე (1927-1999), დ. ვანის რ-ნის ს. ყუმურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1950). იგი იყო თსუ პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის ასპირანტი (1951-53), დოცენტი (1955-72), პროფესორი (1972 წლიდან), გამგე (1986-99). საქ. პროფესიული ტექნიკური განათლების სახელმწიფო კომიტეტის თავ-რის მოადგილე (1976-78). ძირითადი შრომები: „შრომითი რესურსების კვლავწარმოების პრობლემები საქართველოში“, თბ., თსუ გამომც. 1971; „შრომის საზოგადოებრივი დანაწილებისა და ცვალებადობის არსი“, თბ., თსუ გამომც. 1968; „წარმოების ინტენსიფიკაცია და სპეციალისტთა კადრების მომზადების საკითხები“, თბ., თსუ გამომც. 1989 წ.

ალიკოშვილი ოთარ გიორგის ძე (1932-1989), დ. სიღნაღში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1984), პროფესორი. დაამთავრა საქ. სასოფლო სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1955). იგი იყო სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი, სექტორის გამგე. ზოოვეტერინარული ინ-ტის ეკონომიკის კათედრის გამგე (1987-1989). ძირითადი შრომები: „სამეურნეობათაშორისო კოოპერაციის განვითარება საქართველოს სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1977 წ.; „სამეურნეობათაშორისო კოოპერაცია და აგროსაწარმო

ინტეგრაცია", თბ., „ცოდნა“, 1977 წ., „სამეურნეობათა შორისო კოოპერაციისა და აგროსამრეწველო ინტეგრაციის განვითარების ეკონომიკური პრობლემები საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1986 წ.

ანანიაშვილი იური შალვას ძე, დ. 1951 წ. ახალქალაქის რ-ნის ს. კოთელაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). დაამთავრა თსუ საინჟინრო-ეკონომიკის ფაკ-ტი (1973). იყო ავტომატიზაციის საშუალებების ს/კ ინ-ტის თანამშრომელი (1973-74), თსუ დოცენტი (1981-1998), 1998 წლიდან კი – პროფესორი. გამოქვეყნებულ შრომებში გამოკვლეული აქვს დარგთაშორისი მოდელები სხვადასხვა ასპექტით.

ანდულაძე რობერტ ვასილის ძე, დ. 1937 წ. კასპის რ-ნის ს. თელავტორში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1988). პროფესორი. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის აგრონომიული ფაკ-ტი (1959). იყო სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ს/მ ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტის უმც. მეცნ. თანამშრ. (1959-66) უფრ. მეცნიერ-თანამშრომელი (1966-69). განყ. გამგე (1969-70), დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო ნაწილში (1970-84). ს/მ მეცნ. აკადემიის ამიერკავკასიის განყ. პრეზიდიუმის თავ-რის მოადგილე (1984 წლიდან). 1990 წლიდან არის საქ. აგრარული უნ-ტის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „მიწათსარგებლობის თავისებურებანი და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ეფექტიანად გამოყენება“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1976 წ., „საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების ძირითადი მიმართულებანი წარმოების სპეციალიზაციისა და კონცენტრაციის პროცესში“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1979 წ. (თანაავტ.); „სოფლის მეურნეობის მართვა თანამედროვე მეთოდებითა დონეზე“, თბ. „ცოდნა“, 1981.

ასათიანი იოველ ესტატეს ძე (1907-2002). დ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1930). იყო თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანის მოადგილე (1935-36), დოცენტი (1975-78). საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრ. (1969-96), მთ. მეცნ. თანამშრ. (1996-2000), მეცნ.-კონსულტანტი (2002 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ილია ჭავჭავაძე და თბილისის ქართული საადგილმამულო ბანკი“, თბ. „მეცნიერება“, 1994 წ.; „ინდუსტრიალიზაციის საბჭოთა მეთოდი“, თბ. „მეცნიერება“, 1953 წ.; „თბილისის საადგილმამულო ბანკის დაარსება“, თბ. „მეცნიერება“, 1973 წ.

ასათიანი რევაზ ნოდარის ძე, დ. 1951 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990). დაამთავრა თსუ საინჟინრო ეკონომიკის ფაკ-ტი (1973). იგი იყო საქ. აგროსამრეწველო კომპლექსის სამეცნ.-კვლევითი ინ-ტის უმცრ. მეცნ. მუშაკი (1976-78), საქ. აგრარული უნივერსიტეტის ასისტენტი (1981-84), დოცენტი (1984-90), პროფესორი (1990 წლიდან), კათედრის გამგე (1986-90), 2001 წლიდან არის ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანი (1990-2001). ძირითადი შრომები: „რეგიონალური სასურსათო კომპლექსების ფორმირება და მართვის ორგანიზაცია“, თბ. აგრ. უნ-ტის გამომც. 1990 წ.; „საინფორმაციო-საკონსულტაციო სამსახური აგროსამრეწველო კომპლექსში“, თბ. აგრ. უნ-ტის გამომც. 2002 წ.

ასათიანი როზეტა შალვას ას., დ. 1939 წ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1962). იგი იყო თსუ პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის ასისტენტი (1972-74), უფ. მასწავლებელი (1974-83), დოცენტი (1983-93); არის თსუ ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი (1993 წლიდან). ძირითადი შრომები: „მომსახურება და საბაზრო სისტემა“ თბ. თსუ გამომც., 1993 წ.; „ფული და ფულადი სისტემები“, თბ., საგამომცემლო ფირმა „სიახლე“, 1996 წ.; „საქართველოს ეკონომიკა: წარსული, აწმყო, მომავალი“, თბ. საგამომცემლო ფირმა „სიახლე“, 2002 წ.

ანკლაშვილი კლიმენტი ვასილის ძე, დ. 1941 წ. ახალქალაქის რ-ნის ს. კოთელაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1997). დაამთავრა ქ. მოსკოვის სახ. უნ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1965). იგი იყო სსრკ მეცნ. აკად. ციმბირის განყ-ის

პროფესორი. იგი სამეცნიერო შრომებში იკვლევს და აანალიზებს კავდაბანდებების, აგრეგირებული დარტაშორისი ბალანსის სქემას, მოდელსა და სხვ. პრობლემებს.

ახალაია ვლადიმერ რაფაელის ძე, დ. 1933 წ. დ. ჩხოროწყუში, ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (1986). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1954). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უმცრ. მეცნ. თანამშრ. (1960-62), თბილისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის უცხო ენათა სახ. ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი 1963 წლიდან, გამგე (1987-97), 1997 წლიდან არის ფილოსოფიისა და სოციალურ-ეკონომიკურ მეცნიერებათა კათედრის გამგე, პრორექტორი ეკონომიკისა და ფინანსების დარგში (1998 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ელექტროენერჯის თვითღირებულებების შემცირების საკითხები საქართველოს ენერგოსისტემაში“, თბ. „მეცნიერება“, 1962 წ.; „სახალხო მეურნეობის ელექტროფიკაცია განვითარებული სოციალიზმის პირობებში“, თბ. „მეცნიერება“, 1980 წ. (რუსულ ენაზე); „საქართველოს ელექტროფიკაციის ეკონომიკური და სოციალური პრობლემები“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1989 წ.

ბაკაშვილი ნიკოლოზი ომარის ძე, დ. 1965 ქ. სიღნაღში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1997). დაამთავრა თსუ საინჟინრო-ეკონომიკის ფაკ-ტი (1988). იგი იყო თსუ დოცენტი (1992-97), 1998 წლიდან არის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „კომუნიკაციის ნაგებობათა მშენებლობის ეკონომიკური ეფექტიანობა“, თბ. „ლეგო“, 1994 წ.; „ინვესტიციური პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები საქართველოს სახალხო მეურნეობაში და კაპიტალური მშენებლობის როლი მის რეალიზაციაში“, თბ. „ლეგო“, 1995 წ.; „სამშენებლო ინვესტიციის საწარმოები საბჭოთა ეკონომიკის პირობებში“, თბ. „ლეგო“, 1996 წ.

ბაღანჩივაძე ივანე ილიას ძე (1902-1973). დ. სამტრედიის რ.-ის ს. დიდი ჯიხაიში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1959). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1930). იყო ამიერკავკასიის დაუსწრებელი სწავლების საფინანსო ინ-ტის დოცენტი (1932-40), თსუ დოცენტი (1934-42), საქ. ზოოვეტერინალური ინ-ტის დოცენტი (1942-48), პროფესორი (1961-73), სოფლის მეურნეობის ეკ-ის კათედრის გამგე (1970-72). ძირითადი შრომები: „მარცვლეულის მეურნეობა-სასოფლო სამეურნეო წარმოების საფუძვლები“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“ 1951 წ.; „სოფლის მეურნეობის სოციალური გარდაქმნები ევროპის სახალხო დემოკრატიის ქვეყნებში“, თბ. „განათლება“ 1956 წ.

ბარათაშვილი ევგენი შალვას ძე, დ. 1949 წ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (1988), პროფესორი. 1972 წ. დაამთავრა ქ. მოსკოვის საინჟინრო-ეკონომიკის ინ-ტის მშენებლობისა და საქალაქო მეურნეობის ფაკულტეტი. მუშაობდა: საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში (1973-77); თსუ-ში (1977-86); საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტში (1986-91); 1999 წლიდან მუშაობს თსუ სოხუმის ფილიალში და სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტში. ძირითადი შრომები: „ისრაელის ეკონომიკური განვითარების ეტაპები“, თბ., 1992 წ.; „მენეჯმენტის საფუძვლები“, თბ., 1997 წ.; „რევიონული ეკონომიკური პოლიტიკა“, თბ., 2002 წ.

ბასარია რევაზ ვლადიმერის ძე, დ. 1932 წ. ქ. გაღში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1994). დაამთავრა ქ. მოსკოვის საფინანსო ინ-ტი (1956) და სკკპ ცკ-ის უმაღლესი პარტული სკოლა (1968). იგი იყო საქ. კპ ცკ-ის განუ. გამგის მოადგილე (1974-76), საქ. სტატისტიკის სახ. კომიტეტის (სსსკ) თაერე (1976-91). 1991 წლიდან კი არის ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული ფინანსების ს/ ინ-ტის დირექტორის მოადგილე, თსუ სოხუმის ფილიალის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „გარდამავალი პერიოდის მაკროეკონომიკური პრობლემები“, თბ., სსსკ-ს გამომც., 1995 წ. (თანაავტ.); „ეკონომიკური თეორიის საფუძვლები“,

თბ., თსიპ-ს გამოცემა, 1996 წ. (თანაავტ.); „საქართველოს საგადასახადო სისტემის სრულყოფის საკითხები“, თბ., „ფინანსების ს/კ-ის გამოცემა“, 2001 (თანაავტ.).

ბახტაძე ვაღერძიან საბას ძე (1905-1974), დ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1963), პროფესორი (1964). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტი (1928). მოღვაწეობდა თსუ-ში ეკონომიკის ფაკულტეტის პოლიტეკონომიის, შემდეგ სახალხო მეურნეობისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრაზე. შრომები: „ნიკო ნიკოლაძის სოციალურ-ეკონომიკური შეხედულებანი“, თბ., 1958 წ.; „საქართველოს საზოგადოებრივ-ეკონომიკური აზრის ისტორიის ნარკვევები (XIX საუკუნის 60-90-იანი წლები)“, თბ., 1960 (რუს. ენაზე); „სახელმწიფო-მონოპოლისტური კაპიტალიზმი“, თბ., 1961 და სხვ.

ბაჯაძე იოსებ სერაპიონის ძე (1908-1960), დ. ვანის რ-ნის ს. გორაში, პროფესორი. დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტეტი (1930). იგი იყო ამიერკავკასიის მეაბრეშუმეობის ს/კ ინ-ტის დირექტორი (1935-37), საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის დირექტორის მოადგილე (1935-36), საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინ-ტის განყ. გამგე (1944-55), საქ. კ. ცკ-თან არსებული პარტიული სკოლის კათედრის გამგე, 1950-58 წწ. – თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე და დეკანი (1950-1955). ძირითადი შრომები: „სსრ კავშირის ინდუსტრიისა და სოფლის მეურნეობის ურთიერთობა“, თბ., საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამოცემა, 1958 წ.; „სასოფლო-სამეურნეო შრომის ინდუსტრიული შრომის სახესხვაობად გადაქცევის შესახებ“, თბ., თსუ, 1948 წ.; „საქართველოს სსრ ინდუსტრიული განვითარების ტემპების შესახებ“, თბ., 1947 წ.

ბაჯელიძე ალექსანდრე ქამილის ძე (1923-1985), დ. ქობულეთის რ-ნის ს. ხუცუბანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1968), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1951). იყო თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის ასისტენტი (1955 წლიდან), საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის ასისტენტი (1955 წლიდან), საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი (1958-70), თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის პროფესორი (1970-85). ძირითადი შრომები: „აჭარის ეკონომიკის ძირითადი საკითხები“, ბათუმი, „საბჭოთა აჭარა“, 1973 წ. (რუსულ ენაზე); „სოციალისტური ეკონომიკის წარმოშობა და დამკვიდრება აჭარაში“, ბათუმი, „საბჭოთა აჭარა“, 1976 წ.; „აჭარის სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის აქტუალური საკითხები“, ბათუმი, „საბჭოთა აჭარა“, 1981 წ.

ბაქრაძე ვიორგი კონსტანტინეს ძე (1908-1989), დ. ჩოხატაურის რ-ნის ს. ბუიციხეში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1960). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტეტი (1929). 1937-89 წ. იგი იყო თსუ ლექტორი, დოცენტი, პროფესორი (პოლიტეკონომიის კათედრისა). საქ. კ. ცკ-ის განყოფილების გამგის მოადგილე (1941-45). თსუ პარტიკომის მდივანი (1945-46). ძირითადი შრომები: „საქართველოში კაპიტალისტური მრეწველობის წარმოშობა და განვითარება XIX ს-ში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1958 წ.; „საქართველოს რესპუბლიკის განვითარების ზოგიერთი საკითხი“, თბ., 1967 წ.; „იმპერიალიზმის ღენინური თეორიის ზოგიერთი საკითხი“, თბ., 1964 წ.

ბერაძე შოთა ფილიპეს ძე (1908-1980), დ. ამბროლაურის რ-ნის ს. ცახში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1974), პროფესორი. დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტი (1933). 1933-80 წწ. იგი იყო თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე (1946-58), დეკანის მოვალეობის შემსრულებელი (1954), სტატისტიკის კათედრის გამგე (1953-1974), პროფესორი. სხვადასხვა პერიოდში შეთავსებით მუშაობდა გორის პედაგოგიკურ და ლიხი ჯიხაიშის ნ. ნიკოლაძის სახ. სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმში (1941-45). ძირითადი შრომები: „მოსახლეობის 1959 წლის

„მოსახლეობის 1959 წლის სრულიად საკავშირო აღწერა“, თბ. „ცოდნის გამავრც. საზ-ბა“, 1958 წ. ; „ქველახე დიდი სიმდიდრის გამოთვლა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1969 წ. „მოსახლეობის 1979 წლის სრულიად საკავშირო აღწერის პროგრამულ-მეთოდური საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1978 წ. (თანავტ.).

ბერიძე თეიმურაზ არჩილის ძე, დ. 1956 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1992), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1978). თსუ კომპაეშირის კომიტეტის მდივანი (1980-81). იგი იყო პოლიტეკონომიის კათედრის მასწავლებელი (1982-83). საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უფროსი, წამყვანი და მთავარი მეცნ. თანამშრომელი, განცხადების გამგე, დირექტორის მოადგილე, თსუ ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი (1993 წლიდან), 1996 წლიდან კი არის საქ. სტატისტიკის სახ. დეპარტამენტის თავ-რე. ძირითადი შრომები: „სუვერენიტეტის ეკონომიკური საფუძვლები: ეკონომიკისა და პოლიტიკის ურთიერთმოქმედების ახალი ასპექტები“, თბ., „მეცნიერება“, 1993 წ.; „რეკონსტრუქციის ეკონომიკის ეფექტიანობა (პოლიტეკონომიური ასპექტი)“, თბ., „მეცნიერება“, 1987 წ. (რუსულ ენაზე); „ცენტრალიზმი და დამოუკიდებლობა ეკონომიკაში“, თბ. „მეცნიერება“, 1981 წ. (რუსულ ენაზე).

ბერულავა გიორგი ვახტანგის ძე, დ. 1966 წ. ქ. სოხუმში. ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (2000), პროფესორი. 1988 წ. დაამთავრა ქ. ვოროშილოვგრადის მანქანათმშენებლობის ინსტიტუტი. იგი მუშაობდა: საქართველოს ეკონომიკის საქმინისტროსთან არსებული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების ს/კ ინ-ტის სოხუმის განყოფილებაში; 1993 წლიდან საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტში; 1994 წლიდან თსუ სოხუმის ფილიალში. ძირითადი შრომა: „ფორმის მარკეტინგული მოდელი“, თბ., თსუ გამომც., 1999 წ.

ბერუნიაშვილი დავით სტეფანეს ძე (1911-1981), დ. ცაგერის რ-ნის ს. ლაილაშში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1968), პროფესორი. დაამთავრა ქ. თბილისის სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო ინ-ტის აგრარული ფაკ-ტი (1932). იგი იყო ქ. ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის პედაგოგი (1955-57), დოცენტი (1957-58; 1962-72), პროფესორი (1972-81). საქ. სოფლის მეურნეობის მეცნ. აკადემიის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1958-62). ძირითადი შრომები: „აჭარის არ საბჭოთა მეურნეობის ეკონომიკის საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1964 წ.; „აჭარის არ სოფლის მეურნეობისა და მისი განვითარების პერსპექტივები“ (1921-1975 წწ.), თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1967 წ.

ბიჭიაშვილი ნოდარ სიკოს ძე, დ. 1935 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1986), პროფესორი, დაამთავრა სპი სამშენებლო ფაკ-ტი (1958). იგი იყო სპი ასისტენტი (1964-65). თსუ დოცენტი (1970-86), პროფესორი (1987 წლიდან), კათედრის გამგე (1991 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ასაწყობი რკინაბეტონის სამრეწველო საწარმოთა საქმიანობის განვითარების საკითხები“, თბ. თსუ გამომც., 1979 წ.; „სამშენებლო ინდუსტრიის საწარმოები საბაზრო ეკონომიკის პირობებში“, თბ. გამომც. „ლევა“, 1996 წ.; „მოქნილი წამოების ორგანიზაცია და ეფექტიანობა“, თბ., გამომც. „ქრონოგრაფი“, 2001 წ.

ბოლაშვილი პაატა ავთანდილის ძე, დ. 1958 წ. სიღნაღის რ-ნის ს. ჯუგაანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2002). დაამთავრა: სპი სამშენებლო ფაკ-ტი (1980); თსუ იურიდიული ფაკ-ტი (1990). იგი იყო საქ. კომპაეშირის სიღნაღის რაიკომის პირველი მდივანი (1982-83), სიღნაღის რ-ნის გამგეობის თავ-რის მოადგილე (1995-97), 1997-2002 წწ. – საქართველოს პრეზიდენტის რეგიონული პოლიტიკისა და მართვის სამსახურთან არსებული მუნიციპალურ პროგრამათა განხორციელების საკოორდინაციო ცენტრის დირექტორი. ძირითადი შრომა: „მუნიციპალური განვითარების სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები“, თბ., შპს „ფორმა“, 2000 წ.

ბოლოკამე ესტატე სანდროს ძე, დ. 1937 წ. ქ. ხაშურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1987). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1968). იგი იყო საქართველოს სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტთან არსებული ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის თანამშრომელი (1969-73), თსუ-ს (1974 წლიდან) უფრ. მასწავლებელი (1974-76), დოცენტი (1977-80), პროფესორი, 1988 წლიდან არის კათედრის გამგე. ძირითადი მონოგრაფიები: „საქონელშიმოქცევის სფეროს მთლიანი შემოსავლები და ხარჯები“, თბ. თსუ გამომც., 1987 წ. (რუსულ ენაზე); „მოქცევის ხარჯები ვაჭრობაში“, თბ. თსუ გამომც., 1989 წ.

ბურდული ვახტანგ შალვას ძე, დ. 1945 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1999). დაამთავრა თსუ ფიზიკის ფაკ-ტი (1969). იგი იყო ფიზიკის ინ-ტის უმც. მეცნ. თანამშრომელი (1971-72), საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უმც. მეც. თანამშრომელი (1975-77), უფრ. მეცნ. თანამშრ. (1977-82), ლაბორანტ. გამგე (1982-86; 1991-94), 1994 წლიდან არის განვ. გამგე. ძირითადი შრომები: „საწარმოო სამეურნეო კომპლექსების ტერიტორიული მართვის პრობლემები“, თბ., „მეცნიერება“, 1989 წ. (რუსულ ენაზე); „ბუღალტრული აღრიცხვა, თეორია და ნორმატიული დოკუმენტები“, თბ., „მეცნიერება“, 1997 წ. (თანაავტ.); „რეგიონალური ეკონომიკის მართვის სრულყოფა საქართველოს მაგალითზე“, თბ., „მეცნიერება“, 1985 წ. (რუსულ ენაზე).

ბურკაძე ვახტანგ კონსტანტინეს ძე, დ. 1931 წ. ქ. გურჯაანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1973), პროფესორი. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკა-ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1954). იგი მუშაობდა: საქ. მებაღეობა-მევენახეობისა და მეღვინეობის ს/კ ინსტიტუტში (1958-59); საქ. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინსტიტუტში (1959-63); სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინსტიტუტში (1963-66); თსუ-ში (1966-74); იყო საქ. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის, (შემდგომში აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის) ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1966-73), დირექტორის მოადგილე (1973-88), 1988 წლიდან არის დირექტორი. საქ. ზოოვეტაკადემიის პროფესორი (1974 წლიდან). ძირითადი შრომები: „მიწის ეკონომიკური შეფასება და გამოყენება“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1973 წ.; „მიწის კადასტრი და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულთა ფასი“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ.; „საგადასახადო და სადაზღვევო სისტემები სოფლის მეურნეობაში“, თბ., 2001 წ.

გაბიძაშვილი ბიკნტი სპირიდონის ძე, დ. 1935 წ. ცაგერის რ-ნის ს. ორხეში. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1959). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1985), პროფესორი. 1965-68 წწ. – თსუ მასწავლებელი, დოცენტი. იგი იყო საქ. სსრ სახ. საგეგმო კომიტეტთან არსებული სახალხო მეურნეობის ეკონომიკის, მართვისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1968-70), 1970 წლიდან თსუ საინჟინრო-ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანი (1970-74), 1974 წლიდან არის თსუ სტატისტიკის კათედრის გამგე. ძირითადი შრომები: „ჩაის წარმოებისა და მოხმარების პროექტირების ეკონომიკურ-სტატისტიკური მეთოდები“, თბ., თსუ გამომც., 1981 წ. (რუსულ ენაზე); „მანქანათმშენებლობის მრეწველობის ეკონომიკის საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1978 წ.; „ტექნიკური პროგრესი და საწარმოო სიმძლავრეების გამოყენება საქართველოს მანქანათმშენებელ მრეწველობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ.

გაბუნია კონსტანტინე ფარნაოზის ძე (1906-1969), დ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1964). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკ-ტი (1928). 1947-69 წწ.-ში იყო თსუ სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის (შემდგომში მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის) კათედრის უფრ. მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი. 1966-69 წწ. შეთავსებით მუშაობდა

საქ. სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტთან არსებული სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტში. საქართველოს სსრ დამსახურებული ეკონომისტი (1968). ძირითადი შრომები: „ნარკვევები ჩაის მრეწველობის ეკონომიკაში“, თბ. თსუ გამომც., 1965 წ. (რუსულ ენაზე); „ყოფლის ციტრუსების მეურნეობა“, თბ., 1955 წ. (რუს. ენაზე).

ვაგნიძე ამირან სოსოს ძე, დ. 1936 წ. ონის რ-ნის ს. შქმერში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1992), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი. საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის მეცნ.თანამშრომელი (1960-66), მოსახლეობის მოთხოვნისა და ვაჭრობის კონიუნქტურის შესწავლის საკავშირო ს/კ ინ-ტის საქართველოს ფილიალის დირექტორის მოადგილე (1966-77), 1977 წლიდან მუშაობს თსუ-ში დოცენტად, შემდეგ პროფესორად. ძირითადი შრომები: „მოსხარება და სავაჭრო კონიუნქტურები“, თბ., თსუ გამომც., 1971 წ. (თანაავტ.); „საქართველოს საქონელბრუნვისა და საქონლის მარაგის განვითარების პრობლემები“, თბ. თსუ გამომც., 1992 წ.; „საქონლის მარაგი საცალო ვაჭრობაში“, თბ. თსუ გამომც., 1986 წ.

გამსახურდია გივი გრიგოლის ძე, დ. 1937 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1961). იგი იყო 1961 წლიდან თსუ ასპირანტი, კაბინეტის გამგე, დოცენტი. არის ფინანსებისა და კრედიტის კათედრის გამგე (1994 წლიდან), პროფესორი. საქ. კვ ცკ-ის ინსპექტორი (1971-82), აბაშის რაიკომის მეთრე მდივანი (1981-82), საქ. რესპ. კონტროლის დეპარტამენტის თავმჯდომარის პირველი მოადგილე (1990-91). ძირითადი შრომები: „სოციალისტური შევიდრების როლი წარმოების პროცესის სრულყოფაში“, თბ., თსუ გამომც., 1973 წ.; „საქართველოს საფინანსო პოლიტიკის ძირითადი პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე“, თბ. გამომც. „მერიდიანი“, 1995 წ.; „ფინანსების როლი საქართველოს გარდამავალ ეკონომიკაში“, თბ. გამომც. „მერიდიანი“, 1997 წ.

გელაშვილი სიმონ გიორგის ძე, დ. 1954 წ. ახალგორის რ-ნის ს. იკოთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1999). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1977). იგი იყო თსუ სტატისტიკის კათედრის მასწავლებელი, დოცენტი, ამჟამად ამავე კათედრის პროფესორია. 2001 წლიდან არის საქ. სტატ. სახ. დეპარტ. სტატისტიკის ს/კ ინ-ტის დირექტორი. ძირითადი შრომები: „მოსახლეობის მოთხოვნის ეკონომიკურ-სტატისტიკური შესწავლის რეგიონული პრობლემები“ (საქართველოს მაგალითზე), მოსკოვი, 1991 წ. (რუსულ ენაზე); „თამაშთა თეორიის გამოყენება საბაზრო პროცესების პროგნოზირებაში“, პოტსდამის უნ-ტის გამომცემლობა, 1999 წ. (გერმანულ ენაზე); „მოვლენათა დინამიკის სტატისტიკური პროგნოზირების მეთოდოლოგიური საკითხები“, თბ., თსუ გამომც., 2002 წ.

გველესიანი რევაზ ალექსანდრეს ძე, დ. 1955 წ. თერჯოლის რ-ნის ს. ქვემო საზანოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1978). იგი იყო თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის მასწავლებელი, დოცენტი (1986-91 წწ.), 1991 წლიდან არის ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური ინტერესები, ეკონომიკური კანონების მოქმედების მექანიზმი სოციალიზმის დროს“, თბ., თსუ გამომც., 1987 წ.; „სოციალისტური საზოგადოების ეკონომიკური ინტერესები“, თბ., „მეცნიერება“, 1988 წ.; „მცირე და საშუალო მეწარმეობის წარმატების სტრატეგია და კულტურა“, თბ. „სამშობლო“, 1999 წ.

გვიშინი ნიკოლოზ სარდიონის ძე (1917-1989), დ. სამტრედიის რ-ნის ს. ილორში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1969), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის

ფაკულტეტი (1939). იგი იყო ქ. გორის სახ. პედინ-ტის დექტორი (1940-53), საქ. პოლიტექნიკური ინ-ტის დოცენტი (1963-70), საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის დოცენტი (1954-69), თბილისის ილია ჭავჭავაძის სახ. უცხო ენათა ინ-ტის პროფესორი (1970-89), კათედრის გამგე (1974-1987). ძირითადი შრომები: „შრომის მოწინავე მეთოდების დანერგვა სამრეწველო წარმოებაში“, თბ. „სახელგამი“, 1957 წ.; „შრომის ნაყოფიერების ზრდის როლი კომუნიზმის მშენებლობაში“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1962 წ.; „70-იანი წლების სტახანოველები“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1975 წ.

გიორგაძე კამლელ გრიგოლის ძე, დ. 1937 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1981), პროფესორი (1983 წ.). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინსტ-ის სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის ფაკულტეტი (1960). იგი იყო საქ. აგრარული უნივერსიტეტის სტატისტიკის კათედრის ასისტენტი (1965 წლიდან), დოცენტი, ეკონომიკური ტექნოლოგიის კათედრის გამგე (1970-75). 1976 წლიდან არის სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის კათედრის გამგე. ძირითადი შრომები: „სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კონცენტრაცია საქართველოს მთიან რაიონებში“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1983 წ. (რუსულ ენაზე); „სასურსათო პრობლემიდან სასურსათო უსაფრთხოებაზე“, თბ. „ამირანი“, 1993 წ. (თანაავტ.).

გიორგობიანი ოთარ დეონტის ძე, დ. 1962 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა ქ. ქუთაისის სუბროპიკული მეურნეობის ინ-ტის ტექნოლოგიის ფაკ-ტი (1959). იგი იყო ამავე ინ-ტის უფრ. მასწავლებელი (1959-60). საქ. სსრ ვაჭრობის მინისტრის მოადგილე (1973). საქ. სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განვ. გამგე (1973-88), საქ. აგრარული უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და მართვის ს/კ ინ-ტის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო ნაწილში (1988-2001). 2001 წლიდან არის მთ. მეცნიერ თანამშრომელი. ძირითადი შრომები: „მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის პრობლემები კვების მრეწველობაში“, თბ. „საბჭოთა საქართველო“, 1986 წ.; „კვების მრეწველობის ეკონომიკა და ორგანიზაცია“, თბ. „მნათობი“, 1993 წ.; „კვების მრეწველობის ეკონომიკა“, თბ. „მნათე“, 1996 წ.

გოგოხია რევაზ აკაიის ძე, დ. 1936 წ. წაღუნჯიხის რ-ნის ს. ფახულანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1988), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1958). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უფროსი მეცნ. თანამშრომელი (1965-77). საქ. კმ ცკ-თან არსებული საზოგადოებრივი აზრის შესწავლის ცენტრის სოციალურ-ეკონომიკური გამოკვლევების ლაბორატორიის გამგე (1982-86), საქ. სოფლის მეურნეობის მინისტრის პირველი მოადგილე (1991-92), ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკის“ მთავარი რედაქტორი (1999 წლიდან). თსუ-ში მუშაობს 1978 წლიდან, ამჟამად ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორია. ძირითადი შრომები: „სოფლის მეურნეობრივი წარმოების ინტენსიფიკაცია“, თბ. „მეცნიერება“, 1975 წ.; „ეკონომიკური ინტერესები წარმოებით ურთიერთობათა სისტემაში“, თბ. „მეცნიერება“, 1981 წ.; „საბაზრო ეკონომიკა“, თბ. „საქპროგრამა“, 1986 წ.

გოგინაიშვილი ფილიპე გაბრიელის ძე (1872-1950), დ. ღანჩხუთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1935), პროფესორი (1918). თსუ ერთ-ერთი დამაარსებელი. ლაიფციგის უნ-ტის ფილოსოფიის ფაკ-ტის ეკონომიკის განყოფილების სტუდენტი (1897-1901), იქვე დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია ფილოსოფიაში (1901). იგი იყო თბილისის საკლდელო სათათბიროს, შემდეგ კავკასიის სოფლის მეურნეობის საზ-ბის სტატისტიკური ბიუროს გამგე (1903-13), სრულიად რუსეთის საერობო კავშირის რწმუნებული ამიერკავკასიაში (1914-16), კახეთის რკინიგზის გამგეობის თავ-რე (1917-18), სახელმწიფო კონტროლიორი (1918-1920). თსუ

პროფესორი (1918-50) – პარალელურად საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უფრ. მეცნ. მუშაკი (1946-50). გაზ. „ივერიის“ რედაქტორი (1905-06). მისი მონაწილეობით თარგმნილი და რედაქტირებულია: კ. მარქსის „კაპიტალი“ (ტ. 1-3), „პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკისათვის“ (1932), „ფილოსოფიის სიღალბაჲ“ (1931); „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“ (1940); ა. სმიტისა და დ. რიკარდოს მნიშვნელოვანი შრომები (1938; 1937) და სხვ. პროფ. ფ. გოგიჩაიშვილის ძირითადი შრომა: „ხელოვნობა საქართველოში“, თარგმანი გერმანულიდან, თბ., თსუ გამომც., 1976 წ.

გოკიელი არჩილ პეტრეს ძე (1903-1985), დ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1949), პროფესორი (1954). დაამთავრა თსუ სოციალ-ეკონომიკური ფაკ-ტი (1925). 1926-30 წწ. იყო საქართველოს სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტის განყოფილების გამგე. თსუ (1930 წლიდან) დოცენტი, პროფესორი, ვაჭრობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის კათედრის გამგე (1954-73), სახალხო მეურნეობის კათედრის გამგე (1974-85). ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანი (1937-38). ძირითადი შრომები: „საბჭოთა ფინანსების არსი, ფუნქციები და როლი“, მოსკოვი, „ეკონომიკა“, 1960 წ.; (რუსულ ენაზე); „საბჭოთა ვაჭრობის ფინანსები“, თბ., თსუ გამომც., 1960 წ.

გოშაძე გივი გიორგის ძე, დ. 1928 წ. ონის რ-ნის ს. კვაშიხეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1971), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1952). იგი იყო საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ასისტენტი, თსუ კომკაუშირის კომიტეტის მდივანი (1954-55); დოცენტი (1960-66), პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1980-91); დოცენტი (1966-73), პროფესორი (1973-80). ამჟამად არის თსუ ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „სახალხო მეურნეობის ელექტრიფიკაცია და ტექნიკური პროგრესის საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1961 წ.; „ამიერკავკასიის რკინიგზის ტრანსპორტის ისტორიის ნარკვევები საბჭოთა ხელისუფლების წლებში“, თბ., თსუ გამომც., 1971 წ. (რუს. ენაზე); „ზოგიერთი ეკონომიკური კანონისა და კატეგორიის მოქმედება თანამედროვე პირობებში“, თბ., თსუ გამომც., 1980 წ.

გრიგოლაშვილი ზიგფრიდ შალვას ძე, დ. 1942 წ. ქ. მცხეთაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი, ვაჭრობის ეკონომიკის სპეც-ით (1965). თსუ-ში მოღვაწეობს 1967 წლიდან. ძირითადი შრომები: „ბაზარი: პრობლემები, თვალსაზრისი“, თბ., თსუ გამომც., 1994 წ.; „საქონელმომოქცევის განვითარება და მოსახლეობის თავისუფალი დროის ასპექტები“, თბ., თსუ გამომც., 1990 წ. (რუს. ენაზე); „საქართველოს სსრ ვაჭრობის ორგანიზაციისა და დაგეგმვის აქტუალური საკითხები“, თბ., თსუ გამომც., 1978 წ. (თანაავტ.).

გუგუშვილი პაატა ბესარიონის ძე (1905-1987), დ. აბაშის რ-ნის ს. კოდორში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1940). საქ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი (1974). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტეტი (1928). 1930-84 წწ. თსუ ლექტორი, დოცენტი, პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1941-42), პროფესორი. იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის დამაარსებელი (1944) და დირექტორი (1944-1976). განყოფილების გამგე (1976-87). ძირითადი შრომები: „საქართველოს სსრ აღწარმოების საკითხები“, თბ., „მეცნიერება“, 1973 წ.; „სოციოლოგიური ეტიუდები“, ტ. 1, თბ.; „საბჭოთა საქართველო“, 1970 წ.; ტ. 2, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1971 წ.; „საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XX სს-ში“, ტ. 1, თბ., „სახელგამი“, 1949 წ.; ტ. 2, თბ., „სახელგამი“, 1956 წ.; ტ. 3, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1959 წ.; ტ. 4, თბ., „მეცნიერება“, 1965 წ.; ტ. 5, თბ., საქ. მეცნ. აკად. გამომც., 1962 წ.; ტ. 6, თბ.,

„მეცნიერება“, 1979 წ.; ტ. 7, თბ., „მეცნიერება“, 1984 წ.

გუნია აუთანდილ ლევანის ძე (1912-1997), დ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1962). საქ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი (1979). დაამთავრა ქ. მოსკოვის გ. პლენანოვის სახელობის სახალხო მეურნეობის ინ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1939). 1942-52 წწ. მუშაობდა სკკპ. (ბ) ცკ-ის აპარატში. საქ. კმ. ცკ-ის განკ-ბის გამგე (1953). იგი იყო საქ. სსრ კულტურის მინისტრი (1953-57). საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინსტ-ის განკ-ბის გამგე (1957-60), დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში (1960-76), დირექტორი (1976-91), კონსულტანტი (1991-97). ძირითადი შრომები: „სოციალისტური კვლავწარმოების ტემპები და პროპორციები საქართველოს ეკონომიკაში“, თბ., „მეცნიერება“, 1966 წ. (რუს. ენაზე); „კვლავწარმოების ზოგიერთი თავისებურებანი განვითარებული სოციალისტის ეკონომიკის პირობებში“, თბ., „მეცნიერება“, 1977 წ. (რუს. ენაზე); „მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ეკონომიკური პრობლემები საქართველოში“, თბ.; „მეცნიერება“, 1984 წ.

დათუაშვილი ვალერიან იოსების ძე, დ. 1922 წ. დედოფლისწყაროს რ-ნის ს. არბოშიკოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1967). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1946). 1946-83 წწ. იგი იყო თსუ ლექტორი, დოცენტი, პროფესორი (1968-83), კომკავშირის კომიტეტის მდივანი (1945-46), პარტიული კომიტეტის მდივანი (1952-53). ზოგიერთინარული ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1955-60). საქ. პოლიტექნიკური ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1983-91). საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის მთ. მეცნ. თანაშრომელი (1991-99), განკ-ბის გამგე (1999-2002), ლაბორატორიის გამგე. (2002 წლიდან). ძირითადი შრომები: „საქართველოში მანქანათმშენებლობის მრეწველობა და მისი განვითარების პერსპექტივები“, თბ.; „საბჭოთა საქრთველო“, 1966 წ.; „ნარკვევები საქართველოს სსრ მანქანათმშენებლო მრეწველობის განვითარების ისტორიიდან“, თბ., „საბჭოთა საქრთველო“, 1966 წ.; „საწარმოო დისციპლინის არსი და მისი განმტკიცების აუცილებლობა“, თბ., „საბჭოთა საქრთველო“, 1983 წ.

დოღონაძე ვიორჯი ვიორჯის ძე, დ. 1943 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1966). 1974 წლიდან სამეცნიერო მოღვაწეობას ეწევა აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის, 1988 წლიდან კი სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტში. იგი არის თსუ პროფესორი (1999 წლიდან). ძირითადი შრომები: „საქართველოს მიწის ფონდების გამოყენების ძირითადი მიმართულებები“, თბ., „საბჭოთა საქრთველო“, 1984 წ. „საქართველოს მიწის ფონდები და მათი ინტენსიურად გამოყენების გზები“, თბ., „საბჭოთა საქრთველო“, 1987 წ. (თანაავტ.).

ელიზბარაშვილი ზურაბ ალექსანდრეს ძე, დ. 1930 წ. ქ. ბორჯომში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1984). დაამთავრა საქ. სსრ სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკის ფაკულტეტი (1960). მუშაობდა საქ. სსრ სოფლის მეურნეობის მექანიზაციისა და ელექტრიფიკაციის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში (1960-76). იგი არის საქ. აგრარული უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკური კიბერნეტიკის კათედრის გამგე (1976 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების გამოყენება სოფლის მეურნეობაში“, თბ., საქ. სას-სამ. ინსტ. გამომც., 1998 წ. ; „სოფლის მეურნეობაში საწარმოო სისტემათა ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირება“, თბ., „განათლება“, 1991 წ.

ვაშაქიძე ომარ შალვას ძე, დ. 1933 წ. სამტრედიის რ-ნის ს. დიდი ჯიხაიში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1955). მუშაობდა: სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტში (1959-64) და ეკონომიკის, დაგეგმვისა და მართვის ს/კ ინ-ტში (1964-94). 1994 წლიდან არის ეკონომიკისა და სოციალური

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

პრობლემების ს/კ ინ-ტის განუების გამგე, ძირითადი შრომები: „მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი და წარმოების ეფექტიანობა საქართველოს სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982 წ.; „პირადი დამხმარე მეურნეობა საქართველოში და მისი პერსპექტივები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1988 წ.; „საქართველოს აგრარული პოლიტიკა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში“, თბ., „სიახლე“, 2000 წ.

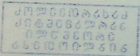
ვეშაპიძე შოთა ალექსის ძე, დ. 1954 წ. საგარეჯოს რ-ნის ს. კაკაბეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2000). დაამთავრა თსუ ვაჭრობის ეკონომიკისა და საქონელმცოდნეობის ფაკულტეტი ვაჭრობის ეკონომიკის სპეც-ით (1977). იგი იყო „ტექნიფორმის“ ეკონომიკური განათლების სექტორის გამგე (1985-87), საქ. კ. ც.კ-ის მარქსიზმ-ლენინიზმის ინ-ტის დეკანი (1987-91). ამჟამად არის თსუ პროფესორი. ძირითადი შრომა: „იღია ჭავჭავაძის ეკონომიკური კვლევის მეთოდოლოგია და თანამედროვე ეკონომიკური განვითარების აქტუალური საკითხები“, თბ., 1999 წ.

ზედგინიძე ავთანდილ ალექსანდრეს ძე, დ. 1939 წ. ახალქალაქის რ-ნის ს. კოთელიაში, ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის სატყეო სამეურნეო ფაკულტეტი. 1972 წლიდან მუშაობს საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში ასისტენტად, დოცენტად. ამჟამად არის საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის პროფესორი. ძირითადი მონოგრაფია – „წარმოების გაძლიერის საფუძვლები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1988 წ.

ზურაბიშვილი ვალერიან სოლომონის ძე, დ. 1917 წ. ოსურგეთის რ-ნის ს. შუშოქედში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1994), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1939). მუშაობდა: თსუ-ში (1961-86); სახალხო მეურნეობის მართვის ინ-ტში (1986-91); ფინანსებისა და სტატისტიკის ინ-ტში (1991-95). იგი იყო საქ. სსრ ფინანსთა მინისტრის მოადგილე (1974-86). 1994 წლიდან მუშაობს ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემების ს/კ ინ-ტში. ძირითადი შრომები: „მშენებლობის ეკონომიკური ანალიზი“, თბ., თსუ გამომც., 1990 წ.; „საწარმოთა საბრუნავი საშუალებები“, თბ., ფინ. ს/კ ინ-ტის გამომც., 1993 წ.; „სამშენებლო წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების ბერკეტები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1988 წ.

თარგამაძე კონსტანტინე მიხეილის ძე (1910-1994), დ. სამტრედიის რ-ნის ს. ნიგოზვაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1961), პროფესორი (1962). დაამთავრა ამიერკავკასიის სატყეო-ტექნიკური ინ-ტის სატყეო ეკონომიკის ფაკ-ტი (1934). იგი იყო თბილისის სატყეო ტექნ. ინ-ტის დეკანი (1934-38), საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის რექტორი (1953-56), კათედრის გამგე (1938-83), სატყეო-სამეურნეო ფაკ-ტის დეკანი (1976-77). საქ. სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილე (1937-38), თავ-რე (1938-43), მინისტრთა საბჭოს თავ-რის მოადგილე (1943-46), სოცურუნველყოფისა (1946-50) და კომუნალური მეურნეობის (1950-52) მინისტრი. ძირითადი შრომები: „საქართველოს სსრ ტყის რესურსები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1976 წ.; „საქართველოს ტყის ფონდი“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1973 წ.; „დაცვიანი ტყის ზოლები და მათი სახალხომეურნეობრივი მნიშვნელობა საქართველოს პირობებში“, თბ., სახელგამი, 1955 წ.

თეთრაული არჩილ იოსების ძე, დ. 1935 წ. თიანეთის რ-ნის ს. ბოდახევაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1994). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1958). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის (1959-63 წწ., და 1966 წლიდან) უმცრ.-უფრ. მეცნ. თანამშრომელი, განუების გამგე (1991 წლიდან). თსუ დოცენტი (1962-80), თბილისის სახ. სამედიცინო ინ-ტის მასწავლებელი, დოცენტი (1964-80), თბილისის სახ. პედინსტ-ის მასწავლებელი, დოცენტი (1964-85), საქ. ტექნიკური უნივერსიტეტის დოცენტი, პროფესორი. ძირითადი შრომები: „კვლავწარმოების კანონზომიერებანი საქართველოში“, თბ., „მეცნიერება“, 1981 წ.; „კვლავწარმოების ტემპები და პროპორციები“, თბ., „მეცნიერება“, 1986 წ.; „საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლისა და ბიზნესის განვითარების კანონზომიერებანი“, ნაწ. 1, თბ.,

„მეცნიერება“, 1992 წ.

თეთრუაშვილი ზაურ გიორგის ძე, დ. 1935 წ. დუშეთის რ-ნის ს. არანისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1991). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტი (1959). იგი იყო გორის სახ. უნ-ტის პროფესორი, პრორექტორი (1977-83), ამჟამად კათედრის გამგეა. ძირითადი შრომები: „საქართველოს სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარების ფინანსურ-ეკონომიკური პრობლემები“, გორი, 1991 წ. (რუს. ენაზე); „ფინანსური მენეჯმენტი“, გორი, 1997 წ.; „ინვესტიციური პროცესების რეგირული რეგულაციების საკითხები საქართველოში საბაზრო ურთიერთობის ფორმირების პირობებში“, გორი, 1997 წ.

თოდუა ნუგზარ შადღვას ძე, დ. 1964 წ. ქ. მარტვილში. დაამთავრა თსუ ვაჭრობის ეკონომიკისა და საქონელმცოდნეობის ფაკულტი (1986). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995), პროფესორი. იგი იყო თსუ ასისტენტი 1990 წლიდან, დოცენტი (1995-96), კომერციისა და მარკეტინგის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე სამეცნიერო მუშაობის დარგში (1994 წლიდან), ქუთაისის სახელმწიფო ტექნიკური უნივერსიტეტის მარკეტინგის კათედრის გამგეა 2000 წლიდან, ხოლო 2002 წლიდან თსუ მარკეტინგის კათედრის გამგე. გამოქვეყნებულ შრომებში გამოკვლეული აქვს: საქონლისა და კონკრეტულ ნაწილობისა და საერთაშორისო მარკეტინგის პრობლემები.

თოდუა გრიგოლ სიმონის ძე, დ. 1928 წ. ჩოხატაურის რ-ნის ს. კობნარში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1968), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტი (1951). იყო თელავის სახ. პედაგოგიური ინ-ტის უფრ. მასწავლებელი, დოცენტი (1954-57). 1956-60 წწ. საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უმცრ.-უფრ. მეცნ. თანამშრომელი. სახელმწიფო პედინსტი-ის (ქ. თბილისი) დოცენტი, შემდეგ – პროფესორი (1960-69). თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის პროფესორი (1971-88), ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანი (1977-82), სახალხო მეურნეობის (ამჟამად საერთაშორისო ეკონომიკისა) და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის გამგე (1993 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ეკონომიკურ კატეგორიათა დიალექტიკური კავშირურთიერთობის აქტუალური პრობლემები“, თბ., თსუ გამომც., 1979 წ. (რუს. ენაზე); „XIX საუკუნის ქართული საზოგადოებრივ-ეკონომიკური აზრის ისტორიის საკითხები“, ნაწ. I, თბ., თსუ გამომც., 1983 წ.; ნაწ. II, თბ., თსუ გამომც., 1987 წ.; „ა. სმიტი და თანამედროვე საერთაშორისო ეკონომიკის აქტუალური საკითხები“, თბ., ს.ს. „პირველი სტამბა“, 2000 წ.

თოთაძე ანზორ ბაგრატიის ძე, დ. 1939 წ. ქ. ზესტაფონში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1996). დაამთავრა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ეკონომიკის ფაკულტეტი (1963 წ.) იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის უმც. უფროსი მეცნ. თანამშრომელი (1966-77). საქ. კვ. ცკ-ის დექტორი (1997-87), ეროვნებათშორისი ურთიერთობების სექტორის გამგე (1988-90), საქ. მეცნ. აკადემიის დემოგრაფიისა და სოც. კვლევის ინ-ტის განკუთვნილი გამგე (1990-96). საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის თავრის მოადგილე (1996-1997), საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დემოგრაფიის დეპარტამენტის თავრე (1998 წლიდან). ძირითადი შრომები: „აფხაზეთის მოსახლეობა, ოსები საქართველოში“, თბ., „სამშობლო“, 1994 წ. (რუს. ენაზე). „საქართველოს დემოგრაფიული პორტრეტი“, თბ., „სამშობლო“, 1993 წ.; „საქართველოს მოსახლეობა მესამე ათასწლეულის მიჯნაზე“, თბ., 1994 წ.

თოფურია დანიელ არსენის ძე (1929-1996), დ. აბაშის რ-ნის ს. განათლების კარში (მაცხოვრისკარი). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი (1992). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1952). იყო საქ. სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტთან არსებული ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის მეცნ.

თანამშრომელი (1964-70). 1970-78 წწ.: თსუ საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტების პოლიტეკონომიის კათედრის (№2) უმასწავლებელი, დოცენტი. თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი (1986-92), პროფესორი (1992-96). საქ. სსრ სახ. საგეგმო კომიტეტის კვების მრეწველობის განყების უფროსი (1978-86). ძირითადი შრომები: „ხილბოსტნეულის წარმოებისა და გადამამუშავების კომპლექსის ეფექტიანობა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1997 წ.; „წარმოების ეფექტიანობის ეკონომიკური პრობლემები“, თბ., თსუ გამომც., 1978 წ.; „ინტეგრაცია, ინტენსიფიკაცია, ეფექტიანობა“, თბ., თსუ გამომც., 1988.

თოქმაზიშვილი მიხეილ დავითის ძე, დ. 1955 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1977). 1977-98 წწ. – საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უფრ. მეც. თანამშრომელი, განყ. გამგე-ჯ. პოპკინის უნ-ტის მკვლევარი (1994-2000). სულხან-საბა ორბელიანის სახ. თბილისის სახელმწიფო პედინსტიტუტის პროფესორი, საქ. პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისის მაკროეკონომიკის განყების გამგე (1998 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური რეფორმები საქართველოში“, თბ., „კავკ. ეკონომიკისა და ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი“, 1997 წ.; „შემოსავლების განაწილების თეორია; ისტორია და თანამედროვეობა“, თბ., პუბლიცარულ-ეკონომიკური ინ-ტის გამომც., 1995 წ.

იაშვილი ნიკოლოზ სოლომონის ძე (1900-1981), დ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1948), პროფესორი. დაამთავრა თსუ აგრონომიული განყ-ბა (1925). 1938-81 წწ. – თსუ დოქტორი, დოცენტი, პროფესორი. მუშაობდა: საქ. ზოოვეტ-ინსტიტუტში (1936-47); საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში (1939-57; 1939-45 წწ. ამავე ინ-ტის პრორექტორად). ძირითადი შრომები: „ტერიტორიის ორგანიზაცია“, თბ., საქ. მიწათმოქმ. კომისარიატის გამომც., 1934 წ.; „საქართველოს მიწის ფონდი“, თბ., თსუ გამომც., 1964 წ.; „მელიორაცია საქართველოში“, თბ., საქ. მეცნ. აკად. გამომც., 1973 წ.

იოსელიანი კონსტანტინე ავთანდილის ძე (1944-2003), დ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი 1966 წელს. სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა ილია ჭავჭავაძის სახელობის უცხო ენათა სახელმწიფო პედინსტიტუტში (1974-78) და საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში (1978-91). იყო საქართველოს სახელმწიფო ქონების მართვის მინისტრის მოადგილე (1991-96), თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მართვის სამმართველოს უფროსის მოადგილე (1996-2003). ძირითადი შრომები: „ვაჭრობა და წარმოება მეურნეობრიობის ახალ პირობებში“, თბ., 1990 წ. (რუს. ენაზე); „სახელმწიფო ქონების პრივატიზება, გზა მონოპოლიზმიდან კონკურენციისაკენ“, თბ., 1997 წ. (რუს. ენაზე); „მარკეტინგი“, თბ., 2000 წ. (რუს. ენაზე).

ირემაძე ვალერიან ანდრეას ძე (1922-1982), დ. ცაგერის რ-ნის სოფ. უცხურში, ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1979), პროფესორი. დაამთავრა ქუთაისის აღ წულუკიძის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინ-ტის ისტორიის ფაკ-ტი (1944წ.). მუშაობდა ამავე ინსტ-ის პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის გამგედ (1960-1974). პრორექტორად (1962-1972). ძირითადი შრომები: „ლითოფონის წარმოების და განვითარების ეკონომიკის საკითხები“, თბ., 1961 წ.; „ქიმიური მრეწველობის განვითარება საქართველოში“, თბ., 1978 წ. „მუშაობის ორგანიზაციის საკითხები“, თბ., 1940; „სოციალური მრეწველობის“ საბრუნავი საშუალებანი“, თბ., 1959; „საქართველოს სსრ ფინანსების განვითარების კანონზომიერებანი“, თბ., 1962 (რუს. ენაზე).

კაკულია მერაბ რევაზის ძე, დ. 1961 წ. ქ. მახარაძეში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2002). 1983 წ., პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი. იყო საქ. სამრეწველო-სამშენებლო ბანკის ვიცე-პრეზიდენტი (1991-92). 1993 წლიდან

არის საქ. ეროვნული ბანკის ვიცე-პრეზიდენტი. ძირითადი შრომები: „დოლარიზაცია საქართველოში: მასშტაბები, ფაქტორები, დაძლევის გზები“, თბ., საქ. მეცნ. აკად., 2000 წ.; (თანაავტ.); „სავალუტო სისტემის განვითარების პრობლემები საქართველოში“, თბ., ესპსკი-ის გამოცემა, 2001 წ.

კაკუღია რევაზ შაღვას ძე, დ. 1936 წ. აბაშის რ-ნის ს. ნორიოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1959). 1966 წლიდან არის თსუ დექტორი, დოცენტი, პროფესორი. 1991 წლიდან იყო ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ს/კ ინ-ტის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო ნაწილში. საქ. კპ. ცკ-ის ინსტრუქტორი (1962-72), საქ. ფინანსთა (1972-79) და სოფლის მეურნეობის (1979-85) მინისტრის მოადგილე. ძირითადი შრომები: „ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის ზოგადი თეორია“, თბ., „ესპსკი“, 2000 წ.; „ფინანსების ზოგადი თეორია“, თბ., „ესპსკი“ 2001 წ.; „საერთაშორისო სავალუტო და საკრედიტო ურთიერთობები“, თბ., „ესპსკი“, 1995 წ.

კალანდია ბორის გიორგის ძე, დ. 1950 წ. ქ. ზუგდიდში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1987). დაამთავრა: თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1974); უცხო ენათა სახელმწიფო პედინსტიტუტის გერმანული ენის ფაკ-ტი (1982); 1977-91 წწ. იგი იყო თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი. 1991-92 წწ. იყო საქ. საგარეო საქმეთა მინისტრის პირველი მოადგილე. ძირითადი შრომები: „მეცნიერულ-ტექნიკური ინტელიგენცია თანამედროვე ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1988 წ.; „მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები და პოლიტიკა“, მოსკოვი, „მსოფლიო ეკონომიკისა და საერთ. ურთ. ინ-ტის გამოცემა“, 1986 წ. (რუსულ ენაზე); „უშუშვერობაზე დახმარების სოციალური ფონდი. ბურჟუაზიული პროპაგანდა და სინამდვილე“, თბ., თსუ გამოცემა, 1986 წ.

კანდელაკი თეიმურაზ ვლიზბარის ძე, დ. 1941 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1986). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის სატექნო-სამეურნეო ფაკ-ტი (1964). იგი იყო საქ. სასოფლო-სამეურნეო ს/კ ინ-ტის უმც. მეცნ. მუშაკი (1965-69), სექტორის უფროსი, დოცენტი (1975-83), კათედრის გამგე, პროფესორი (1983 წლიდან). 1970-74 წწ. საქ. პოლიტექნიკური ინ-ტის უფრ. მეცნ. მუშაკი. 1997-2002 საქ. სატექნო მეურნეობის სახელმწიფო დეპარტამენტის თავრის მოადგილე. ძირითადი შრომები: „მერქნის შემცველი ადგილობრივი რესურსების სამრეწველო ათვისების პრობლემები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ. (რუსულ ენაზე); „სატექნო მეურნეობის წარმოების მართვის საფუძვლები“, თბ., სსი-ის გამოცემა, 1989 წ.; „მსოფლიოს ზომიერი და ბორიალური ტყის რესურსები (საქართველო)“, ნიუ-იორკი, ვენევა: „პაერო“, 2000 წ. (ინგლ. ენაზე).

კანდელაკი ევგრაფ იაკინთეს ძე, დ. 1917 წ. ამბროლაურის რ-ნის ს. ნიკორწმინდაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1969), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1950). მუშაობდა საქართველოს მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინსტიტუტში (1973-80), საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტში. 1960 წლიდან მუშაობს საქართველოს პოლიტექნიკურ ინ-ტში (ტექნიკურ უნივერსიტეტში). ძირითადი შრომები: „შავი მეტალურგიის ეკონომიკური პრობლემები“, ორტომეული, თბ., 1967-1969 წწ. (რუსულ ენაზე); „შრომის მეცნიერული ორგანიზაცია უმაღლეს სკოლაში“, თბ., 1971-1997 წწ.

კარბელაშვილი ლუარსაბ ანდრიას ძე (1926-1973), დ. მცხეთის რ-ნის ს. მუხრანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1951), პროფესორი (1952). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1923). 1920-24 წწ. იგი იყო საქ. სსრ სტატისტიკური სამმართველოს უფრ. სტატისტიკოსი, განყ-ბის გამგე, 1924-28 წწ. - საქ. სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომისიის სექციის წევრი - განყ-ბის გამგე. 1926-73 წწ. - თსუ დექტორი, დოცენტი, პროფესორი. ეკონომიკური გეოგრაფიის კათედრის

გამგე (1957-63); 1944-46 წწ. - საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უფრ. მეცნ. მუშაკი, განყების გამგე. ძირითადი შრომები: „სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის ისტორიისათვის საქართველოში“, თბ., 1947 წ.; „აღრიცხვისა და სტატისტიკის ტერმინოლოგია“, თბ., 1950 წ.; „საქართველოს სსრ-ის ეკონომიკური გეოგრაფია“, თბ., 1960 წ და სხვ.

კახეთელიძე მიხეილ (ვახტანგ) კუხშას ძე (1912-1994), დ. ონის რ-ნის ს. სამთავროსში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1961), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1938). იგი იყო საქ. კ. ცკ-ის ლექტორი (1953-54). 1950-80 წწ. : საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უფროსი მეცნ. თანამშრომელი, განყების გამგე; თსუ და საქ. პოლიტექნიკური ინ-ტის ლექტორი, დოცენტი, პროფესორი. ძირითადი შრომები: „მიწის რენტა სოციალისტურ სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „მეცნიერება“, 1975 წ.; „მიწის რენტის ბურჟუაზიული თეორიების კრიტიკა“, თბ., საქ. მეცნ. აკად. გამომც., 1958 წ.; „საქართველოს სსრ მეცხოველეობის ეკონომიკის საკითხები“, სამ ნაწილად, თბ., „მეცნიერება“, 1962-1973 წწ.

კაკელიძე მამულა ვიქტორის ძე (1925-1983), დ. ჩოხატაურის რ-ნის ს. იანუელში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1969). დაამთავრა სსრკ ეკონომიკურ-სტატისტიკური ინ-ტის თბილისის ფილიალი (1950). იგი იყო თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანის მოადგილე (1960-63), დოცენტი. საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკური ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1951-60), საქ. კ. ცკ-ის რესპუბლიკური სკოლის კათედრის გამგის მოადგილე (1956-57), სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განყების გამგე (1963-83). ძირითადი შრომები: „რესპუბლიკის დარგთაშორისი კავშირების ანალიზი“, თბ., „მეცნიერება“, 1968 წ.; „წარმოების მართვის თანამედროვე პრობლემები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1974 წ.; „მართვის მეთოდები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1980 წ.

კვარაცხელია მურმან სარდიონის ძე, დ. 1952 წ. ოჩამჩირის რ-ნის სოფ. კოხარაში. ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (2003). დაამთავრა თსუ სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის ფაკულტეტი (1973). 1977-83 წ.წ. – საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინ-ტის უმცრ.-უფრ. მეცნ. მუშაკი, 1983-85 წ.წ. – თსუ დოცენტი, 1986-93 წ.წ. – სუბტროპიკული მეურნეობის ინ-ტის (ქ. სოხუმი) დოცენტი, 1994-97წ.წ. – ვ. შეღაძის სახელობის სოციალურ-ეკონომიკური და რევიონული პრობლემების ს/კ ინ-ტის განყების გამგე. 1995-2000 წ.წ. – თსუ სოხუმის ფილიალის ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის კათედრის გამგე, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი – ეკონომიკისა და საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის თავმჯდომარე. ძირითადი შრომები: „საქართველოს მრეწველობის დარგობრივი და ტერიტორიული სტრუქტურის ეკონომიკური ეფექტიანობის საკითხები“, თბ., „მეცნიერება“, 1985; „ილია ჭავჭავაძე საქართველოს საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარების თავისებურებათა შესახებ“, თბ., თსუ გამომც., 1998წ., „ილია ჭავჭავაძე და ეროვნული ეკონომიკა“, თბ., გამომც. „თბილისი“, 2001 წ.

კიკნაველიძე ანდრო ივანეს ძე, დ. 1927 წ. ბაღდათის რ-ნის ს. კიკნაველეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972), პროფესორი. 1953 წ. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის აგრო-ეკონომიკური ფაკ-ტი. იგი იყო ჩაისა და სუბტროპიკულ კულტურათა სრულიად საქავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინ-ტის განყების გამგე (1954-60), საქართველოს სსრ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტის განყის გამგე, დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში (1960-73). საქ. სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტთან არსებული სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განყების გამგე (1963-66), საქ. აგრარული უნივერსიტეტის კათედრის

გამგე (1981 წლიდან). საქ. სახელმწიფო საგვგმო კომიტეტის თაერის პირველი მოადგილე (1973-81). საქ. სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის განყბის აკადემიკოს-მდივანი (1990-97). ძირითადი შრომები: „შრომის ორგანიზაცია და ანახლარება მეჩაიეობის კოლმეურნეობებში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“ 1958 წ.; „საკოლმეურნეო წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების პრობლემები საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1971 წ.

კოლეა იოსებ ივანეს ძე (1902-1978), დ. ხობის რ-ნის სოფ. ქველონში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1965). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკ-ტი (1930). იყო სპი პოლიტეკონომიის კათედრის მასწავლებელი (1934-45), მარქსიზმ-ლენინიზმის ინ-ტის საქართველოს ფილიალის უფრ. მეცნ.-მუშაკი (1945-46), 1947-78 წწ. – თსუ დოცენტი, პროფესორი. ძირითადი შრომები: „საბჭოთა საქართველო მოწინავე ინდუსტრიული რესპუბლიკა“, თბ., თსუ გამომც., 1961. „შრომის ნაყოფიერება და წარმოების ეფექტურობა კომუნისტური შშენებლობის პერიოდში“, თბ., „ცოდნა“, 1969.

კობახიძე ნიკოლოზ ლუკას ძე (1907-1987), დ. ამბროლაურის რ-ნის სოფ. ახალსოფელში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1973), პროფესორი. დაამთავრა საქ. სოფელმეურნეობის ინ-ტის ზოოტექნიკური ფაკ-ტი (1934). იყო ამავე ინ-ტის ასისტენტი (1939), დოცენტი (1944-46), სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის კათედრის გამგე (1946-87). გამოქვეყნებულ შრომებში გამოკვლეული აქვს სოფლის მეურნეობის სპეციალიზაციის და დარაიონების საკითხები.

კოუზანაძე ირაკლი კარლოს ძე, დ. 1962 წ. ქ. ქუთაისში. დაამთავრა თსუ მექანიკა-მათემატიკის და ეკონომიკის ფაკულტეტები (1984;1995). იყო თსუ გამოთვლითი მათემატიკის კათედრის უფროსი ლაბორანტი (1988-90), უფროსი მასწავლებელი (1990-91), დოცენტი (1992 წლიდან). ფინანსებსა და კრედიტის კათედრის პროფესორი (2004), 1998-2003 ს.ს. „გაერთიანებული ქართული ბანკის“ გენერალური დირექტორი. ძირითადი შრომა: „საქართველოს კომერციული ბანკების ფუნქციონირების პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე“, თბ., თსუ გამომც., 2002 წ.

კოლეაშვილი პაატა პეტრეს ძე, დ. 1956 წ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2003 წ.); დაამთავრა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1978 წ.). იგი იყო ნიადაგმცოდნეობის, აგრონომიისა და მელიორაციის ს/კ ინსტიტუტის უმც. მეცნ. თანამშრომელი (1978-83 წ.წ.). საქ. სახ. აგარული უნ-ტის დოცენტი (1999-2003 წ.წ.), პროფესორი (2003 წლიდან), „საქსახაგრომრეწვის“ განყოფილების უფროსი (1983-90 წ.წ.). საქ. უსენავსი საბჭოს დეპუტატი (1990-91 წწ.), 1992 წ. – საქ. მიწის რესურსებისა და მიწის რეფორმების სახელმწიფო კომიტეტის თამეჯდომარე, საქართველოს პრემიერ-მინისტრის მოადგილე – ვიცე-პრემიერი. 1992-95 წ.წ. – საქ. პარლამენტის წევრი, საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის თამეჯდომარის მოადგილე 1996 წლიდან მუშაობს საქ. სახელმწიფო კანცელარიაში მთავარ სახელმწიფო მრჩეველად აგარული რეფორმის საკითხებში, ძირითადი შრომები: 1. „აგარული რეფორმა, შედეგები და პერსპექტივები“, თბ., აგარული უნ-ტის გამომცემლობა, 1998 წ., 2. „სასურსათო პრობლემებიდან სასურსათო უშიშროებამდე“ (თანავეტ.), თბ., გამომც. „მერანი“, 1999 წ.

კრიჭინაშვილი რევაზ იოსების ძე, (1933-2003), დ. გარდაბნის რ-ნის სოფ. საცხენისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1991), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1956). იყო ცუკავშირის გამგეობის თამეჯდომარის მოადგილე (1973-87). თსუ დოცენტი (1968-91), პროფესორი (1992-2003). ძირითადი შრომები: „ბაზარტმცოდნეობის საკითხები“, თბ., თსუ გამომც., 1992 წ.; „საქართველო საერთაშორისო ბიზნესურ სივრცეში“, თბ., თსუ გამომც., 1998 წ.

კუნტულია თამაზ ვასილის ძე, დ. 1935 წ. ღანჩხუთის რ-ნის სოფ. ლესაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1997). დაამთავრა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის აგრონომიული ფაკ-ტი (1959). მუშაობდა: საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკისა და სამართლის ს/კ ინ-ტში (1959-63), სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტში (1963-65), სოფლის მეურნეობის საქ. კ. დაღანხუთისა და მახარაძის რაიონების რაიკომის პირველი მდივანი (1981-90), საქ. სახ. აგროსამრეწველო კომიტეტის თავრის მოადგილე (1990-91), საქ. სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის მინისტრის მოადგილე (1994-96). მუშაობს აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის ს/კ ინ-ტში. ძირითადი შრომები: „უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკაში სოფლის მეურნეობის განვითარების გამოცდილება“, თბ., საქ. კ. ცკ-ის გამომც., 1981 წ. (თანაავტ.); „საქართველოს სოფლის მეურნეობის საბაზრო ეკონომიკაზე გადაყვანის პრობლემები“, თბ., „მეცნიერება“, 1997 წ.; „საბაზრო ურთიერთობებისადმი შეჩაივობის ადაპტირების ძირითადი მიმართულებები“, თბ., სოფლის მეურნ. მეც. აკად., 1999 წ. (თანაავტ.).

კუპრეიშვილი გიორგი თეიმურაზის ძე (1906-1981), დ. ქ. კასპში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1967). დაამთავრა სოხუმის სუბტროპიკული ინ-ტის სუბტროპიკული ფაკ-ტი (1925). იყო საქ. სას-სამეურნეო ინ-ტის ასისტენტი (1939-41; 1946-49), დოცენტი (1949-69), პროფესორ-კონსულტანტი (1979-81). ძირითადი შრომები: „საბჭოთა მეურნეობის როლი სოციალისტური სოფლის მეურნეობის აღმავლობაში“, თბ., სას-სამ. ინსტ. გამომც. 1959 წ.; „სოციალური ცვლილებანი სოფლად (ზუგდიდის მაგალითზე)“, თბ., „განათლება“, 1949 წ.

კურატაშვილი ალფრედ ანზორის ძე, დ. 1941 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1962). იყო 1972-91 წ.წ. – თბილისის სახ. კონსერვატორიის უფრ. მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი, საზოგად. მეცნ. კათედრის გამგე (1986-91). საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის მთ. მეცნ. თანამშრომელი (1991-92), განყ-ბის გამგე (1992 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ცენტრალიზებული გეგმა და სამეურნეო ანგარიში ეკონომიკური თეორიისა და სამეურნეო პრაქტიკის საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1976 წ. (რუსულ ენაზე); „სოციალურ-ეკონომიკური კანონების თეორია“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982 წ. (რუსულ ენაზე); „სამეურნეო ანგარიში საზოგადოებრივ კვებაში“, მოსკოვი, „ეკონომიკა“, 1976 წ. (რუსულ ენაზე).

კუჭუხიძე ალექსანდრე ალექსანდრეს ძე, დ. 1922 წ. აბაშის რ-ნის სოფ. ნაესაკოვოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1970), პროფესორი. დაამთავრა ქ. თბილისის რკინიგზის ტრანსპორტის საინჟინრო ინ-ტის საქსპლოატაციო ფაკ-ტი (1948). მუშაობდა: საქ. პოლიტექნიკურ ინ-ტში (1965-70). იყო თსუ (1968 წლიდან). საინჟინრო-ეკონომიკური ფაკ-ტის დოცენტი, პროფესორი, კათედრის გამგე, დეკანი. 1991 წლიდან არის პუბლიცისტურ-ეკონომიკური ინ-ტის (კერძო) რექტორი. ძირითადი შრომები: „ნარკვევები დღემდე განუხორციელებელი ტრანსკაპკასიის სარკინიგზო მაგისტრალის მშენებლობაზე“, თბ., 2001 წ.; „პოსტსაბჭოური საქართველოს პოლიტიკური ასპექტები“, თბ., 2001 წ.

ლაჭყევიანი ნიკოლოზ კონსტანტინეს ძე (1897-1982). დ. ქ. ქუთაისში. დაამთავრა ქ. მოსკოვის გ. პლეხანოვის სახ. სახალხო მეურნეობის ინ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1919). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1960). 1930-82 წ.წ. იყო საქ. სსრ სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის დოცენტი, პროფესორი (1960 წლიდან), ეკონომიკის ფაკ-ის დეკანი (1934-39; 1961-70), სტატისტიკის და ბუღალტრული აღრიცხვის კათედრის გამგე (1961-82). ძირითადი შრომები: „სასოფლო-სამეურნეო

სტატისტიკის პრაქტიკუმი", თბ., „საბჭოთა საქართველო", 1959 წ.; „სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სპეციალიზაცია და გააღვივლება აღმოსავლეთ საქართველოში", თბ., „საბჭოთა საქართველო", 1960 წ.; „ვარიაციის მანევრებლები. კორელაციური და დისპერსიული ანალიზის საფუძვლები", თბ., სახ-სამ. ინსტ. გამომც., 1972 წ.

ღებანიძე ვლადიმერ დიმიტრის ძე (1913-1987), დ. ონის რ-ნის სოფ. კვაშხიეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1971), პროფესორი (1971). სხვადასხვა დროს მუშაობდა: ქ. რუსთავის საფინანსო განყოფილების გამგედ, ფინანსთა სამინისტროს საბიუჯეტო სამმართველოს უფროსად, ქუთაისის ოლქის საფინანსო განყოფილების გამგედ, საკავშირო დაუსწრებელი ინ-ტის თბილისის ფილიალის დირექტორად. 1956 წლიდან სიცოცხლის ბოლომდე მუშაობდა თსუ-ში – 1970-76 წწ. იყო ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე, შემდეგ დეკანი. ძირითადი შრომები: „სსრ კავშირის სახელმწიფო ბიუჯეტი", თბ., თსუ გამომც., 1972 წ.; „წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების ფინანსური ბერკეტები, თბ., „საბჭოთა საქართველო", 1979 წ.; „სამეურნეო ანგარიში მართვის სისტემაში", თბ., თსუ გამომც., 1981 წ.

ღვიაშვილი პაატა რობერტის ძე, დ. 1954 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993), პროფესორი. დაამთავრა სპი მექანიკა-მანქანათმშენებლობის ფაკ.ტი (1977). იყო სსრკ შრომისა და სოციალური საკითხების კომიტეტთან არსებული შრომის სამეცნიერო კვლევითი ინ-ტის საქართველოს ფილიალის უმცრ.-უფროსი მეცნ.-თანამშრომელი (1982-99), 1999 წლიდან თსუ ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორია. ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური ფასეულობის ანალიზი", მოსკოვი, 1990 წ. (რუსულ ენაზე); „ფასეულობა როგორც აქსიოლოგიის კატეგორია", თბ., თსუ გამომც., 1990 წ.

ღვინოჯავა პარმენ ბეგის ძე, დ. 1936 წ. გაღის რ-ნის სოფ. ჭუბურხინჯში, ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა თსუ უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი (1960 წ.). იყო 1972-1978 წწ. – საქართველოს პოლიტექნიკური ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი, 1987 წლიდან თსუ ეკონომიკური თეორიის კათედრის დოცენტი, შემდეგ პროფესორი. 1967-72 წწ. საქართველოს სახელმწიფო დაწესებულებების მუშაკთა პროფკავშირის რესპუბლიკური კომიტეტის მდივანი. ძირითადი შრომები: „ეკოლოგიის ეკონომიკური პრობლემები", თბ., თსუ გამომც., 1987 წ.; „ბუნების გამოყენების ეკონომიკა", თბ., თსუ გამომც., 1993 წ.; „ეკონომიკური განვითარების პრობლემები", თბ., თსუ გამომც., 2002 წ.

ღიპარტია ზურაბ შალვას ძე, დ. 1947 წ. დ. ზუგდიდის რ-ნის სოფ. რუსში. 1972 წელს დაამთავრა ქ. ლენინგრადის სატყეო-ტექნიკური აკადემიის საინჟინრო-ეკონომიკური ფაკულტეტი. ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (1999). მუშაობდა: ქ. ლენინგრადის საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ფილიალის ინსტიტუტში (1972-78); მ. გორკის სახ. აფხაზეთის სახ. უნივერსიტეტში (1987-89). 1989 წლიდან თსუ სოხუმის ფილიალის პროფესორია. ძირითადი შრომები: „ოჯარული ურთიერთობების სრულყოფა აგრარულ სექტორში", თბ., 1990 წ.; „აგროსამრეწველო კომპლექსში მეწარმეობის მართვა", თბ., საქ. აგრ. უნ-ტის გამომც., 1997 წ.; „სტრატეგიული დაგეგმვა: პრობლემები, მეთოდები, პერსპექტივები", თბ., თსუ გამომც., 1998 წ.

ღობჯანიძე თევდორე დომენტის ძე (1906-1975), დ. ონის რ-ნის სოფ. ღებში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1966), პროფესორი. დაამთავრა ამიერკავკასიის 26 ბაქოელი კომისარის სახ. კომუნისტური უნივერსიტეტი (1933), იყო თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის დეკტორი (1949 წლიდან), დოცენტი (1966 წლიდან), პროფესორი (1969 წლიდან). ძირითადი შრომები: „შრომის მიხედვით განაწილება

და მატერიალური დაინტერესება კომუნიზმის მშენებლობის პერიოდში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1966 წ.; „რეალიზაციის თეორიის ზოგიერთი საკითხი ვ. ი. ლენინის ადრინდელ შრომებში“, თბ., თსუ გამომც., 1957 წ.; „გონებრივ და ფიზიკურ შრომას შორის არსებითი განსხვავების დაბლევის პრობლემები სსრ კავშირში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1959 წ.

ლორთქიფანიძე ვაჟა გიორგის ძე, დ. 1949 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998), პროფესორი. დაამთავრა: თსუ კიბერნეტიკისა და გამოყენებითი მათემატიკის ფაკ-ტი (1973); მოსკოვის საზოგ. მეცნ. აკადემია (1940). იყო 1972-73 წწ. – თსუ გამოყენებითი მათემატიკის ინ-ტის უფრ. ლაბორანტი, მეცნ.-მუშაკი. თსუ კომკავშირის კომიტეტის მდივანი (1973-76). 1976-88 წწ. – საქ. ალკა ცკ-ის განყ-ბის გამგე, მდივანი, მეორე მდივანი. პირველი მდივანი. საქ. კ თბილისის კალინინის რაიკომის I მდივანი (1986-88). საქ. კ ცკ-ის განყ-ბის გამგე (1988-90). საქ. მინისტრთა საბჭოს თავ-რის მოადგილე (1990). საქ. ჯანდაცვისა და სოცუზრუნველყოფის მინისტრის პირველი მოადგილე (1990-91). საქ. მეცნ. აკად. დემოგრაფიის ინ-ტის უფრ. მეცნ. მუშაკი (1991-95 წწ.). საქ. სახ. საბჭოს მთ. მრჩეველი (1992). საქ. სსრ სახ. მეთაურის აპარატის ხელმძღვანელი (1992-95). საქ. საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი რუსეთში (1995-98). საქ. უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი (1983-90 წწ.); საქ. პარლამენტის წევრი (1993. 1995-99). 2002-2004 წ.წ. საქართველოს პარლამენტის წევრი, ფრაქციის თავ-რე. 1994 წლიდან – თსუ დოცენტი, სასწავლო-სამეცნიერო ლაბორატორიის ხელმძღვანელი, დემოგრაფიის კათედრის გამგე, პროფესორი. სამეცნიერო შრომებში გამოკვლეული აქვს სამცხე-ჯავახეთის, ისტორიული მესხეთის, საქართველოსა და მისი მეზობელი ქვეყნების დემოგრაფიული პროცესები.

მალაშხია გიორგი მამანტის ძე, დ. 1934 წ. წალენჯიხის რ-ნის სოფ. ნაკიფში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1997). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1957). სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწევა: ეკონომიკისა და დაგეგმვის სკ ინ-ტში (1964 წლიდან), თსუ-ში (1966 წლიდან შეთავსებით). საქ. სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში (1975). ძირითადი შრომები: „ავტომატიზაცია და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1984 წ.; „მეტაეკონომიკა-ეკონომიკის ფილოსოფია“, თბ., „ესპსიკი“, 1995 წ.; „ეკონომიკურ-ფილოსოფიური ესეები“, თბ., „ეგრისი“, 2001 წ.

მალუძე ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე (1929-1988). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1967), პროფესორი (1952). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი. (1952). მუშაობდა: თელავის რ-ნის კომკავშირის რაიკომის მეორე მდივნად (1952-54 წწ.), პირველ მდივნად (1954-55 წწ.), თელავის რაიკომის მდივნად (1955-58 წწ.). იყო თელავის სახელმწიფო პედაგოგიური ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი, პროფესორი, გამგე, რექტორი (1985-88). ძირითადი შრომები: „საქართველოს სსრ თელავის რაიონის კოლმეურნეობათა მევენახეობის ეკონომიკის საკითხები“, თბ., 1959 წ.; „საქართველოს სსრ მევენახეობისა და მეღვინეობის თანამედროვე მდგომარეობა და განვითარების პერსპექტივები“, თბ., 1967 წ.; „მევენახეობა საქართველოში და მისი განვითარების პერსპექტივები“, თბ., 1967 წ. (თანავტ.).

მანგელიძე რევაზ ისმაილის ძე, დ. 1954 წ. ქ. ქუდაში (ჯალაბაშვილები). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1975). იყო საქ. მიწათმოქმედების სკ ინ-ტის უმცრ. მეცნ.-მუშაკი (1975-79), სუბტროპიკული ხილის შენახვისა და გადამუშავების სკ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1982-86). ბათუმის სახელმწიფო უნ-ტის დოცენტი (2000 წლიდან). პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის განყ. გამგე (1986-91). ქედის რ-ნის გამგეობის თავ-რე (1993-

96). აჭარის ავტ. რესპ-ბის უზენაესი საბჭოს ეკონომიკური რეფორმების განმკ-ბის გამგე (1993), კომისიის თავ-რე (1996-2001). ძირითადი შრომები: „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის საწარმოო პოტენციალის კვლავწარმოება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში“, ბათუმი, „აჭარა“, 1997 წ. ; „აგრარული ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება“, ბათუმი, „აჭარა“, 2002 წ.

მარშავა ქეთევან მაზიას ას, დ. 1952 წ. ქ. ვალში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1992). დაამთავრა: ქ. მოსკოვის კვების შრეწველობის ინ-ტი (1973), უბანის სახელმწიფო უნ-ტი (1982). 1992 წლიდან არის თსუ სტატისტიკის კათედრის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „საქართველოს რეგიონის ქსოვილების საქონლის ბაზარი და მისი განვითარების პერსპექტივები“, თბ., თსუ გამომც., 1989 წ.; „ეკონომიკურ-სტატისტიკური მოდელირების მეთოდები“, მოსკოვი, საფ. ინ-ტის გამომც. (რუსულ ენაზე); „მარკეტინგის საფუძვლები“, თბ., თსუ გამომც., 1990 წ.

მარშანია ლორიკ ბესარიონის ძე, დ. 1932 წ. ქ. ოჩამჩირეში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1987), პროფესორი (1988), დაამთავრა მოსკოვის სახელმწიფო ეკონომიკური ინ-ტი (1957). 1957-59 წწ. – მუშაობდა აფხაზეთის არ-ის სახ. საგვემო კომიტეტში. იყო საქ. მეცნ. აკად-თან არსებული დ. გულიას სახ. ინ-ტის მეცნ. მუშაკი (1963-64). 1964-72 წწ. – საქ. სუბტროპიკული მეურნეობის ინ-ტის დოცენტი, პრორექტორი სამეცნიერო მუშაობის დარგში. აფხაზეთის არ-ის მინისტრთა საბჭოს თავრის პირველი მოადგილე (1973-78; 1992-2002). აფხაზეთის პარტიის საოლქო კომიტეტის მდივანი (1978-80). საქ. კპ ცკ-ის განკ-ბის გამგის მოადგილე (1980-85). საქ. მინისტრთა საბჭოსთან არსებული სახალხო მეურნეობის მართვის ინ-ტის რექტორი (1985-91). ამჟამად არის საქ. პრეზიდენტის თანაშემწე, დაჯილდოებულია ვახტანგ გორგასალის პირველი ხარისხის ორდენით (1997). არჩეული იყო აფხაზეთის არ-ისა და საქართველოს უმაღლესი საბჭოების დეპუტატად, არის საქ. მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, გიორგი შერვაშიძის სახელობის სახელმწიფო პრემიის ღაურეატი (1996) ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური ეფექტურობის ამაღლების გზები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში“, თბ., 1986 წ. (რუსულ ენაზე). „მეჩაიეობის ეკონომიკა“, სოხუმი, „აღაშარა“ (რუსულ ენაზე); „საქართველოს აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკა“, თბ., 1998 წ. (რუსულ ენაზე); „აფხაზეთის არ აგროსამრეწველო კომპლექსის ადორმინებისა და განვითარების პერსპექტივები“, თბ., 2003.

მაქსოვეი მიხეილ შავარშის ძე (1930-2002), დ. ქ. თბილისში. დაამთავრა სპი (1961). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1986). მუშაობდა: საქ. სსრ სახ. საგვემო კომიტეტში; თსუ-ში დოცენტად, სოფლის მეურნეობისა და შრომის კათედრის პროფესორად (1970-2002). ძირითადი შრომები: „სამრეწველო წარმოების ეფექტიანობა“, თბ., თსუ გამომც., 1980 წ. (რუსულ ენაზე); „სასოფაღობრივი წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობა და მისი გაზომვის საკითხები“, თბ., თსუ გამომც., 1984 წ. (რუსულ ენაზე); „მეწარმეობისა და ბიზნესის საფუძვლები საქართველოში“, თბ., 1997 წ.

მახარაძე აკაკი ვენადის ძე (1922-1994), დ. ვანის რ-ნის სოფ. ქვედა ციხესულორში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1973), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1948). იგი იყო თბილისის სახ. ზოოვეტ. ინსტიტუტის უფრ. მასწავლებელი (1953-54); თბილისის სახ. კონსერვატორიის ლექტორი (1956); საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის დოცენტი (1962), პროფესორი, ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანი (1972-79), პოლიტეკონომის კათედრის გამგე (1974-80); ა. ლუშინის სახ. პედაგოგ-ის პოლიტეკონომის კათედრის გამგე (1980-1994). ძირითადი

შრომები: „სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობანი კოლმურნეობებში“, თბ., 1974; „მეცხოველეობის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1984 წ.; „სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობანი სოციალიზმის დროს. ღირებულების კანონი“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ.

მახარაძე ჯემალ ილიას ძე, დ. 1935 წ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. ბომლეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ფაკტი (1959). იგი იყო საქ. სოფლის მეურნეობისა და ეკონომიკისა და ორგანიზაციის (შემდგომ აგრესამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის ს/კ ინ-ტის უმცრ. მეცნ. თანამშრომელი (1959-64), განუბის გამგე (1970-88), დირექტორის მოადგილე სამეცნ. ნაწილში (2000 წლიდან). სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის უფრ. ინჟინერ-ეკონომისტი, შემდგე უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1964-66). ამჟამად მუშაობს აგრარულ უნივერსიტეტში პროფესორად. ძირითადი შრომები: „დაშრობითი მედიორაციის ეკონომიკური ეფექტიანობის საკითხები – სასურსათო პროგრამის გადაწყვეტის დიდი რეზერვი“, თბ., „ცოდნა“, 1984 წ.

მალრაძე გიორთაზ ვახტანგის ძე, დ. 1942 წ. ხარაგაულის რ-ნის სოფ. ლელვანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2000). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკტი (1969). იგი იყო თსუ ასისტენტი (1972-79), დოცენტი (1980-94). 1994 წლიდან ეკონ. ინფორმაციის კათედრის გამგე, პროფესორი (2001 წლიდან). ძირითადი შრომა: „სოციალური ეკონომიკური პროცესების ინფორმაციზაცია“, თბ., „ქრონოგრაფი“, 2000 წ.

მეგრელი შვილი გაბრიელ ივანეს ძე (1906-1978), დ. ოზურგეთის მაზრის (ახლანდელი ჩოხატაურის რ-ნის) ს. ზემო ფარცხმაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1962), პროფესორი (1964). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1930). იგი იყო თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის პროფესორი (1968-78). საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1940-45). სსრკ მეცნ. აკად. ქ. მოსკოვის ეკონომიკის ინ-ტის ასპირანტურის განუბის გამგე (1945-56). ძირითადი შრომები: „კაპიტალი, ზედმეტი ღირებულება და ხელფასი კაპიტალიზმის დროს“, თბ., 1964 წ.; „XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის დასაწყისის ქართული საზოგადოებრივ-ეკონომიკური აზრი“, თბ., 1959 (რუს. ენაზე); „ქართული საზოგადოებრივ-ეკონომიკური აზრი XIX საუკუნის მეორე ნახევარში“, თბ., 1960 წ.

მელქაძე ვალერიან ირაკლის ძე (1912-1981), დ. სამტრედიის რ-ნის სოფ. ჩხენიშში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972), პროფესორი (1977). საქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (1979). საქ. სსრ სახელმწიფო პრემიის ღაურვატი მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში (1975). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკტი (1937). 1946-48 წწ.-ში მუშაობდა საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტში. იგი იყო თსუ ლექტორი (1946-48), ეკონომიკის ფაკტის დეკანი-დოცენტი (1960-63), სახალხო მეურნეობის ეკონომიკის, დეგეგმვისა და მართვის ს/კ ინ-ტის დამაარსებელი და დირექტორი (1963-81), ქუთაისის საოლქო კომიტეტის მდივანი (1951-52), საქ. კპ ცკ-ის მდივანი, განუბის გამგე (1952-53). საქ. კპ ცკ-ის პარტიული სკოლის დირექტორი (1955-58). საქართველოს სსრ ცენტრალური სტატისტიკური სამმართველოს უფროსი (1958-60). ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური კრიზისები კაპიტალიზმის განუყრელი თანამგზავრია“, თბ., „პოლიტ. და სამეცნ. ცოდნის გამავრც. საზ-ბა“, 1957 წ.; „კანონზომიერებები საქართველოს სსრ ეროვნული შემოსავლის წარმოებაში“, თბ., 1974 წ. (რუსულ ენაზე); „საქართველოს ეკონომიკის დაჩქარებული განვითარების კომპლექსური პროგრამა“, თბ., 1975 წ.; „საქართველოს სსრ საზოგადოებრივი პროდუქტისა და ეროვნული შემოსავლის

რეგიონალური სტრუქტურა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1978 წ.

მენაბდიშვილი ელგუჯა სოლომონის ძე, დ. 1937 წ. ქ. კასპში. დაამთავრა თსუ ფილოსოფია-ფსიქოლოგიის ფაკულტეტი (1962). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2000). იგი იყო საქ. სახ.-სამეურნეო ინ-ტის ფილოსოფიის კათედრის გამგე (1964-68); საქ. მეცნ. აკადემიის ფილოსოფიის ინ-ტის უმცრ. მეცნ. თანამშრომელი (1969-82), სახ. მეცნ. სექტორის ლაბორატორიის გამგე (1982-91), 1991 წლიდან არის დემოგრაფიისა და სოც. კვლ. ინ-ტის განყ. გამგე. ძირითადი შრომები: „ეროვნული ურთიერთობები შრომით კოლექტივებში“, თბ., „მეცნიერება“, 1980 წ.; „სახელგაზრდობის სოციალურ და კულტურულ ღირებულებათა ფორმირების საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1989 წ.; „სოფლის მეშაქის კულტურა“, თბ., „მეცნიერება“, 1988 წ.

მეხსია იაკობი (იაშა) ვენატეს ძე, დ. 1946 წ. წალენჯიხის რ-ნის სოფ. ობუჯში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1983). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1967). 1972-85 წწ. იგი იყო საქ. სსრ სახ. საგეგმო კომიტეტთან არსებული ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი, ლაბორატორიის გამგე, განყ. გამგე. 1986-90 წწ. – სსრკ სტატისტიკის სახ. კომიტეტის აღრიცხვისა და სტატისტიკის დარგთაშორისი ინ-ტის საქ. ფილიალის დირექტორი. საქ. რესპ. კადრების კვალიფიკაციის ამღლები და გადამზადების ეკონომიკის ინ-ტის რექტორი (1991). საქ. რესპ. ეკონომიკისა და ფინანსთა სამ-თან არსებული ეკონომიკისა და ფინანსების ს/კ ინ-ტის დირექტორი (1992). საქ. ფინანსთა სამინისტროსა და სოციალურ-ეკონომიკური ინფორმაციის სახ. კომიტეტთან არსებული ფინანსებისა და სტატისტიკის ინ-ტის დირექტორი (1993-96). 1996 წლიდან არის საქ. ფინანსთა სამ-თან არსებული ფინანსების ს/კ ინ-ტის დირექტორი. ძირითადი შრომები: „რევიონული ეკონომიკური პროგნოზირების საკითხები“, მოსკოვი, „ნაუკა“, 1983 წ. (რუს. ენაზე); „მაკროეკონომიკური პროგნოზირების თეორია და პრაქტიკა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1989 წ. (რუს. ენაზე); „ეკონომიკური რეფორმა საქართველოში“, თბ., თსუ გამომც., 1996 წ.

მენთეშაშვილი ფარნაოზ იაკობის ძე (1918-1995). დ. თბილისში. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1936). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972), პროფესორი 1950-95 წწ. იგი იყო თსუ დოცენტი, პროფესორი, აღრიცხვისა და ეკონომიკური ანალიზის კათედრის გამგე (1974-92). ძირითადი შრომები: „სამრეწველო საწარმოთა და გაერთიანებათა საქმიანობიანობის ეკონომიკური ანალიზი“, თბ., 1984 წ.; „სიახლენი მოგებისა და ფინანსური მდგომარეობის ანალიზში“, თბ., 1994 წ.

მეკვაბიშვილი ელგუჯა გიორგის ძე, დ. 1956 წ. ლანჩხუთის რ-ნის სოფ. მამათში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1997), პროფესორი (1999). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1978). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინ-ტის მეცნიერ-მუშაკი (1978-88). თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი, დეკანის მოადგილე სასწავლო მუშაობის დარგში (1990-92), დეკანი (1992 წლიდან); 1999 წლიდან არის ეკონომიკური თეორიის კათედრის გამგე, პროფესორი. საქ. ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრი. ძირითადი შრომები: „საბაზრო ეკონომიკის საფუძვლები“, თბ., თსუ გამომც., 1990 წ.; „ეკონომიკური ცოდნის საწყისები“, თბ., თსუ გამომც., 1992 წ. (თანაავტ.); „სახელმწიფო და ეკონომიკა“, თბ., თსუ გამომც., 1995 წ.

მიროტაძე კონსტანტინე ალექსანდრეს ძე (1929-1992), დ. ჭიათურის რ-ნის სოფ. წირქვალში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1977). იგი იყო საქ. სსრ სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის უფრ. მასწავლებელი (1961 წლიდან), დოცენტი (1965 წლიდან),

პროფესორი (1978 წლიდან), კათედრის გამგე (1979-1991). ძირითადი შრომები: „წარმოების მართვის სტრუქტურა და ტიპები“, თბ., „სას. სამ. ინსტ. გამომც.“, 1982 წ.; „სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მართვის საფუძვლები“, თბ., „განათლება“, 1984 წ.

მიქელაძე ირაკლი სოლომონის ძე (1902-1986), დ. ქ. ერევანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1961), პროფესორი (1963), საქ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი (1969). საქ. სახ. პრემიის ლაურეატი მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში (1972). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკ-ტი (1925). 1935-86 წ.წ. იგი იყო თსუ დექტორი, დოცენტი, პროფესორი, სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის კათედრის გამგე (1937-77 წ.წ.), ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანი (1954-56). 1960-68 წ.წ. – საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე, საქართველოს სსრ მინისტრი. ძირითადი შრომები: „საქართველოს სახალხო მეურნეობა“, თბ., თსუ გამომც., 1968 წ.; „საქართველოს სახალხო მეურნეობის სპეციალიზაცია და კომპლექსური განვითარება“, მოსკოვი, „ეკონომიკა“, 1964 წ. (რუსულ ენაზე); „საქართველოს სოციალისტური მრეწველობის ეკონომიკის საკითხები“, თბ., „თსუ გამომც.“, 1977 წ.; „ტერიტორიული დაგეგმვის პრობლემები“, თბ., 1980 წ.

მუჯირი იესიხ პორფილეს ძე (1911-1983), დ. ოზურგეთის რ-ნის სოფ. ბოხვაურში. ტექნ. მეცნ. დოქტორი (1972), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1936). იგი იყო თსუ დოცენტი (1950-64), სსრკ მანქანათმშ. სამინისტროსთან არსებული მანქანათმშენებლობის ს/კ ინ-ტის საქართველოს ფილიალის უფროსი მეცნ. მუშაკი (1964-66), თსუ ვაჭრობის ეკონომიკისა და საქონელმცოდნეობის ფაკულტეტის დეკანი (1972-74), თსუ სამრეწველო საქონელმცოდნეობისა და ტექნოლოგიის კათედრის გამგე (1974-83). ბორჯომის რაიკომის მდივანი (1944-47). ძირითადი შრომები: „სინთეზური მასალების გამოყენება ქიმიური ბოჭკოვანი ქსოვილების დამუშავებაში“, თბ., თსუ გამომც., 1960 წ.; „მასალათმცოდნეობა“, თბ., თსუ გამომც., 1965 წ.; „ტუნგოს კულტურა და მისი ნაყოფის კომპლექსური გამოყენება“, თბ., თსუ გამომც., 1972 წ. (რუსულ ენაზე).

მშივილაძე გიორგი ვაღერიანის ძე, დ. 1927 წ. ბაღდათის რ-ნის სოფ. ობაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1975), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1949). იგი იყო თსუ ასისტენტი (1949-53), საქ. კპ ცკ-ის ინსტრუქტორი, სექტორის გამგე (1956-59), საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის წამყვანი მეცნ. მუშაკი (1959-61). თსუ პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის დოცენტი, პროფესორი, გამგე (1981-87), ამჟამად არის ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „ძირითადი ფონდების კვლავწარმოების საკითხები მრეწველობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1980 წ.; „ძირითადი ფონდების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლების გზები საქართველოში“, თბ., თსუ გამომც., 1986 წ.; „საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების პრობლემები“, თბ., „განათლება“, 1990 წ.

საქართველოში აგრობიზნესის ფორმირების ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას მისი III სფეროს – მარკეტინგული სამსახურის განვითარებლობა წარმოადგენს. მარკეტინგული სფერო არაერთგვაროვანია არა მარტო შემადგენლობისა და ფუნქციების, არამედ საბაზრო სტრუქტურების თვალსაზრისითაც.

3. ხარაიშვილი, ბ. მუტიანიშვილი

სასურსათო ბაზრის ფორმირების თავისებურებები საქართველოში

საქართველოში აგრობიზნესის ფორმირების ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას მისი III სფეროს – მარკეტინგული სამსახურის განვითარებლობა წარმოადგენს. მარკეტინგული სფერო არაერთგვაროვანია არა მარტო შემადგენლობისა და ფუნქციების, არამედ საბაზრო სტრუქტურების თვალსაზრისითაც.

მარკეტინგულ სფეროში ბაზრის ოთხი ტიპი გამოიყოფა: 1. სასურსათო საქონლის სანედლეულო ბაზარი. ბაზრის ეს ტიპი ძირითადად ისეთი პროდუქციისათვის, როგორცაა ფქვილბურღულეულის, შაქრის და სხვათა წარმოება. მისი დამახასიათებელი ნიშანია პროდუქციის შედარებით ერთგვაროვნება, სტანდარტიზაცია, საქონლის მსხვილი პარტიებით რეალიზაცია.

2. სასურსათო საქონლის ბაზარი პროდუქციის გადაამუშავების მაღალი დონით (თამბაქო და საკონდიტრო ნაწარმი, კონსერვები, მოხმარებისათვის საჭირო შხა პროდუქტების ფართო სპექტრი). ამ სახის ბაზარზე აუცილებელია პროდუქტებისათვის განმასხვავებელი ნიშნების მიცემა და ანალოგიური სამომხმარებლო თვისებების საქონელთა ჯგუფებიდან მათი განცალკევება. კონკურენტული ბრძოლის ძირითად იარაღს წარმოადგენს რეკლამა და საქონლის მიწოდებისა და გასაღების სხვადასხვა მეთოდის გამოყენება. ასეთ შემთხვევაში ბაზარი ჩვეულებრივ ოლიგოპოლიურია მაკლადიფერენცირებული პროდუქციით.

ცხადია, ასეთ ბაზარზე შესვლის ბარიერი ძალიან დიდია: აქ განსაკუთრებული ძალით მოქმედებს მასშტაბის ეფექტი და პატენტი გამოყენებულ ტექნოლოგიებზე. თუმცა მთავარ ბარიერად მაინც მასობრივი რეკლამა ითვლება. ზოგჯერ დანახარჯები რეკლამაზე საქონლის ღირებულების 20%-ს შეადგენს. გაჯერებული ბაზრის პირობებში საქონლის რეალიზაცია გაძნელებულია, თუნდაც ახალ საქონელს რეალური უპირატესობები გააჩნდეს ბაზარზე გაბატონებულ საქონელთან შედარებით. გამოსავალი ამ შემთხვევაში ის არის, რომ რეკლამის სფეროში ადგილის მოსაპოვებლად გამოინახოს დამატებითი სახსრები.

3. მარკეტინგული სფეროს მესამე ქვეჯგუფია შედარებით ერთგვაროვანი პროდუქცია გადაამუშავების დაბალი დონით: ხორცის ნახევარფაბრიკატები, ახალი ხორცი, რძე და რძის პროდუქცია. საქონლის გადაამუშავების დონესა და მის ასორტიმენტს შორის მჭიდრო კავშირი არსებობს. რაც უფრო დაბალია პროდუქციის გადაამუშავების ხარისხი, მით მცირეა მისი ასორტიმენტისა და ინტენსიური რეკლამის შესაძლებლობები. ამ საბაზრო ჯგუფში შესვლის

ბარიერი შედარებით ნაკლებია და ფასწარმოქმნა კონკურენციის საფუძველზე ხორციელდება.

4. სასურსათო სერვისის ბაზარი. ბაზრის აღნიშნული ტიპი განვითარებულ ქვეყნებში ბოლო 10 წელიწადში განვითარდა. იგი მოიცავს საზოგადოებრივი კვების ყველა ტიპს.

სასურსათო ბაზარი დაიყოფა დონეების მიხედვითაც. ბაზარი შეიძლება იყოს ლოკალური (პურპროდუქტებისათვის, ახალი რძისა და რძის პროდუქტებისათვის); რეგიონური (ხორცის პროდუქტებისათვის, ბოსტნეულისა და ხილისათვის). სურსათის მალეფუჭებადი ხასიათი განსაზღვრავს ბაზრის საზღვრებს, ხოლო სპეციალიზებული სატრანსპორტო საშუალებები და საცავეები აფართოებს მას. ბაზრის დონის გათვალისწინება საჭიროა ფერმერულ მეურნეობათა ქცევის პროგნოზირებისათვის.

შეიძლება ითქვას, რომ განვითარებული აგრობიზნესის პირობებში სასურსათო ბაზარი ესაა მონოპოლიური კონკურენციის ბაზარი ფირმების შედარებით მრავალრიცხოვნობით და პროდუქციის მაღალი დიფერენციაციით. სასურსათო ბაზარზე ფასისმიერ კონკურენციასთან ერთად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება არაფასისმიერ კონკურენციასაც ისეთი კლასიკური ატრიბუტებით, როგორცაა მასობრივი რეკლამა, პროდუქტების დიფერენციაცია და გაუმჯობესებული სერვისი. სოფლის მეურნეობისა და მარკეტინგული სფეროს განსხვავებული სტრუქტურები იწვევს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მაღალკონკურენტუნარიანი მიწოდების დაპირისპირებას მოთხოვნაზე, რომელიც რამდენადმე მონოპოლიზებულია დარგებისა და ბაზრის მასშტაბების მიხედვით.

საქართველოში სასურსათო საქონლის რეალიზაციაში მაღალი ხვედრითი წონა უჭირავს ხორცს და ფრინველს, კარაქს, კვერცხს, ფქვილს, პურს, ფუნთუშეულს, კარტოფილს, ბოსტნეულს, ლიქიორ-არყის ნაწარმს, ყურძნისა და ხილ-კენკრის ღვინოებს.

საინტერესოა აღკოპოლიანი სასმელების რეალიზაციის სტრუქტურა, სადაც წლების მანძილზე მაღალია ლიქიორ-არყის ნაწარმის წილი - საშუალოდ 31,1% და ყურძნისა და ხილ-კენკრის ღვინოებისა - 29,7%. დასახელებული პროდუქციის წარმოებაში მცირე ხვედრითი წონითაა წარმოდგენილი კონიაკი - 10%, ასევე ღული და შამპანური - 14,6% და 14,3%. ბოლო პერიოდში მეტად უთანაბროდ ხდებოდა ყურძნისა და ხილ-კენკრის ღვინოების რეალიზაცია. ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ გაზრდილია ყველა სახის აღკოპოლიანი სასმელის რეალიზაცია, პროდუქციის სახეების მიხედვით ზრდა 9,9%-დან 39,9%-მდე მერყეობს. რეალიზაციის საერთო მოცულობის მიხედვით, ამ სახის სურსათზე შეიმჩნევა მუდმივი ზრდის ტენდენცია. საინტერესო სურათს იძლევა ლიქიორ-არყის ნაწარმისა და ყურძნისა და ხილ-კენკრის ღვინოების რეალიზაციის მაჩვენებელთა შედარება. რეალიზაციის მოცულობის მიხედვით პირველი სახის პროდუქცია აღემატება მეორეს. მაშინ, როდესაც ტრადიციულად საქართველოში ყოველთვის ჭარბობდა ქართული ღვინოების მოხმარება. აღკოპოლიანი სასმელების რეალიზაციაში ლიქიორ-არყის პროდუქციის პირველ ადგილზე გამოსვლა დამაფიქრებელია. უნდა გაითვალისწინოთ ისიც, რომ მოთხოვნის უმეტესი ნაწილი საზღვარგარეთიდან შემოტანილი პროდუქციის ხარჯზე იფარება.

იმისათვის, რომ პასუხი გაეცეს კითხვას: რამდენად შეესაბამება სურსათის წარმოების მიღწეული დონე ბაზრის ტევადობას, საჭიროა კვების პროდუქტების წარმოების ღირებულებითი მაჩვენებლის ანალიზი. ცხადია დღეს, პროდუქტების უმრავლესობის წარმოების დონე საკმარისი არაა საშინაო ბაზრის გაჯერებისათვის. ამ უკანასკნელის მისაღწევად საჭიროა ზოგიერთი სურსათის

წარმოების დონის მნიშვნელოვანი ზრდა, რაც თავის მხრივ დიდი რაოდენობით ინვესტიციებს მოითხოვს.

საშინაო ბაზრის ტევადობის შესაფასებლად შევისწავლეთ აგრარული ბაზრები და სასურსათო მალაზიები. მასალების ანალიზმა გვიჩვენა, რომ დაფასოებული ჩაის წარმოება მხოლოდ 5,8%-ით აღემატება ამ სახის პროდუქციაზე საბაზრო მოთხოვნას, ყურძნის ღვინის წარმოებისა - 11,4%-ით. მაგრამ კინიაკის წარმოება საბაზრო მოთხოვნის მხოლოდ 36,7%-ია, ლიქიორისა და ლიქიორ-არყის ნაწარმისა - 24,3%-ია, შამპანურისა - 23,2%, პაპიროსისა და სიგარეტის - 11,4%, საკონდიტრო ნაწარმის - 4,6%, შაქრის - 12%, მინერალური წყლების - 36,2%, ღვინის - 68,3%, უაღკოპოლო სასმელების - 56,4%, ხილ-ბოსტნეულის კონსერვის - 11,7%, ხორცის - 26,4%, ყველის - 10,7%, კარაქის - 13,4%, ძეხვის - 28,3%, მცენარეული ზეთის - 12,8%.

ოფიციალური მასალებისა და ჩატარებული გამოკვლევების ანალიზის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ, რომ სასურსათო ბაზარი გაჯერებულია საკუთარი წარმოების ისეთი პროდუქციით, როგორიცაა ხილი, ყურძენი, ბოსტნეული, კარტოფილი. საყურადღებოა, რომ დასახელებული კულტურები საქართველოსათვის ტრადიციული კულტურებია და თუ სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელდება მათდამი მხარდაჭერა და შესაბამისი გადამამუშავებელი მრეწველობის დარგების ამოქმედება, ისინი კონკურენტუნარიანები გახდებიან და თვითონვე შექმნიან საინვესტიციო ფონდებს.

საქართველოში სასურსათო ბაზარი ჩამოყალიბების პროცესშია. ამიტომ ბაზრის ტიპები და სტრუქტურებიც ცვალებადი და ჩამოუყალიბებელია. სურსათის ბაზრის ცვლილებაზე უპირველეს ყოვლისა, გავლენას ახდენს პროდუქტების მომწოდებელთა შემადგენლობის განსხვავებულობა და სასაქონლო ნაკადების წარმოშობა. თუ რეფორმამდელ პერიოდამდე სასურსათო ბაზარზე დომინირებდა სახელმწიფო ვაჭრობა, ამჟამად მისი ხვედრითი წონა მინიმუმამდე შემცირებული. იგივე ითქმის კოოპერაციული ვაჭრობის მიმართაც. აღნიშნულის საპირისპიროდ გაიზარდა კერძო ვაჭრობის როლი და მნიშვნელობა. ამ უკანასკნელში კი დიდია საზღვარგარეთიდან შემოტანილი პროდუქტების ხვედრითი წონა, კერძოდ: პურის რეალიზაციაში (ფქვილზე გადაანგარიშებით) 83%, კარტოფილის - 27%, ბოსტნეულისა და ბალჩულის - 43%, ხილისა და კენკრის - 34%, შაქრისა და საკონდიტრო ნაწარმის - 78%, მცენარეული ზეთის - 67%, თევზის - 72%, რძისა და რძის პროდუქტების - 81%, ხორცის - 76%, კვერცხის - 84%, ალკოჰოლური სასმელების - 47%, არაალკოჰოლური სასმელების რეალიზაციაში - 42%-ს. ცხადია, ასეთ პირობებში ძლიერ იზღუდება ადგილობრივი წარმოება. ამას ემატება ის ფაქტიც, რომ შემოსავლების დეფიციტის პირობებში მომხმარებელს საშუალება არ აქვს შეიძინოს ადგილობრივი წარმოების მაღალხარისხოვანი პროდუქცია, რადგან ეს უკანასკნელი მაღალი ფასებით იყიდება. მცირეშემოსავლიანი მომხმარებელი უმირატესობას ყოველთვის დაბალფასიან პროდუქციას ანიჭებს. მაშასადამე, სასურსათო ბაზარზე და წარმოების სფეროში აუცილებელია პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარება. ამ პოლიტიკის გატარება ხელს შეუწყობს სასურსათო ბაზარზე ვაჭრობისა და ადგილობრივი წარმოების დაბალანსებას, მოაწესრიგებს სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებს ქვეყნის შიგნით.

საქართველოს სასურსათო სფეროში შეიმჩნევა კიდევ ერთი არსებითი ნიშანი - საქონელბრუნვაში ჭარბობს საცალო და არა საბითუმო ვაჭრობა, რაც ამნელებს მარკეტინგული სამსახურის ორგანიზაციას. ეს უკანასკნელი მოითხოვს ფართომასშტაბიანი ყიდვა-გაყიდვის ორგანიზაციას. 2001 წლის

მონაცემების ანალიზით გამოიჩინა, რომ სოფლის მეურნეობის პროდუქტებითა და სურსათით ვაჭრობაში რამდენადმე ამაღლდა ადგილობრივი პროდუქციის ხვედრითი წონა. ეს პროცესი კიდევ უფრო საგრძნობი და მანევრირებადი გახდება, თუ რაიონებსა და სოფლებში განხორციელდება საბითუმო ვაჭრობის ორგანიზაცია.

დღეს საქართველოს სასურსათო სფეროში საბითუმო ვაჭრობა ძირითადად სახელშეკრულებით ურთიერთობათა გარეშე მიმდინარეობს. ასეთ პირობებში ვერ ხერხდება სხვა პოტენციური სავაჭრო პარტნიორების გამოვლენა, არ არსებობს ინფორმაციული ბანკი ადგილობრივი ბაზრების შესახებ, რის გამოც მყიდველი და გამყიდველი მოკლებულია ინფორმაციას „საბაზრო ფასისა“ და სხვათა შესახებ.

საბითუმო ბაზრების ჩამოყალიბება თბილისსა და რეგიონებში ხელს შეუწყობს ადგილობრივი ბიზნესის განვითარებას, ახალ საფეხურზე აიყვანს მარკეტინგული სამსახურის ორგანიზაციას. ფართომასშტაბიანი საქონელბრუნვის უზრუნველსაყოფად საბითუმო ვაჭრობის ორგანიზაციასთან ერთად საჭირო იქნება ისეთი მაკროეკონომიკური ღონისძიებების გატარება, როგორიცაა ფასების ლიბერალიზაცია, საშინაო და საგარეო ვაჭრობის შეთანაწყობა, საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა.

სასურსათო ბაზრის საკუთარი წარმოების პროდუქციით შევსების წყაროს ოჯახურ მეურნეობებში პროდუქტების პირველადი გადამუშავება წარმოადგენს. ოჯახური მეურნეობის მიერ განსაკუთრებით დიდია ისეთი პროდუქტების პირველადი გადამუშავება, როგორიცაა ღვინო, ფქვილი, არაყი, შაშხი, ყველი მაწონი. პროდუქტების პირველადი გადამუშავება განსხვავებულია რეგიონების მიხედვით.

მემცენარეობისა და მეცხოველეობის პროდუქტების პირველადი გადამუშავების შიდალი ხვედრითი წონითა და ასორტიმენტის მრავალფეროვნებით გამოირჩევა იმერეთის, კახეთისა და შიდა ქართლის რეგიონები. პროდუქტების ასეთი სახით გადამუშავების ორგანიზაცია ნაწილობრივ ავსებს სასურსათო ბაზარს, მაგრამ იგი ვერ გადაწყვეტს კონკურენტუნარიანი წარმოების პრობლემას, რადგან: 1. მცირეა წარმოების მოცულობები. საკმარისია აღინიშნოს, რომ 1997 წელს ერთ მეურნეობაზე საშუალოდ მოდიოდა ღვინო 97,8 ლიტრი, ფქვილი – 42 კგ, მოხდილი რძე – 19,1 ლიტრი, შაშხი – 14,5 კგ და ა.შ.; 2. ოჯახურ მეურნეობებში დიდია პირველად გადამუშავებაზე გაწეული დანახარჯები; პროდუქტების რეალიზაციით მიღებული შემოსავლები მარტივად წარმოებასაც ვერ უზრუნველყოფენ; 3. იზრდება გადამამუშავებელი მრეწველობის საწარმოო სიმძლავრეთა დაუტეირთაობის დონე; 4. გაფანტულია და არაორგანიზებულიად ხდება მატერიალური, შრომითი, ფინანსური რესურსების გამოყენება; 5. გართულებულია პროდუქციის აღრიცხვა; 6. შეუბღებელია პროდუქციის ხარისხზე კონტროლის განხორციელება და სხვა.

პრობლემის გადასაჭრელად მიზანშეწონილია უახლოეს პერიოდში განხორციელდეს სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის სახელმწიფო შეკვეთების ორგანიზაცია, რეგიონებში ნედლეულის წარმოების, გადამუშავების ტრადიციებისა და მოცულობების გათვალისწინებით განდგანდეს შესაბამისი საწარმოები, პირველ ეტაპზე დაწესდეს საშეღავათო სავადასახადო სისტემა, განვითარდეს აგრობიზნესი და საბითუმო ვაჭრობა და სხვა.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სახელმწიფომ უზრუნველყოს გადამამუშავებელი მრეწველობის პრიორიტეტული დარგების ამუშავება, მისი სამეურნეო მექანიზმის სრულყოფა და შემდგომ ეტაპზე საწარმოთა კერძო

პირებზე მიყიდვა. ფუნქციონირებად და მომგებიან საწარმოებზე კერძო კაპიტალის მხრივ მოთხოვნა დიდი იქნება. ეს განაპირობებს გასაყიდი საწარმოების მაღალ საბაზრო ფასს, რაც თავის მხრივ ბიუჯეტში დამატებითი შემოსავლებისა და ინვესტიციების წყარო იქნება.

Э. Харашвили, Г. Метившвили **Своеобразности форм продовольственного рынка в** **Грузии**

Резюме

В труде рассмотрены типы и структура продовольственного товарного рынка. На основании анализа данных сделан вывод, что на сегодняшний день в Грузии продовольственный рынок заполнен такими продуктами собственного производства, как фрукты, виноград, овощи и картофель, а при поддержке их государством они станут конкурентоспособными и сами же создадут инвестиционные фонды.

В формировании продовольственного рынка своеобразную роль выполняет первичная переработка продуктов в семейном хозяйстве, но они лишь частично осуществляют заполнение продовольственного рынка. В труде также даны отрицательные стороны заполнения рынка такого рода товарами и указаны пути решения данной проблемы.

E. Kharashvili, G. Metivshvili **Particularity of the food market formation in Georgia**

Summary

Food market types and structure are discussed in the work. On base of analysis of the according materials the conclusions are prepared, which mainly refers to the fact that Georgian food market is rich with local produced products, such are fruits, vegetable, vine, potato. In case of proper governmental support, mentioned products will become competitive and the investing foundations will be created.

The primary food processing in family economies plays significant role in formation of food market, but they provide the food market partly. The disadvantages of the food market provision with such products are also illustrated in the work. The ways of solving those problems are named.

ბ. ბაბუნაშვილი

**ბუნებათსარგებლობის მართვის მარკეტინგული საფუძვლები
ჩამოყალიბების მეთოდოლოგიური საფუძვლები**

საბაზრო ეკონომიკის თანამედროვე პერიოდი ხასიათდება ბუნებრივი რესურსების გამოყენების მკვეთრი ზრდით, მათი რეალური აღდგენის გათვალისწინების გარეშე. ახლო მომავალში ამან შეიძლება გამოიწვიოს ისეთი შეუქცევადი პროცესების წარმოქმნა ბუნებაში, რომელთა შედეგად სიცოცხლისათვის გარემო უფარგისი გახდება.

გარემოს ნარჩენებით დაბინძურების მაღალი დონე, ბუნებრივი რესურსების, ენერჯის, წყლის მოხმარების ტემპების ზრდა და არარაციონალური გამოყენება, გეოგრაფიული გარემოს, ეკოლოგიური სისტემებისა და ღანდშაფტის გაუარესება, ცხოველთა ცალკეული პოპულაციების განადგურება ის მოვლენებია, რომელიც უკვე უახლოეს მომავალში სერიოზულად დაგვაფიქრებს ბიოსფეროს მდგომარეობაზე.

ასეთ პირობებში ბუნებათსარგებლობა, რომელიც უნდა გავიგოთ, როგორც საზოგადოებრივ წარმოებასა და ბუნებრივ გარემოს შორის ურთიერთქმედების პროცესი, სახელმწიფო მართვის ერთ-ერთი ყველაზე რთული ობიექტია.

სრულიად ნათელია, რომ დაგეგმვა საჭიროებს მის მანევრებელთა სისტემის შემდგომ სრულყოფასა და კორექტირებას. პირველ რიგში მან უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ბუნებრივი რესურსების პოტენციალზე ანთროპოგენული ზემოქმედების საწარმოო-ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური შედეგების ადეკვატური (თანამედროვე სამეცნიერო ცოდნის შესაფერისი) აღწერა; მეორე, იგი უნდა შეესაბამებოდეს ეკონომიკის მართვის კონცეფციას, რომლისათვისაც დამახასიათებელია სამეურნეო საქმიანობის საბოლოო სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე ორიენტაცია და მართვის ეკონომიკური მეთოდების გამოყენება.

ინტენსიფიკაციის საფუძველზე ბუნებათსარგებლობის მართვის კონცეფციის ძირითადი დებულებები, ქვეყნის განვითარების სოციალურ-ეკონომიკური მიმართულებით, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, შემდეგია:

1. ბუნებათსარგებლობის მართვა უნდა განხორციელდეს საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გრძელვადიანი, მეცნიერულად დასაბუთებული სტრატეგიის საფუძველზე. ამგვარმა სტრატეგიამ ასახვა უნდა პოვოს ქვეყანაში გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების კომპლექსურ პროგრამაში. მისი შემუშავება გადაწყვეტას მოყლის. ბუნებათსარგებლობის მართვის სისტემა მოწოდებულია დასახულ ვადებში

უსრუნველყოს კომპლექსური პროგრამის ძირითადი მიზნების მიღწევა.

2. მართვის ობიექტს წარმოადგენს ბუნებრივი რესურსების პოტენციალისა და გარემო პირობების კვლავწარმოების ერთიანი პროცესი. ამიტომ ბუნებათსარგებლობის მართვა უნდა მოიცავდეს ამ პროცესის ორივე მხარეს (ნატურალურ-ნიუთონობისა და ღირებულებითს) და მის ყველა სტადიას (ბუნებრივი რესურსების სამეურნეო ბრუნვაში ჩართვა, სამეურნეო საქმიანობის მიმდინარეობისას მათი გარდაქმნა, ბუნებრივი რესურსების აღდგენა-გაუმჯობესება და მათი შეცვლა მეორადი რესურსებით). შესაბამისად, ბუნებათსარგებლობის მართვა უნდა ვერდნობოდეს ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის კვლავწარმოების პროცესის საბალანსო მეთოდებს.

3. გარემოს პირობებისა და ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის კვლავწარმოების პროცესს რეგიონული ხასიათი აქვს. შესაბამისად, უპირველეს მნიშვნელობას იძენს ბუნებათსარგებლობის მართვის რეგიონული ასპექტი და შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურების ჩამოყალიბება.

4. ბუნებათსარგებლობის მართვისას ხდება ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის მდგომარეობის მიმართ ნორმატიული (სოციალურ-ეკოლოგიური) მოთხოვნების ჩამოყალიბება და მათი შედარება მის ფაქტობრივსა და პროგნოზულ მდგომარეობებთან. ამდენად, ბუნებათსარგებლობის ფუნქციანად მართვისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საბოლოო შედეგების შეფასება და მათი შეთავსება შესაბამის სოციალურ-ეკონომიკურ ნორმატივებთან. ბუნებათსარგებლობის მართვის საბოლოო შედეგებად უნდა ჩაითვალოს ბუნებრივი რესურსების პოტენციალისა და გარემოს მდგომარეობა, ბუნებათსარგებლობის წვლილი და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დამქარება.

5. ბუნებრივი რესურსების პოტენციალისა და გარემოს კვლავწარმოების მართვის სისტემა მისი ინტენსიფიკაციის ეტაპზე ორგანულად უნდა ეწერებოდეს ქვეყნის ეკონომიკის მართვის საერთო სისტემაში. ეს ნიშნავს: ჯერ ერთი, ბუნებათსარგებლობის მართვაში სახელმწიფოს როლის განმტკიცებას, რაც გამოიხატება ბუნებათსარგებლობის უმთავრესი საბოლოო შედეგების მისაღწევად დაფუძნების დადგენაში; მეორე, სრული სამეურნეო ანგარიშისა და უკუგების პრინციპების თანამიმდევრულ გატარებას, ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის დაცვის, კვლავწარმოებისა და გამოყენების გაუმჯობესების ღონისძიებათა განხორციელებისას, ამ ღონისძიებათა ჩატარების კომპლექსური და პირადი ეკონომიკური დაინტერესების უსრუნველყოფას; მესამე, ბუნებათსარგებლობის სფეროში მმართველობითი გადაწყვეტილების კონტროლის, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ექსპერტიზის გაძლიერებას.

როგორც ცნობილია, საბოლოო პროდუქტის გეგმური მოცულობის მიღწევა უფრო ნაკლები ერთობლივი დანახარჯებით მოწმობს საზოგადოებრივი წარმოების ფუნქტიანობის ამაღლებას. საპირისპირო ტენდენცია ხასიათდება მატერიალური დანახარჯების არარაციონალური ზრდით. ამ ტენდენციების გათვალისწინებით, საჭიროა მიზნობრივი დარგთაშორისი მიდგომისა და წარმოების მთელი თანამიმდევრობის განხილვის უსრუნველყოფა ნედლეულის მიღებიდან, წარმოების ყველა სტადიისა და დარგის გავლით, პროდუქციის საბოლოო მოხმარებამდე და საზოგადოებრივი ცირკულაციიდან მის ამოღებამდე. ეს კი მნიშვნელოვანი პირობაა საბოლოო პროდუქტის ფუნქტიანი ჩამოყალიბებისა და მალადი საბოლოო შედეგების მისაღწევად.

საბოლოო პროდუქტის წარმოების პროცესის ოპტიმიზაციის მექანიზმის თეორიული და პრაქტიკული საკითხების ანალიზის შედეგად, მისი სირთულის გამო, გამოვლენილია სისტემური მიდგომის გამოყენების აუცილებლობა. ამ პრობლემის გადაწყვეტის ხერხების განსაზღვრის მიზნით განხორციელებულია

მისი სტრუქტურითაც, ე.ი. აკებულია პრობლემის მიზანთა სქემა (ხე), რომელიც წარმოადგენს მისი გადაწყვეტის ყველა შემადგენელი ნაწილის სისტემატიზებულ ჩანაწერს. პრობლემა, ზედა დონეზე ზოგადი სახითაა ჩამოყალიბებული, უფრო ქვედა დონეებზე გადასვლისას იგი კონკრეტულ ამოცანებად იყოფა, რაც გადაწყვეტის უკვე დამუშავებული მეთოდების გამოყენების შესაძლებლობას იძლევა.

სისტემური ანალიზის ზოგადი წესების შესაბამისად, მრეწველობის დარგებთან და აგროსამრეწველო კომპლექსთან ერთიანობაში საბოლოო პროდუქტის ბაზრის ოპტიმიზაციის ეფექტიანობის პრობლემის მიზანთა სქემა აკებულია მეთოხე დონემდე (დონეები აითვლება ნულიდან). სქემის პირველი შტო განსაზღვრავს, თუ რა უნდა ვიცოდეთ ან შევისწავლოთ პრობლემის გადასაწყვეტად, მეორე - რა უნდა შეიქმნას (ან შემუშავდეს); მესამე - რისი ორგანიზება უნდა მოხდეს პრობლემის გადასაჭრელად (ფრაგმენტები მოცემულია 1, 2 და 3 სქემებზე).

მიზანთა სქემის სტრუქტურა საშუალებას იძლევა დავაკავშიროთ უმაღლესი დონის პრობლემა მისი გადაჭრის კონკრეტულ საშუალებებთან, რიგი შუალედური რგოლების მეშვეობით - იმ პრობლემებთან, რომლებიც ზედა დონის მიზნების მიღწევას უზრუნველყოფს. თითოეული პრობლემა ერთხელ არის მოთავსებული სქემის იმ შტოზე, რომელზეც უფრო მეტი ამოცანებია და რომლებიც იმდენად მჭიდრო კავშირით ხასიათდება, რომ უმეტესად მათი იზოლირებული შესწავლა განაპირობებს არასწორი დასკვნების გამოტანას და ასეთი შემთხვევები პრაქტიკაში ხშირია.

ამ ამოცანათა ურთიერთკავშირის ანალიზმა გვინვენა, რომ მიზანშეწონილია ყურადღების გამახვილება დარგთა კომპლექსში საბოლოო პროდუქტის წარმოების ოპტიმიზაციის ეფექტიანობის ამაღლების პროცესების გაზომვისა და ანალიზის მეთოდებზე, განვითარებისა და კვლავწარმოების იმ ფაქტორების რაოდენობრივ დამოკიდებულებათა დადგენის აუცილებლობაზე, რომლებიც გადაწყვეტ ზედავლენას ახდენს ეფექტიანობის ზრდის ტემპსა და ხასიათზე.

საბაზრო მეურნეობის პირობებში, ეკოლოგიურ-ეკონომიკური პრობლემების ეტაპობრივი გადაწყვეტისათვის აუცილებელია ბუნებათსარგებლობის მაჩვენებელთა კლასიფიკაციის შემდეგი მიმართულებები: ფუნქციური (მართვის ფუნქციური სისტემების მიხედვით); იერარქიული (მართვის დონეების მიხედვით); შინაარსობრივი (ბუნებათსარგებლობის პროცესისა და მისი მართვის სხვადასხვა მხარის (ასპექტის) მიხედვით); სისტემურ-საინფორმაციო (მართვის პროცესისათვის ინფორმაციისა და გამოთვლითი ტექნიკის გამოყენების დანერგვის თვალსაზრისით), რომელთა შინაარსიც ეყრდნობა ბუნებათსარგებლობის პერსპექტიული დაგეგმვის ლოგიკას.

ამასთან, რაციონალური ბუნებათსარგებლობის პროგნოზირებისა და დაგეგმვისას სირთულეები წამოიჭრება იმის გამო, რომ ეკოლოგიურ-ეკონომიკურ და სოციალურ ყველა მაჩვენებელს არ გააჩნია რაოდენობრივი გამოხატულება, მათ მხოლოდ თვისებრივი დახასიათება აქვთ ნდობითი აღბათობის დაბალი დონით. ამიტომ, პროგნოზირებისა და ოპტიმიზაციისას მიზანშეწონილია ლოგიკური თანამიმდევრობა გამოვიყენოთ, სისტემურ-სტრუქტურული მიდგომისა და გამოყენებითი ინსტრუმენტების და ბუნებათსარგებლობის ახალი აქტუალური ამოცანების გადაჭრის პროგრამულ-მიზნობრივი მიმართულობის თვალსაზრისით. ეს თანამიმდევრობა სამი ბლოკისაგან შედგება.

ბლოკი 1 მოიცავს პროგნოზირების ევრისტიკულ მეთოდებს.

სამეცნიერო გამოკვლევებსა და საგეგმო ამოცანათა გადაწყვეტისას ყველაზე გავრცელებულია საექსპერტო შეფასების მეთოდები, რომლებიც საშუალებას

იძლევა აკირიოთ საკვლევი ობიექტის ოპტიმალური განვითარების მიმართულება და მოუახდინოთ განმსაზღვრელი მაჩვენებლების (X_j) რანგირება პრობლემის გადაჭრაში მათი წვლილის მიხედვით.

ბლოკი 2 წარმოადგენს პროგნოზირებისა და ბუნებათსარგებლობის ოპტიმალური დაგეგმვისათვის სტატისტიკურ-ალბათური მეთოდების გამოყენებას, რათა მოიძებნოს ბუნების დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების საქმიანობის გეგმების განმსაზღვრელი (X_j) და მარეგულირებელი (Y_j) მაჩვენებლების სარწმუნო ალბათობის დონე და გადასაწყვეტი ამოცანების რანგირება მნიშვნელობისა და ვადების მიხედვით.

ბლოკი 3-ში გამოყენებულია მოდელირების დეტერმინირებული მეთოდები ბუნებათსარგებლობის პროგნოზირებისა და პროგრამულ-მიზნობრივი კომპლექსური დაგეგმვის ამოცანებში დარგების, ფორმების(გავრთიანებების) და საწარმოების დონეებზე.

ბუნებათსარგებლობის მაჩვენებელთა სისტემა უნდა ყალიბდებოდეს როგორც ქვეყნის მართვის ერთიანი სისტემის სრულყოფის პროცესის შემადგენელი ნაწილი, ამიტომ, ბუნებათსარგებლობის მაჩვენებელთა ფუნქციური კლასიფიკაციის დროს მხედველობაში მიიღება: მაჩვენებლები, რომლებიც გამოიყენება დაგეგმვის სისტემაში (პროგნოზირების, დაგეგმვის დასაბუთების, ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ინდიკატური გეგმის ჩათვლით; აღრიცხვისა და კონტროლის სისტემაში გამოყენებული მაჩვენებლები; მიკროეკონომიკური მაჩვენებლები ბუნებათსარგებლობის სფეროში).

ბუნებათსარგებლობის მაჩვენებელთა კლასიფიკაციისას გამოიყოფა მაჩვენებლები, რომლებიც მართვის შემდეგ დონეებზე გამოიყენება:

- 1) საერთო სახელმწიფოებრივი;
- 2) რესურსობრივ-დარგობრივი;
- 3) ტერიტორიული (ეკოსისტემური);
- 4) ფორმები, საწარმოო გაერთიანებები (საწარმოების საკუთრების ფორმის მიუხედავად).

ბუნებათსარგებლობის მაჩვენებელთა შინაარსობრივი კლასიფიკაციისას გამოიყოფა მაჩვენებელთა 5 ბლოკი (ქვესისტემა), რომლებიც შეიცავს ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის მდგომარეობის მაჩვენებლებსაც: ბუნებრივი რესურსების მდგომარეობის რაოდენობრივ და თვისებრივ მახასიათებლებს - მიწის, მინერალურ, ზე-ტყის, წყლისა და მათი ტერიტორიული (ეკოსისტემური) შეთანაწყობის რესურსების მახასიათებლებს; ბუნებრივი რესურსების პოტენციალზე უარყოფითი ანთროპოგენული ზემოქმედების მაჩვენებლებს (წყლის ამოღება და ჩადენა, გამონაბოლქვი ატმოსფეროში, მიწის წიაღიდან სასარგებლო წიაღისეულის მარაგის ამოღება, დაზიანებულ მიწათა ფართობი და სხვა); სამეურნეო საქმიანობის ბუნების დამცველი რაციონალიზაციის მაჩვენებლები, მეცნიერულ-ტექნიკური პროცესის საფუძველზე (სხვადასხვა სახეობის ბუნებრივი რესურსების ხარჯვის შემცირება მათი გამოყენების სისრულისა და კომპლექსურობის ამაღლებით, მეორადი რესურსების უტილიზაცია, ტექნოლოგიური პროცესების ეკოლოგიურობის გაუმჯობესება და სხვა დონისძიებები, რომლებიც უზრუნველყოფს ბუნებრივი რესურსების შეფარდებით და აბსოლუტურ ეკონომიას); სპეციალიზებული ბუნების დამცავი საქმიანობის ინტენსიურობის მაჩვენებლები (გამწმენდი და დამჭერი ნაგებობების სიმძლავრე და მათი გამოყენება, ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და კვლავწარმოების სხვა სპეციალიზებული დონისძიებების მაჩვენებლები); ბუნებათსარგებლობის ეკოლოგიურ-ეკონომიკური ეფექტიანობის მაჩვენებლები (ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის კვლავწარმოებისა და გამოყენების, ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის გაუმჯობესების სოციალური და ა.შ.)

ევექტიანობის, ბუნების დაცვისა და რესურსების დაზოგვის ეროვნული მუდრეობისა და სამეურნეო ანგარიშის კონსოლიდირებული საბაზისო მარეგულირებელი მითითებული ბლოკებიდან თითოეულში გამოიყოფა ფაქტობრივი (აღრიცხვასა და კონტროლს დაქვემდებარებული), საპროგნოზო და ნორმატიული მარეგულირებელი.

ბუნებათსარგებლობის მარეგულირებელი მართლაც უბუნებელი კლასიფიკაცია, თავისი შინაარსით, ბუნებათსარგებლობის პერსპექტიული დაგეგმვის ლოგიკას ეყრდნობა. ამის შესაბამისად დაგეგმვის პროცესი იწყება ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის მდგომარეობის პროგნოზიდან და მისი ცვლილებისა და ნორმატიულ მოთხოვნებთან შესაბამისობის შეფასებიდან, საგეგმო პერიოდის ბოლოსათვის (ბლოკი 1-ის მარეგულირებელი) ბრპ-ზე სხვადასხვა სახის უარყოფითი ანთროპოგენური ზემოქმედებისას (ბლოკი 2) და სამეურნეო საქმიანობის ბუნების დამცავი რაციონალიზაციისათვის (ბლოკი 3). თუ სამეურნეო საქმიანობის ბუნების დამცავი რაციონალიზაცია ვერ უზრუნველყოფს ბრპ-ის მიმართ დადგენილი მოთხოვნების შესრულებას, მაშინ უნდა გამოვლინდეს დამატებითი შესაძლებლობები ბრპ-ზე სამეურნეო საქმიანობის უარყოფითი ზეგავლენის შესამცირებლად, სპეციალიზებული ბუნების დამცავი საქმიანობის საშუალებით (ბლოკი 4). ბრპ-ის მიმართ დარჩენ ნორმატიული მოთხოვნების მიღწევის სხვადასხვა ვარიანტი და ამ მოთხოვნათა კორექციის შესაძლებლობა შეფასდება ბუნებათსარგებლობის სოციალური და ეკოლოგიურ-კონსოლიდირებული ევექტიანობის მარეგულირებლის დახმარებით (ბლოკი 5). ამგვარი მრავალსაფეხურიანი პროცედურის შედეგად უზრუნველყოფილი იქნება ბუნებათსარგებლობის კვლავწარმოების მთელი ციკლის გამჭოლი დაგეგმვა (სამეურნეო ბრუნვაში ბუნებრივი რესურსების ჩართვა, მათი გარდაქმნა და ხარჯვა სამეურნეო საქმიანობის პროცესში, ბუნებრივი რესურსების დაცვა, კვლავწარმოება და გაუმჯობესება, სამეურნეო საქმიანობის ბუნების დამცავი რაციონალიზაცია) ბუნებრივი რესურსების სახეობათა და რეგიონებისათვის შესაბამისი ბალანსების შემუშავებით. ქვეყნის სოციალური და კონსოლიდირებული განვითარების გრძელვადიანი ინდიკატორ გეგმაში ბუნებათსარგებლობის განვითარების მარეგულირებელი ჩამოყალიბდება ქვეყნის ეროვნული სიმდიდრის გამრავლებასა და მოსახლეობის ცხოვრების სოციალური პირობების გაუმჯობესებაში ბუნებათსარგებლობის წვლილის გათვალისწინებით.

ბუნებათსარგებლობის მარეგულირებელი სისტემურ-საინფორმაციო კლასიფიკაცია გვთავაზობს მათ შეფასებას იმის მიხედვით, თუ რამდენად შეესაბამება სახელმძღვანელო გადაწყვეტილებების დასაბუთების ადამიანურ-მანქანური (დიალოგური) მეთოდების დანერგვის ამოცანებს; პირველ რიგში, საგეგმო გაანგარიშებათა ავტომატიზებული სისტემების (სგას) ბუნებათსარგებლობის მარეგულირებელი დარგობრივი და ტერიტორიული ავტომატიზებული სისტემების ფარგლებში, რაც სპეციალურ ღრმა შესწავლას საჭიროებს. აღნიშნავთ მხოლოდ, რომ ამ შემთხვევაში პირველ პლანზე, მათი უნიფიკაციის თვალსაზრისით, გამოდის მარეგულირებელი შეფასება, რათა გამოყენებულ იქნეს ბუნებათსარგებლობის მარეგულირებელი კოდირების ერთიანი სისტემა სხვადასხვა უწყებისათვის (ამჟამად, ერთსა და იმავე მარეგულირებელს სხვადასხვა უწყებაში სხვადასხვა კოდი აქვს). ამას გარდა, მართვის დიალოგურ რეჟიმში მარეგულირებელი სისტემის ევექტიანი ფუნქციონირებისათვის, დიდი მნიშვნელობა აქვს მათ გამოიყენას საბაზო (რომლებიც შეიცავენ საწყის ინფორმაციას) და წარმოებულ (რომლებიც მიიღება საბაზო მარეგულირებლის ფორმალური გარდაქმნებით) მარეგულირებელად. ამჟამად მას, ვინც გამოიყენებს ინფორმაციას, ერთდროულად საქმე უნდა აქონდეს როგორც საბაზო, ასევე საბაზო მარეგულირებელიდან წარმოებულ მრავალ (ჯამურ, ხვედრით, წილობრივ

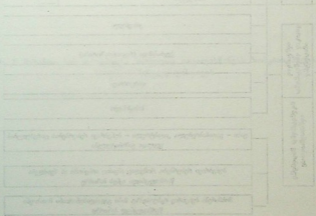

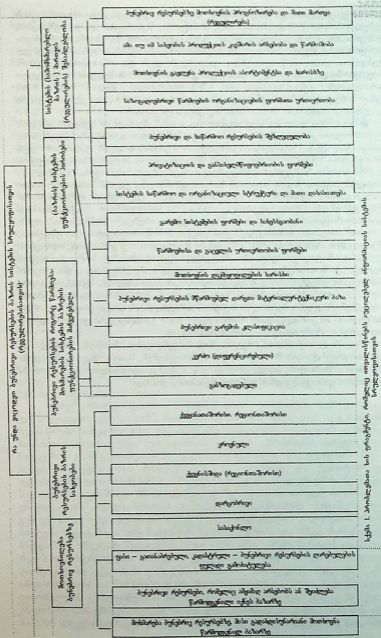
და ა.შ. მანქანებელთან. ეს მოუხერხებელი, მაგრამ აუცილებელია ინფორმაციის მიღებული სახით წარდგენისას. ინფორმაციის შენახვისა და დამუშავების მანქანური მეთოდის გამოყენებისას, განსაკუთრებით მართვის ადამიანურ-მანქანური სისტემების დიალოგურ რეჟიმში ორგანიზების დროს. წარმოებულ მანქანებელთა დიდი ნაწილი უნდა ყალიბდებოდეს და ინახებოდეს ეკმ-ის მეხსიერებაში და გამოდიოდეს დისპლეიზე, საჭიროების მიხედვით, სასურველი (ცხრილების, გრაფიკების და ა.შ.) ფორმით. აქედან ჩანს, რომ ბუნებათსარგებლობის მანქანებელთა სისტემურ-საინფორმაციო კლასიფიკაცია უნდა ემყარებოდეს მათ შინაარსობრივ კლასიფიკაციას.

დადგა იმის დრო და აუცილებლობა, რომ შემუშავდეს ბუნების დაცვის ტერიტორიული კომპლექსური სქემა. რიგი პოსტსოციალისტური ქვეყნებისა და დიდი ქალაქების მაგალითის მიხედვით - ბუნების დაცვის ტერიტორიული კომპლექსური სქემა, რომელიც უნდა შეიცავდეს: 1) ბუნებათსარგებლობის მანქანებელთა სისტემას მოცემული ტერიტორიისათვის, რომელიც ჩამოყალიბებულია ხუთი ბლოკის სახით, ამ მანქანებელთა შინაარსობრივი კლასიფიკაციის შესაბამისად; 2) ღონისძიებათა შედარებით ავტონომიური კომპლექსების (მოდულების) „ბანკს“, სამეურნეო საქმიანობის რაციონალიზაციისა და ბუნების დამცავი სპეციალიზებული საქმიანობისათვის.

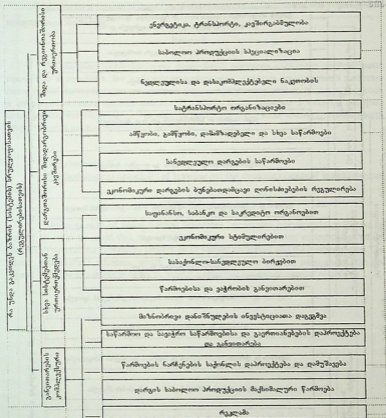
ღონისძიებათა თითოეული კომპლექსი მისამართებულია (იმ უწყებით, რომელიც მას ახორციელებს) შესაბამისი წვლილით ბუნებრივი რესურსების პოტენციალის გაუმჯობესებაში მოცემულ ტერიტორიაზე, სარეალიზაციო რესურსებზე მოთხოვნილებითა და ეროვნული მუდრეობისა და მიკრო ეკონომიკური ეფექტიანობის მანქანებელთა. ამ შემთხვევაში, შესაძლებლობა იქმნება „ბანკის“ მოდულებიდან ჩამოაყალიბონ მიზნობრივ ღონისძიებათა კომპლექსები საგვგომ პერიოდში ბუნებათსარგებლობის სრულყოფისათვის და განსაზღვრონ ამ კომპლექსების პრიორიტეტი, მათი ეკონომიკური და სოციალურ-ეკოლოგიური ეფექტიანობის გათვალისწინებით.

ამგვარად, სავსებით ნათელია, რომ მანქანებელთა სისტემა, რომელსაც ბუნებათსარგებლობის მართვისათვის გამოიყენებენ, სახეს უნდა იცვლიდეს, ეკონომიკის მართვის სრულყოფასა და ბუნებათსარგებლობის სფეროში სამეცნიერო გამოკვლევების განვითარებასთან ერთად.

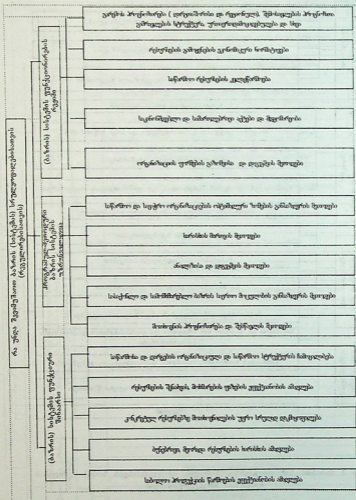

საქართველოს საგარეო ურთიერთობების სამსახური

სქემა 2. მიზანთა ხის ურგამენტი, რომელიც ითვალისწინებს ზომების მიღებას სისტემის სრულყოფისათვის

სურათი 3. ბაზისის სისტემის ფუნქციონირების უზრუნველყოფის რეკონსტრუქციის მეთოდების მდგრადობის მართვის სისტემის სრულყოფისათვის

Г. Бабунашвили

Методологические основы разработки системы показателей управления

природопользованием

Резюме

Резкий рост использования природных ресурсов вызывает необратимые процессы в природе. Во избежание этого предлагается комплексная система показателей, которая позволит контролировать процесс защиты природных ресурсов и их рациональное использование. В работе представлены 3 схемы, которые показывают, что надо знать, что надо разработать и как надо сделать, чтобы иметь эффективный рынок природных ресурсов

G. Babunashvili

Methodological principles of drawing out the showing system of management of nature use

Summary

Sharp growth of using natural resources generates irreversible processes in nature. In order to avoid this, the article offers the complex system of indicators which enables to control the process of protection of natural resources and their rational use. The author represents 3 schemes, which show what should be known, what should be designed and how to realize in order to have the effective market of natural resources.

К. АЧЕЛАШВИЛИ, Н. АЧЕЛАШВИЛИ

ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ ПРИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКЕ ПРИРОДНЫХ ФАКТОРОВ

В современных условиях общественного развития решение экономических и экологических проблем природопользования приобретает все большую актуальность. Это связано, с одной стороны, с быстрым ростом объемов производства, приводящим к истощению природных ресурсов. С другой стороны, ускоряющиеся темпы экономического роста, обусловленные научно-техническим прогрессом, способствуют загрязнению окружающей среды. Эти два взаимосвязанных процесса приводит к нарушению экологического равновесия, что требует активного государственного вмешательства в управление природопользованием, особенно в рыночных условиях хозяйствования.

В условиях рынка экономическая политика государства в области природопользования должна реализовываться через систему экономических рычагов, с помощью которой предполагается модифицировать функционирование объектов природопользования в заданном направлении. Однако для эффективного применения системы экономических рычагов при государственном регулировании процессов природопользования необходима объективная информация, отражающая многообразие природных факторов. Эту информацию можно получить на основе экономической оценки природных факторов [1].

В данной работе под экономической оценкой природных факторов понимается интегральная, сопоставимая, количественная характеристика, которая, во-первых, должна отражать объективно существующие различия в природных факторах и связанных с ними технологических параметров процессов природопользования, во-вторых, должна обеспечить возможность сопоставления различных комплексов природных факторов, в-третьих, из требования сопоставимости оценок следует, что они должны быть выражены в количественной форме.

Основная методологическая проблема, которая возникает при экономической оценке природных факторов, связана с принципиальной невозможностью ее определения непосредственно на основе характеристик природных факторов, что обусловлено особенностями их влияния на экономику природопользования. Дело в том, что влияние природных факторов, имеющих разное содержание и характер своего изменения, на экономическую эффективность реализуется через широкий круг разнообразных конкретных результатов, что и делает природные факторы непосредственно несводимыми между собой. Это приводит к тому, что экономическая оценка может осуществляться только опосредствованно – через оценку влияния природных факторов на экономическую эффективность природопользования. Целью

экономической оценки является выявление дифференцированных размеров этого влияния и обеспечение возможности соизмерения природных факторов с точки зрения экономической эффективности природопользования. Поэтому необходимо выделить:

- природные факторы, представленные комплексом разноплановых и непосредственно несводимых вместе характеристик;
- экономическую оценку, как способ соизмерения комплекса природных факторов через оценку влияния их различий на экономическую эффективность природопользования.

Исходя из сказанного, для сопоставимости природных факторов различных объектов природопользования между собой с точки зрения их влияния на экономическую эффективность природопользования необходимо элиминировать различия в технологических способах использования природных ресурсов и неприродных факторах. Влияние же отдельных факторов или же их комплекса на экономическую эффективность природопользования целесообразно учитывать с помощью эконометрических методов [2]. Можно утверждать, что поставленная задача построения системы экономических оценок природных факторов носит стохастический характер. При этом объекты конкретных отраслей природопользования можно рассматривать как статистическую совокупность, показатели экономической эффективности которых меняются как в пространстве, так и во времени.

При решении поставленной задачи возникает ряд трудностей, что связано со следующими моментами. Во-первых, природные факторы должны иметь количественные измерители. Во-вторых, комплекс природных факторов включает в себя не только количественные, но и качественные характеристики. В-третьих, природные факторы неравноценны между собой с точки зрения значимости их влияния на уровень экономической эффективности природопользования, т. е. имеют различный вес. В-четвертых, природные факторы определяют не только эффективность природопользования, но и условия протекания его.

Суть процесса решения поставленной задачи, сформулированной как задача эконометрического моделирования, заключается в следующем: на основе качественного и количественного анализа выделяется набор существенных факторов (как природных, так и неприродных), определяются закономерности их воздействия на уровень показателей экономической эффективности природопользования и измеряется сила этого влияния. С помощью полученных закономерностей находятся объективно возможные значения показателей экономической эффективности природопользования путем элиминирования различий в неприродных факторах, которые и кладутся в основу системы экономических оценок. Этот процесс может быть реализован с помощью двух различных подходов, в основе которых лежат эконометрические модели [3].

Первый подход основан на непрерывном моделировании (регрессионном анализе) и сводится к следующему: ведется поиск стохастической зависимости показателя экономической эффективности природопользования от всей совокупности факторов (природных и неприродных), среди которых необходимо выделить и оценить влияние комплекса природных факторов на уровень моделируемого показателя.

Одним из возможных способов элиминирования влияния отдельных факторов или их комплекса на уровень показателя экономической эффективности является использование "чистого" уравнения регрессии. Оно отличается от полного уравнения регрессии тем, что вместо факторов, влияние которых необходимо элиминировать, подставляются соответствующие средние значения. Полученное в результате элиминирования "чистое" уравнение регрессии будет характеризовать зависимость моделируемого показателя от оставшихся факторов.

При использовании этого способа для рассматриваемой задачи следует фиксировать

на среднем уровне значения неприродных факторов, в результате чего получим "чистое" уравнение регрессии, характеризующее зависимость показателя экономической эффективности только от комплекса природных факторов. Далее, подставляя в уравнение регрессии индивидуальные значения природных факторов, определим расчетные значения показателей экономической эффективности природопользования, которые и будут основой построения системы экономических оценок природных факторов.

Однако данный подход не всегда является приемлемым, т. к. при его реализации не выполняется ряд условий, обеспечивающих реальность получаемых результатов. В частности, этот подход не гарантирует соблюдения однородности исследуемой совокупности объектов природопользования, что является принципиально важным при построении регрессионных уравнений.

Второй подход к проблеме построения системы экономических оценок, основанный на дискретно-непрерывном моделировании, позволяет решить проблему однородности. Он имеет две схемы. В каждой из них основным этапом процесса решения является построение дискретной модели (классификации), непрерывной (регрессионной) модели и модели, сочетающей оба эти типа. Начинается построение с формирования однородных классов исходной совокупности. От того, насколько правильно и обоснованно будет проведена классификация по рассматриваемым факторам, в основном и зависит степень реальности конечных результатов исследования.

При использовании первой схемы цель первого этапа задачи – получение однородных классов объектов природопользования в пространстве факторов производства, обеспечивающих адекватное описание всей исходной совокупности набором непрерывных моделей.

После построения дискретной модели (классификации) природные факторы измеряются внутри полученных классов путем элиминирования влияния неприродных факторов. С этой целью внутри классов ведется поиск стохастической зависимости (уравнения регрессии) показателей экономической эффективности природопользования от всей совокупности факторов (природных и неприродных), среди которых необходимо выделить и оценить влияние комплекса природных факторов на уровень моделируемых показателей. В результате рассматриваемая совокупность будет описываться системой регрессионных уравнений, каждое из которых соответствует определенной области факторного пространства.

Если обозначить результативные показатели экономической эффективности природопользования через Y , природные факторы через X , неприродные факторы через Z и случайные через ξ , то данную схему можно представить следующим образом:

1. Строится дискретная модель (классификация) по производственным факторам (X, Z), которая будет представлена набором классов: A_1, A_2, \dots, A_m .
2. В каждом классе строится стохастическое уравнение вида:

$$Y_k = F(X_k, Z_k) + \xi$$

где k - индекс класса ($k = 1, \dots, m$), в результате чего получается система уравнений:

$$\begin{aligned} Y_1 &= F_1(X, Z) && \text{при } X, Z \in A_1 \\ Y_2 &= F_2(X, Z) && \text{при } X, Z \in A_2 \\ &\dots && \dots \\ Y_m &= F_m(X, Z) && \text{при } X, Z \in A_m \end{aligned}$$

3. В каждом из этих уравнений закрепляются значения неприродных факторов на постоянном (для каждого класса своем) уровне: среднем, соответствующем типичной для данного класса технологической структуре процесса природопользования, или оптимальном (т. е. более прогрессивном – с учетом достижений научно-технического прогресса). По полученным “чистым” уравнениям регрессии рассчитываются индивидуальные значения показателей экономической эффективности природопользования, которые и составляют основу для построения системы экономических оценок природных факторов.

Экономическое содержание рассматриваемой схемы заключается в том, чтобы определить объективно возможный уровень показателей экономической эффективности при условии, что при данных природных факторах функционирует объект природопользования со средним уровнем для рассматриваемой совокупности (подсовокупности) природных факторов.

Метод классификации может служить не только в качестве средства, обеспечивающего возможность адекватного описания моделью исследуемой совокупности, но и в качестве средства элиминирования влияния отдельных факторов (или их комплекса) на уровень экономической эффективности природопользования. С его помощью может быть осуществлен подбор однородных с точки зрения отдельных факторов (или их комплекса) подсовокупностей объектов природопользования, в каждой из которых устраняется влияние тех факторов, по которым проводится классификация. Следовательно, вариация показателей экономической эффективности природопользования внутри каждого класса будет обусловлена различием других факторов (не учтенных при классификации).

При реализации второй схемы цель классификации – элиминирование влияния комплекса природных факторов на экономическую эффективность природопользования. Для отраслей природопользования такая классификация возможна, поскольку для них характерно значительное многообразие природных факторов. В то же время природные факторы различных объектов природопользования обладают определенной общностью, что может служить в качестве типобразующего признака разбиения всех объектов природопользования на классы. Целесообразность применения дискретно-непрерывных моделей для решения данной задачи обусловлена тем, что для отраслей природопользования характерно наличие принципиально разных типов объектов с точки зрения природных факторов.

Итак, имеется совокупность объектов природопользования, природные факторы которых описываются системой количественных и качественных характеристик. Совокупность подвергается многомерной классификации по комплексу природных факторов методами классификации. В результате их применения совокупность разбивается на классы (типы) по природным факторам. Это дает возможность соизмерять природные факторы с позиции всей отрасли природопользования, представляющей теперь некоторым обозримым числом классов объектов. При этом предполагается, что природные факторы близки в каждом классе с точки зрения принципиальной возможности применения на всех объектах природопользования данного класса определенного технологического способа природопользования. Поскольку влияние природных факторов на уровень экономической эффективности элиминировано в результате классификации, различия в экономической эффективности природопользования внутри классов будут обусловлены главным образом различием неприродных факторов, т. е. колебания показателей экономической эффективности природопользования в каждом классе

будут зависеть от колебаний неприродных факторов. После разбиения совокупности объектов на классы по природным факторам внутри каждого класса определяются средние значения показателей экономической эффективности природопользования и неприродных факторов. Обозначим их соответственно через \bar{Y}_j и \bar{Z}_k^j (k - индекс класса, j - индекс неприродного фактора). Затем для каждого объекта находится разность между индивидуальными фактическими значениями и средними для показателей и неприродных факторов:

$$\Delta Y_j = Y_j - \bar{Y}_j; \quad \Delta Z_k^j = Z_k^j - \bar{Z}_k^j,$$

где j - индекс объекта.

Внутри каждого класса устанавливается стохастическая зависимость колебаний показателей экономической эффективности от колебаний неприродных факторов, т. е. строится уравнение вида:

$$\Delta Y_j = F(\Delta Z_1^j, \Delta Z_2^j, \dots, \Delta Z_k^j)$$

Подстановкой в эти уравнения значения ΔZ для каждого объекта природопользования определяются значения ΔY , т. е. та величина вариации показателей экономической эффективности природопользования, которая обусловлена вариацией неприродных факторов. Отнимая значения ΔY_j от фактических значений показателей экономической эффективности природопользования, получим систему расчетных значений показателей экономической эффективности природопользования, отражающую определенные различия в природных факторах внутри классов, которая может быть положена в основу системы экономических оценок.

ЛИТЕРАТУРА

1. Нестеров П. М., Нестеров А. П. Экономика природопользования. М., «Закон и право», 1997
2. Кристофер Доугерти. Введение и эконометрику. М., ИНФРА-М, 2001
3. Экономико-статистическое моделирование в промышленности (методологические и методические вопросы). Новосибирск, «Наука», 1997

კ. აჩელაშვილი, გ. აჩელაშვილი

ბუნებრივი ფაქტორების ეკონომიკური შეფასების დროს ეკონომეტრიკული მოდელების გამოყენების შესახებ

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საბაზრო პირობებში ბუნებრივი ფაქტორების ეკონომიკური შეფასების არსი და მნიშვნელობა, ნაჩვენებია ეკონომიკური შეფასებების განსაზღვრის დროს ეკონომეტრიკული მოდელების მეთოდების გამოყენების მიზანშეწონილობა, გაშუქებულია ეკონომეტრიკული მოდელების საფუძველზე ეკონომიკური შეფასებების მეთოდოლოგიური და მეთოდიკური საკითხები, შემოთავაზებულია სხვადასხვა მიდგომები უწყვეტი და დისკრეტულ-უწყვეტი ეკონომეტრიკული მოდელების საფუძველზე ეკონომიკური შეფასებების სისტემის აგებისადმი.

Summary

In the article there are considered essence and significance of economic valuation of natural resources in the conditions of market economy, there is demonstrated expediency of application of econometric modeling methods for the determination of economic valuation, there are interpreted methodological and methodical issues of economic valuation on the base of econometric models, there are proposed different approaches to the creation of the system of natural resource's economic valuation on the base of econometric models.

**მიკროეკონომიკა. შრომის
ეკონომიკა**

ბ. შრომათმცოდნეობა

მეწარმეობა: საქმიანი აქტივობის განსაკუთრებული ფორმა

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი პერიოდი ხანგრძლივი და მძიმეა. მისი, როგორც ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირება დამოკიდებულია მეწარმეობის, ბიზნესის განვითარებაზე.

მეწარმეობა ბიზნესის ამოსავალი საწყისია. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეს ტერმინები ხშირად სინონიმებადაც აღიქმება, მაგრამ სპეციალისტების აზრით და ჩვენც ვეთანხმებით ამ აზრს, ბიზნესი უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე მეწარმეობა.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში დღესდღეობით არ არსებობს მეწარმეობის საერთოდ აღიარებული განმარტება. ამერიკელი მეცნიერის, პროფესორ რობერტ ხიზრინის აზრით, “მეწარმეობა არის რაღაც ახლის შექმნის პროცესი, რომელსაც აქვს ღირებულება. მეწარმე არის ადამიანი, რომელიც ამისათვის ხარჯავს აუცილებელ დროს და ენერჯიას, თავის თავზე იღებს ფინანსურ, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ რისკს, სამაგიეროდ იღებს ფულს და მიღწეულით ემყოფილება” [9, 20].

ინგლისელი პროფესორი აღან ხოსკინგი ამტკიცებს:

„ინდივიდუალური მეწარმე არის პიროვნება, რომელიც წარმართავს საქმეს თავის ხარჯზე, პირადად მართავს ბიზნესს და პირადადაც პასუხისმგებელი აუცილებელი საშუალებებით უზრუნველყოფაზე, დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებას. მის ჯილდოს წარმოადგენს სამეწარმეო საქმიანობის შედეგად მიღებული მოგება და ემყოფილების გრძნობა, რომელსაც ის განიცდის თავისუფალი მეწარმეობისგან. იგი თავის თავზე იღებს მისი საწარმოს გაკოტრების შემთხვევაში დანაკარგების მთელ რისკს“ [10, 28].

მეწარმეობა ნიშნავს ახალი კომბინაციების განხორციელებას წარმოებაში, რესურსების ხელსაყრელი დაბანდების ძიებას, სწრაფვას ახალი ბაზრებისაკენ, ახალი პროდუქტის შექმნას, რომელიც რისკს ემყარება [7, 4].

მეწარმეობა არის საქმიანი აქტივობის წარმართვის ხელოვნება, ესაა უწინარეს ყოვლისა, შემეცნებითი პროცესი [5, 7].

მეწარმეობა – ესაა იდეის ხორცშესხმა, არახელსაყრელ შანსებთან ბრძოლა და წარმატებით დაემაყოფილება, რაც საკუთარი ძალებით მიიღწევა. იგი არის ენთუზიაზმი და მძიმე შრომა [9, 10].

მეწარმეობა ბიზნესის რამდენადმე კერძო შემთხვევაა. ბიზნესთან

შედარებით მეწარმეობის მასშტაბები მცირეა და იგი მეტწილად მცირე ბიზნესს განეკუთვნება. მეწარმეობა გულისხმობს ახალი საქმის (იდეის, პროექტის) განხორციელებას. ბიზნესი უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე სამეწარმეო საქმიანობა, რამდენადაც ბიზნესს მიეკუთვნება ნებისმიერი ცალკეული ერთჯერადი კომერციული გარიგების განხორციელებაც საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში, რომელიც მიზნად ისახავს მოგების (შემოსავლის) მიღებას [1, 39].

საქართველოს კანონში მეწარმეთა შესახებ იგი განმარტებულია შემდეგნაირად: „მეწარმეობა არის მართლზომიერი და არაერთჯერადი საქმიანობა, რომელიც ხორციელდება მოგების მიღების მიზნით ორგანიზებულიად და დამოუკიდებლად [2, 16]“ მართლზომიერების ცნებაში იგულისხმება ის, რომ მოქალაქეს უფლება აქვს საკუთარი სახსრებით და რისკით წარმართოს ყოველგვარი საქმიანობა, თუ იგი კანონით აკრძალული არ არის.

ზემოთქმულის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, მეწარმეობა არის საკუთარი ბიზნესის ორგანიზების ცოდნა და მისი ხორცშესხმა რეალურ ცხოვრებაში. იგი წარმოუდგენელია რისკის, ინოვაციურობის, მეწარმის პიროვნული თვისებების (როგორცაა სამეწარმეო ადლო, სიტუაციის ცვლილებაზე სწრაფი რეაგირება, მმართველობითი უნარის არსებობა) გარეშე. მნიშვნელოვანი იდეა ვერ განხორციელდება თუ მეწარმეს არ გააჩნია იმ საქმის ღრმა ცოდნა, რომლის წამოწყებასაც ის აპირებს.

მეწარმეობაში წარმატებას შეიძლება მიაღწიოს პიროვნებამ, რომელიც დაჯილდოებულია ბუნებრივი ტალანტით, მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში აუცილებელია ცოდნა, სიახლეების განჭკურება, ფანტაზია, შეუპოვრობა, მსადეოფნა მიიღოს გადაწყვეტილება და განახორციელოს იგი. წარმატებული კომპანიის დევიზია: შესანიშნავი ხარისხი, შესრულების საიმედოობა და ერთგულება კლიენტებთან დამოკიდებულებაში. მეწარმე უნდა იცოდეს როგორ შეადგინოს ბიზნეს-გეგმა, ჩაატაროს ბაზრის კვლევა, აწარმოოს ბუღალტრული დოკუმენტაცია, გადაიხადოს გადასახადები, იცოდეს თავისი სოციალური პასუხისმგებლობა.

მეწარმეთა ფუნის და კონკურენტუნარიანი სამეწარმეო სტრუქტურების ფორმირება ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უმნიშვნელოვანეს პირობას წარმოადგენს. უახლოეს პერიოდში მეწარმეობის სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერა ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების ძირითად პრიორიტეტად უნდა იქცეს, რამეთუ ახლაც და შერეც მეწარმეობის განვითარება ქვეყანაში სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის უმთავრესი გარანტია იქნება.

მეწარმეთა ფუნის ჩამოსაყალიბებლად საჭიროა მოქალაქე დაცული იყოს სახელმწიფოს მხრიდან. დაცვის მექანიზმის ძირითადი ღერძი კონკურენციაა. მაგრამ დღევანდელი კონკურენცია ხშირად სცილდება ჯანსაღ კონკურენციას და მტრობაშია გადაზრდილი.

მეწარმეობის თეორია ჯერ არაა შექმნილი, თუმცა ასეთი თეორიის არსებობა დიდი ხანია საჭიროა.

გამოყოფენ მეწარმეობის პრაქტიკის მეცნიერული გააზრების განვითარების „სამ ტალღას“.

პირველი წამოიშვა მე-18 საუკუნეში და უკავშირდება სამეწარმეო საქმიანობაში რისკზე ყურადღების გამახვილებას. ფრანგმა ეკონომისტმა რ. კანტილონმა პირველად წამოიწია დებულება რისკზე, როგორც მეწარმეობის ძირითად ფუნქციონალურ მახასიათებელზე. მისი აზრით, „მეწარმე არის ნებისმიერი ინდივიდი, რომელსაც შეუძლია თავის თავზე აიღოს რისკი, მისწრაფის მომავლისაკენ, იმედი აქვს მიიღოს შემოსავალი და მზად არის დანაკარგებისათვისაც“ [8; 20]. ამ მიმდინარეობის მომხრეებს მიეკუთვნებიან

გერმანული კლასიკური სკოლის წარმომადგენლები ი. ტონენი და გ. მონძალდტი, ასევე ამერიკელი ეკონომისტი ფ. ჰაიტი. მეწარმეობის მეცნიერული გააზრების „მეორე ტალღა“ დაკავშირებულია ინოვაციურობის, როგორც მისი ძირითადი დამახასიათებელი ნიშნის გამოყოფასთან. ამ მიმართულების ფუძემდებელია მსოფლიო ეკონომიკური აზრის ერთ-ერთი დიდი წარმომადგენელი ი. შუმპეტერი (1883-1950), რომელიც მეწარმეობას განიხილავდა, როგორც ეკონომიკური განვითარების მექანიზმის ცენტრალურ ელემენტს. მისი აზრით, ეკონომიკური განვითარების საფუძველია მეწარმის განსაკუთრებული ფუნქცია, გამოიყენოს წარმოების ფაქტორთა „ახალი კომბინაცია“, რის შედეგადაც მიიღება სიახლე, ინოვაცია [8; 29].

„ორივე ტალღა“ ემყარებოდა მეწარმეობის მონოფუნქციონალურ როლს და დაიყვანებოდა მეწარმეობის პრობლემის ცალმხრივ გაგებაზე.

მეწარმეობის მრავალფუნქციონალური მოდელი დაკავშირებულია „მესამე ტალღასთან“. მისი თვალსაჩინო წარმომადგენლები იყვნენ ლ. მიხესი და ფ. ხაიკენი. მათი აზრით, „მეწარმის საქმეა ახალი ტექნოლოგიური მეთოდების არა უბრალოდ ექსპერიმენტი, არამედ მრავალი შესაძლებელი მეთოდიდან ისეთის ამორჩევა, რომელიც უფრო ხელსაყრელია... ხალხი უზრუნველყოს იმით, რაც მათ ამ მომენტში ყველაზე მეტად სჭირდებათ“ [8, 34].

„მესამე ტალღა“ ყურადღებას ამახვილებს მეწარმის პიროვნულ თვისებებზე (ეკონომიკური და საზოგადოებრივი სიტუაციის ცვლილებისას სწრაფი რეაგირების უნარზე, გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღებაზე, მმართველობითი უნარის არსებობაზე) და მეწარმეობის როლზე, როგორც ეკონომიკური სისტემის გაწონასწორების მარეგულირებელ საწყისზე. ლ. მიხესისა და ფ. ხაიკენის იდეები განავითარა ამერიკელმა ეკონომისტმა ი. კირცენერმა, რომელიც მეწარმის როლს ხედავს იმაში, რომ მან მიადწიოს სისტემის ისეთი რეგულირება, განახორციელოს მისი ისე მოწყობა, რომელიც უზრუნველყოფდა ბაზრების გაწონასწორებას, ე.ი. მეწარმე წარმოადგენს „გამაწონასწორებელ“ ძალას [8, 35].

მეწარმეობის მეცნიერული გააზრების თანამედროვე ეტაპი შეიძლება მიეკუთვნოს „მეთოხე ტალღას“, რომლის დროსაც აქცენტი გადატანილია მეწარმის მმართველობით ასპექტზე.

ამ აზრს იზიარებს პროფესორი ლ. ჩიქავა, რომელიც ბიზნესს უკავშირებს მეწარმეთა კონკრეტულ საქმიანობას, რომ იგი არის უპირველესად ცოდნის და ინტელექტუალური პოტენციალის გონივრული გამოყენება, საქმიანი, მომგებიანი, საშინაო და საგარეო კავშირების დამყარება, ეს არის მენეჯმენტის სწორი და გამართული პროცესი, რომელიც მოგებას უზრუნველყოფს [3, 153].

მეწარმე ის ბიზნესმენია, რომელიც ხელმძღვანელობს და ახორციელებს დამოუკიდებელ, ამავე დროს მეტად მნიშვნელოვან იდეას [4, 9]. მეწარმის მოღვაწეობა უშუალოდ დაკავშირებულია როგორც ახალი იდეის გენერირებასა და განხორციელებასთან, ასევე არსებულის გაუმჯობესებასთან. მეწარმეები წარმოადგენენ იმ ძალას, რომლებიც საინტერესო იდეებს რეალობად აქცევენ.

თუ ბიზნესმენი მეწარმეა, იგი უნდა ერკვეოდეს არა მხოლოდ თავისი პროდუქციის დამზადების პროცესში, არამედ კონკურენტების პროდუქციის ტექნოლოგიასა და ხარისხობრივ მახევენებლებში, ბაზრის მოთხოვნასა და ფასებში. ბიზნესმენმა არ შეიძლება საქმიანობის ყველა სფერო იცოდეს, მაგრამ თავისი საქმიანობის სფეროში უნდა იყოს მომზადებული და გააჩნდეს სათანადო ნიჭი.

ამგვარად, მეწარმე არის სამეურნეო სუბიექტი, რომელიც ბაზარზე ორიენტირებულ, კანონიერ, ინიციატივიან, რისკთან დაკავშირებულ დამოუკიდებელ საქმიანობას ეწევა მოგების (შემოსავლების) მიღების მიზნით. ეს მოგება მის მიერ გამოიყენება პირადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისა

და წარმოების განახლება-გაფართოებისათვის.

ასეთ სამეურნეო სუბიექტს (მეწარმეს) შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც ერთი მოქალაქე (ოჯახი), ისე მოქალაქეთა ასოციაცია.

ცალკეულ შემთხვევაში მეწარმეობის სუბიექტად შეიძლება მოგვევლინოს სახელმწიფო შესაბამისი ორგანოებით. მაგრამ საბაზრო ეკონომიკის ზოგადი კანონზომიერებიდან გამომდინარე, სახელმწიფო, როგორც ასეთი, რომელიც ადგენს ბიზნესის ორგანიზაციის წესებს და აკონტროლებს მათ დაიცვას და შესრულებას, მეწარმეობის სუბიექტად ვერ გამოდგება.

ხშირად ამბობენ, რომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მეწარმე თავისუფალია, თავისი საკუთრების სრულყოფილებიანი ბატონ-პატრონი და გამგებელია. მეწარმის თავისუფლება არ ნიშნავს იმას, რომ მან უნდა იმოქმედოს მხოლოდ საკუთარი ნების კარნახით, გარეშე ობიექტური (საბაზრო) პირობების და არსებული კანონმდებლობის გათვალისწინებლად. თუ მეწარმემ იმოქმედა მოთხოვნის გათვალისწინებლად, მისი საქონელი ვერ სადღედა და თვითონ კონტრდება. თუ კანონით აკრძალულ საქმიანობას მიჰყო ხელი (მაგ. ნარკობიზნესს), ისჯება ადმინისტრაციული ან ეკონომიკური სანქციების წესის გამოყენებით.

ამრიგად, მეწარმის თავისუფლება ნიშნავს იმას, რომ ნებისმიერს, ვისაც კი გააჩნია გარკვეული კაპიტალი, უნარი და სურვილი, უფლება აქვს ბაზრის კონიუნქტურის, კანონიერებისა და პირადი სარგებლიანობის გათვალისწინებით (და არა ზევიდან ბრძანებით) დამოუკიდებლად გადაწყვიტოს თუ საქმიანობის რომელ სახეს მიჰყოს ხელი, თუ რა, როგორ და რამდენი აწარმოოს, ვისგან შეიძინოს რესურსები, ვის, როდის, რამდენი და რა ფასად მიჰყიდოს.

მეწარმეთა თავისუფლებას თან უნდა სდევდეს მომხმარებელთა თავისუფლებაც. თითოეულ მომხმარებელს უფლება უნდა ჰქონდეს საკუთარი სახსრებით შეიძინოს ის, რაც მას აუცილებლად და საჭიროდ მიაჩნია. შესაძლებელია შეიძლება დაწესდეს პროდუქტების და მომსახურების მხოლოდ მკაცრად განსაზღვრულ სახეებსზე.

მეწარმეს უნდა ჰქონდეს ინიციატივის, შემოქმედებითი ძიების, კომერციული გამჭრიახობის და ბაზრის კონიუნქტურაში ორიენტაციის უნარი. მეწარმის მამოძრავებელი მოტივი მაღალი მოგების მიღებაა. მწვევე კონკურენციულ ბრძოლაში შეუძლებელია მოგება მიიღოს ისე, რომ წარმოებაში არაფერი შეცვალო. ბაზარზე მყარად იმკვიდრებს ადგილს და დიდ წარმატებებს აღწევს ის მეწარმე, რომლის პროდუქციაც მაღალხარისხოვანია, მოდურია, წარმოებულია შედარებით დაბალი დანახარჯებით.

მეწარმის, ბიზნესმენის განსაკუთრებული თვისებაა მოგებისათვის რისკზე წასვლის უნარი. ბიზნესში ერთნაირადაა შესაძლებელი მოგებაც და წაგებაც. ამიტომ ბიზნესში წარმატებას აღწევს ის მეწარმე, ვინც გულმოდგინედ ირჩევს საქმეს. მეტწილად სწორედ ადამიანების ცოდნა და გამოცდილება იცავს ბიზნესს მარცხისაგან. ბიზნესში რისკი მცირდება ან სრულად გამოირიცხება იმისდა მიხედვით, თუ საქმის წარმოების როგორი სისტემა იქნება შექმნილი.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მეწარმე დამოუკიდებელი საქონელმწარმოებელია. მას მართავს მხოლოდ ბაზარი და კანონი. მეწარმის ყოველგვარი საქმიანობა, საკუთარი საქმის წამოწყება და გაფართოება მოგების მიღების მიზნით ხდება. მაგრამ მეწარმე ისწრაფვის რა პირადი ინტერესების დაკმაყოფილებისაკენ, ამავე დროს ახდენს საზოგადოებრივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებასაც.

ბიზნესის სამყაროში, ბიზნესმენის ბედი დიდად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ რას ფიქრობენ მასზე პარტნიორები, რამდენადაც კლიენტებთან და

პარტნიორობთან სახელის გატეხვა ძალიან ძვირი ჯდება. მაგალითად, მეწარმის მიერ ხხვა ფირმის სასაქონლო ნიშნის მითვისება, გადასახადისაგან თავის არიდება ან შემოსავლის გადამაღლა ითვლება ერთ-ერთ ყველაზე დიდ ზნეობრივ და მოქალაქეობრივ დანაშაულად და ისჯება ბიზნესის სამკაროში პრესტიჟის დაკარგვით. სამეფლო და პირიანი კაცის სახელი მეწარმისათვის ყველაზე საუკეთესო სავიზიტო ბარათია. მეწარმის სიტყვა გაცილებით ძვირად ფასობს, ვიდრე ნებისმიერი ხელმოწერა, ბეჭედი თუ თამბასუქი.

მეწარმის მიერ თავისი საქმიანობის საიდუმლოებების დაცვა გარეშეებისაგან (საგადასახადო და საფინანსო სამსახურების გარდა) კონკურენტებთან ბრძოლაში გამარჯვების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა.

ბიზნესის უმნიშვნელოვანესი თვისებაა ქველმოქმედება. იგი ნებაყოფლობით უნდა ხდებოდეს. ქველმოქმედება მეწარმის სულიერ სიმდიდრეზე უნდა იყოს დამოკიდებული.

მეწარმეს შესაძლებელია ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი თვისება არ გააჩნდეს, მაგრამ საკუთარი საქმის ორგანიზებისას უნდა შეარჩიოს კომპეტენტური და ორგანიზატორული უნარის მქონე თანამშრომლები. ისინი არ უნდა შეირჩინენ მარტო მეგობრული, ნათესაური ან პოლიტიკური მოსახრებით. პირადი ერთგულება და საიმედოობა კარგია, მაგრამ წარმატების გარანტი არ არის. ამ მომენტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოსათვის, რამეთუ ჩვენში მეგობარს, ნათესავს, ქრთამს საქმისა და კანონის წინ აყენებენ. დამოუკიდებელი საქმის გაძღოლას მეტი ენერჯია, რისკი, ინიციატივა ესაჭიროება, ვიდრე სახელმწიფოებრივ სტრუქტურებში გარანტირებულ ხელფასის მინიმუმზე მუშაობას. პირველ შემთხვევაში მართალია დიდი ენერჯის დახარჯვაა საჭირო, მაგრამ შესაძლებელია დიდი ქონების დაგროვებაც; მეორე შემთხვევაში საკმარისია პასიური მუშაობა, მაგრამ შესაძლებელია მარტოოდენ დღიური ლუკმა-პურის გამომუშავება და ისიც არა.

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობაში მთავარი როლი ენიჭება ცივილიზებულ, ზნეობრივ (წესებზე აღზრდილ), წესიერ მეწარმეთა კლასის ფორმირებას. მეწარმეობა ნელ-ნელა იქცევა რეალურ ეკონომიკურ და სოციალურ ძაღად, თუმცა ამ პროცესს მნიშვნელოვნად ზღუდავს პოლიტიკური და სოციალური წინააღმდეგობები, კერძოდ, გარდამავალი ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი პოლიტიკური არასტაბილურობა, კორუფცია, მეწარმეობისათვის არასასურველი ფსიქოლოგიური ფონი, გადატაკებულ მოსახლეობის უნდობლობა კერძო ბიზნესისადმი, გადასახადების სიმრავლე, იმფლაცია განაპირობებს მეწარმეთა ორიენტაციას არა განვითარებაზე, არამედ საკუთარი გადარჩენისათვის ბრძოლაზე. საბაზრო ურთიერთობათა განვითარება საქართველოში შეუქცევადი პროცესია, რადგან ბაზარს ქმნის არა საქონელი, არამედ ურთიერთკონკურენტი მეწარმეები. მათი უდიდესი უმრავლესობა ქვეყანაში მცირე ბიზნესსმენება. მცირე ეკონომიკა პრაქტიკულად არის ნებისმიერი სახელმწიფოს მსხვილი ეკონომიკური პოლიტიკა. იგი საქართველოს ეკონომიკაში ხელს შეუწყობს ტრადიციული, მივიწყებული დარგების აღდგენა-ჩამოყალიბებას, კონკურენტული მექანიზმის სრულყოფილად ამოქმედებას და საბაზრო გარემოს შექმნას.

1. გ. შუბლაძე. ბიზნესის და მენეჯმენტის შესახებ. ეკონომიკა, თსუ გამომცემლობა. 2001 წ.
2. საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ. თბილისი, 1997 წ.
3. ლ. ჩიქავა. ეკონომიკური თეორიის მოკლე კურსი, თბილისი, 1997 წ.
4. რ. ციციანიშვილი. თანამედროვე ბიზნესი, თბილისი, „მეცნიერება“, 1996 წ.
5. Бусыгин А. В. Предпринимательство. М. Дело. 2000 г.
6. Дараховский И. С., Черноиванов И. П., Прехул Г. В. Бизнес и менеджер. М. 1992 г.
7. Предпринимательство в конце XX века. М. 1992 г.
8. Сиropolis Н. К. Управление малым бизнесом. М. 1997 г.
9. Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство. Вып 1. М. «Медия», 1991 г.
10. Хоскинг А. Курс предпринимательства. М. Прогресс, 1994 г.

Г. Эрკომაიშვილი
Предпринимательство: особая форма деловой активности

Резюме

На сегодня в экономической литературе не существует общепризнанного определения предпринимательства. Теории предпринимательства пока нет за границей, ни тем более у нас, хотя существование такой теории необходимо уже давно.

В Грузии предпринимательство постепенно становится реальной экономической и политической силой, поскольку путь формирования рыночной экономики проходит через развитие предпринимательства, бизнеса.

G. Erkomaishvili
Entrepreneurship: the Particular form of Business Activity

Summary

Commonly adopted definition of entrepreneurship does not exist in economic literature. The theory of entrepreneurship is not created neither abroad nor in Georgia. Though existence of such theory is extremely necessary. The entrepreneurship gradually becomes real economic and political power in Georgia, because the way of market economy development goes through business development.

ბ. მღვინეიშვილი

ბიზნესის განვითარების დემოგრაფიული გარემო საპარამეტროში

ბიზნესმენტა ყურადღების ცენტრში, პირველ რიგში, დემოგრაფიული გარემოა, ვინაიდან მათი საქმიანობის შედეგების შემფასებელი და მკიდველი, უპირველეს ყოვლისა, მოსახლეობაა. მოსახლეობის ერთი ნაწილის მიერ იქმნება ის პროდუქციაც, რომელიც კონკრეტულ ბიზნესმენს გამოაქვს ბაზარზე სარეალიზაციოდ.

ბიზნესისა და დემოგრაფიული გარემოს განვითარება მჭიდროდ უკავშირდება ერთმანეთს. ეს კავშირი არ არის ცალმხრივი. არა მარტო დემოგრაფიული გარემო, მასში მომხდარი ცვლილებები ზემოქმედებს ბიზნესის განვითარებაზე, არამედ ბიზნესის განვითარების დონეც ახდენს გავლენას დემოგრაფიულ გარემოზე, იწვევს დადებით ან უარყოფით ძვრებს მოსახლეობის მთლიან რაოდენობასა და სტრუქტურაში, ოჯახების რაოდენობასა და შემადგენლობაში, შემოსავლებში, ცხოვრების დონეში, მიგრაციაში.

დემოგრაფიული სისტემის შემადგენელი ძირითადი ელემენტების ცვლილებების ამსახველ მაჩვენებლებში საფუძვლიანად გარკვევის გარეშე ნაკლებად მოსალოდნელია ეფექტიანი საქმიანობა ბაზარზე: მოსახლეობის რაოდენობის და სქესობრივ-ასაკობრივი შემადგენლობის ცვლილება, შობადობის, სიკვდილიანობის, მიგრაციის, დასაქმების, ქვეყნის ტერიტორიაზე განფენილობის მდგომარეობა, რელიგიური რწმენა, ოჯახების რაოდენობა და შემადგენლობა ის ძირითადი დემოგრაფიული ფაქტორებია, რომლებიც მეტ-ნაკლები ზომით ზემოქმედებენ ბიზნესმენტა საქმიანობაზე სხვადასხვა სფეროებში.

მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა, ბუნებრივია, განაპირობებს მოთხოვნილებათა ზრდას. მოთხოვნილებები უნდა დაკმაყოფილდეს – ასეთია საზოგადოების განვითარების ზოგადი კანონზომიერება. ძირითადი მოთხოვნილებების სრულყოფილად დაკმაყოფილების გარეშე მოსახლეობის ნაწილს შეიძლება ფიზიკური განადგურების საფრთხე დაემუქროს. ყველა შემთხვევაში მოთხოვნილებათა დაუკმაყოფილებლობას შედეგად მოყვება არასასურველი დემოგრაფიული პროცესები, რაც შეიძლება სოციალური აფეთქებითაც კი დამთავრდეს. დღევანდელ საქართველოში ეს ობიექტური რეალობაა. მოსახლეობის რაოდენობის შემცირებაც პირდაპირ ზემოქმედებს ბიზნესის განვითარებაზე. მოთხოვნილებების შეკვეცას, რაც, სხვა თანაბარ პირობებში, თან სდევს მოსახლეობის რაოდენობის შემცირებას, აუცილებლად

უნდა მოყვეს ბიზნესის განვითარების საზღვრების შემჭიდროება მოცემული კონკრეტული ქვეყნის ტერიტორიაზე, ან უნდა გაფართოვდეს ბაზრის საზღვრები, წინააღმდეგ შემთხვევაში საწარმო დაზარალებდა, მოსალოდნელია მისი გაკოტრებაც. საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა უკანასკნელ პერიოდში (1992 წლიდან მოყოლებული) შემცირების ტენდენციით ხასიათდება. 1996 წლის შემდეგ მოსახლეობის კლების ტენდენცია მნიშვნელოვნად შენეულა, მაგრამ მისი დონე მაინც მაღალი რჩება [1, 14]. ეს მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტორია ბიზნესმენტათვის. ამ შემთხვევაში მხედველობაშია ის ბიზნესმენები, რომლებიც დასაქმებულნი არიან ვაჭრობაში და სამომხმარებლო საქონლის იმპორტის ახორციელებენ. მოსახლეობის კლების ტენდენცია ჯერჯერობით საფრთხეს არ უქმნის ბიზნესის განვითარებას წარმოების სფეროში მუშახელით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, მაგრამ შექმნილი პრობლემების რეალიზაციის პრობლემები მათაც შეექმნებათ, ადგილობრივი მცირე და საშუალო ბიზნესის საწარმოები ძირითადად საშინაო ბაზრისათვის მუშაობენ და მოსალოდნელია, რომ მომავალშიც ასე იქნება. საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში ჭარბობენ მცირე ბიზნესის საწარმოები. სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ ჩატარებული გამოკვლევით 1999 წელს ქვეყანაში მოქმედებდა 24009 საწარმო, რომელთაგან მხოლოდ 114 პროცენტი (2742 ერთეული) იყო მსხვილი და საშუალო სიდიდის საწარმო. დანარჩენი 88.6 პროცენტი (21267 ერთეული) მცირე ზომის საწარმოს წარმოადგენდა [2, 24]. საერთაშორისო არენაზე გასვლას დიდი რაოდენობით რესურსები ჭირდება, ამის შესაძლებლობა კი ქართული საწარმოების აბსოლუტურ უმეტესობას არა აქვს, რომ აღარაფერი ითქვას კონკურენტუნარიანი პროდუქციის შექმნაზე. უმუშევართა რაოდენობა იზრდება მოსახლეობის რაოდენობის შემცირების პირობებშიც. 1996-2000 წლებში რეგისტრირებულ უმუშევართა რიცხვი 2-ჯერ და მეტად გაიზარდა. თუ საქართველოს მოსახლეობამ 2001 წლის დასაწყისისათვის 4452,1 ათასი კაცი შეადგინა 1996 წლის 5416.0 ათასი კაცის ნაცვლად, რეგისტრირებულ უმუშევართა რაოდენობა 57,7 ათასი კაციდან 117,3 ათას კაცამდე გაიზარდა. ზრდა აღინიშნებოდა შუგარდებით მაჩვენებლებშიც, რეგისტრირებული უმუშევრობის დონემ (პროცენტებით ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობასთან) 1996 წლის 2.4 -ის ნაცვლად 3.5 შეადგინა 2000 წლის ბოლოსათვის. რეგისტრირებული უმუშევრობის დონე ყველაზე მაღალი იყო 1999 წლის ბოლოსათვის - 5.0 პროცენტი [3, 33,55]. ფაქტობრივად საქართველოში უმუშევართა რიცხვი ბევრად მეტია. უმუშევართა ნაწილი არ არის რეგისტრაციაში გატარებული, მოსახლეობის საკმაოდ დიდი ნაწილი კი თვითდასაქმებულია.

უკანასკნელ პერიოდში საქართველოს მოსახლეობის ასაკობრივ სტრუქტურაში ქვეყნისათვის და, ცხადია, ბიზნესის განვითარებისათვისაც, არასასურველი პროცესები ვითარდება. მკაფიოდ გამოიკვეთა მოსახლეობის დაბერების ტენდენცია. 1996 წელთან შედარებით 2000 წელს 16 წლამდე ასაკის მოსახლეობის წილი მთელ მოსახლეობაში თითქმის 4 პუნქტით შემცირდა, შრომისუნარიან ასაკს გადაცილებულთა წილი კი გაიზარდა. 2000 წელს 65 წელზე უფროსი ასაკის პირთა ხვედრითი წონა მოსახლეობის საერთო რაოდენობის 13.3 პროცენტს შეადგენდა. ეს მაშინ, როცა მსოფლიო პრაქტიკაში ხდურული კრიტიკული მაჩვენებელი 7 პროცენტს არ აღემატება [4, 77]. საქართველოს მოსახლეობის დაბერების ინტენსიური პროცესის საფუძველი, ერთი მხრივ, შობადობის შემცირება და სიკვდილიანობის ზრდა, მეორე მხრივ კი გარე მიგრაციის მასშტაბების გაფართოებაა. მოსახლეობის დაბერების პროცესი ბევრ ქვეყანაში, მათ შორის აშშ-იც აღინიშნება, მაგრამ საქართველოსგან განსხვავებით იქ ამის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი

სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის გაზრდაა [5, 100]. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით შობადობის კოეფიციენტი 2000 წელს 8.9 პრომილე შეადგინა, 1990 წლის 17 პრომილე ნაკლებად. რამდენადაც სტაბილური იყო სიკვდილიანობის კოეფიციენტი (1990წ-8.4; 1995წ-7.8; 1998წ-7.6; 1999წ-8.8; 2000წ-9.1) [4, 39]. მაგრამ ამ მიმართულებით კიდევ ერთმა უარყოფითმა მოვლენამ იჩინა თავი – გარდაცვლილებში გაიზარდა ახალგაზრდა (შრომისუნარიანი) ასაკის მამაკაცების ხეცდრითი წონა [4, 76]. ამან, ცხადია, კიდევ უფრო გააღრმავა დაბერების პროცესი, დისპროპორციები მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივ შემადგენლობაში. აღნიშნულმა მდგომარეობამ უარყოფითად იმოქმედა მოსახლეობის ბუნებრივ მატებაზე, მათ შემოსავლებზე და თანაც გამოიწვია შრომისუნარიანი მოსახლეობის რაოდენობის შემცირება, რადგან ახალგაზრდა მამაკაცის სიკვდილი ყოველი შემთხვევა შეუქმნელი ოჯახი, ან მარჩენალდაკარგული ოჯახია. ამის გამო საქართველოში ბიზნესის განვითარებისათვის არახელსაყრელი ვითარება იქმნება, თუმცა არა დღევანდელ პირობებში, როცა შრომისუნარიანი მოსახლეობის საკმაოდ დიდი ნაწილი დაუსაქმებელია ან დასაქმებულია მიღებული კვალიფიკაციის შეუსაბამო სფეროებში.

საქართველოს მოსახლეობის ასაკობრივ სტრუქტურაში მომხდარი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცვლილება ბავშვთა რაოდენობის შემცირებაა. 1989 წლის დასაწყისისათვის 0-14 წლის ასაკის ბავშვთა რაოდენობა მთელი მოსახლეობის 24.8 პროცენტი იყო. 1996 წლის დასაწყისისათვის ეს მაჩვენებელი 22.6, ხოლო 2001 წლის დასაწყისისათვის 20.4 პროცენტამდე შემცირდა. [3, 34-35]. ბავშვთა რაოდენობის შემცირება განაპირობა შობადობის შემცირებამ და ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის ზრდამ. დღეისათვის საქართველოში ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი ბევრად უფრო მაღალია, ვიდრე განვითარებულ ქვეყნებში. ამასთან აღემატება ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკათა უმეტესობის ანალოგურ მაჩვენებლებს, თუმცა ბოლო პერიოდში ის რამდენადაც შემცირდა. 1994 წლისათვის ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის კოეფიციენტი ავსტრიაში იყო – 4.3; ბელგიაში – 5.3; გერმანიაში – 4.5; იაპონიაში – 3.4; ბელორუსში – 11.5; რუსეთში – 16.9; სომხეთში – 15.4; უკრაინაში – 12.8, ხოლო საქართველოში – 17.5 [4, 292].

0-14 წლის ასაკის ბავშვთა რაოდენობის შემცირება, ბუნებრივია, განაპირობებს ბავშვთა სამომხმარებლო საქონლის ბაზრის შეკვეცას. ამასთან მომავალში, კერძოდ, 2010 წლიდან თანდათანობით შემცირდება მოზარდთა ბაზარიც. ეს არახელსაყრელია იმ საწარმოთათვის, რომელნიც თავიანთი საქონლით დაკავშირებული არიან მოზარდთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებასთან. მოზარდთა ბაზარი ბევრ ქვეყანაში განსაკუთრებით იზიდავს საწარმოთა ხელმძღვანელებს [5, 101], რადგან პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ეკონომიკური პირობების მიუხედავად მოზარდები სხვა ასაკობრივ ჯგუფებთან შედარებით უმეტეს შემთხვევაში საქონელს უფრო აქტიურად ყიდულობენ.

მოსალოდნელია, რომ მომავალში მოზარდთა ბაზარი საქართველოში შეიცვლება არა მარტო რაოდენობრივად, არამედ თვისობრივადც. დღეისათვის მოზარდებში უკვე ნათლად გამოიკვეთა ბევრი არაჯანსაღი ტენდენცია, კერძოდ: ისინი სულ უფრო აქტიურად ყიდულობენ და ეწევიან სიგარეტს, ნაკლებად ზრუნავენ სხეულის გაკაფებაზე, სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე, იცვამენ ფართო საზოგადოებისათვის მიუღებლად, არ არიან დასაქმებულნი (მათგან დამოუკიდებელი მიზნების გამო). აღნიშნული ცვლილებები მოზარდთა ცხოვრებაში, ბუნებრივია, ხელსაყრელია ბევრი საწარმოსათვის და ისინიც „სიამოვნებით“ იყენებენ საქონლის გასაღების და მოგების მიღების ამ არხებს, არ იცავენ რა სოციალურ-ეთიკური მარკეტინგის კონცეფციის პრინციპებს.

რაოდენობის თვალსაზრისით ცვლილებებია მოსალოდნელი 20-60 წლის ასაკის მოსახლეობაშიც. ამის მიზეზი ინტენსიური გარე მიგრაცია და ახალგაზრდა მამაკაცების მაღალი სიკვდილიანობაა.

მომავალ ოც წელში დაშვებით დემოგრაფიული თვალსაზრისით ბიზნესის განვითარებისათვის არახელსაყრელი პირობები შენარჩუნდება საქართველოში. მეცნიერ-დემოგრაფთა გამოკვლევის მიხედვით 2020 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა შემცირდება და შეადგენს 3749 ათას კაცს, შეიცვლება მისი სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურაც გარე მიგრაციაში მომხდარი ცვლილებების, შობადობის შემცირების, სიკვდილიანობის შემდგომი მატების, სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობის ზრდის და სხვა მიზეზების გამო [1, 163].

მოსახლეობის საერთო რაოდენობის და სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურის ცვლილებები აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ ბიზნესის სფეროში დასაქმებულმა ადამიანებმა მარკეტინგული სტრატეგიის დამუშავების და მიზნობრივი ბაზრების შერჩევის პროცესში, როგორც მოკლევადიან, ისე გრძელვადიან პერსპექტივაში, ვინაიდან ისინი ხშირად უკავშირდებიან მოთხოვნილებებს და მომხმარებელთა ქცევას საქონლის ყიდვის პროცესში. ერთი და იგივე საქონლის მოხმარება მოსახლეობის სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფში ხშირ შემთხვევაში განსხვავებულია და ზოგჯერ რადიკალურადაც კი. თანაც სხვადასხვა ტიპის მყიდველები არიან მოზარდები, ახალგაზრდები, საშუალო ასაკის ადამიანები, აგრეთვე ქალები და მამაკაცები.

ბიზნესის ზოგიერთი სახის განვითარება მჭიდროდ უკავშირდება ოჯახების რაოდენობის და შეილიანობის მაჩვენებლებს, რადგან ბევრი სამომხმარებლო საქონელი მოიხმარება სწორედ ოჯახების და ოჯახებში ბავშვების რაოდენობის მიხედვით. ოჯახების რაოდენობა და შემადგენლობა, თავის მხრივ, დამოკიდებულია მნიშვნელოვნად ქორწინებათა და განქორწინებათა რიცხვზე. საქართველოში დღეისათვის ამ მხრივაც არახელსაყრელი ვითარებაა. 1980 წელთან შედარებით 2000 წელს ქორწინებათა რიცხვი 3.9-ჯერ შემცირდა. 1980 წელს საქართველოში შეიქმნა 50.5 ათასი ოჯახი, 1995 წელს – 21.5 ათასი, 2000 წელს კი მხოლოდ 12.9 ათასი ოჯახი [3, 38]. უარყოფითი პროცესი კიდევ უფრო გააღრმავა განქორწინებათა რიცხვის ზრდამ. 1980 წლისათვის განქორწინდა 6.8 ათასი ოჯახი, რაც ამ წელს შექმნილი ოჯახების 13.5 პროცენტი იყო. 1990 წლისათვის ამ მაჩვენებელმა 21.2 პროცენტი, 1995 წლისთვის 12.6, 2000 წლისთვის კი 14.7 პროცენტი შეადგინა [3, 38] იზრდება იმ ადამიანების რაოდენობაც, რომლებიც ერთად ქორწინების გარეშე ცხოვრობენ. განქორწინებულები, დაქვრივებული და რეგისტრირებულ ქორწინებაში არმყოფი პირები შეადგენენ საქონლის ყიდვის და მოხმარების თვალსაზრისით სპეციფიკურ სეგმენტებს, რადგან მათი მოთხოვნილებები ჩვეულებრივი ოჯახების (დედა, მამა, შვილები, პაპა, ბებია) მოთხოვნილებებისაგან განსხვავებულია. მარტო მცხოვრებ ადამიანებს (გაუთხოვრებს, ბერძიგებს, ქვრივებს, განქორწინებულებს, მარტოხელა დედებს) სჭირდებათ შედარებით მცირე ზომის ბინა, სხვა სახის საოჯახო საქონელი, წვრილად დაფასოებული კვების პროდუქტები და ა.შ.

მაშასადამე, ერთსულანი ოჯახები წარმოადგენენ საკუთარი, სპეციფიკური მოთხოვნილებების მქონე სოციალურ ჯგუფს, რის გამოც ისინი განვითარებულ ქვეყნებში მარკეტოლოგთა ყურადღების ცენტრში იმყოფებიან. ასევე უნდა მოხდეს საქართველოშიც. ერთსულიანი ოჯახებისადმი განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენენ რესტორნების ბიზნესით დაკავებული ადამიანები. აშშ-ის რესტორნების ეროვნული ასოციაციის მონაცემებით მარტოხელა მომხმარებლები რესტორნებში ხარჯავენ თავიანთი ყოველთვიური შემოსავლის ნახევარზე მეტს, მაშინ როცა ოჯახიანი ადამიანების მიერ ამ მიმართულებით გაწეული ხარჯები არ აღემატება ყოველთვიური შემოსავლის 37 პროცენტს [6, 116].

ბიზნესმენებმა ყურადღება უნდა მიაქციონ, აგრეთვე, ოჯახის შეიღიანობის რეპროდუქციული ნორმების ცვლილებას. საქართველოს მოსახლეობაში გასული საუკუნის დასასრულს თანდათანობით გამოიკვეთა სამშვილიანი ოჯახის იდეალის მქონე გათხოვილი ქალების მაღალი ხვედრითი წონა. ქვეყანაში შექმნილი მდგომარეობის ამსახველი მაჩვენებლების ანალიზის საფუძველზე სპეციალისტები ვარაუდობენ, რომ მომავალში საქართველოში მცირე შეიღიანობის (1-2 შვილი) რეპროდუქციული ნორმები დამკვიდრდება [1, 77]. ეს მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტია ბიზნესმენთათვის, განსაკუთრებით კი მათთვის, ვინც საბაჟო სისტემის საქონლის წარმოება-გასაღებით არის დაკავებული. მცირეშვილიანი ოჯახები საქონლის ყიდვის პროცესში განსხვავებულად იქცევიან. ჯერ ერთი, მრავალშვილიან ოჯახებთან შედარებით მათ მეტი ეკონომიკური შესაძლებლობები აქვთ, მეორე, ისინი შეიღიანობის (ან შვილებისათვის), უმეტეს შემთხვევაში, ყიდულობენ ყველაფერს, რასაც ის მოითხოვს. ამის გამო ასეთი სეგმენტები ყოველთვის ბიზნესმენთა ყურადღების ცენტრში ექცევა.

ბოლო წლებში საქართველოსათვის არატრადიციული ცვლილებები შეიმჩნევა ოჯახებში ქალსა და მამაკაცს შორის როლების განაწილების საქმეში. ეს დაკავშირებულია ქალების დასაქმების ზრდასთან. განვითარებული ქვეყნებისაგან განსხვავებით მომუშავე ქალთა რიცხვი ძირითადად თვითდასაქმების ხარჯზე იზრდება. ქალთა დასაქმების გაფართოების და ქვეყანაში დღეისათვის შექმნილი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის გამოსწორების პარალელურად განვითარდება ბიზნესის ისეთი ფორმები, როგორცაა ტელეფონით და ფოსტით ვაჭრობა, კომპიუთერების მეშვეობით საქონლის გასაღება, მზა ნაწარმის და ნახევარფაბრიკატების მასობრივი კვების ობიექტებიდან გაყიდვა, გაფართოვდება რესტორნებში და მასობრივი კვების სხვა ობიექტებში მომსახურებელთა რაოდენობა. 1991 წელს დასაქმების სამსახურში რეგისტრირებული უმუშევრებიდან ქალი იყო 57.1 პროცენტი. ეს მაჩვენებელი 1995 წელს შემცირდა 36.8 პროცენტამდე, 2000 წლისათვის კი კვლავ გაიზარდა და 52.7 პროცენტი შეადგინა, თუმცა 4,6 პუნქტით ჩამორჩებოდა 1991 წლის შესაბამის მაჩვენებელს [3, 55]. ქალების დასაქმება ზრდის რა მათ როლს ოჯახში, უბიძგებს ბიზნესის სფეროში მომუშავე ადამიანებს მთელი რიგი საქონლის რეკლამირების პროცესში ქალებზე ორიენტაციისაკენ. უმუშევარი მამაკაცები საქართველოში სხვა ქვეყნების მსგავსად სულ უფრო მეტ როლს ასრულებენ შვილების აღზრდასა და პირველადი მოთხოვნილებების საოჯახო საქონლის ყიდვაში, რაც ასევე ყურადღაღები ფაქტია ბიზნესმენთათვის. ოჯახებში ქალების როლის ამაღლება გამოწვეულია აგრეთვე მამაკაცების სიკვდილიანობის ზრდით. 1960 წელთან შედარებით 2000 წელს 25-44 წლის ასაკში მამაკაცების სიკვდილიანობა 2-ჯერ გაიზარდა, ხოლო 45-59 წლის ასაკში 1,5-ჯერ. მოვლენათა ასეთი განვითარების გამო 2000 წლისათვის 20-44 წლის ასაკის მამაკაცების სიკვდილიანობა ჭარბობდა შესაბამისი ასაკის ქალების სიკვდილიანობას 3 და მეტჯერ [1, 113]. ამის გამო ბევრი ოჯახის ერთადერთი მაჩვენებელი გახდა ქალი, რამაც მარკეტოლოგთა ყურადღების ცენტრში უნდა მოაქციოს ის აუცილებლად.

რეალიზებული საქონლის ასორტიმენტული სტრუქტურა უშუალოდ არის დამოკიდებული ხალხის განათლების დონეზე, როგორც პრაქტიკა უჩვენებს, ნორმალურ პირობებში განათლების დონის ამაღლება ზრდის მოთხოვნილებას მაღალხარისხოვან საქონელზე, წიგნებზე, კულტურული დანიშნულების საგნებზე, დასვენებასა და მოგზაურობაზე და შესაბამისად ამ სფეროებში გამოსაყენებელ საქონელზე. 1989 წლისათვის საქართველოში 10 წლისა და მეტი ასაკის მოსახლეობის 1000 სულზე არასრული ან სრული უმაღლესი და საშუალო

განათლება პქონდა 798 ადამიანს. აქედან უმაღლესი განათლება პქონდა 17.1 პროცენტს, დაუმთავრებელი უმაღლესი - 2.8-ს, საშუალო პროფესიული - 21.2-ს, ზოგადი საშუალო - 41.1-ს, არასრული საშუალო 17.8 პროცენტს. 2000 წლისათვის აღნიშნული მაჩვენებელი შეადგენდა 849-ს, რომლის 23.1 პროცენტი იყო უმაღლესი განათლებით, დაუმთავრებელი უმაღლესი განათლება პქონდა 4.6 პროცენტს, საშუალო პროფესიული - 20.0-ს, ზოგადი საშუალო - 37.9-ს, არასრული საშუალო კი - 14.4 პროცენტს [3, 88].

თუ სტატისტიკური მაჩვენებლებით ვიმსჯელებთ, უკანასკნელ 10 წელიწადში საქართველოს მოსახლეობის განათლების დონე რამდენადმე ამაღლდა. გაიზარდა განათლებაზე, კულტურასა და დასვენებაზე გაწეული დანახარჯების ოდენობაც. 1999 წელს ერთი შინამეურნეობის მიერ განათლებაზე, კულტურასა და დასვენებაზე გაწეულმა დანახარჯებმა საშუალოდ თვეში 5.2 ლარი შეადგინა, 2000 წელს კი 7 ლარი [3, 75]. ზრდის მიუხედავად ამ მიმართულებით გაწეული მიზერული ხარჯები, ცხადია, ხელს ვერ შეუწყობს განათლების, კულტურისა და დასვენების სფეროების შემდგომ განვითარებას. თანაც უმაღლეს დასრულებულთა რიცხვის ზრდა, ჩვენი აზრით, არ ნიშნავს მოსახლეობის განათლების საერთო დონის ამაღლებას. ასე რომ, განათლების დონის ამსახველი მაჩვენებლები, ვფიქრობთ, განათლების, კულტურისა და დასვენების სფეროს განვითარებისათვის საჭირო საქონლის წარმოება - გასაღებით დაკავებულ ბიზნესმენებს, აგრეთვე, თვით ამ სფეროების ხელმძღვანელებს არ გამოადგებათ თავიანთი საქმიანობის პერსპექტივების განსაზღვრის პროცესში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ დღეებში ეტაპზე „დიპლომისათვის სწავლა“, ჯერჯერობით ქართველთა დაუძლეველი სენია, რაც საბაზრო ეკონომიკის განვითარების პროცესში, სავარაუდოა, თანდათანობით დაიძლევა.

ბიზნესის განვითარებაზე გავლენას ახდენს მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობაც. ყოველ ერს განსხვავებული კულტურული ტრადიციები და შესაბამისად განსხვავებული მოთხოვნილებები ახასიათებს. საქართველო, კავკასიის სხვა სახელმწიფოებისაგან განსხვავებით ერთ-ერთი მრავალეროვნული ქვეყანაა. 1989 წლის აღწერის მონაცემებით ქვეყანაში მცხოვრები 5400.8 ათასი კაციდან ქართველი იყო 70.1 პროცენტი, აფხაზი - 1.8, ოსი - 3.0, რუსი - 6.3, უკრაინელი - 1.0, აზერბაიჯანელი - 5.7, სომეხი - 8.1, ებრაელი - 0.5, აზირიელი - 0.1, ბერძენი - 1.9, ქურთი - 0.6 პროცენტი [3, 37-38]. უკანასკნელ წლებში არაოფიციალური გარე მიგრაციის დიდი მასშტაბების გამო, საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული სტრუქტურა რამდენადმე შეიცვალა, მაგრამ ქვეყანა კვლავ მრავალეროვნული რჩება. მრავალეროვნულობას თან ახლავს გასხვავება რელიგიურ რწმენაშიც. საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული და რელიგიური სიჭრელე აფართოებს ბიზნესმენტა საქმიანობის სახეობებს.

XXI საუკუნის დასაწყისისათვის ბევრი ქართველის ცხოვრების წესი მნიშვნელოვნად შეიცვალა. ისინი სულ უფრო მეტად ეწევიან სიგარეტს, სვამენ ყავას, მოგზაურობენ სახვადგარგარეთ, სადილობენ რესტორნებში. ეს მაშინ ხდება, როცა ამერიკელები სულ უფრო ნაკლებად ეწევიან სიგარეტს, სვამენ ყავას, ალკოჰოლიან სასმელებს, მიირთმევენ ხორცს და სულ უფრო აქტიურად ზრუნავენ თავიანთ ჯანმრთელობაზე. ამან ბევრ ამერიკულ კომპანიას პროფილიც კი შეაცვლევინა. ბევრმა სიგარეტის მწარმოებელმა კომპანიამ სასურსათო პროდუქტების და სასმელების წარმოებას მოკიდა ხელი („ფილიპ მორისი“), „ნესტლე“ დაიწყო დაბალკალორიული კვების პროდუქტების წარმოება. ღვინის მწარმოებელმა კომპანიებმა თავიანთი ასორტიმენტე გააფართოეს ნაკლები ალკოჰოლის შემცველი ღვინოებით [5, 106-107]. ქართველთა ცხოვრების წესის

შეცვლამ განავითარა ბიზნესის ბერი სფერო (გაფართოვდა სივარტის წარმოება და ექსპორტი, ყაფის ექსპორტი, რესტორნების ქსელი . . .). უახლოეს მომავალში მოსალოდნელია მათი შემდგომი გაფართოება. ამის თქმის საფუძველს საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების წესის ანალიზი იძლევა. ჩვენი აზრით, ბაზრის მოთხოვნილების მიუხედავად წარმოება და რეალიზაცია პროდუქციის იმ სახეებისა, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან ადამიანის ჯანმრთელობას და, საერთოდ, საზოგადოების ნორმალურ განვითარებას, აუცილებლად უნდა მოექცეს განსახლებურ ჩარჩოებში და ეს ისევ ქართველი ბიზნესმენების ხელით უნდა გაკეთდეს. სოციალურ-ეთიკური მარკეტინგის კონცეფცია ყველა ადგილობრივმა ბიზნესმენმა უნდა გაითავისოს.

დემოგრაფიული ფაქტორების ზემოქმედება ბიზნესის განვითარებაზე აუცილებლად უნდა გაანალიზდეს სხვა ფაქტორების ზემოქმედების გათვალისწინებით. ამის გარეშე ანალიზის შედეგების მიხედვით გატარებული ღონისძიებები საწარმოებს არ მოუტანს დადებით შედეგებს, რადგანაც ისინი არსებობენ და ფუნქციონირებენ ფაქტორთა კომპლექსური ზემოქმედების პირობებში. თეორიასა და პრაქტიკაში გამოყოფენ დემოგრაფიულ ფაქტორებთან ერთად ბიზნესის განვითარებაზე არაპირდაპირ მოქმედ სოციალურ-ეკონომიკურ, კულტურულ, სამეცნიერო-ტექნიკურ, პოლიტიკურ-სამართლებრივ ფაქტორებს და ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებს. აღნიშნული ფაქტორებიდან დემოგრაფიულ ფაქტორებთან ყველაზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული კულტურული ფაქტორები და მოსახლეობის შემოსავლები სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორთა ჯგუფიდან.

კულტურული ფაქტორების ცვლილება ზოგჯერ აფერხებს ბიზნესის განვითარებას, ზოგჯერ კი, პირიქით, ახალ შესაძლებლობებს უქმნის მას. პრაქტიკაში განახსენებენ პირველად და მეორედ კულტურულ ფასეულობებს. პირველადი ფასეულობები გაცილებით უფრო მყარია, ვიდრე მეორადი, მაგრამ გარკვეულ ცვლილებას ისინიც განიცდიან.

ჩვენი აზრით, ბიზნესის განვითარებაზე მოქმედ ქართველთა ძირითად კულტურულ ფასეულობებს მიეკუთვნება ოჯახის შექმნა, მუშაობა, შეიღების აღზრდა და განათლების მიცემა მათთვის, მშობლების პატივისცემა და შენახვა მოხუცებულობის პერიოდში, საერთოდ ტრადიციების დაცვა. ცოდნა ძირითად კულტურულ ფასეულობებზე ადამიანებს გადაეცემათ, პირველ რიგში, მშობლებისაგან. იგი შემდგომ უფრო მტკიცდება სკოლაში, უმაღლეს სასწავლებლებში, სამსახურში, ეკლესიასა და სხვა საზოგადოებრივ ინსტიტუტებში. ძირითადი კულტურული ფასეულობების ზემოქმედებით ადამიანს უყალიბდება გარკვეული დამოკიდებულება საკუთარი თავისადმი, ოჯახის წევრებისადმი, მეგობრებისადმი, კოლეგებისადმი, საზოგადოებრივი ინსტიტუტებისადმი. ამ საფუძველზე განისაზღვრება მისი, როგორც მომხმარებლის, თავისებურებები საქონლის ყიდვის პროცესში.

საქართველოში ტრადიციულად ოჯახის მარჩნალი იყო მამაკაცი, ამიტომაც წამყვანი სიტყვა ძირითადად მას ეკუთვნოდა მჭირფასი და მალად-ფასიანი სამეურნეო და კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების საქონლის ყიდვის პროცესში. ქალი უპირატესად ყოველდღიური მოთხოვნის ძირითადი საქონლის მყიდველის როლში გამოდიოდა. ბოლო წლებში ქვეყანაში შექმნილმა მძიმე ეკონომიკურმა პირობებმა, როგორც უკვე აღინიშნა, რამდენადმე შეცვალა ქალისა და მამაკაცის ურთიერთდამოკიდებულება ოჯახში და ამ საფუძველზე მათი, როგორც მყიდველების, დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები. ამასთან საქართველოში ყოველთვის დიდი ყურადღება ექცეოდა ოჯახური ფასეულობებისადმი ერთგულებას, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებდა სახსრების დაზოგვას და შეგროვებას სახლის (ან ბინის) შესაძენად ან არსებულის უკეთესად მოსაწყობად, შეიღებისათვის განათლების მისაცემად,

პირადღირებული კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების საქონლის საყიდლად.

უკანასკნელ წლებში ოჯახურ ფასეულობებს და საერთოდ ქართულ ტრადიციებს რამდენადმე დაუპირისპირდა ახალგაზრდობა, რომლის ნაწილიც ცდილობს იყოს დამოუკიდებელი, იცხოვროს ოჯახური ტრადიციების და საზოგადოებრივი აზრის გაუთვალისწინებლად. ასეთი ტენდენცია აშშ-ში გაბატონებული იყო 80-იანი წლების შუა ხანებამდე, რასაც შედეგად მოჰყვა ხარჯების გაზრდა მოგზაურობაზე, გართობაზე, ტანსაცმლის და პირადი საურკებლობის საგნების შეძენაზე [5, 108]. საერთო გაჭირვების პირობებში ამ სახის ხარჯები საქართველოშიც საკმაოდ მაღალია. ამასთან მოგზაურობისაკენ, გართობისაკენ, საზოგადოებაში თვითდამკვიდრებისაკენ სწრაფვა ახასიათებს არა მარტო ახალგაზრდობას, არამედ თითქმის მთლიანად საზოგადოების ახლად გამდიდრებულ ნაწილს.

ქართველთა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაკლია „სამომხმარებლო პატრიოტიზმის“ დაბალი დონე. უცხოური საქონლისაკენ „თვალი ქართველს ადრეც გაურბოდა და ახლაც გაურბის“. ეს გასაგებია და მისაღები, როცა ადამიანი უკეთეს პროდუქციას ყიდულობს, მაგრამ მაშინაც, ჩვენი აზრით, საჭიროა ფიქრი ეროვნული ეკონომიკის განვითარებისათვის ხელის შეწყობაზე. აშშ-ში ჩატარებული ერთ-ერთი გამოკვლევის მიხედვით „ამერიკელები ყოველთვის უნდა ეცადონ იყიდონ ამერიკული ნაწარმი“ (გამოკითხულია 80 პროცენტი) [7, 113]. ეფიქრობთ, ამერიკელთა ამგვარი დამოკიდებულება საკუთარი ეკონომიკისადმი სწორია და მითუმეტეს მისაღებია საქართველოს მოსახლეობისათვის ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების დღევანდელ ეტაპზე. ამის მიღწევა უნდა შეტღონ თვითონ საწარმოებმა მომხმარებლის ფსიქოლოგიაზე ზემოქმედებით არსებული კანონების მოქმედების პირობებში. მაგრამ მარტო რეკლამა, რომელიც მომხმარებელზე ფსიქოლოგიური ზემოქმედების ძირითადი საშუალებაა, შედეგს ვერ მოიტანს, თუ საწარმოები არ ეცდებიან თავიანთი საქმიანობით შეიქმნან ისეთი იმიჯი, რომელიც მოეწონება არა მარტო მომხმარებელს, არამედ მთელ საზოგადოებას.

მეორადი კულტურული ფასეულობები, ანუ სუბკულტურები, საქართველოში გამოიყოფა რეგიონების, რელიგიური რწმენის, ეროვნების მიხედვით. კონკრეტული საწარმოების მარკეტინგულმა სამსახურებმა უნდა გაარკვიონ, თუ რა მარკეტინგული შესაძლებლობები აქვთ მათ ამა თუ იმ სუბკულტურაში, ან რა საშიშროებები უქმნის მათ საქმიანობას ის. საქართველოში არსებული სუბკულტურებიდან დღეისათვის უნდა გამოვეყოთ აჭარელი მუსულმანი ქართველები, აზერბაიჯანელები, სომხები. ისინი გამოიყოფიან არა მხოლოდ რელიგიური ნიშნის, არამედ აგრეთვე რეგიონების მიხედვითაც, რაც, ბუნებრივია, ბიზნესმენებისათვის ხელსაყრელია.

საწარმოთა მარკეტინგულმა სამსახურებმა სისტემატურად უნდა ადევნონ თვალყური მოსახლეობის შემოსავლების დონეს და მისი განაწილების მდგომარეობას. საქართველოს მოსახლეობის შემოსავლების ძირითადი წყაროებია: დაქირავებული შრომა, თვითდასაქმება, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების რეალიზაცია, ქონების გაქირავება, პროცენტი ანაბარზე, პენსიები, სტიპენდიები, დახმარებები, ქონების გაყიდვა, დანაზოგები და ა.შ. 1999-2000 წლებში საშუალოთვიური შემოსავლები (როგორც ფულადი, ისე არაფულადი) ერთ სულზე ქვეყანაში რამდენადმე შემცირდა. 1999 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 48.2 ლარს შეადგენდა, 2000 წელს კი 46.6 ლარს [3, 72]. სინამდვილეში მოსახლეობის ცხოვრების დონე უფრო დაბალია, ვიდრე ამას ციფრობრივი მონაცემები უჩვენებენ. 1999-2000 წლებში საშუალოთვიური შემოსავლების შემცირება მოხდა ფასების გაზრდის პირობებში. 2000 წელს სამომხმარებლო

ფასების წლიურმა ინდექსმა წინა წელთან შედარებით 104.0 პროცენტი შეადგინა [3, 254].

მოსახლეობის შემოსავლები საარსებო მინიმუმის ნახევარსაც კი ვერ ფარავს. 1999 წელს საარსებო მინიმუმი შეადგენდა 115.8 ლარს, 2000 წელს კი 114.5 ლარს [3, 80]. ასე რომ, მოსახლეობის დიდი ნაწილი იძულებული იყო თავისი შემოსავლები თითქმის მთლიანად სურსათის შექენაზე დაეხარჯა. 2000 წელს საქართველოს მოსახლეობის საშუალოთვიური ხარჯები სურსათზე მთელი სამომხმარებლო ხარჯების 48.3 პროცენტი იყო, ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის შექენაზე – 6.42, ჯანდაცვაზე – 5.18, ტრანსპორტზე – 7.2, სათბობსა და ელექტროენერგიაზე – 8.03 პროცენტი [3, 72-73] და ა.შ. მაშასადამე, საქართველო მიეკუთვნება ისეთი ქვეყნების რიცხვს, რომლებშიც მოსახლეობის დიდი ნაწილს მხოლოდ აუცილებელი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება შეუძლია. ამიტომ განვითარებული ქვეყნების ბიზნესმენები საქართველოს ბაზრით ძირითადად არ არიან დაინტერესებულნი. ადგილობრივი ბიზნესმენებიც დიდი სიფრთხილით უნდა მოეკიდონ მომხმარებელთა ბაზრის განვითარების ტენდენციების გამოვლენას, სამომხმარებლო ხარჯების დინამიკის შესწავლას და მხოლოდ ამ საფუძველზე უნდა განსაზღვრონ თავიანთი მომავალი საქმიანობის სტრატეგია.

ამრიგად, დემოგრაფიული გარემო ბიზნეს-გარემოს მეტად მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია, რომლის შიგნით მიმდინარე ცვლილებებიც მოცემულ კონკრეტულ სიტუაციაში, ცხადია ერთნაირ გავლენას არ მოახდენს ბიზნესის განვითარებაზე. მაგრამ ზოგიერთი ცვლილება შეიძლება იმდენად მნიშვნელოვანი იყოს, რომ მისმა გაუთვალისწინებლობამ უარყოფითად იმოქმედოს საწარმოს საქმიანობის საბოლოო შედეგებზე. ამიტომ, დემოგრაფიულ გარემოში ნაშთკალიბრული ცვლილებები, ძირითადი საბაზრო ტენდენციები, რომელთაც შეუძლიათ იმოქმედონ კომპანიის საქმიანობაზე, შესაძლებელია და უნდა დაფიქსირდეს [8, 57] შემდგომში გამოყენების მიზნით.

ლიტერატურა

1. გ. წულაძე, ნ. მაღლაფერიძე, ა. ვადაჭკორია. საქართველოს დემოგრაფიული განვითარება (1960-2000) თბ., 2002.
2. მეწარმეობა საქართველოში. სტატისტიკური პუბლიკაცია. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი. თბ., 2000, გვ. 19-27.
3. საქართველოს სტატისტიკური წელიწადეული, 2001, 2002. გვ. 26-57; 67-88; 286-292.
4. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების 2001-2005 წლების ინდიკატური გეგმა. თბ., 2001. გვ. 75-91.
5. Ассэль Г., Маркетинг: принципы и стратегия: Учебник для вузов. На русском языке. М., 1999. стр. 99-124.
6. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм. Учебник для вузов. На русском языке. М., 1998. стр. 102-138
7. Армстронг Г., Котлер Ф. Введение в маркетинг. Уч. пособие. На русском языке. М., 2000. стр. 92-123
8. Дибб С., Симкин Л., Бредли Дж., Практическое руководство по маркетинговому планированию. На русском языке. Санкт-Петербург, 2001, стр. 51-57

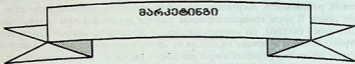
Резюме

Охарактеризовано положение развития демографической среды Грузии в переходный период на рыночную экономику по численности, по половому составу населения, рождаемости, смертности, миграции, занятости, религии, количества и состава семей. В труде проанализированы также и другие факторы макросреды, которые более связаны, по мнению автора, с демографическими факторами, культурные факторы и доходы населения от социально-экономических факторов. Выявлены тенденции развития потребительского рынка и необходимость учёта демографического фактора для развития бизнеса в Грузии.

B. Mgebrishvili
Demographic Environment for Development of Business in Georgia

Summary

The work discusses the situation of development of demographic environment in Georgia in the period under transition to the market economy according to the population size, age-sex composition, fertility-mortality, migration, employment, religious faith, number and composition of families. In addition, this work examines the close relation of cultural factors from macro-economic factors and population incomes from socio-economic factors to the demographic factors. The tendencies of consumers market development have been identified and we have made inferences about necessity of their usage in the process of working out market strategies by enterprises in Georgia

რ. ბერიძე

სტრატეგიული მარკეტინგის არსის შესახებ

მარკეტინგის თანამედროვე პარადიგმის რეალიზაცია, რომელიც ორიენტირებულია კონკურენტული უპირატესობის მიღწევაზე, ხორციელდება სტრატეგიული მარკეტინგის კონცეფციის დანერგვის გზით. კონკურენციის გაძლიერების ობიექტური წინაპირობები და ტენდენციები განაპირობებენ სტრატეგიულ მარკეტინგზე გადასვლის აუცილებლობას.

გასული საუკუნის 30-იანი წლების დასაწყისისათვის ფირმის პასუხი „დროის გამოძახილზე“, მისი რეაქცია ტექნოლოგიური, ეკონომიკური და კონკურენტული პირობების ცვლილებებზე იყო მარკეტინგის გაგების „სტრატეგიული მიდგომის“ წარმოშობა, რომელიც განაპირობებს სტრატეგიული მარკეტინგის მოვლენას. სტრატეგიული კონცეფცია გულისხმობს პროდუქციიდან და მომხმარებელიდან აქცენტის გადატანას ფირმის ფუნქციონირების გარე პირობებზე. მარკეტინგისადმი სტრატეგიული მიდგომის აქტუალობა გამოწვეულია საწარმოს შიდა და გარე გარემოს იმ ასპექტის გათვალისწინების აუცილებლობით და კონტროლით, რომლებიც მეტი ხარისხით მოქმედებენ ორგანიზაციის მომავალზე.

სტრატეგიული მარკეტინგის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ფირმა უშეტესი სახსრები ისეთ ღონისძიებებში უნდა დააბანდოს, რომლებიც საშუალებას მისცემენ თანადროულად გამოავლინონ მნიშვნელოვანი ცვლილებები გარე გარემოში და რესურსების შესაბამისი გადაჯგუფებით შეეთვისოს მათ.

ლიტერატურაში ჯერ კიდევ არ არის ერთიანი შეხედულება სტრატეგიული მარკეტინგის შესახებ. ავტორების ერთი ჯგუფი ემხრობა მაქსიმალურ გაფართოებულ განმარტებას, რომელიც თითქმის ავივებს საერთოდ მარკეტინგთან; მეორე ჯგუფი ამსგავსებს სტრატეგიულ მენეჯმენტს; მესამე კი სოციალურ-ეთიკური მარკეტინგის კონცეფციას.

რეალური თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებიდან გამომდინარე წარმოიშობა განსახილველი ცნების ისეთი განმარტების ძიების აუცილებლობა, რომელიც ასახავს მის სპეციფიკურობას და ამავე დროს ერთიან „მარკეტინგულ ჯგუფზე“ მიკუთვნებას.

ს. ლაეროვის და ს. ზღობინის აზრით სტრატეგიული მარკეტინგი წარმოადგენს ფირმის საწარმო-გასაღებითი საქმიანობის მართვის სტრატეგიულ

სისტემას, რომელიც მიმართულია მოგების მაქსიმიზაციაზე საბაზრო პირობებზე აქტიური ზეგავლენის საშუალებით [1, 11]. ამავე დროს მნიშვნელოვანია აღნიშნოს, რომ სტრატეგიული მარკეტინგი განხილვება როგორც სტრატეგიული მენეჯმენტის შემადგენელი ნაწილი, მაგრამ ვალიარებთ, რომ ეს მისი განსაკუთრებული ნაწილია და არ მოიცავს „ფუნქციურ ან არსებით შინაარსს“ [2, 55]. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თითოეული ამ ორი სტრატეგიული კონცეფციის (მენეჯმენტის და მარკეტინგის) განვითარება უმეტესწილად ხდება დამოუკიდებლად. მთავარი განსხვავება სტრატეგიულ მენეჯმენტსა და სტრატეგიულ მარკეტინგს შორის მათი საბაზო თეორიების წარმოშობის სხვადასხვა ბუნებაშია: პირველი ეყრდნობა წარმოების სფეროში გამოკვლევებს, ხოლო მეორე – მიმოქცევის სფეროს.

აღნიშნული ავტორები აკონკრეტებენ, რომ ისტორიული თვალსაზრისით სტრატეგიული მარკეტინგის, როგორც საწარმოს მართვის თანამედროვე საბაზრო კონცეფციის წარმოშობა არის ორი თეორიის – მარკეტინგის და წარმოების შიდა საფირმო მართვის (მენეჯმენტის) ევოლუციური, ეტაპობრივი განვითარების შედეგი.

როგორც ა. გოლცოვი თვლის, სტრატეგიული მარკეტინგი შეიქმნება განვიხილოთ, როგორც პროცესი, რომელსაც ახორციელებს ფირმა მწარმოების მოტივაციით პოტენციური ბაზრების გამოვლენის მიზნით, მიზნადეულია მყარი კონკურენტული უპირატესობის თვალსაზრისით და ახდენს ფირმის გლობალურ მიზნებზე ორიენტაციას მისი სტრატეგიული შესაძლებლობების გათვალისწინებით [3, 53-55].

ს. ნიკიფოროვას აზრით, სტრატეგიული მარკეტინგი წარმოადგენს ფირმის ხელმძღვანელების აზროვნების პროგრამულ წესს, რომელიც უზრუნველყოფს ფირმის მიზნებისა და სტრატეგიების შეთანხმებას მის შესაძლებლობებთან, მის რეალიზაციას მარკეტინგული სტრატეგიის სახით [4, 20].

რ. ფატხუტდინოვის აზრით კი სტრატეგიული მარკეტინგი პირველ რიგში არის მომხმარებელზე ნებისმიერი საქმიანობის ორიენტირების კონცეფცია [5, 186-189]. ე.ი. ობიექტის სასიცოცხლო ციკლის ნებისმიერ სტადიაზე საჭიროა მომხმარებელზე ნებისმიერი საქმიანობის ორიენტირება.

ჯ. ს. დეი სტრატეგიული მარკეტინგის განხილვის დროს ძირითადად აქცენტს აკეთებს კონკურენტული უპირატესობის მნიშვნელობაზე და ამ კონკურენტული უპირატესობების წყაროების მუდმივ შექმნასა და განახლებაზე [6, 16-28].

ე.ე. ლამბემი შემდეგი სახით განსაზღვრავს სტრატეგიული მარკეტინგის ცნებას: საბაზრო მოტივაციით ფირმის მიერ განხორციელებული პროცესია იმ მანვენებლების მიღწევის მიზნით, რომლებიც საქონლისა და მომსახურების შექმნის პოლიტიკის სისტემატური გატარების გზით ჯარბობენ საშუალო საბაზროს, როდესაც ხდება კონკურენტებთან შედარებით მომხმარებლის უფრო მაღალი ფასეულობის საქონლით უზრუნველყოფა. შემდგომში ის ახდენს ამ განმარტების კონკრეტიზირებას: ძირითადი ჯგუფის მომხმარებლების მოთხოვნილებებისა და მოთხოვნების სისტემატური და მუდმივი ანალიზი, აგრეთვე ეფექტიანი საქონლისა და მომსახურების კონცეფციის შემუშავება, რომლებიც კომპანიას საშუალებას აძლევს კონკურენტებზე უკეთესად მოემსახუროს შერჩეული ჯგუფის მყიდველებს, რითაც უზრუნველყოფს მწარმოებლის მყარ კონკურენტულ უპირატესობას. ასეთია სტრატეგიული მარკეტინგის ამოცანების სფერო [7, 4].

წარმოდგენილ განსაზღვრებაში ავტორი კონცეტირირებას ახდენს გარე

გარემოს ფაქტორებთან ადაპტაციაზე და არ განსაზღვრავს, თუ რა გზით უზრუნველყოფს ფირმა ბაზარზე უნიკალურ პოზიციას, რა სახით განსაზღვრავს კონკურენტულ უპირატესობას და რაში მდგომარეობს მარკეტინგის სტრატეგიული ხასიათი. ჩვენი აზრით, მარკეტინგის სტრატეგიული პოტენციალი უპირველესად არის კონკურენტულ ბაზართან დაკავშირებული, ორგანიზაციის განვითარების პერსპექტივების და რესურსების განაწილების განსაზღვრის სფეროებში. მარკეტინგული გამოკვლევები მიმართული უნდა იყოს არსებული ბაზრების მდგომარეობის, მისი ახალი შესაძლებლობების განსაზღვრის და შეფასების შესწავლაზე. არსებული ბაზრების მდგომარეობა გარკვეულად განისაზღვრება სექსმენტაციით და მასზე საწარმოს პოზიციონირებით. განაწილების პორტფელურმა სტრატეგიამ უნდა დაიცვას ბალანსი ფირმის მიმდინარე მდგომარეობასა და ახალ შესაძლებლობას შორის, სადაც არსებით მნიშვნელობას იძენს ახალ საქონელზე მოთხოვნის მარკეტინგული გამოკვლევა, აგრეთვე საქონლის სასიცოცხლო ციკლის შემუშავება.

განსაზღვრავთ რა სტრატეგიულ მარკეტინგს როგორც მეწარმე სუბიექტის საბაზრო ურთიერთობის ობიექტზე უმოქმედების მიზანმიმართულ პროცესს, ჩვენ გამოვდივართ იქიდან, რომ ეს დაკავშირებულია არა მარტო ბაზარზე პოზიციის განსაზღვრასთან, არამედ მოქმედებების კომპლექსის შემუშავებასთან, რომელიც მოითხოვს სტრატეგიული პოლიტიკის კონცეფციის შემუშავებას, რაც თავის მხრივ ტაქტიკური მოქმედებების მექანიზმის განსაზღვრის საფუძველია.

თუ მარკეტინგის სტრატეგიას განვიხილავთ როგორც სტრატეგიული მენეჯმენტის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილს, მაშინ უნდა ვაღიაროთ, რომ სტრატეგიული მარკეტინგის როლი მდგომარეობს ფირმის ქცევის ფილოსოფიის ფორმირებასა და საკუთარი მოქმედებების პროგნოზირებაში, ბაზარზე შერჩეული ორიენტირების და მიზნების გათვალისწინებით. სხვა სიტყვებით, მარკეტინგის სტრატეგიის განსაზღვრა პროცესია, რომელიც მოიცავს ბაზარზე ქცევის პროგნოზს და მოქმედებების სტრატეგიული გეგმის შემუშავებას. მარკეტინგის სტრატეგიის შემუშავება და დასაბუთება უნდა ემყარებოდეს სტრატეგიული მენეჯმენტის პოზიციებს, რამდენადაც ის განსაზღვრავს საწარმოს განვითარების ვექტორს და ადგენს სტრატეგიულ ორიენტირებას და მიზნებს. სტრატეგიული მარკეტინგის ძირითადი პრინციპების რიცხვს უნდა მივაკუთვნოთ მეცნიერულ-ანალიტიკური განჭვრეტა, ფირმის განვითარების შიდა და გარე ფაქტორების შეთანხმება, ფირმის მართვისა და ტაქტიკის შესაბამისობა, სტრატეგიის განსაზღვრულობა და სტრატეგიული კონტროლის ორგანიზაცია. ჩვენი აზრით, მარკეტინგის სტრატეგიის შემუშავების დროს მნიშვნელოვან როლს ასრულებს გარე გარემოს ფაქტორების გათვალისწინებით მენეჯმენტის შესაძლებლობების გამოვლენის პროცესი. ამ დროს გარე გარემოს ანალიზის პროცესი საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს ფირმის პროაქტიური სტრატეგიების რეალიზაციის შესაძლებლობები გარე ფაქტორების რეგულირების საფუძველზე, რაც ხელს უწყობს ფირმის ადაპტაციას კონკურენტების მოქმედებებთან და მთლიანად გარე გარემოსთან.

მოცემული ლოგიკური მსჯელობა საშუალებას იძლევა სტრატეგიული მარკეტინგის განსაზღვრებაში შეგვეტანა რიგი დაზუსტება. სტრატეგიული მარკეტინგე არის გარე ფაქტორების უმოქმედების შეფასების პროცესი, განსაზღვრული მიზნების გათვალისწინებით ბაზარზე სტრატეგიული პოზიციების შერჩევა, გარე და შიდა ფაქტორების უმოქმედებაზე ადეკვატური რეაგირების მოდელის შემუშავება, ბაზარზე საწარმოს მიზნობრივი პოზიციის და კონკურენტული უპირატესობის უზრუნველყოფელი სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების მიზნით საწარმოში სტრატეგიულ მარკეტინგს

მნიშვნელოვანი როლი აკისრია, ატარებს ინტეგრირებულ და პროაქტიურ ხასიათს კორპორაციული, ბიზნეს და ფუნქციონალური სტრატეგიების გაერთიანების საფუძველზე.

ამრიგად, სტრატეგიული მარკეტინგის კონცეფციის გამოყენებისას საწარმომ ორიენტირება უნდა მოახდინოს ისე, რომ:

- ა) თავისი საქმიანობა წარმართოს სტრატეგიული შესაძლებლობების საფუძველზე;
- ბ) შეიმუშავოს კონკურენტუნარიანობის ანალიზისა და მონიტორინგის სისტემა;
- გ) აამბლოს გარემოს ცვლილებებისადმი ადაპტაციის უნარი;
- დ) ფორმის საერთო სტრატეგიის ცვლილებების გათვალისწინებით რეგულარულად გადახედოს ბიზნეს-პორტფელს.

საქართველოს ეკონომიკის პირობებში სტრატეგიული მარკეტინგის გამოყენება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რადგანაც მას პირდაპირი დამოკიდებულება აქვს განვითარებული საბაზრო ურთიერთობების ფორმირებასთან – პროცესთან, რომელიც დიდი სიძნელეებით ვითარდება ჩვენს ქვეყანაში.

ლიტერატურა

1. Лавров С. Н., Злобин С. Ю. Основы маркетинга промышленных объектов. М.: Внешторгиздат, 1989. С. 11.
2. Верли Х. П. Маркетинг как стратегический фактор успеха //Проблемы теории и практики управления. М. 1992. №6. С. 55.
3. Гольцов А. Стратегический маркетинг. Рязань: Март, 1998. С. 53-56.
4. Никифорова С. В. Теоретические и методологические аспекты стратегического маркетинга. СПб: СПб ГУЕФ, 1996. С. 20.
5. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг. М.: «Интел-синтез», 2001. С. 186-189.
6. Дей Джордж С. Стратегический маркетинг. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. С. 16-28.
7. Ламбем Жан-Жак. Стратегический маркетинг: Европейская перспектива. Пер. с французского. СПб: Наука, 1996. С. 4.

Р. Беридзе
О сущности стратегического маркетинга

Резюме

Объективные предпосылки и тенденции усиления конкуренции определяют необходимость перехода к стратегическому маркетингу. Автором представлена собственная трактовка стратегического маркетинга, в основу которого положен процесс оценки влияния внешних факторов, выбор стратегической позиции на рынке с учётом целевых установок и разработка моделей адекватного реагирования на влияние внешних и внутренних факторов, с целью разработки стратегических решений, обеспечивающих целевую позицию предприятия на рынке и конкурентного преимущества.

R. Beridze

For the Concept of Strategic Marketing

Summary

Modern marketing paradigm is realized by introduction of strategic marketing. Objective prerequisites and tendencies of the increase of competition define the necessity of transition to the strategic marketing.

The author gives his personal definition of strategic marketing, which is based on the process of assessment of the influence of external factors, choice of strategic position on the market with a view of focused goals and elaboration of the models for adequate reaction to the influence of external and internal factors, with a view of elaboration of strategic solutions, providing focused position of the enterprise on the market and competitive advantage.

The role of strategic marketing at the enterprise was formulated alongside with the important principles of its realization and the tasks, which are defined by the global mission of strategic marketing.

**ზინანსები. ფულის მიმოქცევა.
კრედიტი**

თ. ბამსახურაძე

**საქართველოს სახელმწიფო ვალის მომსახურების
განუხრობის გზები**

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში საზოგადოების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად საჭირო ხარჯებსა და სახელმწიფოს ეკონომიკურ შესაძლებლობებს შორის შეუსაბამობა ბიუჯეტის დეფიციტისა და სახელმწიფო ვალის საფუძველია. ვალი (როგორც საშინაო, ისე საგარეო) დღევანდელ პირობებში ქვეყნისათვის მეტად სერიოზული პრობლემაა, რადგან იგი მოსახლეობის მოხმარების ზრდის ტემპების შემცირებას, გადასახადების ზრდას, მოსახლეობის სხვადასხვა ფენებს შორის შემოსავლების არათანაბარ განაწილებას და, რაც მეტად მნიშვნელოვანია, ქვეყნიდან ეროვნული კაპიტალის გადინებას იწვევს[1].

საქართველოში ეკონომიკური რეფორმების მიმდინარეობის მანძილზე ვერ მოხერხდა ვალის მომსახურების პრობლემის გადაჭრა. აღნიშნულის მთავარი მიზეზი ქვეყნის საბაზრო სტრუქტურების და ინფრასტრუქტურების განვითარების დაბალი დონე და არაადეკვატური ფისკალური და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკაა. საფინანსო ბაზრის განუვითარებლობის გამო, ბიუჯეტის დეფიციტის დაფარვის შიდა წყაროდ ძირითადად საქართველოს ეროვნული ბანკის (სებ) ემისიური კრედიტების ახალი ტრანშებია გამოყენებული. მაგალითად, მთავრობამ ჯერ კიდევ 1992 წელს მიიღო სებ-საგან 27,3 მლრდ მანეთი ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფინანსებლად, რაც მთელი ბიუჯეტის 57,2%-ს შეადგენდა.

აქვე ხაზგასასმელია ისიც, რომ საშინაო ვალის გასტუმრების ეს არაცივილიზებული პრაქტიკა დღემდე გრძელდება. მხედველობაში გვაქვს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის "დეფიციტური დაფინანსების" ფორმით დაფარვა.

1994 წლის მეორე ნახევრიდან, საერთაშორისო სავალუტო ფონდთან (სსფ) თანამშრომლობის დაწყებით, შესაძლებელი გახდა სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დიდი ნაწილის დაფინანსება საგარეო წყაროებიდან და სებ-ის მიერ სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დაფინანსების მკაცრად განსაზღვრულ ჩარჩოებში მოქცევა.

1996-98 წლებში სახელმწიფო ბიუჯეტის დაფინანსება სებ-ის სესხების ხარჯზე შედარებით მაღალი იყო. 1996 წელს სებ-მა ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარავად, საკმაოდ დიდი მოცულობის (იხ. ცხრილი №1) გრძელვადიანი სესხი გასცა, მაგრამ ამ ფაქტს ქვეყნის საფინანსო მდგომარეობაზე უარყოფითად

არ უმოქმედია. მაშინ, როდესაც იგივე პროცესებს 1998 წელს სათანადო უწყვეტი ვერ მოჰყვა, იმის მიუხედავად, რომ სეზონი ბიუჯეტის დეფიციტს აფინანსებდა საქართველოს პარლამენტის მიერ დადგენილი ღირებულებისა და სსფ-თან შეთანხმებული პროგრამული მაჩვენებლების ფარგლებში, უფრო მეტიც, ქვეყანაში გამეფდა ფისკალური კრიზისი.

1994 წლიდან 2001 წლამდე პერიოდში სეზონის მიერ ფინანსთა სამინისტროზე სახელმწიფო ბიუჯეტის დასაფინანსებლად გაცემული სესხების ოდენობამ 767,6 მლნ ლარი შეადგინა[2].

ფისკალური კრიზისი საქართველოში დღესაც არ არის დაძლეული. ქვეყანას როგორც საშინაო, ასევე საგარეო ვალების მომსახურებაში დიდი ხირთუღებები გააჩნია. ვალების დროული მომსახურების გაუქმობის მიზნით, საჭიროა ღონისძიებათა პაკეტის შემუშავება კონკრეტული ვადებისა და პასუხისმგებელი როლების მითითებით.

აღსანიშნავია, რომ დაფინანსების მნიშვნელოვანი ნაწილი სახელმწიფოს მხრიდან ვერ კიდევ დაუფარავია. მაგალითად, 2001 წლის პირველ ნახევარში საქართველოს ფინანსთა სამინისტროზე სეზონის მიერ გაცემულია 9,2 მლნ ლარის ოდენობის მოკლევადიანი სესხი, საიდანაც 9,2 მლნ ლარი (თანხები მთლიანად გაცემულია საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ საერთაშორისო ვალდებულებების გასასტუმრებლად) უკვე დაფარულია. თუ გავითვალისწინებთ, რომ გაცემული სესხები მოკლევადიანია (თვის განმავლობაში დაფარვის ვადით), ჩვენი აზრით, ისინი არ შეიძლება, ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარავად გაცემულად ჩაითვალოს და ამიტომ საბიუჯეტო პროცესის წარმართვაში მნიშვნელოვან დარღვევად მიგვაჩნია.

საჭიროა იმ გარემოების შესხენება-აღნიშვნაც, რომ სეზონის მიერ მთავრობის დაკრედიტების მთავარ ფაქტორს მთავრობის წმინდა დავალიანების ღირებულების დაცვა წარმოადგენს. ვინაიდან მთავრობის წმინდა დავალიანება, თავის მხრივ, სეზონის მიმართ მთავრობის სასესხო დავალიანებისა და სეზონის დეფიციტის დასაფარავად, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ გამოშვებული საგალო ვალდებულების გათვალისწინებით, მთავრობის დეპოზიტებს შორის სხვაობის მაჩვენებელს წარმოადგენს, მისი დაცვა ობიექტურად აუცილებელია. ეს უმნიშვნელოვანესი ეკონომიკური მაჩვენებელი, სამწუხაროდ, იშვიათი გამოწვევის გარდა, ფინანსთა სამინისტროს მიერ არ სრულდება, რაც, ეკონომიკური თვალსაზრისით, დაუყოვნებლივ გამოსწორებას მოითხოვს. მთავრობის დეპოზიტების მკვეთრი შემცირების მიუხედავად (მხედველობაში გვაქვს, 2000 წლის 29 დეკემბერს არსებული 29,33 მლნ ლარიდან 2000 წლის 31 დეკემბერს 20,6 მლნ ლარამდე შემცირება), აღნიშნული მაჩვენებლის შესრულება ვერ მოხერხდა. ეს განპირობებული იყო შემდეგით: 2001 წლის ბოლო ორი სამუშაო დღის განმავლობაში ფინანსთა სამინისტრომ ცენტრალური სახაზინო სამსახურის ანგარიშიდან დაახლოებით 10 მლნ ლარის გადარიცხვა განახორციელა, რითაც ქვეყანაში ფულის მიმოქცევის მდგომარეობაზე უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა.

„საქართველოს 1999 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ და „საქართველოს 2000 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ საქართველოს კანონების მოთხოვნათა გათვალისწინებით, 1999-2000 წლებში 6 წლით გადავადდა 1994-1995 წლებში (შესაბამისად, 18,3 და 92,4 მლნ ლარის ოდენობით) გაცემული გრძელვადიანი სესხები (სასესხო დავალიანებაზე პირველი ორი წლის განმავლობაში წლიური 1%-ის, ხოლო მომდევნო წლებში ინფლაციის წლიურ ტემპს პლუს 1%-ის დარიცხვის გათვალისწინებით). ამასთანავე „საქართველოს

2001 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-10 მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად, განხორციელდა 1996 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარად სებ-ის მიერ მთავრობაზე გაცემული გრძელვადიანი სესხების რესტრუქტურისაცა 5 წლის ვადით, წლიური 9%-ის სარგებლის დარიცხვით. ამავე კანონის მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, 1997-2000 წლებში გაცემულ სესხებზე განხორციელდა საპროცენტო განაკვეთის ცვლილება და იგი წლიური 9%-ის დონეზე იქნა დაფიქსირებული[3]. მთავრობის დაავალიანებასთან დაკავშირებით 2001 წელს ახლებური მიდგომა გამოიკვეთა – სსფ-თან შეთანხმებული პროგრამული მაჩვენებლების მიხედვით, გათვალისწინებული იყო როგორც მთავრობის წმინდა დაავალიანების, ისე მთავრობის სასესხო დაავალიანების გვერდური მაჩვენებლის 28,1 მლნ ლარით შემცირება. აღსანიშნავია, რომ “საქართველოს 2002 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ კანონით დაგეგმილი იყო სებ-ის მიმართ მთავრობის წმინდა დაავალიანების ზრდა 30 მლნ ლარით. ამასთან, 18,6 მლნ ლარის ოდენობით სებ-დან მთავრობის მიერ 1998 წელს აღებული სესხის ძირითადი თანხის დაფარვის გათვალისწინებით, რეალურად 2002 წელს ადგილი ჰქონდა სებ-ის მიმართ მთავრობის წმინდა დაავალიანების ზრდას დაეკგმილის 15,1% (4,5 მლნ ლარი) ოდენობით [4].

საქართველოში მთავრობის მიერ ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფინანსებლად ნასესხები თანხების დინამიკას და სტრუქტურას საქართველოში ნათლად გამოხატავს ცხრილი 1.

ცხრილი 1. სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფინანსებლად მთავრობის მიერ

ნასესხები სახსრების სტრუქტურა (1996-2000 წწ.) [4]

ნასესხობათა სახეობები	1996	1996	1997	1998	1999	2001	2001	2002
საქ. სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი	198,1	255,3	276,2	188,5	254,6	193,6	185,2	219,6
დაფარული საქ. კრედიტული ბანკის სესხით	92,4	185,9	116	128,8	97,5	134,8	0	4,5
პროცენტულად ბიუჯეტის დეფიციტთან	46,6	72,8	42	68,3	38,3	66	0,6	2,5
დაფარული სახელმწ. ფინანს. ქვლდეფიციტით	-	-	6	0	1,7	3,7	20,1	24,4
პროცენტულად ბიუჯეტის დეფიციტთან	-	-	2,2	0	0,7	1,8	10,8	11,1
დაფარული საგარეო წყაროების ხარჯზე	104,4	54,3	160,2	77,6	144,9	38,1	163,3	179,6
პროცენტულად ბიუჯეტის დეფიციტთან	52,7	21,3	58,0	41,2	56,9	18,7	88,2	81,8
დაფარული სხვა წყაროების ხარჯზე	1,3	12,6	7,2	4,5	10,5	7,8	5,6	23,3
პროცენტულად ბიუჯეტის დეფიციტთან	0,7	4,9	2,6	2,4	4,1	3,8	6,4	10,6

როგორც ცხრილიდან ჩანს, 2001-2002 წლებში მკვეთრად გაიზარდა სახაზინო ვალდებულებების განთავსების გზით მიღებული თანხების ხვედრითი წონა ბიუჯეტის დეფიციტის შევსებაში. ამასთან, სახაზინო ვალდებულებების განთავსებით 2001 წლის ბიუჯეტის შევსება განხორციელდა დაგეგმილი მაჩვენებლის 101%-ით, ხოლო 2002 წელს – 122%-ით, რაც განპირობებული იყო მოკლევადიანი, კერძოდ, 1 კვირიანი, სახაზინო ვალდებულებების გამოშვებით. საპირისპირო მდგომარეობაა სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციიდან მიღებულ თანხებთან დაკავშირებით, რომელთა საგვემო პარამეტრებიც ყოველწლიურად

ირღვევა. მაგალითად, 2001 წელს შესრულდა მხოლოდ 51%, ხოლო 2002 წელს კი 58%-ით [4]. აქვე უნდა აღენიშნოს, 2001-2002 წლებში საგარეო დაფინანსების კუთხით, ერთი მხრივ, საგვემო პარამეტრების გადაჭარბება და მეორე მხრივ, მათი დიდი ხვედრითი წილი ბიუჯეტის დეფიციტის შევსებაში. აღნიშნული გარემოება, სეპ-ის პრეზიდენტის აზრით, შეიცავს ინფლაციის დიდ რისკს, რადგან ქვეყანაში ვალების დაფარვის რეალური წყაროები არ არსებობს [5].

ბიუჯეტის დეფიციტის შევსების საბაზრო ეკონომიკისთვის დამახასიათებელი მეთოდების დანერგვის თვალსაზრისით, სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარებასთან ერთად, ჩვენი აზრით, ბიუჯეტის დეფიციტის მიმდინარე ხარჯების დაფინანსებისა და შევსების პრაქტიკა უნდა შეიცვალოს სეპ-ის პირდაპირი დაკრედიტებით, რაც ძირითადად სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების ემისიის გზით უნდა განხორციელდეს. აღნიშნული მოსაზრება სსფ-ის რეკომენდაციებითაც არის გათვალისწინებული. ამასთან, მკვეთრად უნდა შეიზღუდოს სახელმწიფო საშინაო ვალის ახალი ვალდებულებების გაცემა. ამ მიზნით პარალელურად უნდა აიკრძალოს კომერციული ბანკებიდან სესხების აღება და ხაზინის მიერ კომერციულ ბანკებზე საგარანტიო და თავდებობის წერილების გაცემის მანკიერი პრაქტიკა.

დღეისათვის საქართველოს სახელმწიფო ვალი ერიცხება დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის ქვეყნების (რუსეთი, აზერბაიჯანი, სომხეთი, უზბეკეთი, უკრაინა, თურქმენეთი, ყაზახეთი), შორეული საზღვარგარეთის ქვეყნების (გერმანია, ჩინეთი, თურქეთი, ავსტრია, აშშ, იაპონია, ირანი) და საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების (სსფ-ი, მსოფლიო ბანკი, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი, სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდი) მიმართ, რაც ყოველწლიურად იზრდება.

აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოს მხრიდან დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის ქვეყნების მიმართ დავალიანება 1992-1993 წლებში სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების შედეგად წარმოქმნილი უარყოფითი საღლოა, რომელიც საქართველოს მთავრობის მიერ გაფორმებულ იქნა სახელმწიფო კრედიტად და, შესაბამისად, აღებულ იქნა სახელმწიფო ვალად [6]. შემდგომ პერიოდში სახელმწიფომ რუსეთისა და აზერბაიჯანისგან ენერგომატარებლების შესაძენად აიღო კრედიტები. ყველაზე დიდი ოდენობის კრედიტები აღებულ იქნა თურქმენეთისა (393 მლნ აშშ დოლარი) და რუსეთისგან (179 მლნ აშშ დოლარი), რომლებიც საბაზრო საროცენტო ვანაკვეთით გაფორმდა და არც ერთ ქვეყანას რაიმე შეღავათი არ დაუშვია.

საგარეო ვალის მდგომარეობის ანალიზიდან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მისი მომსახურების გაუმჯობესების საკითხს, ვინაიდან დღევანდელ პირობებში შესაძლოა მან საქართველოს ეკონომიკისათვის შენელებული მოქმედების ნაღმის როლი შეასრულოს. მხედველობაში გვაქვს ის გარემოება, რომ საგარეო ვალების პერმანენტული ზრდა ქვეყნის ეკონომიკისათვის ისეთივე საშიშროებას წარმოადგენს, როგორც, მაგალითად, შემოსავლების ამოღებაში არსებული პრობლემები და კორუფცია. საგარეო ვალის მომსახურება, რომელიც, თავის მხრივ, დაცულ მუხლებს განეკუთვნება, წლების განმავლობაში უმძიმეს ტვირთად აწევს ისედაც მწირ სახელმწიფო ბიუჯეტს.

საქართველოს საგარეო ვალმა მშპ-თან მიმართებაში, უკვე რამდენიმე წელია გადააჭარბა კრიტიკულ დასაშვებ ზღვარს (30%-ს). 2000 წლის დასაწყისისთვის აღნიშნული მაჩვენებელი მშპ-ის დაახლოებით 49,2%-ს შეადგენდა [7]. ამასთან,

გამართლდა მოლოდინი ამ მაჩვენებლის მკვეთრ ზრდასთან დაკავშირებით [8] აღსანიშნავია ისიც, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტის მიხედვით საგარეო ვალის წილი მთლიან მომსახურების ოდენობა ამ პერიოდში 81,6 მლნ დოლარს შეადგენდა, რაც ბიუჯეტის ხარჯების საპროგნოზო მოცულობის 10,7% იყო. 2001 წლის დანაწიებისთვის კი, მართლაც შეიმჩნეოდა მშპ-ში საგარეო ვალის წილის მკვეთრი ზრდა (69,5%). 1998 წლიდან საქართველოს მთავრობა თავს არიდებს ვადადამტკიცებული დავალიანებების სრულ დაფარვას, ვინაიდან მომსახურების თანხების სრულად დაფარვისას, მისი წილი საერთო ხარჯებში ფაქტობრივად გაორმაგდება [9], რაც ინფლაციის პოზიციებიდან უარყოფით ფაქტორად უნდა იქნეს შეფასებული [10]. აღნიშნულიდან გამომდინარე, არსებული დავალიანების დაფარვა, ქვეყნის საფინანსო-ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, მეტად პრობლემურია და, შესაბამისად, ყოველწლიურად ირრვევა საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების შესახებ კანონების ის მუხლები, რომელიც ითვალისწინებს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან საგარეო ვალის დაფარვას [11].

გასათვალისწინებელია, რომ მსოფლიოს დონორ ქვეყნებსა და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებში თანდათანობით მკვიდრდება აზრი საგარეო ვალების ფართომასშტაბიანი ჩამოწერის შესახებ. კერძოდ, 1999 წლის ზაფხულში, აშშ-ის პრეზიდენტის ინიციატივითა და „დიდი შვიდეულის“ ქვეყნების გადაწყვეტილებით, აგრეთვე სსფ-ისა და მსოფლიო ბანკის აქტიური მონაწილეობით ვალების ჩამოწერის ახალი ეტაპი დაიწყო. ეს ძირითადად აფრიკის სახელმწიფოებს შეეხო. ამ ინიციატივით არსებობს შესაძლებლობა, რომ საგარეო ვალები ჩამოწერონ განვითარებად ქვეყნებსაც, რომლებიც დემოკრატიული განვითარების და ეკონომიკური რეფორმების გზას ადგანან. ამ მიზნით სსფ-ი აქტიურად მუშაობს ახალ პროგრამაზე სახელწოდებით: „ინიციატივა დიდი მოცულობის ვალების მქონე ღარიბი ქვეყნებისთვის“.

საქართველოს საგარეო დავალიანების დაფარვის პრობლემების გადაჭრისათვის გადაიდგა პირველი პრაქტიკული ნაბიჯებიც. „პარიზის კლუბში“ მიღწეული იქნა შეთანხმება ოფიციალურ კრედიტორ ქვეყნებთან ვალის რესტრუქტურისებასთან დაკავშირებით [12]. შეთანხმების მიხედვით, განისაზღვრა წლიური 4%-იანი განაკვეთი, რომელსაც საქართველო ორწლიანი შეღავათიანი პერიოდის განმავლობაში გადაიხდის. ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ამ ვადას შესაძლებელია დაემატოს ერთი წელიწადი იმ შემთხვევაში, თუ საქართველოში საფინანსო-ეკონომიკური მდგომარეობა გაუმჯობესდება. აღნიშნული ხელშეკრულების თანახმად, საქართველოს კომერციულ ვალს 18 წლით, ხოლო არაკომერციულს 10 წლით გადაუვადებენ. ეს საკმაოდ შეღავათიანი პირობებია, რომლებიც ფორმდება კრედიტორ ქვეყნებთან ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე.

ამრიგად, „პარიზის კლუბის“ გადაწყვეტილებით საქართველოს 1, 548 მლრდ აშშ დოლარის საგარეო ვალის რესტრუქტურისაცია განხორციელდება 20 წლიანი ვადით „2+1“ პრინციპით, რაც 2003-2004 წლიდან ძირითადი ვალების გასტუმრების დაწყებას გულისხმობს [13]. ამასთან, აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ვალების რესტრუქტურისაციამ შეიძლება გამოიწვიოს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი შედეგები. მხედველობაში გვაქვს ის, რომ საქართველოს ვალების ჩამოწერით გამოწვეული დადებითი შედეგები აჭარბებს უარყოფითს, რომელიც ღარიბი ქვეყნების რიგში მოხვედრით შეიძლება წარმოიქმნას. ნეგატიური შედეგები შეიძლება გამოვლინდეს იმაში, რომ არ არის გამოცხადებული ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯის შერყევა, რასაც, შესაბამისად, უცხოური ინვესტორების ძალიან დაბალი საკრედიტო რეიტინგის მქონე ქვეყნებთან

ურთიერთობებზე თავის შეკავება მოჰყვება[9].

ჩვენი აზრით, საგარეო ვალის პრობლემის გადასაწყვეტად სამი სახეობის მიდგომა საჭიროა: 1. დაედასტოვოს თანდათანობითი, აბსოლუტური შემცირება. ასეთი შესაძლებლობა დღევანდელ პირობებში საქართველოს არ გააჩნია, ვინაიდან, დადებითი სადღოს მისაღწევად, ბიუჯეტში რადიკალური ცვლილებების შეტანა შეუძლებელია; 2. საგარეო ვალის პრობლემის გადაწყვეტის მთავარ მიმართულებად დაბალანსებული ბიუჯეტის ფორმირება და სახელმწიფო ვალის ნულოვანი ვარიანტის ნომინალური ზრდა. ვგულისხმობთ არა „ნულოვან სესხებს“, არამედ სესხების იმ რაოდენობას, რომელიც საჭიროა ბიუჯეტის დაბალანსებისათვის ანუ ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარავად; 3. სესხის მიზნობრივ გამოყენებაზე კონტროლის გამკაცრება. მაგრამ უნდა შევნიშნოთ, რომ აღნიშნულის განხორციელებისათვის აუცილებელია მიმდინარე და საშუალოვადიანი საბიუჯეტო მაჩვენებლების აუცილებელი შესრულება.

ამდენად, საბიუჯეტო ხარჯების ზღვრული სიდიდეები, შემოსავლების მინიმალური დონეები, საგარეო სესხების ღირებულების განსაზღვრა საგარეო ვალის დაფარვის მოცულობებთან და, პარალელურად, საშინაო სესხების ზღვრული შეხამება, მიღებული კრედიტების სრული და რეალური ინვენტარიზაცია-შესწავლა, მაქსიმალური გამჭვირვალობის მიღწევის მიზნით ფართო საზოგადოების ინფორმირება მათ ხარჯვასა და მიზნობრივ გამოყენებაზე, ჩვენი აზრით, უნდა ჩაითვალოს მთავარ მიმართულებად, რომელიც, სახელმწიფო ვალის მომსახურების გაუმჯობესებასთან ერთად, უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების მიღწევას.

ლიტერატურა

1. Добрынина А., Тарасевич Л. Экономическая теория. СПб., 1999. 418-419.
2. საქართველოს ეროვნული ბანკის 2001 წლის ანგარიში. საქართველო ეროვნული ბანკი. 2002. გვ. 90
3. ქ. ბუეიაშვილი. ბიუჯეტს საგადასახადო ორგანოების ნაცვლად ეროვნული ბანკი აფინანსებს. "მაკრო მიკრო ეკონომიკა". 2001. №3 (40). გვ.11.
4. ფინანსთა სამინისტროს მონაცემები.
5. ი. მანაგაძე. ინფლაციის რეგულირება, როგორც მაკროეკონომიკური სტაბილურობის საკვანძო პრობლემა. ჟურნალი „მაკრო მაკრო ეკონომიკა“, 2002. წელი, №7-8 (56-57). გვ. 38.
6. საქართველოს ეროვნული ბანკის 2000 წლის ანგარიში. საქართველო ეროვნული ბანკი. 2001. გვ. 80
7. ე. ლომიძე. რესტრუქტურიზაცია-ბიზნესის ხუნდეები თუ საბაზრო მექანიზმების გაუქმება. ჟურნალი "მაკრო მიკრო ეკონომიკა". 2002 წელი, №2(51). გვ. 21.
8. საქართველოს ეკონომიკის ძირითადი მიმართულებები. ეკონომიკური პოლიტიკისა და სამართლებრივი საკითხების ქართულ-ევროპული საკონსულტაციო ცენტრის მასალები. 2000 წელი, №1. გვ. 5.
9. რ. კაკულია, ფინანსების ზოგადი თეორია, თბილისი. 2001 წელი, გვ. 274.
10. ი. გოცირიძე. საგარეო ვალების კრიზისი და მისი დაძლევის გზები საქართველოში. საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები. კვარტალური მიმოხილვა 2001 წელი, №2. გვ. 77.

11. ი. მანაგაძე. ინფლაციის რეგულირება, როგორც მაკროეკონომიკური სტაბილურობის საკვანძო პრობლემა. ჟურნალი "მიკრო მაკრო ეკონომიკა", 2002 წელი, №7-8 (56-57). გვ. 37-38.
12. საქართველოს კონტროლის პალატის მოხსენება საქართველოს 2001 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების შესახებ მთავრობის ანგარიშთან დაკავშირებით. ჟურნალი "სახელმწიფო და კონტროლი", 2002 წელი, №2. გვ. 72.
13. Debet Rescheduling Under The Pariz Club. JVI-MFP, August, 1999. p.1.
14. საგარეო ვადების მომსახურების შემცირება "პარიზის კლუბის" ქვეყნებს არ შეეხება. გაზეთი "ახალი თაობა". 2001 წელი 8 აგვისტო. გვ. 3.

Т. Гамсахурдиа

Пути улучшения обслуживания государственного долга Грузии

Резюме

Одним из сложных вопросов бюджетного процесса является проблема обслуживания долгов, в частности, планирование и управление долгами.

Недостатки в этом направлении являются одной из причин бюджетного кризиса в стране и финансовой нестабильности.

С целью искоренения недостатков в обслуживании внешних и внутренних долгов, автор предлагает: 1.Бремя внутреннего долга постепенно перенести с кредитов Национального банка Грузии в ценные бумаги государства, что в свою очередь, будет способствовать нормальному функционированию финансовых институтов и созданию условий для развития вторичного рынка ценных бумаг.2.Четко ограничить процесс роста новых обязательств государственного внутреннего долга, запретить получение займов от коммерческих банков, негативную практику выдачи казной коммерческим банкам гарантийных и поручительных писем. 3.Основным направлением решения проблемы внешнего долга должно быть достижение сбалансированности бюджета и номинальный рост нулевого варианта государственного долга. 4. Ужесточение контроля за целевым использованием займов. С этой целью необходимо обязательное использование текущих и среднесрочных бюджетных показателей. В силу этого предельные величины бюджетных расходов, минимальные уровни доходов, определение лимитов внешних займов с объемами погашенных внешних долгов и предельное соотношение внутренних займов должны считаться основным направлением, которое обязательно должно быть учтено параллельно с улучшением обслуживания внешнего долга с целью обеспечения экономической безопасности страны.

Debt planning and management appear to be the critical issue in the budget performance. The weaknesses in this field are the most important factors inducing the current budgetary crisis and financial instability in the country.

With the purpose to eliminate the existing constraints in internal and external debt service the author deems necessary to suggest the following measures: 1. Gradually shift the burden of public liabilities from the credits of the National Bank of Georgia into the governmental securities that will promote the necessary conditions for the securities secondary market development and enable proper operation of financial institutions. 2. Strict limitations should be imposed on further public borrowings and lending commercial bank credits should be prohibited. In addition the issuance of guarantee and security letters by the State Treasury to the commercial banks should also be eliminated. 3. The approval of balanced state budget and indicated growth of public debt zero alternative should be considered as the main trends to resolve the external debt problems. This implies not the "zero loans" but credit values to the extent necessary for the balanced state budget, e.g. to cover the budget deficit. 4. Strict regulation on purpose loans should be imposed that requires the obligatory execution of current and medium-term budget liabilities which unfortunately failed to be done in the country. Therefore, the main determinants to improve the external debt service and ensure economic security of the country are the following: define budget cost limits and income minimum level, set up foreign loan limits to match external debt repayments in coherence with the internal borrowing rates.

3. სპეცვიზილი

**გენდერული თანასწორობა და მისი განხორციელების
შესაძლებლობა გოგამტის საშუალებაში**

დასავლური მეცნიერებიდან ჩვენს სინამდვილეში შემოსული უცხოური სიტყვა „გენდერი“ საზოგადოების ურთულეს ურთიერთობებს ასახავს და ყოველთვის აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. მნიშვნელოვანია ნათლად გაემიჯნოთ ერმანეთისაგან სქესი და გენდერი. მსგავსების მიუხედავად, ამ ორ ცნებას განსხვავებული მნიშვნელობები გააჩნია, რაც პოლიტიკის განსაზღვრისათვის ფრიად ღირებულა. თუ სქესი მხოლოდ ბიოლოგიურ სხვაობას ასახავს, გენდერი სოციალურ სხვაობებს გულისხმობს, ხოლო გენდერული როლები სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა საზოგადოებებში იცვლება.

ნებისმიერი ეკონომიკის მიზანს რესურსების მწარმოებლურობის რეალური ამაღლება და არსებული პოტენციალის მაქსიმალური გამოყენება წარმოადგენს. ცხოვრების დონის ამაღლება სწორედ ამ გარემოებაზეა დამოკიდებული, გენდერული ბალანსი, ანუ ქალთა და მამაკაცთა პოტენციალისა და რესურსების თანაბარი გამოყენება სწორედ ამ მიზანს ემსახურება. ქალები ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის 52%-ს შეადგენს. მათ განკარგულებაში მყოფი რესურსების ეფექტიანად გამოყენება თანამედროვეობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. ამრიგად, ქალთა განკარგულებაში არსებული პოტენციალის სრულფასოვნად ამოქმედებისათვის გენდერულმა თანასწორობამ გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა დაიჭიროს გარდამავალი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოს ნებისმიერ პოლიტიკაში.

ეკონომიკური მიზანშეწონილობა და სოციალური სამართლიანობა ქალთა უფლებების აღიარებისა და ეკონომიკური აქტივობის გაზრდის განსხვავებული საფუძვლებია. თუ პირველი ქალთა შრომითი პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენებას გულისხმობს და ქალთა ზეექსპლუატაციის მიზეზი ხდება (ქალებს მწარმოებლური ფუნქციის გაზრდა არამწარმოებლური ფუნქციის შემცირების გარეშე უხდებათ), მეორე - მიმართულია ქალებისა და მამაკაცებისათვის თანაბარი უფლებების და შესაძლებლობების შექმნისაკენ და საზოგადოების პარმონიულ განვითარებას ისახავს მიზნად.

საბჭოთა სისტემის დანგრევის შემდეგ სახელმწიფომ მონოპოლიური მდგომარეობა დაკარგა. გარდამავალ პერიოდში მას გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფა უკვე აღარ შეუძლია. ამრიგად, ქალები სავსებით განსხვავებული რეალობის წინაშე აღმოჩნდნენ. ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური

ცხოვრების ცვლილებებმა ქალებს მათი მიღწევები დასაქმებისა და სოციალური უზრუნველყოფის სფეროში მოუსპო. მათი სრულფასოვანი და თანასწორუფლებიანი მონაწილეობა საზოგადოებაში ძნელი განსახორციელებელი გახდა.

გარდამავალ პერიოდში, როცა სახელმწიფოს როლი სულ უფრო და უფრო სუსტდება, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოებაში გენდერული თანასწორობის მიღწევაში სწორედ მთავრობამ შეასრულოს უმნიშვნელოვანესი როლი. საჭიროა ეროვნული მექანიზმების შექმნა, რაც ქალთა დაწინაურებასა და მათი პოტენციალის უფრო აქტიურ გამოყენებას შეუწყობს ხელს.

გარდამავალ პერიოდში სოციალურ საკითხებს ეკონომიკურ პრობლემებთან შეადარებით ნაკლები ყურადღება ექცევა. რეფორმების განხორციელების ტემპებსა და მათთან დაკავშირებული სოციალური დანახარჯების მნიშვნელობაც ხშირ შემთხვევაში დაკნინებულია. სოციალური სისტემები, რომლებსაც დადებითი შედეგები ჰქონდა, ახალ პირობებში არაუფექტიანი და სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდნენ. ბიუჯეტის შემოსავლების შემცირება სოციალური რეფორმების განხორციელებას აფერხებს. უხარმაზარი და შეტად საპასუხისმგებლო სამუშაოს ჩატარება საჭირო, რათა ქვეყნის მომავალ განვითარებაში ეს ასპექტები ყურადღების მიღმა არ დარჩეს. რადგან შედეგების გამოსწორება კიდევ უფრო ძნელი იქნება.

სწორედ ამ მიზანს ემსახურება გენდერული ბიუჯეტი. აღნიშნულ სტატიაში ჩვენ გენდერული ბიუჯეტის არსის ახსნას შევეცდებით. „გენდერული ბიუჯეტი“ ანუ „ქალთა ბიუჯეტი“ ასახავს იმ სხვადასხვა ინსტრუმენტსა და პროცესს, რომლებმაც ქალთა და მამაკაცთა გარკვეულ ჯგუფებზე ბიუჯეტის გააღწეა უნდა შეაფასონ.

როგორც ცნობილია, ბიუჯეტი მოსალოდნელი შემოსავლებისა და სხვადასხვა პროგრამის დაფინანსებაზე დაგეგმილი ხარჯების ამსახველი სამთავრობო დოკუმენტია. გენდერული ბიუჯეტი, აღნიშნული ასპექტების გარდა, ბიუჯეტის ვალდებულებებიდან გამომდინარე, სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფზე ბიუჯეტის გააღწენის უფრო ნათელ სურათს იძლევა და დიფერენცირებულად ასახავს ამ გააღწენას ქალებსა და მამაკაცებსზე.

გენდერი ამ შემთხვევაში, მხოლოდ ბიუჯეტის ანალიზის კატეგორიაა. მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ, რომ „გენდერული ბიუჯეტი“ განსხვავებულ ან განცალკევებულ ბიუჯეტს არ გულისხმობს ქალებისათვის ან მამაკაცებისათვის.

ის ორგანოები და სამთავრობო სტრუქტურები, რომლებიც უშუალოდ ქმნიან ბიუჯეტს, გენდერს მნიშვნელოვან ასპექტად არასოდეს მიიჩნევენ. ეს იმით არის გამოწვეული რომ ხშირად ნათლად არ ჩანს როგორი ურთიერთობაა გენდერსა და ბიუჯეტს შორის. გენდერული პარამეტრების მქონე ბიუჯეტი ანუ გენდერული ბიუჯეტი გულისხმობს იმას, რომ მასში სახსრების განაწილება მოცემულია გენდერის (ანუ სქესების) მიხედვით (მაგალითად, სეციალური პროგრამები ქალებისათვის). ამასთან, გენდერული ბიუჯეტის მიზანი ქალთა პროგრამებზე სახსრების გამოყოფის გაზრდა სულაც არ არის. ბიუჯეტის გენდერული ანალიზი პოლიტიკის შემოქმედებს ეხმარება გადაწყვიტოს რა გზით შეიძლება სახელმწიფო პოლიტიკის შეცვლა ან ფორმირება და სად არის რესურსების განთავსების საჭიროება.

როდესაც ჩვენ გენდერულ ბიუჯეტზე ვსაუბრობთ, აქ უპირველეს ყოვლისა იგულისხმება, რომ ყველა სექტორსა და მომსახურებაზე ძირითადი დანახარჯების გააღწეა დეტალიზებულია სქესების ანუ გენდერის მიხედვით. სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ, ცნება „გენდერული ბიუჯეტი“ გულისხმობს მხოლოდ და მხოლოდ ბიუჯეტის სხვადასხვა მუხლის გაშლას (ანუ დეტალიზებას) გენდერის ანუ

სქესის მიხედვით. ყოველივე ეს გულისხმობს სოციალური პროგრამებისა და მომსახურების მეტ დეტალიზებას და ბიუჯეტის სხვადასხვა მუხლის შესრულების გავლენის ასახვას ცალკე მამაკაცებზე და ცალკე ქალებზე. გენდერულ ბიუჯეტში დიდი ყურადღება ექცევა, აგრეთვე, თანაბარი შესაძლებლობების პოლიტიკას. გენდერული ბიუჯეტის ძირითადი მიზანია აჩვენოს პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებსა და მათი შესრულებისათვის გამოყოფილ რესურსებს შორის სხვაობა. იგი ბიუჯეტის სახსრების გენდერულად თანასწორ ხარჯვას უზრუნველყოფს.

- გენდერულმა ბიუჯეტმა შეიძლება მოიცვას:
 - მთლიანი ბიუჯეტი;
 - ზოგიერთი დეპარტამენტისა და პროგრამის ხარჯები;
 - ხარჯები ახალ პროექტებზე;
 - შემოსავლების გარკვეული ფორმები (გადასახადები, სამომხმარებლო ტარიფები და სხვ.);
 - ცვლილებები საგადასახადო სისტემაში;
 - ახალი კანონმდებლობის განხორციელება და სხვა.

მნიშვნელოვანია ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ გენდერული ბიუჯეტი ანუ ბიუჯეტის გენდერული ანალიზი შეიძლება გამოყენებულ იქნას ბიუჯეტის ნებისმიერ ციკლში, იქნება ეს დაგეგმვა, მიზნების იდენტიფიკაცია, მისი მიღება, ფინანსური სახსრების განთავსება თუ შესრულება.

გენდერული პარამეტრის მქონე ბიუჯეტის ფინანსური პოლიტიკა უფრო გამჭვირვალე და ნათელია, რადგან ამ დროს საკმაოდ დეტალურადაა აღწუსხული გამოყოფილი სახსრების განთავსება. ასე მაგალითად, ბიუჯეტში განათლების სექტორი დეტალიზებულია შემოსავლების, რევიონების, ქალაქების ან სასოფლო დასახლებების მიხედვით და ძალიან იშვიათად გენდერის მიხედვით. გენდერის მიხედვით დეტალიზებული ბიუჯეტი ჯანმრთელობის სექტორში სრულიად განსხვავებულად გამოიყურება, რადგან ჯანმრთელობის დაცვისა და პროფილაქტიკის საკითხები ქალებისა და მამაკაცებისათვის მკვეთრად განსხვავდება.

გენდერული ბიუჯეტი ქალებისა და მამაკაცების განსხვავებული პრიორიტეტების შესახებ საკმაოდ ზუსტ სურათს ქნის. ანალიზის შედეგად დამტკიცებულია, რომ გენდერული პარამეტრების მქონე ბიუჯეტი რესურსების პროდუქტიულობასა და მთლიან შიდა პროდუქტს ზრდის. ეს საკვებით ლოგიკურია. როცა პრიორიტეტები დეტალიზებულია, სახსრების არამიზნობრივ ხარჯვას ნაკლები მოცულობა აქვს და დასახული პოლიტიკური მიზნების განხორციელებაც უფრო მიზანმიმართულად ხდება.

გენდერული პარამეტრების მქონე ბიუჯეტის ან, მარტივად რომ ვთქვათ, გენდერული ბიუჯეტის ფუნქციას ხელი შეუწყობს:

1. თანასწორობას. იმის მიუხედავად, რომ ეროვნული ბიუჯეტები გენდერულად ნეიტრალური პოლიტიკური ინსტრუმენტებია, სახელმწიფო ხარჯებისა და შემოსავლების მოგროვებას ქალებსა და მამაკაცებზე განსხვავებული გავლენა აქვს. ბიუჯეტის დაგეგმვა, უპირველეს ყოვლისა, უფლებების დაცვას ემსახურება, ანუ იგი გენდერული თანასწორობის მნიშვნელოვან მიზნად აღიარებას და ეკონომიკური მართვის ინდიკატორად გადაქცევის უზრუნველყოფს.
2. ანგარიშგებას. 90-იან წლებში გაეროს ფარგლებში გენდერული თანასწორობის თაობაზე ჩატარებული კონფერენციების გადაწყვეტილებების შესრულების შეფასება საკმაოდ რთული

ამოცანაა. გენდერული ბიუჯეტი, რომელიც გენდერული თანასწორობის ვალდებულებებს სახსრების განთავსებასა და ხარჯვასთან აკავშირებს, ხალხის წინაშე მთავრობის ანგარიშების კონკრეტულ გზას იძლევა.

3. ეფექტიანობას. მსოფლიო ბანკის ანგარიშები ცხადყოფს, რომ გენდერული უთანასწორობა ეკონომიკურ ეფექტიანობისა და კუმანური განვითარების დამაბრკოლებელ მიზეზს წარმოადგენს. მაკროეკონომიკურ პოლიტიკას შეუძლია გენდერული უთანასწორობით გამოწვეული დანაკარგები საზოგადოებისათვის გაზარდოს, შეამციროს ან უხილავი გახადოს. ეს ძირითადად ფისკალური პოლიტიკის მეშვეობით ხორციელდება. გენდერული ბიუჯეტის პოლიტიკას გენდერული თანასწორობისა და ეკონომიკური ეფექტიანობის ამოცანების ერთმანეთთან შეხამება ძალიან კარგად შეუძლია.

4. გამჭვირვალობას. გენდერული ბიუჯეტი, როგორც წესი, იწვევს სამოქალაქო საზოგადოების წევრების ჩართვას პოლიტიკური და ეკონომიკური დებატების სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან სფეროებში. ეს განსაკუთრებით ქალებს ეხებათ, რომლებიც ამგვარ დისკუსიებში შეზღუდულად მონაწილეობენ.

საზოგადოებრივი დანახარჯები ქალებზე მრავალი გზით ახდენს გავლენას. ფისკალური პოლიტიკა გავლენას ახდენს მაკროეკონომიკურ ბალანსებზე, ფისკალურ და სავაჭრო დეფიციტზე, ინფლაციის დონეზე. მათი ცვლილებები გავლენას ახდენს როგორც ცხოვრების სტანდარტებზე და რეალურ შემოსავლებზე, ისე ეკონომიკურ ზრდაზე.

საზოგადოებრივი დანახარჯები შემოსავლებს ქმნის, ხოლო ზოგიერთი მათგანი პირდაპირი დახმარებაა ზოგიერთი სოციალური ჯგუფისათვის. ასე მაგალითად, ბიუჯეტში დაწვევით განათლებასზე ხარჯების გაზრდა უფრო მეტ ქალს გაუზრდის შემოსავალს, ვიდრე უმაღლეს სასწავლებლებზე გამოყოფილი სახსრების გაზრდა, რადგან ამ უკანასკნელებში გაცილებით ნაკლები ქალი დასაქმებული, ვიდრე საშუალო სკოლებში.

გენდერულ თანასწორობაზე საზოგადოებრივი დანახარჯების კეთილსასურველი გავლენისათვის ხშირად საჭირო ხდება სექტორშივე ან სექტორებს შორის ფინანსური სახსრების გადანაწილება და ამრიგად ხარჯების ეფექტიანობის გაუმჯობესება. ზოგიერთ შემთხვევაში გენდერული ბალანსის მისაღწევად სახსრების გადანაწილება სექტორშივე საკმარისია, მაგალითად განათლების სექტორში ფინანსური სახსრების მიმართვა საბაზისო განათლებისაკენ, ან ჯანდაცვის სფეროში სახსრების რელოკაცია პირველადი სამედიცინო დახმარების ან პროფილაქტიკური მედიცინის სასარგებლოდ. სხვა შემთხვევაში შეიძლება საჭირო გახდეს საერთოდ სახსრების გაზრდა განათლებისა და ჯანმრთელობის სექტორებისათვის.

ქალთა მიერ რეპროდუქციული ფუნქციის შესრულება პირდაპირ არის დაკავშირებული მათ გადაუხდელ შრომასთან. პროდუქტიული და არაპროდუქტიული შრომის მრავალფეროვნება და მათი შეთავსების აუცილებლობა ქალის დროის ბიუჯეტს მაღალ მითხოვნებს უყენებს. აუნახლავრებული შრომა და ეკონომიკის არაფორმალურ სექტორში გაწეული შრომა (ეს უკანასკნელი მამაკაცებსაც შეეხება) შრომით რესურსებში და ეროვნული შემოსავლის ანგარიშებში არ აღირიცხება. ამგვარი შრომის განუზომელი მნიშვნელობის მიუხედავად, იგი არ ფიგურირებს არც ეროვნულ კუმანურ რესურსებში, არც ეკონომიკურ პოლიტიკაში და არც ბიუჯეტის პრიორიტეტებში. ამას კი სერიოზული შედეგები მოსდევს. ქალები, რომლებიც

აუნაზღაურებელი შრომის ღირებულების და ასრულებენ და არაფორმალურ სექტორშიც აქტიურად არიან ჩაბმულნი, საკუთარი დროის უმეტეს ნაწილს მას ანდომებენ და, აქედან გამომდინარე კვალიფიკაციისა და განათლების ამაღლების საშუალება არა აქვთ. გაეროს განვითარების პროგრამისა და საქართველოს მთავრობის ერთობლივი პროექტის მიერ მთელი საქართველოს მასშტაბით ჩატარებული სოციოლოგიური გამოკითხვა მოწმობს, რომ პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლებისათვის ქალ რესპოდენტთა 98%-ს დრო არ რჩება.

ეკონომიკური მოდელების უმრავლესობა გულისხმობს, რომ ქალის რეპროდუქციულ შრომას ანაზღაურება არ ესაჭიროება. შრომის გენდერული განაწილების იგნორირება იწვევს ქალთა გადატვირთვას და მათი პროდუქტიულობის შემცირებას.

ეს საკითხი განსაკუთრებით მწვავედ ღარიბ ოჯახებში დგას, სადაც შემოსავლის სიმწირის გამო ქალი იძულებულია, სრული და ხშირად არანორმირებული სამუშაო დღით იყოს დასაქმებული. ავსტრალიელი მეცნიერი კაროლინ მოსერი [1, 17] აღნიშნავს, რომ ღარიბი ქალები მეტ დროს ხარჯავენ, რათა ბაზარზე იაფი პროდუქტები შეიძინონ. სადილის მომზადებასაც მეტი დრო მიაქვს, რადგან ისინი ნაკლებად დამუშავებულ საკვებს ყიდულებენ და მცირე რაოდენობით ამზადებენ. ქალების შიმში შრომის გამო საჭირო ხდება შეილების (უმეტესად გოგონების) დახმარება, რაც, თავის მხრივ, ბავშვების დროის ბიუჯეტს ამცირებს და მათაც დედების მსგავსად განათლებისა და საკუთარ თავზე მუშაობისათვის ნაკლები დრო რჩებათ. აღნიშნული ვითარება საქართველოსათვის უცხო სრულებითაც არ არის. ქალთა და ბავშვთა საკითხებზე სახელმწიფო ხარჯების შემცირებას ანალოგიური შედეგები მოსდევს განვითარებულ ქვეყნებშიც. 1984 წლიდან კანადაში მნიშვნელოვნად შემცირდა ხარჯები დედათა დახმარებაზე, პენსიებზე, ჯანმრთელობის შესახებ განათლებაზე და დახმარებები ღარიბებზე ჯანმრთელობასა და ბავშვთა მოვლაზე დანახარჯების შემცირება იმას ნიშნავს, რომ ქალებმა მეტი პასუხისმგებლობა აიღეს ამ სფეროში. გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ ამან მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ქალთა დასაქმებაზე. კანადაში ბავშვთა მოვლაზე ფასების 10%-იანმა ზრდამ 39%-ით შემცირა ქალთა დასაქმების ალბათობა. ამავე დროს დედათა დახმარებების 10%-იანი ზრდა ქალთა დასაქმების ალბათობას 8,1%-ით ზრდის [2]. ანალოგიური ვითარებაა აშშ-შიც. ბავშვთა მოვლის ღირებულების ერთპროცენტიაანი შემცირება ბავშვიანი ქალების დასაქმების დონეს 0,38%-ით ზრდის [3].

ავსტრალია იყო პირველი ქვეყანა, რომლის ფედერალური მთავრობა 1984-1996 წწ. ბიუჯეტის მუხლების გენდერული თვალსაზრისით დეტალიზაციას შეეცადა. 1994-1995 წწ ეკონომიკური ზრდა გაძლიერდა, რომელიც 1995-1996 წწ. გაგრძელდა და თან ინფლაციის დაბალი დონე ახლდა. 1993 წლის აპრილიდან ქვეყანაში 544 000 ახალი სამუშაო ადგილი შეიქმნა, რომელთა ნახევარზე ქალები იყვნენ დასაქმებულნი. შემდგომში ბიუჯეტის დაგეგმვა გენდერული მიდგომით მთელმა რიგმა ქვეყნებმა განახორციელეს. მათ შორის იყო აფრიკის ქვეყნები (სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა, ბარბადოსი, მოზამბიკი, ნამიბია და ა. შ.) და დასავლეთის მოწინავე სახელმწიფოებიც (კანადა, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი და სხვ.).

გენდერული თანასწორობის მიღწევის პოლიტიკას ევროკავშირის ლეგიტიმურ დოკუმენტებსა და ინსტიტუტების საქმიანობაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. ეს იმის შედეგია, რომ წევრი ქვეყნებისათვის გენდერული თანასწორობის პოლიტიკური მნიშვნელობა გაიზარდა. ამის გამო გაიზარდა, აგრეთვე, იმ სამუშაო მეთოდებისა და პროცედურების რეალიზაციის მნიშვნელობა, რომლებიც

გენდერული თანასწორობის პრაქტიკული განხორციელებისაკენ არის მიმართული.

გაეროს ეგიდით ჩატარებულ მე-4 ქალთა მსოფლიო კონფერენციაზე ევროკავშირის აქტიურად ცდილობდა კონფერენციის ფინანსურ დოკუმენტში გენდერული თანასწორობის პოლიტიკას გამორჩეული ადგილი დაეკავებინა. გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის პრინციპები დეკლარირებულია ევროკავშირის საბაზისო ხელშეკრულებებში. კერძოდ, ამსტერდამის ხელშეკრულების 32 მუხლში აღნიშნულია, რომ თანამეგობრობა გენდერულ ასპექტებს თავის ყველა საჭიანობაში ჩართავს. ევროკავშირის დასაქმების პოლიტიკაში გენდერული ბალანსის დაცვა როგორც ევროკავშირის დონეზე, ისე ეროვნულ დონეებზე აუცილებელი მოთხოვნაა.

1996 წელს ევროკომისიამ მიიღო დოკუმენტი სახელწოდებით: „გენდერული თანასწორობის ინტეგრირება თანამეგობრობის ყველა პოლიტიკასა და საჭიანობაში“. ევროკავშირის გენერალური დირექტორები თავიანთ სფეროში გენდერულ თანასწორობაზე არიან პასუხისმგებელი.

ევროკავშირის 2001-2005 წლების მე-5 სამოქმედო პროგრამის ერთ-ერთი მიზანი წევრ ქვეყნებში იმ სამუშაო მეთოდების განვითარებაა, რომელიც გენდერული თანასწორობის მიღწევას გულისხმობს.

2000 წლიდან საფრანგეთში, მთავრობის სპეციალური ბრძანებულების თანახმად, ბიუჯეტს თან უნდა ახლდეს დანართი, სადაც წარმოდგენილი იქნება გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობისათვის განკუთვნილი თანხების განთავსება. ყველა სამთავრობო დეპარტამენტი ვალდებულია სტატისტიკის რეფორმის საშუალებით ზედმიწევნით ზუსტად ასახოს ქალებისა და მამაკაცების სტატუსი და მათი წვლილი ეკონომიკაში.

2001 წლის მაისში საფრანგეთის მთავრობამ გამოსცა სპეციალური დოკუმენტი „ბიუჯეტის დაგეგმვის გენდერული პერსპექტივები“, რომელშიც სხვადასხვა სექტორისათვის (დასაქმება, ახალგაზრდობა, სპორტი, საგარეო ურთიერთობები და ა.შ.) განკუთვნილი ხარჯები სისტემატიზირებულია გენდერული თვალსაზრისით.

საფრანგეთის ეკონომიკის, ფინანსთა და მრეწველობის სამინისტროს მიერ მომზადებული ბიუჯეტის გენდერული ანალიზი ცხადყოფს, რომ 2002 წელს მომუშავე ქალთა 31% არასრული სამუშაო დღით იყო დასაქმებული, მაშინ როცა ანალოგიური მაჩვენებელი მამაკაცებისათვის მხოლოდ 5%-ს შეადგენდა. ანალიზი ადასტურებს, რომ არასრული სამუშაო დღით დასაქმებული ქალებისათვის ეს ვითარება მათი არჩევანით არ არის განპირობებული. ეს განსაკუთრებით ეხება იმ ქალებს, რომლებიც საკუთარ მცირეწლოვანი შვილებს მარტო ზრდიან. ერთმშობლიანი ოჯახების 84%-ს ქალები შეადგენენ, რაც გარდაუვლად იწვევს სიღარიბის ფემინიზაციას.

გენდერული თანასწორობის თვალსაზრისით ისეთი მოწინავე ქვეყანა როგორც შეეცა, დიდ ყურადღებას უთმობს, აგრეთვე გენდერულ სახელმწიფო პროგრამაში გენდერული საკითხების გათვალისწინებას. მისი პარლამენტის ნებისმიერი კომიტეტი ვალდებულია საკუთარი წინადადებები და კანონპროექტები გენდერული პარამეტრის გამოყენებით გააანალიზონ, ანუ შეაფასონ თუ რამდენად პასუხობს მათი წინადადება გენდერული თანასწორობის ამოცანას. ამრიგად, მთავრობას საშუალება ეძლევა შეაფასოს თუ რა გავლენა ექნება მოცემულ სარეფორმო წინადადებასა თუ შესწორებას კანონში ქალებისა და მამაკაცების ცხოვრების სტანდარტებზე.

შეეცის მთავრობა აქტიურად ცდილობს გენდერული თანასწორობის განხორციელებას. გენდერული თანასწორობის დეპარტამენტი სპეციალურ ტრენინგებს ატარებს მინისტრების, პოლიტიკური მრჩეველებისა და სახელმწიფო აპარატის სხვა მოხელეებისათვის. აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული კურსის პროგრამაში 1999წ. 7-17 დეკემბერს საქართველოს წარმომადგენლებიც

მონაწილეობდნენ.

ამჟამად შვედიაში აქტიური მუშაობა მიმდინარეობს გენდერული ბიუჯეტის დანერგვისათვის, რომელიც გენდერული თანასწორობის პოლიტიკის შეფასებისა და გატარებისათვის ერთ-ერთ უმინიმუმდროულად მეთოდს წარმოადგენს.

როგორც მოწინავე ქვეყნების გამოცდილება ცხადყოფს გენდერული თანასწორობა სახელმწიფო პოლიტიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ამოცანას წარმოადგენს, რომლის მიღწევა ქვეყნის ეკონომიკური რესურსების ეფექტიანობის ამაღლებას ემსახურება.

გენდერული თანასწორობის მიღწევისა და ქალებისა და მამაკაცებისათვის თანაბარი პირობების შესაქმნელად გენდერულ ბიუჯეტს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს. საქართველოს ბიუჯეტი გენდერული თვალსაზრისით ნეიტრალურია. მაგრამ მისი ზოგიერთი სექტორის (განათლება, ჯანდაცვა, საპენსიო უზრუნველყოფა და სხვ.) დეტალიზება გენდერული მიდგომის საფუძველზე საკვებით შესაძლებელია. ეს, უპირველეს ყოვლისა, უფრო თვალსაზრისით სურათს მოგვცემს რესურსების ხარვეზისა და ქვეყანაში არსებული ვითარების შესახებ. რა თქმა უნდა, ქვეყანაში არსებული მძიმე ვითარების გამოსწორება გენდერული ბიუჯეტის წყალობით არ მოხერხდება, მაგრამ მისი დანერგვა ბიუჯეტის ზოგიერთ სექტორში, უთუოდ დადებით შედეგებს მოიტანს როგორც ქალებისათვის, ისე, საერთოდ მთლიანად ეკონომიკისათვის. საბოლოო ჯამში, ეს ცხოვრების დონის ზრდასა და ქვეყნის კეთილდღეობის გაუმჯობესებას ემსახურება.

ლიტერატურა

1. Moser Caroline. 1989 Gender Planning in the Third World: Meeting Practical and Strategic Gender Needs. World Development. Vol.17.No11
2. Simel Esim. Impact of Government Budgets on Poverty and Gender Equality. Commonwealth Secretariat, Marlborough Hoise, London, 26-27 April, 2000.
3. Hoerner Andrew, Credits Where are Due: ChildCare and Family Dynamics. Tax notes, October 9, 1989.

Э. Сепашвили

Равенство рода и возможность его выполнения бюджетом

Резюме

Гендер отражает самые проблематичные отношения в обществе и приводит к различным подходам к проблеме. "Гендерный бюджет" или "Женский бюджет" это разнообразие процессов и инструментов, которыми пытаются оценивать воздействие правительственного бюджета на различных группах мужчин и женщин. Анализ гендерного бюджета помогает правительству решать, как должна быть отрегулирована политика и как должны быть перераспределены ресурсы, чтобы достичь гендерный баланс в обществе.

Гендерный бюджет создает ситуацию, в которой политика финансирования более прозрачна и ответственна. Это делается, детализируя, как деньги, предназначены для женщин, фактически потрачены. Цель гендерного бюджета не состоит в том, чтобы увеличить финансовую поддержку женщинам. Такой бюджет предназначен, чтобы идентифицировать распределение ресурсов для женщин по сравнению с мужчинами. Таким образом, гендер - категория анализа.

В статье проанализированы проблемы женской производительной и репродуктивной работы, бюджет времени женщины, их профессионального роста, воздействие бюджета на занятость женщины. Обсуждена также практика Швеции, Франции, Австралии и ЕС.

E. Sepashvili

Gender Equality and Possibility of its implementation by Budget

Summary

Gender reflects the most problematic relations in the society and results different approaches to the issue. "Gender Budget" or "Women Budget" refer to a variety of processes and tools, which attempt to assess the impact of government budget on different groups of men and women. Gender budget analysis helps government to decide how policies need to be adjusted and where resources need to be reallocated in order to achieve gender balance in the society.

Gender budget creates the situation in which financing policies are more transparent and accountable. It is being done by detailing how gender money allocated for women are actually spent. The aim of gender budget is not to increase financial support for women. It aims to identify resources allocation for women as compared to men. Thus, Gender is a category of analysis.

The issues of women's productive and reproductive work, the time budget of women, their professional growth, the impact of budget on women employment are analyzed in the article. The practice of Sweden France, Australia and EC is discussed as well.

სტატისტიკა, საბუღალტრო აღრიცხვა,
ეკონომიკური ინფორმაცია

Ifor Ffowcs-Williams

Policy for Inter-firm Networking and
Clustering: A Practitioner's Perspective

This paper provides a practitioner's perspective on the development of two forms of partnerships that are integral in upgrading competitiveness: business networks and clusters. Firstly, it reviews a number of the business networking programmes that have been introduced over the last decade. Some commonalities in networking programmes, and in clustering programmes, are then identified. Finally, it highlights some of the issues that public policy makers need to take into consideration when developing networking and clustering interventions.

Introducing Networks & Clusters

In this introduction the relevance of networks and clusters to globalisation is briefly explored. Networks and clusters are elements of a common spectrum, with a blur between them rather than a sharp divide. That aside, the following definitions, which separate networks and clusters, are used in this paper. **Networks**

A network can be defined as a group of firms using their combined talents and resources to co-operate on joint development projects. Through complementing each other and specialising in order to overcome common problems, participants are able to achieve collective efficiency and conquer markets beyond their individual reach.

Networks range from the informal (soft) where groups of firms may be involved in the exchange of ideas or the development of broad initiatives (such as training programmes and capability brochures), to the more formal (hard) where the association between participating firms is more focussed, such as in establishing a joint export venture. Soft networks usually encompass a larger number of firms than hard networks, with membership often open to all that meet a minimum

requirement (such as payment of an annual fee). Hard networks are much more commercially focussed, involving a limited number of pre-selected firms, sometimes formally and tightly linked through a joint venture/strategic alliance. Non-firm organisations, such as a university, are only occasionally seen as members of a hard network. Networks, in particular soft networks, are not necessarily geographically concentrated. Once trust between participating firms has been established, and the strategic direction agreed, operational dialogue could be facilitated through electronic means. Even 'virtual' networks require a personal interface, especially in the early stages. Networks do not always emerge spontaneously, reflecting the isolation of many SMEs from each other.

Networks in their various forms help SMEs build critical mass in key areas, and facilitate their specialisation. Through networking, firms are able to learn from each other rather than from support organisations. The concept of 'networking' is not new - it can be seen in bidding consortia, buying clubs, trade associations and lobby groups. However, it is only in the last decade or so that public policy makers have introduced interventions to facilitate interfirm networking.

Networks, especially firms linked to each other in a value adding production chain, are key components of any cluster. All forms of networks facilitate the development of trust and linkages within a cluster, and beyond.

Clusters

A cluster encompasses a much broader range of participants than a network, drawing together support institutions and government as well as entrepreneurs. It is both a sectoral and a geographical concentration of enterprises. Social as well as more commercial networks within the cluster support interaction between the diverse range of participants. This firstly gives rise to external economies (such as the emergence of specialised suppliers of raw materials and components or a pool of sector specific skills) and, secondly favours the rise of specialised services in technical, administrative and financial matters.

Such specialised services create a fertile ground for the delivery of services from public and private local institutions. Working as a team they support local economic development by promoting collective learning and innovation through implicit and explicit coordination. Key components of a cluster are non-firm actors such as universities, research organizations, and local government organisations. Within a cluster a range of interconnected companies and commonalities and complementarities link associated institutions. Social capital/trust is a given for the necessary development of a quality strategic dialogue across a cluster.

Clusters provide fertile ground for innovation, productivity improvements and SME development. Due to the impact of globalisation, communities that fail to systematically upgrade the core competencies of their clusters, and fail to work as a local team, will be increasingly vulnerable to external competition. Most clusters are informal, comprising strongly independent firms, with intense competition. Often firms do not recognise or acknowledge that they are members of a cluster.

Clustering initiatives are an intervention designed to identify areas of market failure that can be effectively addressed by collaborative action. These initiatives are not designed to create clusters, but to support the acceleration of existing clusters; to move passive clusters to active clustering.

In an active cluster, innovative firms cooperate with each other and with support institutions to obtain the knowledge they need. Bridging services/links from universities and other support organisations improve information flows and build alignment between the private and public sectors. This high level of interactions and information flows is necessary to truly benefit from geographic proximity.

With increased specialisation the building of competitive advantage often lies beyond the borders of the firm. Active clustering reduces the isolation of SMEs, facilitates close linkages throughout the cluster, leads to innovation and productivity improvements, and enlarges the competitive arena that SMEs are able to profitably service.

Over the last half-decade there has been increasing interest in active clustering. This is driven in part by the pressures of globalisation. Localities are now moving away from international investment / branch plant attraction as the perceived driver of their local economy, to an understanding that an innovation-orientated approach can build sustainable development. In today's global environment, local capacity building centered on the existing core competencies of the locality is the cornerstone of a vibrant local economy. A cluster-based framework provides the foundation for other activities including inward investment (filling gaps), training, SME development, learning circles, and the development of supply chains.

Networks & Networking

Review of Business Network Programmes

Many of the well-documented networking programmes that have been introduced over the last decade have now been concluded. This section reviews a number of the major programmes, establishes some commonalities and draws conclusions regarding their effectiveness and the implications for public policy.

The first formal networking programme started in Denmark in 1989 and attracted considerable international attention. The Norwegians drew on this experience in developing their 'second generation' intervention. Subsequently Australia, Canada and New Zealand were able to draw on both experiences. These three countries and Norway formalised an open exchange of information, practising what they preached: '*collaborating to compete*'. A number of other countries/regions also developed interventions to support business networking. Most programmes have been subjected to only limited evaluations.

Denmark²

The original inspiration for the Danish programme came from northern Italy and southern Germany, with the realisation that the multiplicity of close links between firms, and the flexible specialisation that this supported, was a key factor in the economic success of both regions.

In the four years to 1993 some 150 networks involving 650 firms were formed as a result of the programme sponsored by the Industry Ministry and delivered through the Danish Technological Institute. A team of trained brokers facilitated networking, with substantial financial support being made available to each network. The grant structure for the programme encouraged participants to go for the 'easy' projects (and often the peripheral ones) that met the criteria, and encouraged the formation of legal entities to formalise the networks.

When the programme was closed on schedule and funding withdrawn, some three-quarters of the networks ceased to be operational. Whilst many firms had no sustainable benefit, some 40% of participating firms saw positive benefits - particularly in learning and experience.

Norway

The most extensive and sustained business networking programme took place in Norway. Over the eight years to 1998 support was given to 700 business network projects involving some 2,700 firms, mainly SMEs. A pool of consultants was available to act as brokers. Public support was substantial, with a high cost per successful network. A formal, and possibly narrow, review of hard 'bottom-line' results failed to demonstrate any significant improvement in company performance, though those participating companies felt they had gained. The broader qualitative goals - competence development, ability to cooperate, improved business processes - were achieved.

Australia

The Australia Business Network Programme, sponsored by AusIndustry, ran from 1994 to 1998, using both independent and salaried brokers. Most of the 400 networks that were developed, involving 1200 businesses came through the work of the more aggressive independent brokers. While the majority of networks brought together local firms, some, particularly with an export focus, comprised firms from a much larger geographic arena and inter-state networks were not uncommon.

The purpose of this demonstration programme was in part to encourage firms to link where appropriate. Some firms who met for the first time as part of the Network Programme established commercial relations as sub-contractors or in partnerships, but not as formal networks.

A number of regional programmes are now underway in Australia: the South Australian Business Networks Programme has supported 39 networks in its first two years.

New Zealand

New Zealand's experiences with business networks started in the late 1980's with the development of export-focussed Joint Action Groups by the New Zealand Trade Development Board. Some 30 of these soft networks are currently active, drawing together particularly the larger exporters in each sector. In many instances the CEO's of participating firms had not previously met. A Hard Business Network programme was piloted in 1994 with an SME focus, and scaled up the following year with 150 independent consultants trained as brokers. To

some degree connections and trust established through the soft networks facilitated the subsequent development of hard networks.

The programme included large scale launches nationally: 750 people were at the Auckland launch with New Zealand's Prime Minister, possibly the country's largest business gathering ever. Over 100 networks were under establishment when a SME grant scheme that partially funded the activities of brokers was cancelled in 1998. As a direct result, network broking ceased to be a profitable activity for most of the independent consultants. A more narrowly focused Export Networks programme continues, managed by the Trade Development Board.

Other Countries:

- The Danish Technological Institute has been active across the UK. A programme in the South West was due to terminate in June 1999;
- The Danes also supported the introduction of programmes in Portugal and Valencia, Spain;
- USNet drew to a close in 1997, having supported economic development organisations in 15 states;
- In Chile the PROFO programme, supported by UNIDO, has established approximately 450 SME networks;
- In Honduras, also with the support of UNIDO, 71 brokers have been trained; developing 59 networks encompassing 1200 firms. A programme has also been developed for Nicaragua.

Business Network Programmes - Common Elements

Some common elements across many of these programmes were:

- Most programmes have been sponsored by national agencies;
- Most countries had cooperatives in the agricultural sector, but very few similar structures in manufacturing/services;
- All countries had a predominance of SMEs, and a determination to upgrade their competencies; a deliberate SME, and often an export, focus; Networks are easier to form with larger companies than SMEs, and they form better around an opportunity rather than around a weakness; Networks take far longer to form than anticipated, and take more broker effort than expected; Success prediction is almost impossible; The legal framework for a network needs the flexibility to evolve as the intensity of cooperation increases. Many networks were prematurely forced into formal arrangements in order to attract funding; While many networks have collapsed with the conclusion of support funding, some of these have maintained a lower level of co-operation; Whilst many networks were formed within clusters (the ease of communication, the development of trust, the sharing of facilities and key staff would have been drivers), none of these networking programmes were specifically linked to

clustering, and cluster development initiatives; The termination of some networking programmes has followed political changes, rather than been driven by unsatisfactory results. While qualitative evaluations examining the financial results of networking failed to demonstrate satisfactory results, broader, more qualitative reviews are more supportive of the intervention.

Networking Programmes: Policy Implications

Some policy implications based on the results of networking programmes over the last decade are:

- The main task for policy makers is to facilitate the networking process and to create an institutional setting that favours market-induced network formation;
- Broad campaigns are needed to introduce the concept to the business community;
- A minimum commitment of 3-4 years is required for any business networking programme; the required changing of behavior patterns will not occur overnight;
- The broker is the key tool, and holding the commitment and motivating this person is not easy particularly when financial rewards are not substantial. Being a broker is an isolated job; establishing broker teams and bringing them together for discussions can help in alleviating this;
- UNIDO have found that a most effective incentive for brokers is training, in particular study tours, giving brokers hands-on exposure to successful examples elsewhere;
- Too generous a subsidy distorts market forces; to thin a subsidy fails to address the market failure aspect of firms simply not knowing each other. A financial kick-start is certainly needed for each network. Funding per network should decline as the participants start to more formally engage and obtain benefits;
- Adequate resourcing and competencies are needed for the management of network programmes, with sufficient flexibility to evolve over time;
- Finally, business networking programmes had few direct links with interventions to support the growth of clusters. In a number of cases, clustering programmes have grown out of the networking initiatives, as sponsors realised that wider, less formal networking was also a key component in a high performing cluster.

Clusters and Clustering

The literature is now well endowed with comprehensive descriptions of clusters from the four corners of the world, reviewing their historical development and presenting valuable analytic frameworks.

This paper looks forward, focussing on some of the practicalities of active clustering and then draws some public policy implications.

Aspects of Active Clustering

Many countries have now moved beyond an initial analytic phase reviewing their clusters and their historical development, to seeking engagement in upgrading these clusters. The interest from around the world in this aspect was clearly demonstrated in Varese, Italy in 1999 when cluster practitioners from 27 countries gathered for The Competitiveness Institute's conference on 'Mature and Emerging Clusters'.

The Clustering Process

Many clustering initiatives in both developed and less developed economies have in common the following:

- They involve people to people contact, informal as well as formal linkages, and accept that clustering is a contact sport. They build consensus on key issues, involving local stakeholders rather than outsiders, establishing collaboration at multiple levels to address these issues;
- They require community wide involvement in building new linkages between communities, businesses and government. Clustering initiatives provide a platform for tightening private/public alignment;
- Government, or a publicly-funded economic development agency, usually provides the neutral corner and acts as the initial sponsor of clustering initiatives, with the private sector then quickly taking up leadership;
- An analytic framework is developed, establishing a common understanding of the current situation, a call for action and broad agreement on a preferred future. The cluster development process balances analysis and action, seeking to deliver some early benefits to cluster participants. Extensive research is not usually required to establish initial areas for collaborative initiatives - what is missing is an ability to engage so the issues move beyond 'wish-lists';
- Clustering initiatives can be developed at different levels; most are at local/regional level, not national.

Cluster Development Process

The dimensions of each cluster are different - the maturity, the geographic span of the cluster and the geographic reach of its participants, the extent of international participation, the degree of social capital, and the cast of characters and the personalities

Clusters and Clustering

The literature is now well endowed with comprehensive descriptions of clusters from the four corners of the world, reviewing their historical development and presenting valuable analytic frameworks.

This paper looks forward, focussing on some of the practicalities of active clustering and then draws some public policy implications.

Aspects of Active Clustering

Many countries have now moved beyond an initial analytic phase reviewing their clusters and their historical development, to seeking engagement in upgrading these clusters. The interest from around the world in this aspect was clearly demonstrated in Varese, Italy in 1999 when cluster practitioners from 27 countries gathered for The Competitiveness Institute's conference on 'Mature and Emerging Clusters'.

The Clustering Process

Many clustering initiatives in both developed and less developed economies have in common the following:

- They involve people to people contact, informal as well as formal linkages, and accept that clustering is a contact sport. They build consensus on key issues, involving local stakeholders rather than outsiders, establishing collaboration at multiple levels to address these issues;
- They require community wide involvement in building new linkages between communities, businesses and government. Clustering initiatives provide a platform for tightening private/public alignment;
- Government, or a publicly-funded economic development agency, usually provides the neutral corner and acts as the initial sponsor of clustering initiatives, with the private sector then quickly taking up leadership;
- An analytic framework is developed, establishing a common understanding of the current situation, a call for action and broad agreement on a preferred future. The cluster development process balances analysis and action, seeking to deliver some early benefits to cluster participants. Extensive research is not usually required to establish initial areas for collaborative initiatives - what is missing is an ability to engage so the issues move beyond 'wish-lists';
- Clustering initiatives can be developed at different levels; most are at a local/regional level, not national.

Cluster Development Process

The dimensions of each cluster are different - the maturity, the geographic span of the cluster and the geographic reach of its participants, the extent of international participation, the degree of social capital, and the cast of characters and the personalities that make up the cluster. However, a common four-step approach to developing a clustering initiative is:

- Phase 1 Research/Interviewing:** Taking a stocktake of the current situation, and, importantly, starting to engage with the cluster participants;
- Phase 2 Choosing People;** establishing a private sector led leadership group;
- Phase 3 Implementation:** from a vision of a preferred future, identifying early priorities and getting clustering initiatives underway;
- Phase 4 Institutionalisation:** Setting up the institutions/organisations which will sustain the clustering process into the future.

Clustering Programmes: Some commonalities

- Clustering programmes reflect the changing role of the state in industrial policy,

from 'direct intervention' to 'indirect animation' (Morgan 1996). Cluster support activities are away from hands-on intervention to creating mechanisms and incentives to indirectly facilitate the process. Government is using it's neutral corner to be a facilitator and a catalyst;

- Clusters cannot be started from scratch; the focus is on accelerating established clusters. These may well be embryonic or latent, but they will be already present within the community and pulling in wealth from beyond the community's borders;
- Clustering initiatives are underway at many levels - within small communities/suburbs, at town/city level, at state/provincial level and at national and even pan-national level. The determining factor is usually a combination of cluster and political boundaries;
- Often it is at the more local level that the strongest benefits are generated from clustering initiative. National agencies and their more generic national initiatives are too distant from the distinctive aspects of local specialisations and local situations. National governments often have political difficulty in supporting local initiatives, especially if they are not in 'development areas';
- Analysis is required as a precursor to action, but not as an end in itself. Many governments have commissioned comprehensive reports prior to seeking engagement with the private sector. Whilst an analytic approach can provide a common understanding, a detailed independent analysis at an early stage of the clustering process is usually not necessary - the key participants in the cluster, the private sector, will already have a good understanding of the cluster's opportunities and constraints.
- Engaging with the private sector early on is imperative - clustering should mark the commencement of a collaborative approach. Leadership of clustering initiatives needs to be with the private sector as soon as possible; neither government officials, academics nor consultants should be in the lead. Clustering initiatives should not be too close to government;

ფორუმ-ნიღიაში აიშორი

საერთაშორისო შიშის ძეგლი და ჯგუფური პოლიტიკა:

პრაქტიკული პერსპექტივა

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია პარტნიორულ ურთიერთობათა პერსპექტიული განვითარების ორი ფორმა: ბიზნეს-ქსელები და ჯგუფები. თავდაპირველად განხილულია ბიზნეს-ქსელების რამოდენიმე პროგრამა, რომელიც წარმოდგენილი იყო ბოლო ათწლეულის განმავლობაში. ზოგიერთი საერთო მახასიათებელი, რომლებიც გააჩნიათ ქსელისა და ჯგუფურ პროგრამებს, იდენტიფიცირებულია. ბოლოს, ყურადღება გამახვილებულია რამოდენიმე დასკვნაზე, რომლებიც პოლიტიკოსებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ ქსელისა და ჯგუფების ინტერვენციის განვითარების დროს.

Фоукс-Уильямсон Айфор

Сетевая и групповая политика международной фирмы: практические аспекты

Резюме

В статье рассмотрены две формы перспективного развития партнерских отношений: бизнес-сети и группы. В первую очередь, рассмотрено несколько программ бизнес-сетей, которые были представлены в течение последнего десятилетия. Некоторые общие характеристики, которыми обладают групповые и сетевые программы, идентифицированы.

В заключении, особое внимание уделено нескольким выводам, которые должны приниматься во внимание политиками в процессе развития интервенции сетей и групп.

ქვეყნიუმილი

მატერიალური მარაგის შეფასების მეთოდის შერჩევა

საწარმოთა უმრავლესობისათვის მატერიალური მარაგები (მატერიალური ფასეულობანი), ფინანსური ანგარიშგების ერთ-ერთი არსებითი მუხლია. ფინანსური ანგარიშგების ინფორმაციის ობიექტურობისა და უტყუარობის პრინციპის შესაბამისად, აქტივი, რომელიც გააჩნია საწარმოს ან მის მიერ შექმნილია საწარმოთ გადამუშავეებისათვის ან შემდგომი გაყიდვისათვის საჭიროებს შეფასებას. ნებისმიერი აქტივი შექმნის დროისათვის შეფასდება თვითღირებულებით. სასაქონლო-მატერიალური მარაგის თვითღირებულება მოიცავს მის შექმნა-გადამუშაებასთან, ტრანსპორტირებასთან და სათანადო მდგომარეობაში მოყვანასთან დაკავშირებულ დანახარჯებს [№ 1 მ. 7]. საგადასახადო თვალსაზრისით, შექმნილი სასაქონლო მარაგის თვითღირებულებაში არ შეიტანება უკანდაბრუნებას დაქვემდებარებული გადასახადები, კერძოდ დღე, თუკი შექმნილი ფასეულობისაგან მზადდება ისეთი პროდუქცია, რომელიც საწარმოს მიერ მის გაყიდვისას ექვემდებარება დღე-ით დაბეგრას. ამდენად ხდება შექმნილ ფასეულობაში გადახდილი დღე-ს ჩათვლა ბიუჯეტისათვის გადახდილად. თუ ეს ასე არ არის, მაშინ მომწოდებლისათვის გადახდილი დღე-ს თანხა საწარმოსათვის ჩვეულებრივი ხარჯია და აისახება შექმნილი მატერიალური ფასეულობის თვითღირებულებაში.

მატერიალური ფასეულობანი მიეკუთვნებიან რა მიმდინარე აქტივებს, წარმოების პროცესში გამოყენების მიხედვით განსხვავდებიან გრძელვადიანი აქტივებისაგან შეფასებისა და დაშლადებულ პროდუქციის თვითღირებულებაში ასახვის წესებით. აქედან გამომდინარე, ბუღალტრული აღრიცხვის საყოველთაოდ მიღებული სტანდარტების მიხედვით, საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს მატერიალური ფასეულობანი უნდა შეფასდეს ე. წ. იმპარიტეტის (უმცირესი ღირებულების) პრინციპით, კერძოდ მის თვითღირებულებასა და ნეტო სარეალიზაციო ღირებულებას შორის უმცირესით.

პრაქტიკულად, გაცილებით ადვილია შექმნილი მატერიალური ფასეულობის თვითღირებულების განსაზღვრა, ვიდრე წარმოებაში მოხმარებულისა, რადგან ამ უკანასკნელ შემთხვევაში საჭირო ხდება შეფასების სხვადასხვა მეთოდიდან ერთ-ერთის არჩევა. ეს მეთოდები შემოთავაზებულია ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს-ით), რომლის მიხედვითაც ცნობილია მოხმარებული მატერიალური ფასეულობის თვითღირებულების განსაზღვრის 4 მეთოდი; კერძოდ თვითღირებულების გაანგარიშება:

- ა) იდენტიფიცირებადი ფასების გამოყენებით;
- ბ) საშუალო შეწონილი ფასების გამოყენებით;
- გ) FIFO
- დ) LIFO

ჩამოთვლილი ოთხიდან პირველი სამი საბაზო მეთოდებია, ხოლო მეოთხე ნებადართული ალტერნატიული მეთოდია [№ 1, მ. 21-24]. სპეციალური დანიშნულების საქონლისა და მომსახურების, აგრეთვე იმ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის თვითღირებულება, რომლებიც არ არიან ურთიერთშემცვლელნი, უნდა განისაზღვროს ინდივიდუალურად გაწეული დანახარჯების მიხედვით; ე. ი. იდენტიფიცირებადი ფასების გამოყენებით. ეს მეთოდი არ გამოიყენება მაშინ, როდესაც სასაქონლო მატერიალური მარაგი შედგება დიდი რაოდენობის ურთიერთშემცვლელი ელემენტებისაგან. ამ მეთოდის გამოყენება მიღებულია მაშინ, როცა საწარმოს გააჩნია მცირე ნომენკლატურის, ერთმანეთისაგან განსხვავებული, ძვირადღირებული მატერიალური ფასეულობა. თუკი საწარმოს გააჩნია დიდი რაოდენობის ურთიერთშემცვლელი ელემენტებისაგან შემდგარი მატერიალური მარაგი, ბასს-ით დასაშვებია FIFO-ს მეთოდის ან საშუალო-შეწონილი ფასების გამოყენება.

ტერმინი FIFO არის ინგლისური სიტყვების First-in, First-out-ის აბრევიატურა და გადატანითი მნიშვნელობით ნიშნავს: „პირველი პარტია შემოსავალში - პირველი გასავალში“. ამ მეთოდის პირობებში, მატერიალურ ფასეულობათა გამოყენება შეფასდება შექმნის თვითღირებულებით განსაზღვრული თანმიმდევრობის მიხედვით; ჯერ პირველი პარტიის შესყიდვის ფასით, შემდეგ მომდევნო პარტიის შესყიდვის ფასით და ა. შ. მატერიალური ფასეულობის საწარმოში შემოსვლის რიგის მიხედვით. ეს წესი არაა დამოკიდებული შექმნილი მატერიალური ფასეულობის ამა თუ იმ პარტიის ხარჯვის თანმიმდევრობაზე. ამ მეთოდის გამოყენებისას საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს ნაშთად დარჩენილი მატერიალური ფასეულობა აღრიცხვაში აისახება ბოლო პარტიის შესყიდვის ფასით.

მოხმარებული მატერიალური ფასეულობის შეფასება საშუალო შეწონილი ფასებით ეფუძნება საანგარიშგებო პერიოდში შექმნილი ფასეულობის (საწყისი ნაშთის ჩათვლით) საშუალო შეწონილ თვითღირებულებას. იგი ფართოდაა გავრცელებული მეურნეობრივი პრაქტიკის თანამედროვე ეტაპზეც და წარმატებით გამოიყენებოდა აღრიცხვის საბჭოური სისტემის პირობებშიც.

ისევე როგორც FIFO, LIFO-ც ინგლისური სიტყვებისაგან last-in, first-out-ისგანაა წარმოებული და გადატანითი მნიშვნელობით აღნიშნავს: „ბოლო პარტია შემოსავალში - პირველი პარტია გასავალში“. ეს ნიშნავს, რომ საწარმოს მიერ მოხმარებული (ან გაყიდული) ფასეულობა თვითღირებულებაში ასახვის მიზნით ჯერ შეფასდება ბოლო პარტიის ფასებით, შემდეგ ბოლოს წინა პარტიის ფასებით და ა. შ. თანმიმდევრულად. ამ შემთხვევაშიც არაა სავალდებულო დაცულ იქნეს ფასეულობათა ცალკეული ელემენტების ხარჯვის თანმიმდევრობა. ამ მეთოდის პირობებში საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს ნაშთად დარჩენილი მატერიალური ფასეულობა შეფასდება პირველი პარტიის ფასებით.

საწარმოს ხელმძღვანელობამ სააღრიცხვო პოლიტიკაში უნდა დააფიქსიროს ბასს-ბით რეკომენდებული, მოხმარებული მარაგების თვითღირებულების დადგენის რომელიმე მეთოდი და დაასაბუთოს მისი გამოყენების მიზანშეწონილობა. აქ გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ იდენტიფიცირებადი ფასების გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში; საშუალო-შეწონილი ფასის მეთოდი კი ნიველირებას უკეთებს გამოშვებულ პროდუქციის თვითღირებულებას და

მატერიალური მარაგის ნაშთზე ინფლაციურ ცვლილებებს.

თუკი საწარმოს გამიზნული აქვს პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის ხარჯების შემცირება (ეს ბუნებრივიცაა), მაშინ მოხმარებული მატერიალური ფასეულობის შეფასების ოპტიმალურ ვარიანტად მიიჩნევა FIFO-ს მეთოდი, თუმცა ამ მეთოდის გამოყენებამ შეიძლება გაზარდოს მატერიალური ფასეულობის ნაშთების ღირებულებითი მაჩვენებელი.

ინფლაციური ეკონომიკის პირობებში LIFO-ს მეთოდის გამოყენება იწვევს პროდუქციის წარმოებისას მოხმარებული მატერიალური ფასეულობის თვითღირებულების გაძვირებას, რაც ამგვარი სიტუაციისათვის თვისობრივად დამახასიათებელია.

მსჯელობის დასაბუთება შესაძლებელია კონკრეტული განგარიშებით. დაუშვათ, მასალის მიხედვით, საწარმოს საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისში გაანია ნაშთი 1000 ცალი, ერთეულის ფასი 100 ლარი, თანხით 100,0 ათასი ლარი. საანგარიშგებო პერიოდში ეს მასალა შეძენილ იქნა შემდეგი პარტიებით:

- I პარტია 1000 ცალი, ერთეულის ფასი 90 ლარი, სულ 90,0 ათასი ლარი
- II პარტია 1500 ცალი, ერთეულის ფასი 110 ლარი, სულ 165,0 ათასი ლარი
- III პარტია 2000 ცალი, ერთეულის ფასი 95 ლარი, სულ 190,0 ათასი ლარი
- IV პარტია 2500 ცალი, ერთეულის ფასი 112 ლარი, სულ 280,0 ათასი ლარი.

სულ მიღებულ იქნა 7000 ცალი; თანხით 725,0 ათასი ლარი.

საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში ეს მასალა დაიხარჯა 6500 ცალი. აღნიშნული მონაცემებით დახარჯული მატერიალური ფასეულობისა და ნაშთად დარჩენილი ფასეულების 1500 ცალის (1000 + 7000 - 6500) თვითღირებულება სხვადასხვა მეთოდით შეფასებისას შეადგენს:

საშუალო-შეწონილი ფასებით:

- ა) დახარჯული ფასეულობის თვითღირებულება 722,0 ათასი ლარი (7000 X 103,13).
- ბ) მარაგის ნაშთის თვითღირებულება 155,0 ათასი ლარი (1500 X 103,13)

(103,13 დასახელების მასალის საშუალო შეწონილი ფასია)

FIFO-ს მეთოდით:

- ა) დახარჯული ფასეულობის თვითღირებულება 657,0 ათასი ლარი
- ბ) მარაგის ნაშთის თვითღირებულება 68,0 ათასი ლარი LIFO-ს მეთოდით:

- ა) დახარჯული ფასეულობის თვითღირებულება 680,0 ათასი ლარი
- ბ) მარაგის ნაშთის თვითღირებულება 145,0 ათასი ლარი.

იმის გამო, რომ გამოყენებული მარაგის შეფასებისას საშუალო-შეწონილი ფასის გამოყენება ნიველირებას უკეთებს მოხმარებული მარაგისა და ნაშთად დარჩენილი მარაგის თვითღირებულების მაჩვენებლებს, FIFO-ს ან LIFO-ს მეთოდების გამოყენებისას საბალანსო მოგებისა და მოგების გადასახადზე მარაგის შეფასების მეთოდის ცვლილების გაკეთების გასაგებად საჭიროა გაკეთდეს გადახრები საშუალო შეწონილი ფასებით დათვლილი მაჩვენებლებიდან. ამ განგარიშებისათვის საჭიროა დამატებითი მონაცემები: რეალიზაციის მოცულობა დღგ-ს გარეშე, ეთქვათ, იგი 1200,0 ათასი ლარია; დანარჩენი დანახარჯები (გარდა მატერიალურისა), ეთქვათ, 315,0 ათასი ლარი და მოგების ნორმა - 20% (0,2)

შედეგები განვაზოგადოთ ცხრილში

№	მაჩვენებლები	გამოყენებული მატერიალური ფასეულობის შეფასების მეთოდი			გადახრა, საშუალო შეწონილი ფასიდან(+,-)	
		საშუალო შეწონილი	FIFO	LIFO	FIFO	LIFO
1	ამონაგები რეალიზაციიდან	1200	1200	1200	-	-
2	დანახარჯები სულ	1037	972	995	+65	+42
	მ.შ მატერიალური	722	657	680	+65	+42
	დანარჩენი	315	315	315	-	-
3	მოგება	163	228	205	-65	-42
4	მოგების გადასახადი	32,6	45,6	41,0	-13,0	-8,4

მოგების გადასახადის სიდიდეზე მოხმარებული მატერიალური მარაგის შეფასების მეთოდთა გაელენა შეიძლება დაეადგინოთ ჩვენს მიერ შემოთავაზებული ფორმულით:

$$\Delta მგ = \Delta ხგ \cdot ნკ$$

სადაც $\Delta მგ$ მოგების გადასახადის ცვლილება;

$\Delta ხგ$ მატერიალური ხარჯების ცვლილება;

$ნკ$ მოგების გადასახადის ნორმა (კოეფიციენტის სახით)

ჩატარებული გაანგარიშებანი შეიძლება განვაზოგადოთ შემდეგ ცხრილში

ათასი ლარი

შეფასების მეთოდები	გამოყენებულ მატერიალურ ფასეულობათა ღირებულება	საანგარიშებო პერიოდის ბოლოს მარაგის ნაშთის	მოგება	მოგების გადასახადი
საშუალო შეწონილი	722	155	163	32,6
FIFO	168	168	228	45,6
LIFO	680	145	205	

ჩატარებული გაანგარიშებების საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი დასკვნები:

1) მოცემული მაგალითის მსგავს სიტუაციაში საგადასახადო ტვირთი უფრო მძიმეა FIFO-ს მეთოდის გამოყენებისას. ჩვენ შემთხვევაში მოგების გადასახადი ყველა სხვა ვარიანტთან შედარებით მეტია და შეადგენს 45,6-ათას ლარს;

2) თუ საწარმო შეეცდება კონკრეტულ პერიოდში გადასახადების გადასახდელად თავისი საბრუნაო საშუალებებიდან ამოიღოს ნაკლები თანხები, მან სააღრიცხვო პოლიტიკაში უნდა გაითვალისწინოს მოხმარებული მატერიალური ფასეულობის შეფასებასთან დაკავშირებით LiFO-ს მეთოდის გამოყენება.

3) თუკი საწარმო ცდილობს მოიზიდოს ინვესტორები, მიიღოს გრძელვადიანი კრედიტები და გაზარდოს საკუთარი კაპიტალი, მაშინ მან დახარჯული მატერიალური ფასეულობანი უნდა შეაფასოს FIFO-ს მეთოდით, რადგან ამ შემთხვევაში იზრდება მატერიალურ ფასეულობათა ნაშთების ღირებულება, მცირდება ხარჯები, რომელიც დაკავშირებულია პროდუქციის წარმოებასთან. ეს უკანასკნელი ზრდის რა საწარმოს მოგებას, აუმჯობესებს საწარმოს ფინანსური სიმყარის კოეფიციენტებს. ასეთი გადაწყვეტილების მიღება რეკომენდებულია მხოლოდ ინფლაციური ეკონომიკის პირობებში, თანაც იმ შემთხვევაში, როცა მატერიალურ ფასეულობათა ბრუნვაობის მაჩვენებელი მაღალია.

4) თუკი ფასები ნედლეულსა და მასალებზე ხასიათდება შემცირების ტენდენციით, მაშინ FIFO-ს მეთოდის გამოყენება გამოიწვევს დახარჯული ფასეულობის ღირებულების ზრდას და შესაბამისად მოგებისა და მოგების გადასახადის შემცირებას.

ამდენად, საწარმოს ხელმძღვანელობამ საწარმოს წინაშე კონკრეტულ საანგარიშგებო პერიოდში მდგარი საწარმოო ამოცანებიდან გამომდინარე მოხმარებული მატერიალური ფასეულობის შეფასების მეთოდები უნდა შეარჩიოს გაკეთებული დასკვნების გათვალისწინებით.

ლიტერატურა

1. ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტი № 2 - სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები, თბ. 1998.
2. ე. კუპრეიშვილი. ბუღალტრული აღრიცხვის კურსი, თბ., 2002.
3. ღ. გრიგალაშვილი. საბუღალტრო და საგადასახადო აღრიცხვის ურთიერთკავშირის სრულყოფის შესახებ. თსუ შრომების კრებული „ეკონომიკა“, № 1-2. თბ., 2002.
4. Мэтьюс М. Перера М. Теория бухгалтерского учета. М. 1999.
5. Качалин В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами. М. 1998.

Резюме

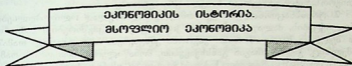
В статье рассмотрены условия подбора приемлемого в конкретной хозяйственной ситуации метода из нескольких рекомендованных методов оценки, употребленных предприятием материальных ценностей. Представлен также порядок установления влияния изменения методов оценки, употребленных предприятием материальных ценностей на прибыль предприятия и налог с прибыли.

E. Kupreishvili

Selection of a method of a rating of a material stock

Summary

In clause the conditions of selection of a method, acceptable in a concrete economic situation, from several recommended methods of a rating used by the enterprise of material assets are considered. The order of an establishment of influence of change of methods of a rating used by the enterprise of material assets on profit of the enterprise and tax from the profit is submitted also.

დ. ყორღანაშვილი, ბ. შაღური

წარმოშობისა და კაპიტალის ტრანსნაციონალიზაციის თეორიული ასპექტები

საფინანსო და სამრეწველო კაპიტალის ინტეგრაცია დაიწყო ეროვნული სახელმწიფოების ჩარჩოში, მაგრამ წარმოშობისა და კაპიტალის კონცენტრაციისა და ცენტრალიზაციის შედეგად გაჩნდა ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გასვლის აუცილებლობა ანუ დასაბამი მიეცა ტრანსნაციონალიზაციის პროცესებს. ტერმინი „ტრანსნაციონალიზაცია“ ფართოდ გამოიყენება საერთაშორისო პრაქტიკაში. იგი აღნიშნავს მსოფლიო ეკონომიკაში მიმდინარე იმ ცვლილებებს, რომლებიც გამოიხატება ტრანსნაციონალური კორპორაციებისა (ტნკ) და ტრანსნაციონალური ბანკების (ტნბ) რიცხვის ზრდაში, წარმოშობისა და კაპიტალის ინტერნაციონალიზაციის დონის ამაღლებაში, ტნკ-ის საქმიანობის მასშტაბების გაფართოებაში, სამეურნეო ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციაში და, საბოლოო ჯამში, გლობალური კორპორაციების ჩამოყალიბებაში.

ძლიერი ტნკ-ის გარდაქმნა გლობალურ კორპორაციებად ნიშნავს, რომ ისინი აკონტროლებენ ოპერაციებს მსოფლიო მასშტაბით, საქმიანობენ მსოფლიოს უმთავრეს ბაზრებზე და ეყრდნობიან წარმოებისა და ფინანსური საქმიანობის ერთიანობის პრინციპს. გლობალური კორპორაციები თავიანთი ფინანსური ძალის მეშვეობით ზემოქმედებენ ეროვნულ სახელმწიფოებზე, რის შედეგად სუსტდება ამ უკანასკნელთა პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა. ტნკ-ის საქმიანობა მჭიდროდ აკავშირებს ეროვნულ ბაზრებსა და საწარმოო პროცესს.

მრავალი მკვლევარი ტნკ-ებსა და ტნბ-ს განიხილავს როგორც „მსოფლიო ეკონომიკის კენტრესენციას“ (საფუძველს). მაგალითად, რ. მიურეი თვლის, რომ მსოფლიო ეკონომიკის მომავალი მთლიანად ექვემდებარება ტნკ-ის უსაზღვრო ბატონობას.

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის ანალიზის საფუძველზე რ. სენდრეტო გამოყოფს მისი განვითარების ორ მთავარ ტენდენციას:

1. ტრანსნაციონალური ეკონომიკის ვრის დადგომა, რომლის განხილვა არ შეიძლება სახელმწიფოთა უბრალო ერთობლიობად: ტნკ-ები – მსოფლიო გაცვლის კოორდინაციის ცენტრები და მამოძრავებლები – თავიანთ თავში და ერთმანეთს შორის „ქსოვენ“ ურთიერთობათა ქსელს, რომლებიც სცილდებიან

ეროვნული სახელმწიფოების საზღვრებს. ტნკ-ის სამყაროს შემადგენელი სივრცეები და ჯგუფები ინერგებიან და აღწევენ სახელმწიფოს წარმოქმნულ სივრცეებსა და ჯგუფებში აღნიშნულის შედეგად სახელმწიფოებსა და ფორმებს შორის ვითარდება მხარდაჭერის, თანამშრომლობისა და კონფლიქტების ურთიერთსაწინააღმდეგო და რთული ურთიერთობები.

2. ტრანსნაციონალური ეკონომიკა ერთდროულად ოლიგოპოლიების, კონფლიქტების, ძალაუფლებისა და კოალიციების (კავშირების) სამყაროა, რის შედეგად საერთაშორისო ვაჭრობა ემსგავსება სტრატეგიულ თამაშს, რომელშიც, ჭადრაკისაგან განსხვავებით, მონაწილეობს არა ორი, არამედ მრავალი მოთამაშე „მსოფლიო საჭადრაკო დაფაზე“ ისინი გამოდიან მეტოქეებისა და თანამშრომლების როლებში[1].

ტნკ-ის წარმოქმნა განპირობებულია მთელი რიგი ფაქტორებით, რომელთა შორის აღსანიშნავია:

1. წარმოებისა და კაპიტალის ინტერნაციონალიზაცია საწარმოო ძალების განვითარების შედეგად;
2. უცხოეთში კაპიტალის ექსპანსია, საკუთარი განყოფილებებისა და ფილიალების შექმნა;
3. ზემოგების მიღება;
4. მძაფრი კონკურენცია, რომელიც იწვევს წარმოებისა და კაპიტალის კონცენტრაციას მრავალეროვნული მასშტაბით;
5. გეოეკონომიკური საზღვრების მნიშვნელობის შემცირება.

პირველი ტნკ-ები გაჩნდნენ XIX საუკუნის ბოლოს და ამ დღიდან მათ გარკვეული ევოლუცია განიცადეს.

პირველი თაობის ტნკ მოქმედებდნენ XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში კოლონიური იმპერიების საზღვრებში. მათი მთავარი მიზანი იყო ნედლეულის იაფი წყაროების ხელში ჩაგდება, ამიტომ ისინი ცნობილი არიან კოლონიურ-სანედლეულო ტნკ-ის სახელწოდებით. მათი მთავარი ორგანიზაციულ-ეკონომიკური ფორმებია კარტელები, სინდიკატები და პირველი ტრესტები.

მეორე თაობის ტნკ-ები არსებობდნენ I და II მსოფლიო ომებს შორის. მათი საქმიანობა ძირითადად შეიარაღების, საბრძოლო მასალების, ამუნიციების წარმოებასთან იყო დაკავშირებული. ე. ი. ისინი სამხედრო ტნკ-ია.

მესამე თაობის ტნკ-ები გაჩნდნენ XX საუკუნის 60-იანი წლების დასაწყისში. მათი წარმოშობა დაკავშირებულია მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის (მტკ) განვითარებასთან, აგრეთვე სამომხმარებლო მოთხოვნის ზრდასთან, ამიტომ ისინი ფართოდ იყენებდნენ მტკ-ის მიღწევებსა და საწარმოთა ქვეყანათა შორისი კოოპერაციის უპირატესობებს. მათი მთავარი მიზანი იყო გასაღების ბაზრების და ნედლეულის წყაროების დაპყრობა, კაპიტალის გამოყენების სფეროების ხელში ჩაგდება. მესამე თაობის ტნკ-ები გაჩნდნენ მსოფლიო კონკურენციის გამძაფრებისა და დასავლეთ ვეროპის ქვეყნების ინტეგრაციის დაწყების პირობებში. ამ პერიოდში მსოფლიოს განვითარებულ ნაწილში მკვეთრად ამოძვლდა ცხოვრების დონე, რამაც ტნკ-ები აიძულა თავიანთი საქმიანობა წარემართათ მასობრივ ბაზრებზე ორიენტაციის საფუძველზე, დაიწყო ეროვნული და უცხოური წარმოების ორგანული შერწყმა.

მეოთხე თაობის ტნკ-ის ფორმირება დაიწყო XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან, მათ მიიღეს გლობალური კორპორაციების სახელწოდება. მათი სტრატეგიისათვის დამახასიათებელია ინოვაციური აგრესიულობა და დინამიკურობა, შიდაკორპორაციული სტრუქტურების მუდმივი სრულყოფა და დარგობრივი სტრუქტურებიდან გლობალურ სტრუქტურებზე გადასვლა.

ორიენტაცია არა ბაზრის ცალკეულ სეგმენტებზე, არამედ მსოფლიოს, ძირითადად, საკვანძო პოზიციებზე. მეოთხე თაობის ტნკ ხელს უწყობს მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციას ანუ მის გარდაქმნას ერთიან საწარმოო ზონად და ერთიან ბაზრად, რომელშიც თავისუფლად მოძრაობს კაპიტალი, საქონელი და მომსახურება. ამას ემატება კიდევ ორი მანქანებელი – ინსტიტუციონალიზაცია (საკანონმდებლო დებულებების უნიფიკაცია) და სულიერ-ინტელექტუალური (ერთიანი კულტურულ-საგანმანათლებლო სივრცე).

ტნკ-ის მახასიათებელი ნიშანია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების, უცხოეთში საქონლისა და მომსახურების წარმოების არსებობა. ტნკ-ის და ტრანსნაციონალიზაციის პრობლემების აქტიური კვლევა დაიწყო XX საუკუნის 60-იან წლებში. ტნკ-ის კონცეფციური საფუძვლები ყალიბდებოდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების საკითხების კვლევის პარალელურად. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიების განვითარების დასაწყისად მიჩნეულია 1960 წელი, როდესაც ს. პაიმერმა გამოაქვეყნა ნაშრომი „ეროვნული ფირმების საერთაშორისო ოპერაციები“ [2].

ტნკ-ის კვლევის თეორიული მიდგომები ველოუციურად ვითარდებოდნენ და ასახავდნენ თვით ტრანსნაციონალური ეკონომიკური საქმიანობის მნიშვნელოვან ცვლილებებს. დასაწყისში ტნკ-ები განიხილებოდნენ ფირმების თეორიის ჩარჩოში, შემდგომ კი, როდესაც ტრანსნაციონალიზაცია იქცა მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების მძლავრ ფაქტორად, გაჩნდა დამოუკიდებელი კონცეფციები. მაგალითად, ჩ. კინდლბერგერმა ფირმის ზრდის თეორიას დაუკავშირა მონოპოლისტური კონკურენციის თეორია და დაასკვნა ეროვნული საზღვრების გარეთ ფირმის გასვლის აუცილებლობა.

რ. ვერნონის მიერ გაანალიზებულია ტნკ-ისა და პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის კავშირთა თეორია, რის საფუძველზე შემუშავებულია ტრანსნაციონალიზაციის კონცეფცია პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის კონცეფციასთან ურთიერთკავშირში. პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის თანახმად, ზოგიერთი საქონელი გადის ოთხი ეტაპისაგან (დანერგვა, ზრდა, სიმწიფე, დაცემა) შემდგომ ციკლს. ამასთან, პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის ერთოლოკური მანქანებლები მერყეობენ და შეიძლება მოიცვან რამდენიმე ერთეული ან ათეული წელი. წარმოების ეტაპებზე დაყოფა პირობითია, ვინაიდან ხშირად საქონელი პირველი ეტაპიდან მეოთხეზე გადადის.

რ. ვერნონი ქვეყანათა დარგობრივი სტრუქტურის განსხვავების ანალიზის დროს ყურადღებას ამახვილებს სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებზე გაწეულ დანახარჯებზე. მისი აზრით, ამ სამუშაოებზე შედარებით დიდი დანახარჯების მქონე დარგები აწარმოებენ სასიცოცხლო ციკლის ადრეულ სტადიაზე მეოფ პროდუქტს, რომლის წარმოების ტექნოლოგია უცნობია კონკურენტისათვის. ეს პროდუქტი საერთაშორისო ბაზარზე ხვდება საგარეო ვაჭრობის მეშვეობით. პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლის შემდგომ ეტაპზე მისი წარმოება მასობრივ ხასიათს იღებს, რის შედეგად, ადგილობრივი სიმძლავრეების უკმარისობის პირობებში, ეს საქონელი და მასთან ერთად კაპიტალიც გააქვთ სხვა ქვეყანაში. წარმოების ამგვარი გაფართოება და პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის გაგრძელება იძლევა მოგების გადიდების შესაძლებლობას [9, 131-133].

თანამედროვე ეკონომიკაში მსხვილი ტნკ-ის როლის შეფასება მოცემულია რ. მიულერის „ეკონომიკური ძალაუფლების“ კონცეფციასა და „ინტერნალიზაციის“ თეორიის სხვადასხვა ვარიანტებში. რ. მიულერის აზრით, კონცენტრაციის პროცესები, ფირმათაშორისი ურთიერთობების განვითარება და შერწყმების ზრდა იწვევს ბაზრისა და კონკურენციის უარყოფას. მსოფლიო

ეკონომიკა იცვლის თავის ბუნებას და გადადის განვითარების „პოსტსაბაზრო“ სტადიაში. რ. მიულერი ძალაუფლებას განსაზღვრავს როგორც მოქმედი ინსტიტუციური პირების, მოცემულ შემთხვევაში გლობალური კორპორაციების უნარს მიადგინონ პრივილეგიას და ტრანსნაციონალურ კონტროლს ეკონომიკური და პოლიტიკური ცხოვრების სამ ძირითად რესურსზე: საწარმოო ტექნოლოგიასა და მმართველობით გამოცდილებაზე, ფულად კაპიტალზე, კომუნიკაციებზე [2, 105].

80-90 წლებში ტნკ-ის მასშტაბების, შერწყმებისა და შთანთქმების ზრდის მიუხედავად, პრაქტიკულად საერთაშორისო კონკურენცია არათუ სუსტდება, არამედ პირიქით, უფრო გამძაფრდა. ამ მძაფრ კონკურენციას კი მრავალი საკმაოდ მსხვილი ტნკ ეწირება [მაგალითად, ამერიკული „ენრონ“-ი]. აღნიშნულის გამო რ. მიულერის „ეკონომიკური ძალაუფლების“ კონცეფციას სუსტი მხარეები შეაჩინა, მაგრამ ზოგიერთი მოვლენის სწორი შეფასებისას იგი შეიძლება იდეალური იყოს.

რ. მიულერისაგან განსხვავებით, რომელიც უარყოფს ბაზარსა და კონკურენციას, ინტერნალიზაციის თეორიები ეფუძნება ტნკ-ის შიდა ბაზრის (ინტერნალური ბაზრის) განვითარებას, საბაზრო გარიგებების ინტერნალიზაციას, რომლებიც განიხილება გარე ფაქტორებზე კანონზომიერ რეაქციად.

ინტერნალიზაციის კონცეფციას საფუძველი ჩაუყარეს ნ. კანდორმა (1934 წ.) და კ. კოუსმა (1937 წ.), შემდგომ კი იგი განავითარეს ე. პენროუსმა, რ. კეიეზმა და ს. ჰაიმერმა [4, 5, 6].

ტნკ-ის ინტერნალური ბაზრის იდეა ხშირად განიხილება ო. უილიამსონის მიერ შიდაეროვნული პირობებისათვის ჩამოყალიბებული და შემდგომ საერთაშორისო დონისათვის ადაპტირებული ფირმის თეორიის საფუძველზე [6]. გარდა ამისა, ინტერნალიზაციის ცნება დაკავშირებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიასთან.

ს. ჰაიმერმა ფირმის განსაკუთრებული უპირატესობის ფაქტორი განიხილა როგორც პირდაპირი უცხოური ინვესტირების თეორიისა და დარგობრივ ბაზრებზე არასრულყოფილი კონკურენციის კლასიკური მოდელების გაშართიანებული ინსტრუმენტი. იგი თვლის, რომ უცხოური ინვესტორი არის მონოპოლისტი (ან უფრო ხშირად ოლიგოპოლისტი) ამა თუ იმ ბაზარზე. უცხოური ინვესტიციების მიზანია კონკურენციის ჩახშობა და ბაზარზე კონტროლის შენარჩუნება, რის გამოც იგი უარს ამბობს საკუთრების გაყოფაზე და ცდილობს საწარმოებზე კონტროლის შენარჩუნებას, რათა ასეთი სახით ისინი დაიცვას სხვა ქვედანაყოფების კონკურენციისაგან, აგრეთვე იმისათვის, რომ უზრუნველყოს თავისი საიდუმლოს უსაფრთხოება [5].

ფირმის საკვანძო უპირატესობანი, რომლებიც მას უბიძგებს პირდაპირი ინვესტირებისაკენ, არ წარმოადგენს თავისუფალი კონკურენციისათვის დიდ საშიშროებას მისი პროდუქციის ბაზრებზე. პირიქით, ეს უპირატესობა ფირმას აძლევს მონოპოლიურ უფლებას წარმოების ფაქტორებში – აქ მხედველობაშია კომპანიის მენეჯმენტის მაღალი დონე, სრული ინფორმაცია მომხმარებელთა გემოვნებისა და მოთხოვნის შესახებ, პატენტები აღმოჩენებზე, საიდუმლო რეცეპტები, ვაჭრობის განსაკუთრებული ხერხები. ასეთი უპირატესობა ფირმას იშვიათად აძლევს ბაზარზე კონტროლის შესაძლებლობას (ე. ი. ფასების კონტროლის შესაძლებლობას). ამის ნაცვლად მას შეუძლია მიიღოს ეკონომიკური რენტა, იმყოფება რა თავისი პროდუქტის ფასების ცვლილების კონკრეტულ სიტუაციაში.

სპეციფიკური უპირატესობა ფირმას უბიძგებს პირდაპირი უცხოური ინვესტირებისაკენ იმავე მიზეზებით, რომლებიც მას აიძულებენ შიდა ბაზარზე

ახალი საწარმოო სიმძლავრეების შექმნას და არა სხვისი საწარმოების ყიდვას. პირდაპირი უცხოური ინვესტირების ეკონომიკური დასაბუთება მხოლოდ ეროვნულ საზღვრებს გარეთ გადაწვევტილების მიღების შესაძლებლობათა გაფართოებაა (შექმნას თუ იყიდოს, ფლობდეს თუ არენდით აიღოს და ა. შ.). თავისი უპირატესობებიდან გამომდინარე, პოტენციური სარგებლის სრული მითვისებისათვის ფირმა ხშირად ამჯობინებს კონტროლისა და საკუთრების შენარჩუნებას. თუ იგი ასეთ კონტროლს არ განამტკიცებს და სხვას საზღვარგარეთულ საწარმოზე საკუთრების უფლების განაწილებასაც კი სთავაზობს, მისი სპეციფიკური საწარმოო უპირატესობები შეიძლება დაიკარგოს [7, 467].

ინტერნალიზაციის უპირატესობა წარმოიშობა ტნკ-ის პოზიზონტალურად ან ვერტიკალურად ინტეგრირებული საწარმო-საინვესტიციო კომპლექსების უნართი მიიღონ დამატებითი სარგებელი განსაკუთრებული ან ერთობლივი დამატებითი აქტივების კოორდინირებული გამოყენებისაგან. ეს უპირატესობანი ტრანსნაციონალური სარგებელია, რომელიც „ამოტივტივდება“ სხვადასხვა ქვეყანაში განლაგებული ამ აქტივების ერთობლივი მართვის შედეგად.

ტრანსაქციების ბაზარი არასრულყოფილია და ეს განპირობებულია სხვადასხვა მიზეზებით: რისკი და განუსაზღვრელობა ტრანსსაზღვრული ოპერაციების დროს, ვგზოგენური ფაქტორების არსებითი ზემოქმედება გარიგებების უშუალო მონაწილეებზე, მასშტაბის ეკონომიის მიღწევის შეუძლებლობა ურთიერთდაკავშირებული საქმიანობის პირდაპირი კოორდინაციის გარეშე.

მთლიანობაში ბაზრისათვის დამახასიათებელია ორი სახის - სტრუქტურული და იმანენტური - ნაკლოვანებები. სტრუქტურული ნაკლოვანებები გამოწვეულია სუბიექტების ანტიკონკურენციული პოლიტიკით, იმანენტური ანუ შინაგანად დამახასიათებელი ნაკლოვანებები კი - საქონელსა და მომსახურებაზე მოთხოვნისა და მიწოდების განუსაზღვრელობით, სუბიექტების არათანამიმდევრული და არარაციონალური ქცევით და ა. შ.

არასრულყოფილი ბაზრით განპირობებული დანაკარგების დიდ რაოდენობას ადგილი აქვს დამოუკიდებელ ფირმებზე ტექნოლოგიების, ნოუ-ჰაუს, საიდუმლოსა და მართვის გამოცდილების გადაცემისას. აქ საჭიროა დამატებითი (და დროთა განმავლობაში არსებითი) ხარჯების გაწევა მოლაპარაკებებზე, სამართლებრივ დაცვაზე, ცოდნის დიფუზიის თავიდან აცილების მექანიზმების შექმნაზე, პროდუქციის ხარისხის კონტროლზე და ა. შ.

წარმოიქმნება სხვა პრობლემებიც. მაგალითად, ტექნოლოგიის გამყიდველმა უნდა დაარწმუნოს მყიდველი იმაში, რომ მის მიერ შეთავაზებული ფასი სამართლიანია და ამასთან, მან უნდა შეინარჩუნოს ტექნოლოგიის ყველა საიდუმლო მის გაყიდვამდე. ამის გამო ფირმა ირჩევს საკუთრების უპირატესობის გამოყენების არა წმინდა საბაზრო (გარე) არხებს, არამედ შიდა არხებს. უპირატესობას აძლევს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს და არა სალიცენზიო შეთანხმებებს ადგილობრივ კომპანიებთან, რადგან უნდა ტრანსაქციული ხარჯებისა და რისკის შემცირება, ბაზრის განუსაზღვრელობის თავიდან აცილება, საკუთარი განსაკუთრებული არამატერიალური აქტივების დაცვა. ბაზრის ინტერნალიზაციით ანუ სხვა საწარმოო საქმიანობაში ასეთი აქტივების გამოყენების კოორდინაციით ფირმები განიმტკიცებენ თავიანთ საბაზრო პოზიციებს და გარდაიქმნებიან ტნკ-ებად ან ზრდიან ტრანსნაციონალიზაციის დონეს.

შესაბამისად, ინტერნალიზაცია შიდა ბაზრების შექმნის შედეგად გამოდის

ბაზრის ნაკლოვანების აღმოფხვრის საშუალების როლში. ტნკ-ის ოპერაციების ინტერნალიზაციის დონე და მოკიდებულია:

- წარმოებითი და გასაღებითი საქმიანობის მასშტაბის ეფექტის უზრუნველყოფის შესაძლებლობაზე;
- საქმიანობის რამდენიმე ასპექტის ერთიან ხელმძღვანელობაზე;
- ინტერნალიზაციის უპირატესობის არსებობით აიხსნება ფირმის მიერ

იმ საკუთარი აქტივების გაყიდვა ან არენდით გაცემა, რომელიც ეფუძნება ადამიანისეულ კაპიტალსა და ცოდნას. ამასთან, იგი ცდილობს მინიმუმამდე დაიყვანოს საბაზრო მექანიზმის თანამდევო ეფექტით გამოწვეული ტრანსაქციული ხარჯები, ზღუდავს მათ გაერცვლებასა და ფუნქციონირებას პირდაპირი ინვესტიციებით შექმნილი თავისი საწარმოო ფილიალების ქსელის მეშვეობით. შესაძლებელია აგრეთვე სხვა ფორმების გამოყენებაც (ერთობლივი საწარმოები, ინვესტიციის კონტრაქტული ფორმები) ხანგრძლივადიანი ტრანსაქციული ურთიერთობებით, სადაც საბაზრო ძალის ასიმეტრიით ფირმა იღებს განსაკუთრებული აქტივების გამოყენების პროცესის კონტროლისა და კოორდინაციის შესაძლებლობას.

ჯ. დანინგმა [8] შემოქმედებითად გააერთიანა ტნკ-ის კვლევის პრინციპულად სხვადასხვა მიდგომის ცალკეული ელემენტები და დეტერმინირებული ფაქტორების საფუძველზე გამოყო საერთაშორისო წარმოების 5 ტიპი:

1. წარმოებები, რომლებიც ვითარდებიან კაპიტალის, ტექნოლოგიების, დამატებითი აქტივების, ბუნებრივი რესურსების, ინფრასტრუქტურის, ბაზრების ერთობლივი გამოყენების საფუძველზე.
2. წარმოებები საბაზრო საფუძველზე, რომლებიც ასევე ერთობლივად ფლობენ კაპიტალს, ტექნოლოგიებს, ინფორმაციას, მაგრამ, ამის გარდა, გამოიყენება მეწვეუმენტი და ორგანიზაციული გამოცდილება, ხორციელდება რეკონსტრუქცია და მოდერნიზაცია, მოქმედებაში შედის ახალი სიმძლავრეები, ადგილი აქვს ეკონომიის ეფექტს წარმოების მასშტაბების სწრაფი გაფართოების შედეგად, რეალიზდება უპირატესობები მატერიალური და შრომითი დანახარჯების შემცირებისა და მთავრობის მიერ განხორციელებული მასტიმულირებელი ღონისძიებების შედეგად.
3. წარმოებები, რომლებიც დაფუძნებულია პროდუქტების ან ტექნოლოგიების რაციონალურ სპეციალიზაციაზე. მათში შეხამებულია საერთაშორისო წარმოების პირველი ორი ტიპის ხასიათი, ნიშნები და თავისებურებები, აგრეთვე ბაზრებზე ფართო შეღწევის, მასშტაბის ეფექტის და გეოგრაფიული დივერსიფიკაციის თავისებურებანი. აქ ეკონომია მიიღწევა წარმოების სპეციალიზაციისა და კონცენტრაციის, შრომითი დანახარჯების შემცირების შედეგად, რეალიზდება რევიპიენტ ქვეყანაში საწარმოთა განლაგების უპირატესობანი.
4. წარმოებები, რომლებიც დაკავშირებულია ვაჭრობასა და პროდუქტის განაწილებასთან. ეკონომიის წყაროებია წარმოების ხარჯების შემცირება და ადგილობრივ ბაზრებზე შეღწევა, შემკვეთთა სიახლოვე, გაყიდვის შემდგომი მომსახურება.
5. წარმოებები, რომლებიც ყალიბდებიან წინა 4 ტიპის წარმოებების კომბინაციის საფუძველზე. ამასთან, ისინი იყენებენ ბაზრისა და პორტფელური ინვესტიციების უპირატესობებს.

საერთაშორისო წარმოების სხვადასხვა ტიპის სინთეზი იმღევა 3

ჯგუფის უპირატესობების რეალიზაციის შესაძლებლობას. ესაა საკუთრების, წარმოების განლაგებისა და ინტერნალიზაციის უპირატესობები. დამატებითი უპირატესობები დაკავშირებულია აქტივების ერთობლივ გამოყენებასა და ტრანსაქციულ მოქმედებებთან [8]. (ჯ. დანინგის მიერ ჩამოყალიბებული კონცეფცია ცნობილია ე. წ. „ეკლექტური ანუ სინთეზური პარადიგმის“ სახელწოდებით და იგი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ყველაზე ცნობილი თეორიაა).

ინტერნალიზაციის კონცეფციების მთავარი არსი იმაშია, რომ დიდი კორპორაციების ქვედანაყოფებს შორის მოქმედებს განსაკუთრებული შიდა ბაზარი, რომელსაც არეგულირებს კორპორაციისა და ფილიალების ხელმძღვანელობა. აღნიშნულის შედეგად ფორმალური საერთაშორისო ოპერაციების მნიშვნელოვანი ნაწილი ფაქტობრივად გადაიქცა ფირმის შიდა ოპერაციებად.

XX საუკუნის დასასრულს ტრანსნაციონალიზაციის პრობლემის განხილვისას წინა პლანზეა წამოწეული ტნკ-ის ფორმირებისა და საქმიანობის ობიექტურად განპირობებული ფაქტორების, საერთაშორისო წარმოების განვითარებაზე მათი ზემოქმედების დონის, მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესთან მათი კავშირით ერთობების; ფირმის შიდა და ფირმათაშორისი კავშირების ეფექტიანი მექანიზმების ანალიზი.

გაეროს უნივერსიტეტთან არსებული ახალი ტექნოლოგიების ინსტიტუტის დირექტორმა ჩ. კუპერმა მიუთითა სამრეწველო კონკურენციის ხასიათის ცვლილებებზე, რომლებიც გამოვლინდება მოცემული ტექნოლოგიის პირობებში ხარჯების მინიმიზაციაზე დაფუძნებული კონცეფციიდან ახალი ტექნოლოგიების (ინოვაციური კონკურენციის) კუთხით განხილულ კონცეფციაზე გადასვლაში [9].

თანამედროვე პირობებში ტნკ-ები აქტიურად იყენებენ ფინანსურ ინოვაციებს, რომლებიც დაკავშირებულია როგორც უმსხვილესი სამრეწველო და სამეცნიერო-ტექნიკური კომპლექსების, ისე სავაჭრო-გამსაღებელი კომპანიების „ბითუმად ყიდვასთან“. აღნიშნულის შედეგად კი არამარტო იზრდება ტნკ-ის მასშტაბები, არამედ კარდინალურ ცვლილებებს აქვს ადგილი კაპიტალის დივერსიფიკაციასა და ინტეგრაციაში.

ლიტერატურა

- 1 Sendretto R. Le commerce international. P., Colin, 1989.
- 2 Beand M. L'economic mondiale dans les annees quatrevingt. P., Decouverte, 1989.
- 3 Астапович А. 3. Транснациональный капитал США в мировом хозяйстве. М., Наука, 1990.
- 4 Penrouse E. T. The theory of the growth of the firm. Oxford; Blackwell, 1961.
- 5 Caves R. E. International Trade, International investment and impertect markets. Princeton un IV.: Special papers in International economics. 1974, №10, November.
- 6 Hymer S. H. The International operations of national firms: A study of direct foreign investment. Cambridge (Mass.), 1976.

-
- 7 Williamson O. E. *Markets and hierarchies: Analysis and antitrust implication*. N. Y., 1975.
 - 8 Линдерт П. Х. *Экономика мирохозяйственных связей*. М., Издательская группа «Прогресс» Унивёрс, 1992.
 - 9 Dunning J. *Explaining International Production*. London: Unwin Hyman, 1998.
 - 10 Доклад специальной рабочей группы по взаимосвязи между капиталовложениями и передачей технологии о работе её первой сессии, проходившей во Дворце наций в Женеве с 25 по 29 января 1993 г. Конференция ООН по торговле и развитию. Нью-Йорк: ООН, 1993.
 - 11 ღ. ყორღანაშვილი. საერთაშორისო ბიზნესი. თბ., თსუ გამომცემლობა, 1998.

Л. Корганашвили, Г. Шадури

Теоретические аспекты транснационализации производства и капитала

Резюме

Рассмотрены этапы развития транснациональных корпораций (ТНК), особенности деятельности ТНК на этих этапах, освещены теоретические аспекты исследования процессов транснационализации производства и капитала.

L. Khorghanashvili, G. Shaduri

The theoretical aspects of transnationalization of production and capital

Summary

The article discusses the stages of development of transnational corporations (TNC), the originalities of TNCs' activities on these stages. The author discusses the theoretical aspects of research processes of transnationalization of production and capital.

ЛОНДАРИДЗЕ А.С.

ГЕОЭКОНОМИЧЕСКАЯ И ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ ГРУЗИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

С учетом мирового и исторического развития, видимо, общая доминанта мирового развития в перспективе будет определяться императивами постиндустриализма. От этого в большей степени будет зависеть место и положение стран и регионов в системе геополитических и геоэкономических отношений.

Один из вариантов геоэкономической стратегии Грузии заключается в том, что страна может принять статус полупериферийной страны, причем не претендовать на большее, таким образом извлекать выгоды и преимущества из промежуточного положения между центром и периферией.

Причем, такое развитие никоим образом не гарантирует сближения с ушедшими вперед лидерами. Догоняющим оно является из-за общей своей направленности и возможности в той или иной мере наверстать упущенное.

Альтернативным же вариантом геоэкономической стратегии может быть превращение страны в одну из развитых стран с современной высокотехнологической экономикой, которая станет центром тяготения для государств евразийского пространства.

Этот путь не просто более предпочтителен, он жизненно необходим для сохранения независимости Грузии.

О значимости государственного регулирования внешнеэкономической политики, по меткому выражению проф. Л. Корганашвили, заключается в том, что „с целью регулирования, развития и установления внешнеторговых отношений одной страны по отношению к другим странам, а также исходя из государственных интересов, осуществляет определенную политику, которая предполагает соответствующими методами и средствами использование и разработку намеченных целей” [1, 385].

На практике же вышеизложенное теоретическое положение созвучно той государственной внешнеэкономической политике, которая заключается в следующем: „... краеугольным камнем политики Грузии является принцип государственной целесообразности, осуществляемый на основании как совпадения интересов, так и метода “геополитического равновесия”.

Для имеющей скудные природные ресурсы маленькой страны это поистине безальтернативная стратегия.

Геополитическая функция Грузии и ее участие в глобальном распределении труда определены осуществляемой на наших глазах концепцией восстановления "Великого Шелкового пути" и Евразийского коридора, что принесет немало благ не только Грузии, но и всему региону." [2, стр. 2-3].

По нашему мнению большинство геополитических конфликтов (в т.ч. Абхазия, Самачабло и т.д.) происходило и происходит ныне из-за спорных территорий, жизненного пространства. Особая ценность какой-либо территории для той или иной страны заключается в том, что через нее проходит транзит экспорта или импорта данного государства. Именно такое геополитическое значение для США и России получила Грузия после распада СССР, ибо по ее территории идут действующие и строящиеся трубопроводы, доставляющие на европейский рынок нефть и газ – основу азербайджанского и казахского экспорта. Условия существующего транзита каспийской и будущего транзита казахской нефти и газа к Черному морю вызвали трагические геополитические последствия на Кавказе, т.е. превращение данного региона в котел этнических противоречий "К числу этих стран принадлежат ... Азербайджан, Армения и Грузия... Потенциальными концепциями для включения в этот список являются Турция и Иран." А также, одним из важных факторов вышевысказанного интереса является то, что "новые независимые государства Кавказа – Грузия, Армения и Азербайджан – усилили возможности Турции по восстановлению однажды утраченного влияния в этом регионе." [3, 151;115]

В этой связи необходимо отметить, что для Грузии сотрудничество с двумя крупными стратегическими партнерами страны: Соединенными Штатами Америки и Российской Федерацией "жизненно необходимо и важно, так как "... Грузия должна стать и станет ареной не соперничества, а партнерства этих двух больших стран." Ибо, "Целью нашей внешней политики является, с одной стороны, сбалансированность интересов действующих в регионе геополитических сил (то есть она предусматривает создание таких условий, которые подталкивают эти силы не к соперничеству, а к сотрудничеству на благо народов региона и с другой стороны, максимальная интеграция с международными структурами, что наряду со многими благами, безусловно, укрепит государственную безопасность Грузии." [2, 3; 2]

Исходя из геоэкономических начал, теория внешнеэкономической стратегии вписывается в общую теоретическую панораму, состоящую из следующих взаимообусловленных и взаимозависимых частей:

- По нашему мнению, при определении стратегии развития экономики Грузии и ее места в мировой экономике, страна не может делать ставку на скудные природные ресурсы;
- Необходимо отметить, что поистине безальтернативной стратегией для Грузии является грузинский транзит.

Так как значимость данного фактора для развития страны была определена еще в XIX веке, внешнеэкономическая доктрина которая состояла в следующем: "... в связи с восстановлением льготного транзита, от возможного ущерба вследствие контрабанды настолько мало, что выгода от такого транзита велика, так как Грузия - небогатая страна, в связи с чем страна смогла бы возродиться; с нами восстановили бы отношения персы и турецкие армяне, постольку , поскольку связывающий транзит между Грузией и Арменией позволил бы стране достичь портов от Черного до Мраморного морей..." [4, 158].

На сегодняшний день „грузинский транзит“ имеет огромное международное значение, так как „Возрождение „Великого Шелкового пути“, это тот исторический

урок, который наполняет новым содержанием современную политику, экономику, дипломатию, новый мировой порядок, ООН, Стратегические идеи Евросоюза” [5, 24]

Таким образом, необходимо отметить, что большие проекты южнокавказских трубопроводов, и “Великого Шелкового пути” представляют собой красуточный камень внешнеэкономической стратегии Грузии в ближайшие годы.

В связи с этим на период 2003–2005 годов, в целях улучшения экономической ситуации в стране, необходимо в стратегическом смысле разрешить проблему по претворению в жизнь проекта системы южнокавказских трубопроводов, таких как Баку – Тбилиси – Джейхан, Шах–Дениз – Тбилиси – Эрзерум и других составляющих “Великого Шелкового пути”.

Реализация этих двух проектов окажет значительное влияние на рост внутреннего национального продукта, так как: “Главной задачей внешнеторговой политики является рост объема внутреннего национального продукта страны” [1, 385]. К примеру, за счет реализации проекта „Большого нефтепровода” – Баку – Тбилиси – Джейхан “рост внутреннего национального продукта в ближайшие годы будет в пределах примерно 6–7 процентов”. [6, 3].

Причем, необходимо отметить, что в целях „прорыва” одновременно по стратегическим направлениям экономики, при реализации вышеперечисленных проектов „размер только прямых инвестиций в ближайшие два–три года превысит 600 млн. лари.” [7, 2].

Реализация проекта газопровода Шах–Дениз – Тбилиси – Эрзерум решит проблему газификации страны.

Причем 5 процентов этого огромного запаса бесплатно останется в Грузии. Остальной же объем, необходимый для газификации страны, можно будет закупать по льготной цене.

С практической точки зрения это означает спасение лесных ресурсов, обязательный элемент для возрождения промышленного потенциала, а также решение социально-бытовых вопросов и т.д.;

Реализация проекта “Великого Шелкового пути”, т.е. транзитного потенциала страны, будет способствовать повышению конкурентоспособности маршрутов Восток–Запад, а также подключению к новым транспортным системам, проходящим через Юго–Восточную Европу, прорыву в транзитный коридор Юг–Север, сотрудничеству с Россией в этом направлении, как с одной из важнейших транзитных стран.

С стратегической точки зрения, проф. В. Папава пишет:

“И все же, чем может быть Грузия выгодна для Европы, и, тем самым, для всего остального мира экономически?”

Прежде всего, следует оценить рынок Грузии с точки зрения привлекательности.

К сожалению, в общем эта оценка не будет положительной, поскольку масштабы пусть даже теоретического рынка не только Грузии, но и Южного Кавказа (из–за временно утраченных Грузией территорий...) настолько малы, что для удовлетворения существующего спроса на этом рынке вовсе не требуется вкладывать инвестиции... в Грузию или на Южном Кавказе в целом; вполне достаточно удовлетворения этого спроса за счет импорта” [8, 5]

Таким образом, если Грузия желает не отстать от основных экономических и политических “игроков” в условиях глобализации, а также занять свою геополитическую и геоэкономическую “нишу”, то ей необходимо переосмыслить модель национального

развития, внести необходимые стратегические коррективы.

Причём, стоит отметить, что роль “международного контроля и регулирования” вышеуказанных процессов возлагается в геоэкономической системе мира, на геоэкономические действующие группировки (международные монополистические объединения), которые обладают способностью осуществлять экономическую власть или оказывать влияние за пределами “собственных производственных отношений”, с тем, чтобы изменить существующее геоэкономическое положение. Причём, они имеют потенциал и склонность к непостоянству с геоэкономической точки зрения. А также геоэкономические центры – в лице отдельных геоэкономических регионов мира, чье значение вытекает не из их силы и мотивации, а лучше всего, из их важного местоположения и последствий их потенциальной уязвимости для воздействия на геоэкономические действующие группировки.

Геоэкономические центры обусловлены своим географическим положением, которое позволяет им контролировать доступ к важным районам, либо возможности отказа важной геоэкономической действующей группировке в получении ресурсов. А так же, может действовать как щит для государства или даже региона, имеющего жизненно важное значение в геоэкономической системе.

К примеру, „Около 75% мирового населения живёт в Евразии, и большая часть мирового физического богатства также находится там как в её предприятиях, так и под землей. На долю Евразии приходится около 60% мирового ВВП и около трёх четвертей известных мировых энергетических запасов” [3, 44].

Таким образом, можно прийти к выводу, что в процессе разработки внешнеэкономической стратегии нашей страны, необходимо учесть объективную реальность существования принципа “международного контроля и регулирования” в лице “геоэкономических действующих группировок” и геоэкономических центров”.

Иначе говоря, неравномерный процесс усиления взаимозависимости государств, формирования устойчивых торговых, финансовых и производственных связей между ними, будет оказывать неоднозначное влияние на экономику Грузии по мере его включения в международные экономические структуры.

Стратегия развития любой национальной экономики может претендовать на эффективность, лишь, если в ней соблюдена определенная этапность и заложено стратегическое маневрирование.

Переход национальной экономики Грузии к геоэкономической модели функционирования и развития оптимален, по–нашему мнению в два этапа.

Первый должен сопрягаться с результатами анализа стратегической конъюнктуры, которая складывается под влиянием системы реальных угроз и вызовов, с одной стороны, и исхода из реальных ресурсных возможностей страны, – с другой.

Второй этап перехода грузинской национальной экономики к геоэкономической модели связан с формированием базовых точек прорыва и роста (в качестве таковых могли бы быть отечественные технополисы).

Для ускорения перехода ко второму этапу реализации стратегии развития национальной экономики важно создать геоэкономический атлас мира, в том числе национальный геоэкономический атлас в его электронной версии. Это позволит наглядно обозначить национальные геоэкономические интересы Грузии соответствующие зоны влияния и плацдармы, её естественные геополитические устремления; поможет вывести на новый качественный уровень методологию принятия стратегических решений по поводу оперирования в мировой системе.

Способность к стратегическому маневру в рамках разработанной доктрины обеспечивается учетом всей совокупности факторов развития геоэкономических

процессов в мире: глобализации, регионализации, условий геоэкономического передела мира, характера угроз и вызовов, и т.п.

Что касается Грузии, то стоит сказать, о такой инвестиционной привлекательности, как ставка на евразийский транспортный коридор. Грузия стремится занять ключевые позиции в регионе благодаря формированию крупнейшего евроазиатского транзитно-транспортного коридора, призванного обеспечить выход каспийских и центрально-азиатских энергосырьевых ресурсов на мировые рынки. Особое значение при этом придаётся строительству магистральных нефтепроводов и разработке собственных нефтегазовых ресурсов.

Основные дивиденды, которые республика надеется получить от участия в транскавказском коридоре, не ограничиваются сотнями миллионов долларов платы за транзит. Ожидается позитивное воздействие коридора на развитие общехозяйственной инфраструктуры и ряда важнейших отраслей национальной экономики. Не менее существенной представляется возможность укрепить геостратегические позиции страны. Ведущие государства, вложившие крупные капиталы в этом регионе, заинтересованы в сохранении стабильности в республике. Ради нормального функционирования столь важного межконтинентального транспортного комплекса международное сообщество будет способствовать скорейшему урегулированию внутригрузинских региональных проблем.

В течение первых лет независимости Грузия не пользовалась особым вниманием со стороны иностранных предпринимателей. Основной приток инвестиций в страну начался с "каспийской нефтяной лихорадки". По оценке журнала "Бизнес Сентрал Юроп", общий объём иностранных прямых капиталовложений достиг к концу 1998 г. заметной суммы в 512 млн. долл, что равно 57% общенационального объёма инвестиций (3-е место в СНГ после Азербайджана и Киргизии). [9, 108].

Основные отраслевые приоритеты привлечения иностранных инвестиций, разработанные в стране, в основном совпадают с интересами ведущих зарубежных фирм. Речь идет о формировании современной инфраструктуры транскавказского транспортного коридора и, прежде всего эффективной системы трубопроводов. Нефтеэнергетический комплекс становится на ближайшее десятилетие приоритетным направлением развития грузинской экономики. Не претендуя на лавры "второго Кувейта", страна, тем не менее, получает возможность с помощью иностранного капитала выйти из кризиса. Обнаруженные нефтегазовые ресурсы в республике вполне сопоставимы с запасами трёх основных месторождений, входящих в рамки азербайджанского "контракта века". Объём зарубежных вложений, необходимый для разработки только грузинского участка черноморского шельфа, оценивается в 2 млрд. долл.

Если стране удастся добиться успеха в формировании транспортной инфраструктуры для перекачки не только "ранней" нефти, но и значительной части "большой" каспийской нефти, то может быть обеспечен значительный приток иностранных инвестиций и в другие отрасли. В первую очередь в развитие собственного нефтегазового сектора и энергетики, а также в специфические национальные производства (виноделие, чай, минеральные воды). Пока попытки привлечь финансовые средства в эти традиционные сферы не приносят существенных результатов.

До недавнего времени шансы Грузии на использование трубопровода Баку – Супса для транспортировки "ранней" каспийской нефти казалась достаточно призрачными, поскольку оценки стоимости восстановления старой магистрали постоянно возрастали. Но после того, как этот путь был признан самым коротким и

дешевым, "АМОК" стал вкладывать в проект значительные инвестиции (почти 400 млн. долл.). По территории Грузии проходит только половина (около 500 км) этого трубопровода, поэтому в распоряжении республики оказалась не вся сумма. Модернизацию нефтепровода осуществляла норвежско-английская фирма "Кварнер - Джон Браун". На трассе уже завершено строительство четырех нефтерезервуаров (французской фирмой "ЖТМ") и ответвления нефтепровода от Супсы к портам Поты и Батуми. В последнем уже ведется модернизация и строительство нового многоцелевого терминала для приема супертанкеров, способного обеспечить транспортировку до 14 млн т нефти в год (в 1998 г. - около 7 млн т). Введен в эксплуатацию железнодорожный паром, что будет способствовать повышению эффективности транспортных коммуникаций в черноморском регионе.

Грузии удалось добиться, чтобы через её территорию шла не только „ранняя“ нефть (по трубопроводу Баку-Супса, около 5 млн. т. ежегодно), но и определенная часть „большой“ нефти через ветку нефтепровода Баку-Джейхан.

Не столь широко известно, что реализуется еще один перспективный проект переброски казахстанской нефти через Грузию. Речь идет о сооружении нового и реконструкции существующего нефтепровода из Азербайджана (район Али Байрамлы) до грузинского порта Батуми. Согласно контракту, подписанному между Государственной нефтяной компанией Грузии и американской корпорацией „Шеврон“ (при участии англо-азербайджанской фирмы „Каспиан транс“), общий объем инвестиций должен составить 0,6 млрд. долл. (а при строительстве и подводного трубопровода через Каспий - еще 1 млрд. долл.).

Казахстанская нефть уже транспортируется через грузинскую территорию по железной дороге: в 1998 г. - 1,5-2 млн т в последующие годы - до 3-4 млн т. Состояние железнодорожной инфраструктуры в Грузии (на её модернизацию был предоставлен кредит ЕБРР в сумме 26 млн экю) позволит, по оценке руководства „Шеврон“, использовать её для перевозки сжиженного газа.

Грузия постепенно превращается в важную транзитную трассу для выхода каспийской и центральноазиатской продукции на мировые рынки. Страна получает новую возможность привлечь иностранные инвестиции для формирования инфраструктуры и создания новых производств. Например, японская фирма "Итоку" намерена вложить около 300 млн долл. в строительство нефтеперерабатывающего завода в Супсе.

Начало „нефтяной лихорадке“ в республике было положено специальным радиообращением президента Э. А. Шеварднадзе. В нем он сообщил, что в Кахетинском районе найдено „фантастически богатое месторождение нефти“. Американская компания „Фронтир ресорсиз“, которая уже в течение нескольких лет ведет поисковые работы, действительно обнаружила в Кахетии крупные запасы (300 млн т) нефти. Согласно сообщению компании „Грузнефть“, к общенациональным энергетическим ресурсам, которые в 1998 г. оценивались в 580-600 млн т нефти и 98-10 млрд. м³ газа, следует прибавить ещё 200 млн т нефти, обнаруженных на черноморском шельфе в районе Поты и Батуми. [9, 106-108].

К поискам и разработкам грузинских нефтегазовых ресурсов проявляли интерес в основном небольшие иностранные компании: английская „Джей кей ойл энд гас“, американская „Фронтир“, группа турецких компаний (инвестиции около 45 млн. долл.) и др. Среди них и известная шотландская фирма „Рамко“, которая проводила в начале 90-х годов геологоразведочное обследование азербайджанского месторождения Азери. На этой основе и возник знаменитый проект „большой“ каспийской нефти. Фирма получила в нем лишь небольшой пакет акций (2,75% рыночной стоимостью в 240 млн.

долл.), но привела в консорциум крупнейшие нефтяные концерны. А сама фирма "Рамко" продолжает поиск нефти в других странах СНГ, надеясь в случае удачи создать новый консорциум.

Среди крупных нефтяных компаний наибольшую активность проявляют американская "Арко", российская "ЛУКОЙЛ", а также японские "Марубени" и "Итоцу". Особенно активизировались они в середине 1998 г., когда были объявлены тендеры на разведку и освоение черноморского шельфа. "Нефтяная лихорадка", вероятно, как и в соседнем Азербайджане, усилит привлекательность страны для иностранных предпринимателей. Разработка здесь нефтегазовых ресурсов действительно обладает рядом преимуществ: удобный транспортный выход к Черному морю, возможность использовать уже имеющуюся транспортную инфраструктуру "западного пути" каспийской нефти и пр.

Грузия надеется с помощью иностранного капитала обеспечить в ближайшее время нефтедобычу в 20–30 млн т в год (сейчас добывают лишь 0.1 млн т, а за последние полвека извлечено из недр 26 млн т нефти и 0.3 млрд куб. м. газа). Поскольку годовые внутренние потребности в энергетических ресурсах составляют около 3–5 млн т в нефтяном эквиваленте, то республика может превратиться в заметного нефтеэкспортера. С надеждами на скорейшее получение „нефтедолларов“ увязываются попытки выхода на устойчивый экономический рост.

Вместе с тем низкий уровень цен на нефть на мировом рынке вносит свои коррективы. В феврале 1999 г. "Арко" объявила, что создание совместного общества для крупномасштабной разработки грузинских нефтегазовых ресурсов временно откладывается в связи с необходимостью уточнения основных тенденций развития этого сектора мирового рынка.

Готовятся проекты привлечения иностранных инвестиций в инфраструктуру, прежде всего в телекоммуникации. Активно наращивается присутствие иностранных фирм в гостиничном комплексе – австрийская фирма "Маркю Поло" построила два отеля "Метехи Палас" и "Клуб Маркю Поло". Предпринимаются попытки активизировать приток иностранного капитала в традиционные отрасли. Появились первые совместные общества в виноделии. Американская фирма "Джорджжан Вайнс" создала с грузинским винным заводом "Самеба" компанию "Чалаз Вайнс". Растут иностранные капиталовложения в чайную промышленность. "Кока кола" вложила 10 млн. долл. в создание совместного общества, вступил в строй ресторан "Мак-Доналдс" и др.

Что касается горнорудной промышленности, то ряд фирм проявил интерес к разработке золоторудных месторождений (общие запасы золота оцениваются в 260 т). Уже вложены иностранные капиталы в добычу и переработку марганца и меди.

По существу инвестиционный климат Грузии связан с геополитикой ведущих индустриальных держав, которые стремятся закрепить за собой контроль над важнейшим евроазиатским транспортным коридором.

До середины 90-х годов существенная часть всех иностранных прямых инвестиций приходилась на английские фирмы. Но в рамках реализации проектов „Великого Шелкового пути“ и особенно строительства нефтепроводов существенно активизировались американцы. Считается, что „Амоко“ оказала наиболее существенное воздействие на принятие решения о реализации „грузинского пути“. Весьма большую инвестиционную активность проявляют и турецкие фирмы, которые представлены по преимуществу в текстильной, стекольной промышленности и строительстве.

Именно с учетом вышесказанного и надо разрабатывать внешнеэкономическую стратегию Грузии в начале XXI века.

Попытаемся определить факторы, сдерживающие успешное развитие внешнеэкономической деятельности страны:

- деформированность структуры экономики, выражающиеся в однобоком развитии сырьевых секторов, незначительности доли продукции с высокой степенью переработки;
- преобладание физически изношенных и морально устаревших основных фондов; отсталых ресурсоемких технологий, не обеспечивающих высокого качества выпускаемой продукции. В результате себестоимость целого ряда продукции превышает мировой уровень цен на аналогичные виды продукции и делает их неконкурентоспособными;
- неконкурентоспособность продукции практически всех отраслей как промышленного, так сельскохозяйственного производства;
- сохранение монополии на производство многих видов продукции, что позволяет предприятиям-производителям в условиях свободных цен, диктовать потребителям свои цены и делает реализацию продукции на внутреннем рынке более выгодной.

В силу исторических и хозяйственных причин рынки стран ближнего зарубежья являются для Грузии менее конкурентоспособными, однако здесь концентрируются основные технологические связи многих приоритетных грузинских предприятий. В связи с этим в отношениях с основным рядом стран СНГ (Россия, Армения, Азербайджан, Украина) необходимо вести курс на постепенную реструктуризацию существующих товарооборотов, а именно:

- активно создавать условия для расширения производственно-экономических связей между предприятиями, тем самым развивая прямые связи с поставщиками и потребителями в рамках общего экономического пространства;
- эффективно использовать рынки СНГ для продвижения новой продукции в соответствии с технической и структурной политикой страны;
- сокращать недопустимо высокую зависимость Грузии от поставок из России энергоносителей, товаров народного потребления, стройматериалов за счет импортозамещения и частичного распределения таких поставок по иным источникам импорта.

Проблемы в области внешнеэкономической политики Грузии можно свести к следующим положениям:

1. Низкая конкурентоспособность отечественной продукции на мировом рынке;
2. Отсутствие необходимых финансовых средств для оплаты транспортных расходов на вывоз уже готовой продукции;
3. В области экспорта сельскохозяйственной продукции остается слабым местом ее хранение и переработка с целью сохранения качественных характеристик при перевозках на дальние расстояния;
4. Высокие пошлинные сборы;
5. НДС дестимулирует активизацию международной торговли.

Исходя из государственных приоритетов в области развития экспортного потенциала в перспективе большое значение приобретает расширение экспорта традиционных видов товаров, цитрусовых, чая, минеральной воды и других изделий.

Во внешней торговле важно добиваться прогрессивных отраслевых сдвигов в структуре ввоза и вывоза. Так, очевидной становится необходимость сохранения

традиционных рынков сбыта производимой Грузией продукции. Эта задача, на наш взгляд, чрезвычайно актуальна: вакуум, образующийся на вновь возникших (в связи с распадом Союза) рынках новых государств, немедленно будет заполнен другими продавцами. Причем конкурентами Грузии здесь будут выступать страны не только дальнего, но и ближнего зарубежья. Сохранению и развитию на взаимовыгодных условиях экономических связей с ближним зарубежьем будет способствовать проведение на мировых рынках всеми этими государствами единой экономической политики, что обеспечит значительно большие выгоды в торговле с остальными странами мира, чем жесткая конкурентная борьба в одиночку.

Для обеспечения технологической независимости национальной экономики и надежной конкурентоспособности грузинских товаров на внешнем рынке целесообразно оказывать государственную поддержку наукоемким и принципиально новым производствам. Одновременно необходимо проводить мероприятия на отраслевом и региональном уровне по изысканию дополнительных возможностей экспорта товаров, нашедших спрос на внутреннем рынке. Центральным звеном системы государственного регулирования экспорта Грузии в этом периоде является эффективная кредитно-финансовая политика стимулирования вывоза, включающая экспортные кредиты на более благоприятных условиях по сравнению с теми, которые действуют на внутреннем рынке, и страхование экспортных операций. Помимо кредитно-страховой системы, правительству следует активно использовать и другие финансовые рычаги стимулирования экспорта: налоговые льготы и прямые субсидии.

Необходимо отметить, что существуют определенные геоэкономические интересы государств-участников СНГ на постсоветском пространстве (см. таблицу-схему № 1).

Учет приоритетных направлений геоэкономических интересов между странами СНГ, с позиции геоэкономической стратегии, на постсоветском пространстве определяется на основе ряда факторов:

- 1) национальных интересов и ресурсных возможностей в производственной и торгово-экономической деятельности между странами СНГ;
- 2) на основании определения приоритетных сфер привлечения капитала из стран СНГ;
- 3) с учетом определения приоритетных объектов и производств в странах СНГ.

Таблица-Схема №1. Экономические интересы государств-участников СНГ на постсоветском пространстве и приоритетные инвестиционные проекты

Продолжение таблицы-схемы №1

Страна	Экономические интересы	Приоритетные инвестиционные проекты
Армения	Развитие промышленности, сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в инфраструктуру, энергетику, сельское хозяйство
Азербайджан	Развитие нефтегазовой промышленности, сельского хозяйства	Инвестиции в нефтегазовую отрасль, инфраструктуру
Беларусь	Развитие промышленности, сельского хозяйства	Инвестиции в промышленность, сельское хозяйство
Казахстан	Развитие нефтегазовой промышленности, сельского хозяйства	Инвестиции в нефтегазовую отрасль, инфраструктуру
Киргизия	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Кубань	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Молдавия	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Осетия	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Россия	Развитие промышленности, сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в промышленность, сельское хозяйство, туризм
Таджикистан	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Украина	Развитие промышленности, сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в промышленность, сельское хозяйство, туризм
Узбекистан	Развитие промышленности, сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в промышленность, сельское хозяйство, туризм
Чечня	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Шаркария	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм
Южная Осетия	Развитие сельского хозяйства, туризма	Инвестиции в сельское хозяйство, туризм

Таблица-схема №1. Экономические интересы государств-участников СНГ на постсоветском пространстве и приоритетные инвестиционные проекты

Цели преемства и приоритетные направления деятельности	Направления взаимодействия в сфере производственной и научно-технической деятельности				Приоритеты оффшорных компаний			Приоритеты обмена технологиями			
	1	2			3			4			
	Сферами экономики государств	Развитие индустриальной кооперации	Таксисный союз, Зона свободной торговли	Патентный союз	Легисляционные законы, директивные акты, регулирующие законодательство	Разработка основных правовых принципов	Развитие факторного рынка, применение инновационных технологий	Получение интеллектуальной собственности, лицензирование, патентирование, ноу-хау	Создание-развитие научно-технологических производственных ЦТ, филиалов научных центров, СП, СВ, приносящих доход	Информационные банки	Нормативно-правовые банки
Азербайджанская республика		<p>дерево, переработка и транспортировка нефти, газа и нефтепродуктов, бетонов, стекла, выпуск сульфатов, производство синтетического каучука и других минеральных продуктов, удобрения, нефтеперерабатывающего оборудования, стальные трубы, мостовые фермы, швы, хлопчатого волокна, табак ферментационного, рыболовство, производство цинковых, кад, свин, литейной и табачной продукции. Заинтересована в восстановлении объектов по всей территории (исключая мелиоративной и морской транспорт), строительстве метро, новых нефтеперерабатывающих (по возобновлению и грузаво-туристскому маршрутам), аэроузелам в густонаселенных районах, техническим объектам без промышленности строительных материалов, производственных помещениях легкой и сельскохозяйственной перерабатывающей промышленности, проведении экологических мероприятий по восстановлению Кавказа, южной части черных металлов, строительств, нефтегаз, вывоз продукции</p>				<p>Добыча и транспортировка тяжелой нефти, бетонов, стекла, стальные трубы, железные конструкции, вывоз нефтеперерабатывающего оборудования, стальные трубы, поставки глинозема, развитие оффшорной базы для вывоза синтетического каучука, свинца, стальных изделий и изделий из пластика, развитие технологий и модернизация оборудования предприятий и производственных строительных материалов</p>			<p>Приоритеты по производству нефтеперерабатывающего оборудования, технологий "Азериоил", АПК легкой промышленности, глинозема и др.</p>		
Республика Армения		<p>Производство металлов и металлоизделий, концентратов, добыча золота, производство хлорорганического каучука. Заинтересована в восстановлении энергетических систем Стамбула, Косова и Зависава, восстановлении объектов по всей территории, южной энергетических, строительных материалов, оборудования, производства</p>				<p>Горнодобывающая промышленность и руд (медно-цинковые, руды, золото, серебро, свинец, титан), строительство предприятий по переработке концентратов цветных металлов (железо, алюминий, цинк, золото, серебро и др.), производство алюминия, добыча на Индустриальном комплексе "Рубин", восстановление железнобетонных сооружений на участке Восток-Итхат, энергетика, транспорт</p>			<p>АО "Экономосталь", ЦП в области радиотехники, Закрытой медно-цинковой комбинат, АСБТ "Нарек", Нахичеванский и Алавердский металлургические заводы, Восточный завод алюминия "Армалюмстрой", "Дуб", "Армвентор", "Дружба-кабель", предприятия легкой промышленности</p>		
Республика Беларусь		<p>Переработка нефти, производство стали, прокат черных металлов, выпуск грузовых автомобилей, сельхозмаши, продукция станкостроения, радиоэлектроника, электро-газовых и тепло-механических изделий, транспортов, шов, продукция химии и нефтехимии, удобрения, строительств, линолеума, тканей, юттера, меха, молока и других продуктов питания. Заинтересована в техническом обновлении производственных потенциалов, развитии системы магистральных нефте- и газопроводов, транспорте нефти и газа, создании и модернизации транспортных технологий, юттера по энергетическим и некоторым видам оборудования</p>				<p>Обновление транспортных средств (автомобиль: Минск-Минск-Варшава-Берлин) и энергетических систем (газопровод Яск-Литва-Европа), химическая и нефтехимическая промышленность, легкая промышленность, электроника и др.</p>			<p>ЦП "Аурмак", "Итхат", "Титан", "Валент", "Белшугававтомашина", Минский тракторный завод ПО "Новосталь", (дизельтракторный), ПО "Полесье" (супердизельный и дизельный моторы), основана ассоциация производителей металлов, СП по производству стекла и эмали стекла и др.</p>		

1	2	3	4
Грузия	<p>добыча марганцевой руды, производство электроферросплавов, шихтового кокса, выпуск продукции тяжелого машиностроения, производство цинковых, чист, ник, бинаметаллических сплавов. Запущены в эксплуатацию энергетические сети Северного Кавказа и Закавказья, поставка через Грузию российской электроэнергии в Турцию, осуществление жилого трингового нефтепродуктопровода из Азербайджанской Республики по грузино-турецкому маршруту, осуществление межгосударственного сообщения по всей территории республики, строительство новых транспортных путей, развитие энергосетей, строительства, оборудования, некоторых видов промышленности</p>	<p>ЭСР Ровани и Грузинерго, производство ферросплавов, электроточка, тропификация, строительстве путей сообщения (Торлар-Ерети-Кавча-Али), включая создание инфраструктуры портов Яны и Бакума, нефте- и газопровода, линии и газопроводы, металлургическая, металлургия, турция, работы на месторождении участка Висело-Сыртхиди, выявление месторождений нефти</p>	<p>АО "Грузинерго", Русская металлургическая компания, Мачукашвили завод по переработке марганцевой руды, металлургический завод ферросплавов, Тбилисский электроточечный завод, тропификация по созданию Тбилисского российской-грузинского оборочного предприятия поперечного производства тропификации, восстановление межгосударственного участка Висело-Сыртхиди, развитие и использование курортных зон</p>
Республика Кавказия	<p>Добыча нефти, газа, черных, цветных, и редких металлов, урана, фосфора, бокситов и углей, производство топлива, проката черных и цветных металлов, производство химии и нефтехимии, добычи, строительства, продукция сельского хозяйства, легкой и пищевой промышленности. Высокотехнологичная техника и материалы в увеличении добычи и транспортировки на месторождениях сырьевых, восстановление и расширение выпуска товаров и другой сельскохозяйственной техники, развитие машиностроительных предприятий ВПК, создание производства транспортных средств, расширение путей сообщения и энергосетей, инновационным производством высокотехнологичных материалов. Внедрение новейших технологий, эффективного и ресурсосберегающего оборудования и качественных товаров народного потребления</p>	<p>Разработка месторождений нефти и газа, разработка их в нефтепродукты, строительство транспортных железнодорожий, нефтепродуктов, аэродромов, электростанций и реконструкция электростанций, восстановление агропромышленного комплекса, переработка сельскохозяйственной продукции, развитие легкой и пищевой промышленности, туризм</p>	<p>Данной горно-обогатительный комбинат (хром), Грузинской завод ферросплавов, Солтисси-Сырбатский обогатительный комбинат (железные руды), Усть-Камновское железо-магнетитовый и свинец-цинковый комбинаты, Ирицкая металлургический комбинат (редкие и редкоземельные металлы), Кабардинский асбесто-магнетитовый комбинат, Бахчисарайский горно-металлургический комбинат (железо-марганцевый), АО "Кустанинский доменный завод", СП "Имер-Гас", комбинат "Байбур" и др</p>
Кавказская Республика	<p>Занятия золота мирового уровня, добыча сырья и руды, выпуск крупно-серийного оборудования, металлургия, станки, электромашин, насосов, производство химии, ткани, керамики, стекла. Запущены в эксплуатацию Кавказского, Курортного и др. железорудных месторождений, строительство предприятий химико-металлургической промышленности, строительство ГЭС, развитие туризма, развитие и развитие строительного, оборудования, развитие электроэнергетики и товаров легкой промышленности (ткань всех видов, ковры и тундра)</p>	<p>Сооружение завода Кабардинского ГЭС на р. Нарзат, основные Джуринского железорудного месторождений, месторождений редких и редкоземельных металлов, создание СП по выпуску магнезитового сырья, теплоэнергетика, программа "Кавказ", АОНК "Давит", (производство сплетков), транспорт, сельхозпереработка</p>	<p>Предприятия горно-металлургической отрасли и отраслей предприятия машиностроения</p>
Республика Метания	<p>Производство продукции пищевой промышленности (макаронная, консервная, сахарная, табачная, мясные, в том числе овощи и фрукты), промышленность строительных материалов, производство на базе стекла, керамики, керамики, керамики и теплоизоляционных материалов, изделия из керамики, легкой промышленности (одежда, обувь, меховая, ковровая), фармацевтическая и парфюмерно-косметическая промышленность. Запущены в эксплуатацию газ в Болгарии и Туркменистане, развитие энергосетей, строительства, оборудования, совместной эксплуатации Дунайских речных портов, в том числе тепловых электростанций и объектов производственного назначения основных отраслей машиностроения, легкой, пищевой, строительного</p>	<p>Создание СП в отраслях агропромышленного комплекса и легкой промышленности, машиностроения, легкой и пищевой промышленности, совместные акционерные предприятия</p>	<p>Создание СП в отраслях агропромышленного комплекса и легкой промышленности, машиностроения, легкой и пищевой промышленности, совместные акционерные предприятия</p>

Продолжение таблицы-схемы №1

1	2	3	4
Российская Федерация	<p>В мировом масштабе добыча газа, нефти, угля, леса, черных, цветных и редкоземельных металлов, золота и алмазов, добыча и переработка электротехники. Производство топочных, сталей, проката черных металлов, труб, ударной продукции химии и нефтехимии, тонкого, среднего и толстого машиностроения (в том числе космического назначения), судостроения, авиастроения, автомобилестроения, приборостроения, текстильной и легкой промышленности, мебели, легкой и тяжелой промышленности, мехов, кожи, меха и мехпродуктов, картона. Машинными методами производятся конструктивные составные части транспорта (автомобиль, трактор, самолеты), оборудование сращивающее, наличие большого потенциала машиностроения, трудовых кадров. Обладает значительным научным, научно-техническим и инновационным потенциалом. Является крупным экспортером и импортером. Заинтересована в позитивном обмене опытом и технологиями в области производства и потребления, планировании и расширении экспортного потенциала, более полном использовании кадров, расширении и новом строительстве мпг</p>	<p>Развитие и освоение нефтяных месторождений, создание СП и транснациональных финансово-промышленных групп в области производства цветных металлов и сплавных изделий, минерально-сырьевых ресурсов, сотрудничество в области нефтепереработки, химии и нефтехимии, машиностроения, легкой и текстильной промышленности, АПК, использование Казань, обмен научной-технологической информацией, новые прогрессивные технологии всех отраслей народного хозяйства, науки и культуры, обменные основные фонды, структурная перестройка народного хозяйства</p>	<p>Одностороннее сотрудничество на полуострове Ямал, сотрудничество с Республикой Армения, Республикой Казахстан Узбекикой в области производства цветных металлов и минерально-сырьевых ресурсов, сотрудничество с Азербайджанской Республикой, Республикой Армения, Республикой Беларусь, Республикой Казахстан и Узбекикой в области химии и нефтехимии, многостороннее сотрудничество в области машиностроения и обмена научно-технической информацией, сотрудничество с Республикой Беларусь, Республикой Казахстан, государством Средней Азии и Узбекикой в области легкой и текстильной промышленности, сотрудничество с Республикой Беларусь, Грузией, Республикой Молдова и Узбекикой области АПК и т.п.</p>
Республика Таджикистан	<p>Производство алюминия, цветных и редкоземельных металлов, продукция оборонной промышленности, хлопка-волокна, тканей, ковров, пищевых изделий, шпательных, микролитража, лесохозяйств, трап, сырья для текстильно-швейной промышленности. Заинтересована в развитии горнодобывающей и нефтегазодобывающей промышленности, глубокой переработке хлопка-волокна, производстве медноникелевых препаратов и инструментов, строительстве ГЭС, дорог, туристических и оздоровительных комплексов, импорте энергоресурсов, стройматериалов, зерна и других видов продовольствия</p>	<p>Создание ФП и СП в горно-металлургической промышленности и цветной металлургии, строительство Рогунской ГЭС, освоение нефтяных месторождений и энергоресурсов, освоение месторождений Уджов-Саранд, строительство рудного завода на Алообонь ГФК, предприятия по добыче золота, драгоценных и полудрагоценных камней, производство мазута, строительство железной дороги Курган-Тобе-Кузиб, Самарканд-Таджикистан,</p>	<p>ПО "Восточный комбинат редких металлов" (химия-сырьевая и химическая индустрия), предприятия по добыче и переработке золото- и серебро-содержащих руд, Изаринский горнометаллургический завод, соли стратегического назначения и химическое завод, ПО "Зара Восток", Высший текстильно-пуховый завод, завод "Таджикистан", Алообонь ГОБ (рудный завод), Алообоньский завод п.г. Туронский рудный ГОС, участие в ФП "Трикол", "Аерофин", ФП по переработке урана, создание СП по пищевой промышленности</p>
Туркменистан	<p>Запасы нефти и газа в мировом масштабе. Производство нефтяного кокса, хлопка-волокна, шерсти, растительного масла и овощей. Заинтересована в разработке крупных месторождений полезных ископаемых (основы развития и добычу природного газа на месторождении Турменкент) с учетом разработки углеводородных месторождений и освоения шельфа Каспия, переводе турменского газа в Биржу по российским трубопроводам, усилении мощностей по переработке хлопка, развитии строительства, транспортах коммуникаций, в том числе железнодорожных (экспресс "Север-Юг") и автомобильных (агломерация между портами Астрахань и Туркменистан), импорте продукции черной и цветной металлургии, проката черных металлов, стройматериалов, машино-строительной продукции, зерна, сахара, животного мяса</p>	<p>Создание СП по газу, разведке, добыче, транспортировке, переработке и реализации нефти и природного газа, строительство и эксплуатация железнодорожных линий Ташкен-Сарык и Пашкенге-Пашатек, создание СП по переработке хлопка</p>	<p>АО (ТРАО) "Туркменгаз" (работа в области импорта природного газа), завод по производству синтетического газа пропанбутилен, полимерный в г. Туркменибаши (большой Крестоводар)</p>

1	2	3	4
<p>Республика Удмуртия</p>	<p>Зависимость, нефть, газ, цинк и редкоземельные металлы в мировом масштабе, добыча нефти, газ, цинк и цинк металлов, производство стали, машиностроительных изделий, химической продукции, удобрений, машиностроительных изделий, цветного металла, шпала, тканей, пластмасс, мяса, овощей, фруктов. Заинтересованы в разработке крупнокапительных проектов по разведке, добыче и транспортировке нефтегазовых ресурсов, разведке, добыче нефти и газа, созданию единой системы межтерриториальных и нефтегазовых трубопроводов для расширения экспортных возможностей Республики. Заинтересованы в разработке экспортных видов топлива, проекта черная металлургия, труб, автомобилей, авиаоборудования, тракторов, строительного, оборудования, экспортных продуктов питания.</p>	<p>Создание СП по поиску, разведке, добыче, транспортировке, переработке и реализации нефти и природного газа, золота, создание СП по переработке хлопка, сельско-продукции, строительство и эксплуатация энергетических мощностей.</p>	
<p>Украина</p>	<p>Добыча угля, зirconium руд, нефти и газа, производство черная и цветная металлы, электроэнергия, стали, ферросплавов, цветного концентрата, глинозема, проката черная металлургия, химической продукция, продукция тяжелого, среднего и тонкого машиностроения (в том числе космического назначения, судостроения, авиационного, военно-промышленного, горно-шахтного оборудования, электротехнической, грузовой и легкой автомобильной, строительной, шпала, продукция легкой и пищевой промышленности, зерна, сахара, мяса и мясорезки, мяса растительного, овощей, фруктов, вина, макаронных изделий, Мясобитвы и разветвленные транспортные системы всех видов транспорта (включая трубопроводный), современные средства связи, наличие большого потенциала модернизации трудовых ресурсов. Обширные запасы природных и научно-технических потенциалов. Заинтересованы в технологическом обновлении и восстановлении имеющегося производственного потенциала, поддержании и расширении экспортного потенциала, более полном использовании кадров, развитии системы межтерриториальных транзитов.</p>	<p>Создание СП и тринациональных фирменно-промышленных групп в области добычи и производства черная и цветная металлы, сотрудничество в области нефтепереработки, химии и нефтехимии, машиностроения, легкой и тяжелой промышленности, АПК, обмен научно-технической информацией, инвестиции оборонной промышленности, межгосударственная корпорация по производству металлургического оборудования "Трикселт"; Тринациональная корпорация по транспортному машиностроению "Трикселт"; Межгосударственная корпорация по производству средств для железнодорожного транспорта, Межгосударственная корпорация по производству средств для космонавтики, "Украинелт", судостроение, авиастроение, кризисные технологии энергетического строительства.</p>	<p>Муромской и Сраженской заводской горнообогатительные комбинаты (марганцевые ферросплав), Николаевской завод ферросплавов (марганцевые ферросплав), Николаевской алюминиевый завод (сплавов), Воронежской и Ирвинской горнообогатительные комбинаты (концентрат цинков и свинца для производства титана), Мариупольской металлургической комбинат (высокопрочные корунты и брусчатка стали), Луганской нефтепереработки завод (полиэтилен, полипропилен, бензол), Керченское АО "Харьковелт" (пористый металлургия, пропан и др.), Черновское ПО "Южсталь" (металлический и неметаллический углерод), Крымское ПО "Титан", Ровенское ПО "Аэлт", СП по переработке растительного масла и сахара, Ново- и старо-криваторское машиностроения, ПО "Луган-автоматика", Крайневской завод-завод АО "Аэлт", НПО "Электронелт", НИИ "Киев", "Радароборонный завод", ПО "ЮМБ", Украинское машиностроительное общество и др.</p>

*) Источник: 10), Концепция экономического развития СНГ. Информационный бюллетень, № 3, 1997 г., стр. 64-74.

Исходя из вышесказанного и с учетом существующих геоэкономических интересов стран СНГ на постсоветском пространстве, по нашему мнению, основные стратегические цели геоэкономической и внешнеполитической доктрины Грузии должны заключаться в следующем:

- именно "Большой нефтепровод", является тем краеугольным камнем, который смог бы потенциально-стратегических инвесторов заинтересовать Грузией.

Так как "Транспортный коридор "Европа-Кавказ-Азия", представляет собой "Хребет" экономики Грузии, таким образом эта система непосредственно выходит за рамки транспортной проблематики, так как охватывает в целом всю национальную экономику, определяет стратегию развития его отдельных отраслей ..." [11, ст. 418].

- с учетом скудных внутренних возможностей экономического потенциала страны, в национальной экономике заметна тенденция перманентного отставания экспорта от импортных потребностей, так как практически осложнено развитие производств по выпуску средств производства;
- в связи с вышеизложенным, одним из приоритетных направлений экономической политики нашей страны, по всей видимости, останется принятие мер по приумножению экспортных ресурсов, поиску и освоению новых ниш на мировом рынке. По нашему мнению можно выделить ряд факторов, составляющих основу стратегии экспортоориентации:
 - а) стимулирование экспорта, в первую очередь промышленной продукции, что обеспечивает индустриализацию;
 - б) либерализация импорта, особенно сырья и оборудования, с целью снижения издержек производства;
 - в) Общая либерализация национальной экономики, стимулирующая конкуренцию на внутреннем рынке и конкурентоспособность на мировом рынке;
- Одно из приоритетных мест в стратегиях развития национальной экономики на обозримую перспективу займут также меры по совершенствованию "человеческого капитала" – борьба с нищетой, развитие здравоохранения, общего и специального образования, культуры и науки.

Так как "Влияние транспортного коридора на национальную экономику, очевидно, ибо влияние будет оказано также на образование, здравоохранение, ... науку (... то есть возрожденный "Шелковый путь", будет способствовать развитию научных изысканий в области истории, этнографии, культурологии и экономики), ... также на культуру ... (в связи с ознакомлением культур тех стран, которые расположены на этой дороге)". [11, 417].

- Учитывая задачи, с которыми ныне сталкивается наша страна, можно полагать, что в прогнозный (стратегический) период повышенное внимание должно уделяться модернизации сельского хозяйства и совершенствованию комплекса обслуживающих его отраслей;

- учитывая данные аналитического характера, интересы стран СНГ на постсоветском пространстве, Грузия должна в максимальной степени установить со всеми странами СНГ тесные внешнеэкономические связи с учетом ряда факторов:

- ა) национальных интересов и ресурсных возможностей в производственной и торгово-экономической деятельности со странами СНГ;
- ბ) определить в стратегической перспективе приоритетные сферы привлечения капитала из стран СНГ;
- ვ) определить цели в стратегической перспективе на приоритетные объекты и производства в странах СНГ.

Если попытаться выделить новое в развитии внешнеэкономических связей Грузии с внешним миром в последнее десятилетие XX века, нужно указать на ряд процессов:

Смены действующих здесь хозяйственных механизмов, резкие сдвиги в географии торговли, а также некоторые изменения в ее товарной структуре, которая заключает в себе потенциал изменений самого типа международной специализации страны, а также возможности ее конкурентоспособности на мировых рынках.

Все вышесказанное приводит к выводу, что в стратегическом плане Грузия, при всей слабости ее конкурентных позиций на мировом рынке, обречена на развитие внешнеэкономических связей одновременно как с развитыми странами дальнего зарубежья, так и с развивающимися странами как дальнего, так и ближнего зарубежья.

ლიტერატურა

1. ყორღანაშვილი ღ. საქრთაშორისო სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები. თბილისი, თსუ, 1997 წ.
2. Ежегодное обращение Президента Грузии Эдуарда Шеварднадзе к Парламенту и народу о внутреннем и внешнем положении страны. "Свободная Грузия" от 12 октября 2002 г.
3. Бжезинский З. Великая шахматная доска. М. "Международные отношения". 1998 г.
4. გუგუშვილი პ. საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XX საუკუნეებში. მონოგრაფიები. ტ. VI. თბილისი. „მეცნიერება“, 1979 წ.
5. შვეარდნაძე ე. დიდი აბრეშუმის გზა. თბილისი, „მეცნიერება“, 1999 წ.
6. Грузия на правильном пути, идет правильным путем, курс правильный, лишь темпы недостаточны, мы можем сделать значительно больше. Итоговая речь Президента Грузии на расширенном заседании Правительства 15 февраля 2003 года. "Свободная Грузия" от 18 февраля 2003 года.
7. "Свободная Грузия" от 18 февраля 2003 года, № 37, стр. 2.
8. Папава В. О международной экономической функции Грузии. "Свободная Грузия" от 2 ноября 2001 года.
9. Юданов Ю. Закавказье: оценки инвестиционной привлекательности. "Мэи МО", 1999 г., № 11, стр. 101-112.
10. Экономические интересы государств-участников СНГ на постсоветском пространстве и приоритетные инвестиционные проекты. СНГ. Межгосуд. Эконом. Комитет экономического союза. Информационный бюллетень, № 3, 1997 г., стр. 64-79.
11. პაპავა ვლადიმერ. პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბილისი "კდპ", 2002 წ., 526 გვ.

ა. ლონდარიძე

საქართველოს გეოეკონომიკური და საგარეო ეკონომიკური სტრატეგია თანამედროვე ეტაპზე

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ქვეყნის გეოეკონომიკური და საგარეო ეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავების საკითხები თანამედროვე პირობებში, რომელიც საქართველოს ეკონომიკის ფუნქციონირების საბაზრო პირობებისა და მისი მსოფლიო მყურნეობაში თანმიმდევრული ინტეგრაციის ადეკვატურია.

თეორიული თვალსაზრისით, შემოთავაზებულია ისეთი გეოეკონომიკური კატეგორიების განსაზღვრებები, როგორცაა: „გეოეკონომიკური მოქმედი დაჯგუფებები“ და „გეოეკონომიკური ცენტრები“.

ძირითადი ყურადღება კონცენტრირებულია შემდეგ სტრატეგიულ მიზნებზე, რომლებიც შეიცავენ: საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებას; ექსპორტის სტიმულირების მექანიზმების შექმნას; ქვეყნის ადგილის გათვალისწინებას გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური ურთიერთობების სისტემაში; ტერიტორიული სივრცის უნიკალურობის გათვალისწინებას საქართველოს ევრაზიული სატრანსპორტო დერეფნის სისტემაში ინტეგრირების თვალსაზრისით.

პრაქტიკულ სიბრტყეში წარმოდგენილია რიგი ფაქტორებისა, რომლებიც განსაზღვრავენ დსთ-ს ქვეყნებს შორის გეოეკონომიკური ინტერესების პრიორიტეტულ მიმართულებებს პოსტსაბჭოთა სივრცეში.

სტატიაში განსაზღვრულია ქვეყნის საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის როლი, რომელიც მიმართულია საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირების განვითარებაზე.

A. S. Londaridze

Geoeconomic and foreign economic strategy of Georgia at the present stage

Summary

The questions of elaboration of geoeconomic and foreign economic strategy of country in current conditions, which are adequate to the market principles of Georgian economy functioning and its consequently integration into the world economy are described in given article.

From the theoretical point of view, determinations of such geoeconomic categories as „geoeconomic acting groups“ and „geoeconomic centers“ are offered.

The main attention focuses on the following strategic aims, which include: improvement of investment climate; creation of the mechanisms of export stimulation; taking into account the place of country in the system of geopolitic and geoeconomic relations; taking

into account the unique position of a territorial area, from the point of Georgia's integration into the system of Eurasian transport corridor.

The series of the factors are presented defining priority directions of geoeconomic interests among countries of C.I.S in post-soviet space.

The role of foreign economic politics of a country, aimed at the development and regulation of foreign economic relations, as well as optimization of Georgia's participation in international labor division is determined in the article.

მ. უნივერსიტეტი

**ფირმის საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის მარკეტინგული
სტრატეგიის ფორმირების მეთოდოლოგიური პრინციპები**

საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის სტრატეგიის ფორმირება გულისხმობს ყველა ალტერნატიული ვარიანტის განხილვას, რომელიც მიეკუთვნება გრძელვადიან მიზნებს და ფირმის წარმატებული საქმიანობის აუცილებელი პირობაა.

ფირმის საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის გრძელვადიანი მიზნების მიღწევა დამოკიდებულია როგორც საგარეო, ისე შიდა ფაქტორებზე, რაც აუცილებლადაა გასათვალისწინებელი სტრატეგიის შემუშავებისას. შიდა ფაქტორებს მიეკუთვნება ფირმის ორგანიზაციული სტრუქტურა; საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის მართვის სისტემის მოქნილობა; საერთაშორისო მარკეტინგის ორგანიზაცია; მენეჯერთა საქმიანობის პრინციპები საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის სფეროში.

საგარეო ფაქტორები საქმოდ ძლიერ გავლენას ახდენენ საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის გრძელვადიან მიზნებზე და უშუალო კავშირში არიან გატარებულ ეროვნულ საგარეო ეკონომიკურ პოლიტიკასთან, საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის განვითარების დონესთან და მსოფლიო ინტეგრაციის განვითარების ტენდენციებთან.

ფირმის ძირითადი მიზნის მიღწევისათვის აუცილებელია კონკრეტული სტრატეგიული მიზნების ჩამოყალიბება და, ჩვენი აზრით, მათ მიეკუთვნება სავაჭრო ქსელის გაფართოება; პირდაპირი კაპიტალდაბანდებები ახალი საწარმოების ასაშენებლად; ერთობლივი საწარმოების გაფართოება; სავაჭრო მარკის ერთობლივი გამოყენება და სხვა. პარტნიორული ურთიერთობების დასაბუთებისათვის საჭიროა შემდეგი ფაქტორების გათვალისწინება: პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური; კულტურული ტრადიციები; მოლაპარაკებების, ვაღდებულებების დაფარვის პრაქტიკა; უცხოელი პარტნიორისა და მთლიანად ქვეყნის ფინანსური მდგომარეობა; ეროვნული ვალუტის კურსის მერყეობა და სავალუტო რისკები; საქონლის შენახვა ქვეყნის საზღვრებამდე და ქვეყნის შიგნით გადაზიდვისას.

ალტერნატიული ვარიანტების ანალიზისას წარმოიქმნება სტრატეგიული საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მიღების აუცილებლობა. საჭიროა აგრეთვე შემდეგი პრობლემების წინასწარი ანალიზი: კონკრეტული სახის პროდუქციაზე

მოთხოვნის დაუკმაყოფილებლობის მიზეზი და დონე; თუ რაშია ალტერნატიული პროდუქციის კონკურენტული უპირატესობა მოცემულ ზონაში; ადგილობრივი ფირმების ინიციატივის არარსებობის მიზეზი უცხოურ ფირმებზე შემოქმედების მიზნით კონკრეტული პროდუქციის საწარმოებლად. ამგვარად, საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის სტრატეგიის შერჩევა შეიძლება აისახოს შემდეგი ეტაპების სახით.

პირველი ეტაპი. ფირმის საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის ყველა მხარის ანალიზი. ამასთან აუცილებელია ჩატარდეს შემდეგი ასპექტების ანალიზი:

- ა) საექსპორტო საქონლის კონკურენტული უპირატესობა;
- ბ) ადგილობრივ ბაზარზე საწარმოს მდგომარეობა;
- გ) საწარმოს მდგომარეობა იმ საქონლისა და მომსახურების ბაზრის უცხოურ სეგმენტზე, რომლებსაც ფირმა უშვებს მოცემულ მარკეტში;
- დ) ფირმის მდგომარეობა საქონლისა და მომსახურების მომხმარებელთა პოზიციიდან;
- ე) ფირმის საქმიანობა ბაზრის პოზიციიდან გამომდინარე.

მეორე ეტაპი. ბაზრის პერსპექტივის ანალიზი. საწარმოსთვის მნიშვნელოვანია განსაზღვროს, როგორი იქნება ბაზარი უახლოეს მომავალში, რა მიმართულებით ვითარდება ბაზარი, როგორია ახალი ტექნოლოგიები:

- ა) ფირმის მდგომარეობის შედარება ბაზრის მომავალ ტეკადობასთან;
- ბ) ბაზრის კონიუნქტურის მერყეობის ანალიზი;
- გ) პროდუქციის ტექნიკურ-საექსპლოატაციო და სამომხმარებლო თვისებების განვითარების პროგნოზის ფორმულირება.

მესამე ეტაპი. საწარმოს შესაძლებლობების ანალიზი:

- ა) საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის მოცულობის ზრდის ანალიზი;
- ბ) საკუთარი ზრდის ტემპის ანალიზი და მისი შედარება მსოფლიო ტენდენციებთან;
- გ) სხვა პერსპექტიულ ბაზრებზე საწარმოს ყურადღების გადატანის შესაძლებლობის ანალიზი;
- დ) ახალ სფეროში საქმიანობის დაწყებისა და ძველ სფეროში საქმიანობის შეწყვეტის ანალიზი.

მეოთხე ეტაპი. საბიუჯეტო -საგადასახადო პოლიტიკის ანალიზი:

- ა) საბიუჯეტო-საგადასახადო პოლიტიკა ქვეყნის შიგნით და მისი გავლენა ფირმაზე;
- ბ) საბიუჯეტო-საგადასახადო პოლიტიკა საზღვარგარეთ და მისი გავლენა ფირმაზე;

მეხუთე ეტაპი. მსოფლიო ეკონომიკის ტენდენციების გავლენა:

- ა) სასესხო კაპიტალის მსოფლიო ბაზრის ანალიზი;
- ბ) სხვადასხვა ქვეყნის საგარეო-სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზი.

მექვსე ეტაპი. ფირმის საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება:

- ა) საწარმოს საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის გრძელვადიანი მიზნების ფორმულირება;
- ბ) საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის მიზნის მიღწევის შესაძლო ვარიანტების გენერაცია;
- გ) ალტერნატივების შეფასება და უპირატესობის ვექტორის ფორმირება;

დ) საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის მიზნების მიღწევის ვარიანტების შედარება და ეფექტიანი ალტერნატივის შერჩევა;

ე) მიზნის მიღწევის ორგანიზაცია, რესურსების კონტროლი, ადაპტაცია და მიზნის კორექტირება.

საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის სტრატეგიის შემუშავებისას საწარმო იკვლევს მსოფლიო ბაზარს, გლობალურ და ადგილობრივ მიზნებს, არჩევს საქმიანობისათვის მისთვის ყველაზე მისაღებ ზონებსა და სეგმენტებს, ფირმის საექსპორტო პოტენციალს, ამ მიზნების შესაბამისად არჩევს პარტნიორებს.

ამასთან, ძირითადი მიზანი უნდა იყოს მარკეტინგის სფეროში სტრატეგიული შესაბამისობის მიღწევა ფირმის მიზნებისა და მათი მიღწევის პოტენციურ შესაძლებლობებს შორის.

ფირმის მარკეტინგული მართვის მიდგომის ძირითადი პრინციპია საწარმოო სისტემის ყველა ელემენტის მიზნობრივი ორიენტაცია. მარკეტინგის პრინციპებზე ორიენტირებული ფირმის ციკლური მართვის ძირითადი ეტაპებია:

- 1) სიტუაციური ანალიზი;
- 2) მარკეტინგული სინთეზი;
- 3) სტრატეგიული დაგეგმვა;
- 4) მარკეტინგული კონტროლი.

სიტუაციური ანალიზი მოიცავს: ფირმის მდგომარეობის, პროგნოზის, გარე სამყაროს გავლენის ანალიზს.

მარკეტინგულ სინთეზში შედის: მიზნების წამოწევა, თუ რა უნდა გაკეთდეს სიტუაციის გამოსასწორებლად; მიზნების შეფასება, თუ რატომ უნდა გაკეთდეს სწორედ ასე; გადაწყვეტილების მიღება სტრატეგიული დაგეგმვისათვის, თუ როგორი უნდა იყოს ამოცანის იერარქია, რომლის გადაწყვეტა აუცილებელია საბოლოო მიზნის მისაღწევად.

სტრატეგიული დაგეგმვა ითვალისწინებს: სტრატეგიის წამოწევას, თუ როგორ უნდა ეიმოქედოთ მიზნის მისაღწევად, სტრატეგიის შერჩევას, ტაქტიკის შემუშავებაზე გადაწყვეტილებას.

ტაქტიკური დაგეგმვა გულისხმობს: ტაქტიკის განსაზღვრას, ოპერატიული გეგმის შემუშავებას, ოპერატიული გეგმის რეალიზაციას.

მარკეტინგული კონტროლი მოიცავს: მონაცემთა შეკრებას, მონაცემთა შეფასებას, გადაწყვეტილების მიღებას სიტუაციური ანალიზის ჩასატარებლად.

შემუშავებული სტრატეგიით უნდა განისაზღვროს საბაზრო შესაძლებლობები, რომლებმაც ფირმას შეიძლება მოუტანოს მკვეთრი კონკურენტული უპირატესობა.

სტრატეგიული პოზიციის შერჩევისათვის მიზანშეწონილია საქმიანობის სტრატეგიული ზონების კონცეფციის, სტრატეგიული რესურსების ზონის და სტრატეგიული გავლენის ჯგუფის გამოყენება. ანალიზი იძლევა სტრატეგიული განვითარების უფრო რაციონალური მიმართულების განსაზღვრის საშუალებას.

საქმიანობის სტრატეგიული ზონა შეიძლება განისაზღვროს, როგორც გარე ნაწილი, რომლის ფარგლებში უზრუნველყოფილი იქნება პოტენციური ეფექტის სიდიდის ზრდა სტრატეგიულ პერსპექტივაში დანახარჯების სიდიდეზე ფირმის არასასურველი მდგომარეობის თავიდან ასაცილებლად, რომელიც დაკავშირებულია სტრატეგიული პოტენციალის ადაპტაციასთან. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საქმიანობის სტრატეგიული ზონის საზღვრები ისეთია, რომ ზონის შიგნით იქმნება წინაპირობა კონკურენტული უპირატესობის მაღალი დონის მისაღწევად. ასეთი ზონის გამოსაყოფად გამოიყენება შემდეგი პარამეტრები:

1. მოცემული საქმიანობის სტრატეგიულ ზონაში ზრდის პერსპექტივები;
2. ზონაში პროდუქციის წარმოების რენტაბელობის პერსპექტივები;
3. მოსალოდნელი დონის გარე არასტაბილურობა, რომელშიც გაყიდვების მოცულობის ზრდის პერსპექტივები და წარმოების რენტაბელობა კარგავენ განსაზღვრულობას და შეიძლება შეიცვალოს;

4. მომავალში წარმატებული კონკურენციის მთავარი ფაქტორები, რომლებიც ასახავენ კონკურენციის სიმწვავეს, კონკურენტების ტექნიკურ და ეკონომიკურ პოლიტიკას, პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის საჭირო დონის მიღწევის შესაძლებლობას.

მოცემული ფაქტორების მიხედვით, უპირატესობის ანალიზი განსაზღვრავს საქმიანობის სტრატეგიულ ზონაში პოტენციურ წარმატებას. უპირატესობის შეფასების პრინციპებია: ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური, ტექნოლოგიური პირობების გლობალური პროგნოზი; - მნიშვნელოვანი ტენდენციების პროგნოზი, ამ ზონაში არასტაბილურობის შეფასება; - მოთხოვნისა და ზრდის ტენდენციების ანალიზი; - რენტაბელობის ტენდენციის შეფასება.

საგარეო სავაჭრო შეთანხმების დადებისას ეფექტიანობა განისაზღვრება სავალუტო ამონაგების სიდიდით ექსპორტისას ან სავალუტო გადასახადების თანხით იმპორტისას.

ბაზრის კონიუნქტურის შესასწავლად (ანალიზისა და პროგნოზისათვის) გამოიყენება მანევრებელთა ფართო სისტემა. ის მოიცავს: შიდა საქონელბრუნვის მანევრებლებს; საგარეო ვაჭრობის მანევრებლებს; ფასების დონის მანევრებლებს; ფინანსურ მანევრებლებს.

საგარეო ვაჭრობის მანევრებლები მოიცავს: საგარეო სავაჭრო ბრუნვის ფიზიკურ და ლირებულეებით მოცულობას; საგარეო სავაჭრო ბრუნვის ფიზიკურ და ლირებულეებით ინდექსებს; ექსპორტისა და იმპორტის ფიზიკურ და ლირებულეებით მოცულობას; ექსპორტისა და იმპორტის გეოგრაფიულ განაწილებას; ექსპორტისა და იმპორტის ფიზიკურ და ლირებულეებით ინდექსებს; სავაჭრო ბალანსის ნაშის; ექსპორტისა და იმპორტის სასაქონლო სტრუქტურას; ქვეყნის ხვედრით წონას მსოფლიო ექსპორტსა და იმპორტში; ექსპორტისა და იმპორტის წილს პროდუქციის წარმოებასა და მოხმარებაში; საგარეო სავაჭრო პარტნიორებს.

საგარეო სავაჭრო ბრუნვის ფიზიკური და ლირებულეებით ინდექსები გამოითვლება წარმოების ინდექსის მსგავსად:

საგარეო სავაჭრო ბალანსის საღღო ექსპორტი - იმპორტი

$$Ni = Qi / Qi * 100\%$$

სადაც: Ni ერთობლივ წარმოებაში i -ური სახის პროდუქციის ექსპორტის ხვედრითი წონაა; Qi - i -ური სახის პროდუქციის ექსპორტის მოცულობა; Qi - i -ური სახის პროდუქციის ერთობლივი წარმოების მოცულობა.

$$Hi = Qi / Q_{მოშ} * 100\%$$

სადაც: Hi i -ური სახის პროდუქციის იმპორტის ხვედრითი წონაა ერთობლივ მოხმარებაში; Q_{ii} - i -ური სახის პროდუქციის იმპორტის მოცულობა; $Q_{მოშ}$ - i -ური სახის პროდუქციის მოხმარების მოცულობა.

მოცემული საქონლის ექსპორტისა და იმპორტის გეოგრაფიული განაწილება:

$$F = Q_{ei} / Q_{სახ} * 100\%$$

სადაც: F ექსპორტის (იმპორტის) ხვედრითი წონაა კონკრეტული სასაქონლო პოზიციისათვის საერთო სახელმწიფოებრივი ექსპორტის (იმპორტის) სტრუქტურაში; Q_{ei} - შესასაწავლი რეგიონის (მწარმოებლის, ბაზრის) საქონლის ექსპორტის (იმპორტის) მოცულობა; $Q_{სახ}$ - კონკრეტული საქონლის ექსპორტის (იმპორტის) საერთო სახელმწიფოებრივი მოცულობა.

ფასების დინამიკისა და დონის მანევრებელი მოიცავს:

საბითუმო ფასების ინდექსს

$$ip = p1/p0,$$

სადაც: ip საბითუმო ფასების ინდივიდუალური ინდექსია; p1 - განხილულ ბაზარზე კონკრეტული საქონლის ფასი საბაზისო და საანგარიშო პერიოდებში.

$$I = \sum p1q1 / \sum p0q1,$$

სადაც: I საბითუმო ფასის აგრეგირებული ინდექსია; $\sum p1q1$ - გაყიდული საქონლის ღირებულება მიმდინარე წელს მიმდინარე საბითუმო ფასებით;

$\sum p0q1$ - გაყიდული საქონლის ღირებულება მიმდინარე წელს საბაზისო საბითუმო ფასებით;

$$I = \sum p1q0 / \sum p0q0,$$

სადაც: $\sum p1q0$ გაყიდული საქონლის ღირებულება საბაზისო წელს მიმდინარე საბითუმო ფასებით; $\sum p0q0$ - გაყიდული საქონლის ღირებულება საბაზისო წელს საბაზისო საბითუმო ფასებით;

საცალო ფასების ინდექსი განიხილება საბითუმო ფასების ინდექსის ანალოგიურად.

ფინანსურ მაჩვენებლებს მიეკუთვნება: ფასიანი ქაღალდების ემისია; საწარმოს აქციების კურსი, რომელიც დომინირებს დარგში; ინფლაციის დონე; ფულის მასა მიმოქცევაში; ვალუტის კურსი; საბანკო დეპოზიტები; სასესხო პროცენტი.

ფასიანი ქაღალდების ემისიის განხილვისას აუცილებელია მისი სტრუქტურის ანალიზი. სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების ემისიის ზრდა ყოველთვის არ გვიჩვენებს საბაზრო კონიუნქტურის გაუმჯობესებას. როგორც წესი, კრიზისის პერიოდში ემისია შეკვეთრად იწყებს ზრდას და იზრდება აღმავლობის ფაზაში, ამასთან გამოშვების მაქსიმუმი იწყება წარმოების მოცულობის მაქსიმალურ ზრდამდე. ფასიანი ქაღალდების კოტირებაზე გავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი, მათ შორის საბანკო პროცენტის ზრდა - პროცენტის ზრდისას აქციების კურსი, როგორც წესი, ეცემა. კურსის დინამიკაში ცვლილება იწყებს კონიუნქტურის ცვლილებას. სასესხო პროცენტის ზრდა მოწმობს საინვესტიციო მოთხოვნის ამაღლებას, რაც თავის მხრივ მოუთხოვს კომერციული საქმიანობის გააქტიურებისა და სამრეწველო წარმოების გაფართოების ტენდენციებზე. საეკონომიკურ კურსი უშუალო გავლენას ახდენს გადახდისუნარიანობაზე და საგარეო სავაჭრო ბალანსზე, საექსპორტო საქონლის კონკურენტუნარიანობაზე. საბანკო დეპოზიტების მოძრაობის მაჩვენებელია შემცირება გვიჩვენებს საქონლის მოძრაობის პროცესის შენელებას და მოწმობს ბაზრის კონიუნქტურის გაუარესებას.

ცხრილი 1

ძირითადი საექსპორტო საქონლის ხვედრითი წონა საექსპორტო ბაზრების მიხედვით

	თურქეთი	რუსეთი	გერმანია	აზერბაიჯანი	უკრაინა	შვეიცარია	სომხეთი	იტალია	UK
შავი ლითონები	83,1		29					47	
ღვინო		79,5			99				
მინ. სასუქები	11			9,1			13	11	10,7
ძვ. ლითონები			100						
ფეროშენიანობი	39,5	36,6							
ნედლი ნავთი	51,3					21,7	8,7		9,5
მარცანეუ		15,2			83,9				
ალუმინი	74,6							3,1	
ქვანახშირი			29			95			

GEPA-ს მასალების მიხედვით

ზოგიერთ ძირითად საექსპორტო ბაზარზე არ მოხვდა ძირითადი საექსპორტო პროდუქცია. ამავე დროს ზოგიერთი ძირითადი საექსპორტო პროდუქცია მოხვდა სხვა ბაზრებზე, რაც ახალი ბაზრის ათვისების შესაძლებლობას იძლევა.

მაგი დითონების 83,1%-ის საექსპორტო ბაზარია თურქეთი, 4,7%-ის - იტალია, 2,9%-ის - გერმანია.

ღვინის საექსპორტო ბაზარი შემდეგი ხვედრითი წონით ხასიათდება ქვეყნების მიხედვით: რუსეთი - 79,5%, უკრაინა - 9,9%, აშშ - 2,8%, ყაზახეთი - 2,4%.

თხილი თუმცა ვერ მოხვდა წამყვან საექსპორტო საქონლებს შორის, მაგრამ მისთვის მნიშვნელოვანი ბაზრები არსებობს ევროპისა და აშშ-ის ბაზრების სახით. თხილის საექსპორტო ბაზარი შემდეგ სურათს იძლევა: გერმანია - 39,9%, საბერძნეთი - 30%, იტალია - 14,3%, აშშ - 3,7%.

საქართველოსათვის ერთ-ერთი საინტერესო საექსპორტო ბაზარია ყაზახეთის ბაზარი. საქართველოს მთავარი საექსპორტო საქონელია ჩაი, ღვინო, ციანიდი და ფეროშენადნობი. მიუხედავად საექსპორტო საქონლის სიმცირისა, სპორტის, უაღკომოლო სასმელების, სამშენებლო მასალების და მედიკამენტების მწარმოებელ კომპანიებს გააჩნიათ დიდი პოტენციური ყაზახეთის ბაზარზე მოსახვედრად.

მარკეტინგული სტრატეგიების რეალიზაცია გამოიხატება იმ პრიორიტეტული საქონლის რეალიზაციაში, რომელსაც ადგილი ექნება პერსპექტივაში.

პროგნოზის მიხედვით, საქართველოს საექსპორტო საქონელი იქნება ღვინო, მინერალური წყლები, ჩაი, თხილი და სხვა.

М. Пейришвили

Методологические принципы формирования маркетинговой стратегии внешнеэкономической деятельности фирмы

Резюме

Проанализированы основные направления внешне-экономической деятельности фирмы: формирование конкурентного спроса на продукцию и обслуживание, организация выхода на внешний рынок, валютно-финансовых и кредитных операции и др. Достижение долгосрочных целей рассмотрено с учетом внешних и внутренних факторов. Представлен поэтапный выбор стратегии; даны основные этапы цикла управления фирмой, ориентированные на принципы маркетинга, система показателей внешней торговли. Проанализированы существующие и потенциальные экспортные рынки Грузии.

ეკონომიკის დარგში დაცული
დისერტაციები

მალერიან მელქაძის სახელობის სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული პრობლემების სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტთან არსებული სადისერტაციო საბჭოს № 08.03 №4 შემადგენლობა

1. ჭითანავა ნოდარ – საბჭოს თავმჯდომარე, ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
2. კაკულია რევაზ – თავმჯდომარის მოადგილე, ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
3. სანაძე სერგო – სწავლული მდივანი, ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
4. ბარათაშვილი ვეგენი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
5. ბასარია რევაზ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
6. ბურკაძე ვახტანგ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
7. ვაშაკიძე ომარ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
8. ზურაბიშვილი ვალერიან – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
9. მალაშხია გიორგი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
10. მესხია იაკობ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
11. პაპავა ვლადიმერ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
12. შათირიშვილი ჯამლეთ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
13. შენგელია თემურ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
14. ჩიკვაძე თამაზ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
15. ჩომახიძე დემურ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
16. წერეთელი გიორგი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.03
17. ჯულაყიძე გიორგი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05

1. გაბუნია მერაბ – საქართველოში სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციის მაკროეკონომიკური ანალიზი და თეორიულ-ორგანიზაციული საკითხები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. ნოდარ ჭითანავა;
2. გელაშვილი მადონა – საინვესტიციო აქტივობის ეფექტიანობის შეფასება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. ნოდარ ჭითანავა;
3. მურღულია თეიმურაზ – საქართველოს საბანკო სისტემა და ეროვნული ეკონომიკის სტაბილიზაციის საკითხები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. რევაზ კაკულია;
4. ნარსია ლაშა – გეოპოლიტიკური გარემოს გავლენა საქართველოს მრეწველობის განვითარებაზე, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. ვეგენი ბარათაშვილი;

5. არჩუაძე ეთერი – აგროსამრეწველო კომპლექსის ფორმირებისა და განვითარების ძირითადი მიმართულებები საბაზრო ეკონომიკის პირობებში შიდა ქართლის რეგიონში, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. გურამ ყუფუნია;
6. ბასარია ვლადიმერ – ეკონომიკაში საგადასახადო წნეხის ოპტიმალურობის საკითხისათვის, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. იაკობ მესხია;
7. ბიწაძე ჯამბულ – ტერიტორიული ფინანსების ფორმირებისა და გამოყენების მართვა საქართველოში გარდამავალ ეტაპზე ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. იაკობ მესხია;
8. ბოლაშვილი პაატა – მუნიციპალური განვითარების სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები გარდამავალ პერიოდში, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. ნოდარ ჭითანავა;
9. გვარამია ნაზი – აფხაზეთის ენერგეტიკული პოტენციალის გამოყენების მიმართულებები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. დემურ ჩომახიძე;
10. დიხამინჯია ირმა – მეცნიერულ-ტექნიკურ სახელეთა ბაზარი და მისი ფუნქციონირების შექანიზმი (მაკროეკონომიკური ასპექტი), ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. გიორგი მალაშხია;
11. ედიშერაშვილი ზაზა – ფინანსური პოტენციალის ფორმირებისა და გამოყენების თავისებურებები გარდამავალი ეკონომიკის საქართველოში, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. იაკობ მესხია;
12. იაშვილი რამაზ – საქართველოს საბანკო სისტემის ფორმირების და განვითარების მიმართულებები და თავისებურებები, რევაზ კაკულია;
13. კაკულია მერაბ – სავალუტო სისტემის განვითარების პრობლემები საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში.
14. კუჭავა თამარ – საქართველოს გარდამავალი ეკონომიკის ფინანსური შექანიზმით სახელმწიფოებრივი რეგულირების ძირითადი მიმართულებები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. გიორგი მალაშხია;
15. ეკონომიკური დინამიკის ფაქტორები და რეგულირება, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. გიორგი მალაშხია;
16. შენგელია ფატი – სამეგრელოს რეგიონის ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურა და მისი სრულყოფის გზები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. ლეო ჩიქავა;
17. ჭანია მანია – ეკონომიკური ზრდა და საგადასახდელი ბალანსი საქართველოში, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. თამაზ ჩიქავაძე;
18. ჭეიშვილი ზვიად – ჩრდილოვანი ეკონომიკის ფუნქციონირების სოციალურ-ეკონომიკური გარემო და შეზღუდვის ფაქტორები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. გიორგი მალაშხია;
19. გადელია დემურ – სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარის ეკონომიკური და ფინანსური პოტენციალის გამოყენებისა და განვითარების პერსპექტივები, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. რევაზ კაკულია;
20. გიორგაძე მიხეილ – ინვესტიციების მაკროეკონომიკური რეგულირება საქართველოში, ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. თენგიზ ჭიქაშვილი;
21. მიქაშვიძე ვახტანგ – საამშენებლო კომპლექსის განვითარების რეგიონული თავისებურებები აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ეკონომიკური რეფორმების პირობებში – ხელმძღვანელი: ემკ ემზარ გაფრინდაშვილი;
22. რუსიაშვილი გიორგი – მცირე მეწარმეობის ფინანსური უზრუნველყოფის

საკითხები გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში (საქართველოს მრეწველობის მაგალითზე). ხელმძღვანელი: ემდ, პროფ. ნუგზარ საბთელაძე

03. ჯაჰანოშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის დარგის Ec-08-05 №3 სადისპერტაციო საბჭოს შემადგენლობა:

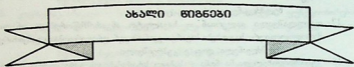
1. სილაგაძე ავთანდილ – თავმჯდომარე, ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
2. მექვაბი შვილი ელგუჯა – თავმჯდომარის მოადგილე, ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
3. ლემონჯაძე პარმენ – სწავლული მდივანი, ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
4. ასათიანი როზეტა – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
5. ბერიძე თემურ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
6. გოგოხია რევაზ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
7. შშივლიძე გიორგი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
8. ქუტიძე როინ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.01
9. თოდუა გრიგოლ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.02
10. გოშაძე გივი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.02
11. ყორღანაშვილი ღარისა – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.02
12. ჯიბუტი მიხეილ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.02
13. ჩიკვაძე თამაზ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.02
14. გამსახურდია გივი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
15. ბოლოკაძე ესტატე – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
16. ხელაია გედეონ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
17. ქისტაური შოთა – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
18. ჯიბუტი ამირან – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
19. თეთრუაშვილი ზაურ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.05
20. გაბიძაშვილი ბიკნტი – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.06
21. გელაშვილი სიმონ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.06
22. მარშავა ქეთევან – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.06
23. მაღრაძე მურთაზ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.06
24. ტურაძა მურმან – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.06
25. ცირაშვა ედუარდ – ემდ, სპეციალობის შიფრი 08.00.06

1. ცინცაძე ასიე – ადგილობრივი ფინანსების როლი ეკონომიკის სტაბილიზაციაში (აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მაგალითზე)
ხელმძღვანელი: პროფ. გ. გამსახურდია
2. მალაზონია გენად – ფასიანი ქაღალდების როლი ფულის მოძიქვეის რეგულირებაში
ხელმძღვანელი: პროფ. გ. გამსახურდია
3. კოეზანაძე ირაკლი – საქართველოს კომერციული ბანკების ფუნქციონირების პრობლემები და მათი გადაწყვეტის სრულყოფის გზები გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში
ხელმძღვანელი: პროფ. გ. გამსახურდია
4. ცერცვაძე ალექსანდრე – გერმანია-საქართველოს ეკონომიკური ურთიერთობები / 1817-1917წწ.
ხელმძღვანელი: პროფ. რ. გველესიანი
5. სეფაშვილი ეკა – საქართველოს პრობლემები და პერსპექტივები შავი ზღვის აუზის ქვეყნების ეკონომიკურ თანამშრომლობაში
ხელმძღვანელი: დოც. ი. გოგორიშვილი
6. ჯინჯოლია დავით – საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები და მათი განხორციელების გზები
ხელმძღვანელი: დოც. ი. გოგორიშვილი
7. ჯახაია გიორგი – უმაღლესი სკოლის ფუნქციონირების ეკონომიკური საფუძვლები გარდამავალ პერიოდში
ხელმძღვანელი: პროფ. რ. გოგოზია
8. ხუციშვილი ვასილ – ფულადი და ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ჩამოყალიბების თავისებურებანი საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში
ხელმძღვანელი: დოც. პ. ბერიშვილი
9. ბაბუნაშვილი ნინო – საქართველო მსოფლიო მუყურნეობის სათბობ-წინერგვეტიკულ კომპლექსში
ხელმძღვანელი: პროფ. ლ. ყორღანაშვილი
10. სართანია ვახტანგ – განათლების ეკონომიკა: თეორიული პრობლემები და რეფორმები პოსტკომუნისტურ საქართველოში
ხელმძღვანელები: პროფ. რ. ასათიანი
პროფ. ლ. ჩიქავა
პროფ. ი. მესხია
11. ნაცვლიშვილი შორენა – სადაზღვევო ბაზრის რეგულირების მექანიზმი თანამედროვე პირობებში
ხელმძღვანელი: დოც. თ. გამსახურდია
12. აფხაზავა გივი – შრომითი ღირებულების თეორიისა და ზღვრული სარგებლიანობის თეორიის ურთიერთქმედება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში
ხელმძღვანელები: პროფ. გ. ადგიშვილი
პროფ. რ. ასათიანი
13. ხორგუაშვილი თეა – ფინანსური მეცნიერება საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში
ხელმძღვანელი: პროფ. შ. ჭისტაური
14. კბილაძე დავით – სამრეწველო სტატისტიკის რეფორმირების ძირითადი მიმართულებები საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში
ხელმძღვანელი: პროფ. რ. ბასარია

15. ფოქვასვილი ნათია – საფინანსო-საბიუჯეტო ფედერალიზმის ფორმირების პრობლემები საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში
ხელმძღვანელი: პროფ. შ. ქისტაური
16. ხუბუა მარინე – ფინანსური ანალიზი და მისი სრულყოფის საკითხები კომპრციულ ბანკებში
ხელმძღვანელი: პროფ. ე. ცირაბუა
17. თათულასვილი ვალერიან – სავალუტო ანგარიშსწორებათა ანალიზის მეთოდოლოგიური საკითხები საგარეო-ეკონომიკურ ურთიერთობათა განვითარებაში
ხელმძღვანელი: დოც. ე. კუპრუასვილი
18. კუხიანიძე-ახვლედიანი ნინა – საბაჟო სტატისტიკის აქტუალური საკითხები საქართველოში
ხელმძღვანელი: პროფ. ბ. გაბიძასვილი
19. ჭიოტასვილი დავით – სადაზღვევო საქმიანობა და მისი ფინანსური დაგეგმვის მეთოდოლოგიური საკითხები
ხელმძღვანელი: პროფ. გ. ხელაია
20. ლლონტი ივანე - სახელმწიფო ვალის მართვის სრულყოფისა და ეფექტიანად გამოყენების პრობლემები საქართველოში
ხელმძღვანელი: პროფ. ა. ჯიბუტი
21. ყანდაშვილი თეიმურაზ – საქართველოს ექსპორტი და მისი სტიმულირება
ხელმძღვანელი: პროფ. ლ. ყორღანასვილი
22. ზიზანიშვილი თამარ – საქართველოს ფულად-საკრედიტო სისტემის ჩამოყალიბების თავისებურებანი საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში
ხელმძღვანელი: პროფ. გ. გამსახურდია
23. ეირსალაძე ნაირა – მისახლეობის შემოსავლების დიფერენციაცია და მისი ეკონომიკურ-სტატისტიკური შესწავლა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში (საქართველოს მაგალითზე)
ხელმძღვანელი: პროფ. ბ. გაბიძასვილი
24. კვამილავა გელა – საზოგადოების ინფორმაციზაცია და ქვეყნის ინფორმაციული უსაფრთხოების პრობლემები
ხელმძღვანელი: პროფ. მ. მალრაძე
25. ჩხარტიშვილი ივანე – მცირე და საშუალო მეწარმეობის ჩამოყალიბებისა და განვითარების კანონზომიერებანი
ხელმძღვანელი: პროფ. ე. მეტეაბიშვილი
26. ვარდიასვილი მარიამ – კერძო მეწარმეობის განვითარების მასტიმულირებელი საგადასახადო მექანიზმის ფორმირება /თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასპექტი/
ხელმძღვანელი: პროფ. რ. გველესიანი
27. ბარბაქაძე ხათუნა – საქართველოს საბანკო საქმიანობის რეგულირების აქტიური საკითხები გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში
ხელმძღვანელი: დოც. თ. გამსახურდია
28. ხარბედია ლალი – გეოპოლიტიკური ფაქტორი ეკონომიკური განვითარების გლობალიზაციის პირობებში
ხელმძღვანელი: პროფ. კ. ლემონჯავა

ვლ. პაპავას მონოგრაფია პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საპარტემენტო ეკონომია

ტექტონიკური ძვრებით გამორჩეული პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის ანალიზი მოწმობს, რომ გარდამავალი პერიოდი დამამთავრებელ ფაზაში შევიდა. მობრუნების წერტილი განვლილია, ბაზარზე მიმართულ რეფორმებს ალტერნატივა არ გააჩნია. ის ორიენტირცი ნათლად გამოიკვეთა, საითკენაც გავი ვევიჭირავს – კაპიტალისტური სისტემა. გამოცდილება იმასაც გუქარნახობს, რომ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა, კაპიტალიზმისაკენ მოძრაობა თავისთავად არ იძლევა წარმატებული ეკონომიკური განვითარების გარანტიას. იგი მხოლოდ შანსია, რომლის გამოყენებაც დამოკიდებულია გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკის ხასიათზე, მის მეცნიერულ დასაბუთებულობასა და თანმიმდევრულობაზე.

უწყქტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის ყველაზე საიმედო საფუძველი რომ ეკონომიკური თეორია – ეს ტრივიალური ჭეშმარიტებაა. გარდამავალი ეკონომიკის თეორია ამჟამად ჩამოყალიბების პროცესშია ზუსტად ისევე, როგორც თავად გარდამავალი ეკონომიკა. მიუხედავად იმისა, რომ ტრანსფორმაციული (გარდამავალი) ეკონომიკის პრობლემატიკაზე უცხოელი და ქართველი ავტორების მიერ მრავალი გამოკვლევაა შესრულებული, ამ პრობლემის სისტემური პოლიტეკონომიკური ანალიზის ნაკლებობა ბოლო დრომდე აშკარად იგრძნობა. ამ თვალსაზრისით სასიამოვნო გამოჩანკლის სწორედ ვლ. პაპავას მონოგრაფია „პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საპარტემენტო ეკონომიკა“ წარმოადგენს.

წიგნი ემყარება ორიგინალურ მეთოდოლოგიურ საფუძველს – სისტემურ პარადიგმას. პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაცია ავტორის მიერ განხილულია ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, იდეოლოგიური, ზნეობრივი, ფსიქოლოგიური, ეთნიკური, რელიგიური ასპექტების ორგანული ერთიანობის სახით და დამახასიათებელია მათი წინააღმდეგობრივი ურთიერთზემოქმედება.

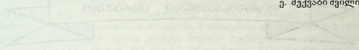
წიგნში გადმოცემულ დებულებებს და მოსაზრებებს სათანადო მეცნიერულ სიღრმესთან ერთად ჩვენს რეალურ სინამდვილესთან კარგი მისადაგებულობაც ახასიათებს. ეს განპირობებულია იმით, რომ ავტორი არა მხოლოდ ფრიად განსწავლული მეცნიერი, არამედ ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწეცაა. იგი თვითონ არის მონაწილე ზშირ შემთხვევაში კი შემოქმედიც იმ პროცესებისა, რომელთა თეორიულ განზოგადებას ამ წიგნში გუთავაზობს.

განსაკუთრებით გვსურს ხაზი გავუსვათ ავტორისეულ პოლემიკურ სტილს, რომელიც ვლინდება როგორც დებულებათა შინაარსში, ასევე ტერმინოლოგიაში (მაგალითად, პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმი, სახელმწიფო

მონოპოლისტური ფეოდალიზმი, არაეკონომიკური პოლიტიკა და ა. შ.)

წარმოადგენილი წიგნი პროფ. ვლადიმერ პაპავას ხანგრძლივი, ნაყოფიერი შრომის შედეგია და, ამასთანავე, იგი მოწვევაა სადისკუსიოდ მისი კოლეგა - მეცნიერების, პოლიტიკოსებისა და ყველა იმ მოაზროვნე მოქალაქისა, ვისაც გულწრფელად აინტერესებს და აღელვებს ჩვენი ქვეყნის ბედ-იღბალი, მისი ხვალისდელი დღე.

ე. მექვაბიშვილი

ღირსშესანიშნავი თარიღები

ქვშვარიტი მოძღვარი – ღირსმული გამწულწხვილი

„ნიტიერი ადამიანის წინაშე ქედს ვიხრი, ხოლო მუხლს ვიდრეკ
ხნეობრობის წინაშე“. გოეთეს ნააზრვეი ორივე ეს მადლი სწორედ რომ
უხვად ჰქონდა მინიჭებული უფლისაგან სახელმწიფოველი ქართველ მეცნიერთა
ბრწყინვალე წარმომადგენელს, ჭეშმარიტად ქართული სულისკვეთებით
გამსჭვალულ პიროვნებას პროფესორ პეტრე ელენტს.

ამიტომ, რომ XX საუკუნის ქართული აგრარულ-ეკონომიკური
მეცნიერება წარმოდგენილია პეტრე ელენტის გარეშე. მან განსაკუთრებული
ადგილი დაიმკვიდრა ქართულ აგრარიკოს მეცნიერთა ელიტაში.

ბატონი პეტრეს შემოქმედებით, მეცნიერულ და საზოგადოებრივ
მოღვაწეობაზე მსჯელობისას არ შეიძლება არ გავიხსენოთ ცნობილი გერმანელი
ფილოსოფოსის იოჰან ფიხტეს ერთი შესანიშნავი გამოთქვაში, რომ „მეცნიერი,
უწინარეს ყოვლისა, საზოგადოებისათვის არის მოწოდებული, რაკ ის მცენიერია,
რომელიმე წოდების წარმომადგენელზე მეტად უნდა არსებობდეს მხოლოდ
საზოგადოების წყალობით და საზოგადოებისთვის“. ყოველივე ეს წითელ
ზოლად გასდევდა ბატონი პეტრეს მთელ პედაგოგიურ, სამეცნიერო და
საზოგადოებრივ მოღვაწეობას.

სწორედ ამან განაპირობა, რომ საქართველოს საზოგადოებრიობა, მისი
აღზრდილები და თაყვანისმცემლები ღრმა პატივისცემითა და უსაზღვრო
სიყვარულით აღნიშნავენ გამოჩენილი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის,
ახალგაზრდობის გულისხმიერი აღზრდელისა და უბადლო პედაგოგის პეტრე
ელენტის დაბადების 100 წლისთავს, რაც გულწრფელი და უანგარო სიყვარულის
კიდვე ერთი აღიარებაა მობღვრისა, რომელიც ათეული წლების განმავლობაში
ნამუსიანად ეხიდებოდა უმძიმეს უღელს და ქვეყანას მხოლოდ აგრარიკოს-
ეკონომისტებს კი არა, სამშობლოს სიყვარულით დამუხტულ კაცურ კაცებს
უზრდიდა.

მეტად ღრმა შინაარსიანია ბატონი პეტრეს მიერ განვლილი ცხოვრებისა
და მოღვაწეობის გზა. დაიბადა 1903 წლის 4 აპრილს, ოზურგეთის რაიონის ს.
ბახეში, პედაგოგის ოჯახში. 1922 წელს წარმატებით დაამთავრა ქუთაისის
რეალური სასწავლებელი. ხელმოკლეობის გამო სწავლა ვეღარ გააგრძელა და
მუშაობა დაიწყო. მხოლოდ 1925 წელს შეძლო სწავლის გაგრძელება თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის აგრონომიულ ფაკულტეტზე, რომელიც შემდეგ
სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტად ჩამოყალიბდა. სტუდენტობის წლებში ბატონი

პეტრე დიდ ინტერესს იჩენდა სასოფლო წარმოების ეკონომიკური პრობლემების მეცნიერული საფუძვლების შესწავლისადმი. მისი კვლევის ინტერესთა სფეროს წარმოადგენდა საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგების სპეციალიზაციის საკითხები. ჯერ კიდევ მთორე კურსის სტუდენტმა, სწორედ აღნიშნულ პრობლემას მოუძღვნა პირველი მოხსენება, რომელმაც პროფესორ-მასწავლებელთა მაღალი შეფასება დაიმსახურა.

სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის დამთავრებისთანავე, 1930 წელს პეტრე ელენტი ამავე ინსტიტუტის ასპირანტია. 1937 წელს ქართველ აგარარკოს-ეკონომისტთა შორის მის თაობაში პირველმა, წარმატებით დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია. 1957 წელს პეტრე ელენტს მიენიჭა მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი, ხოლო 1958 წელს – პროფესორის სამეცნიერო წოდება.

ბატონი პეტრე ელენტის 100-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომი და სახელმძღვანელო, გამოირჩევა პრობლემათა აქტუალობით, ღრმა თეორიული განზოგადებით და პრაქტიკული დასკვნებით, რომლებიც სრულად ასახავენ საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განსაკუთრებულ თავისებურებას, მისი შემდგომი აღმავლობის ამოცანებს, ხალხის სასიცოცხლო ინტერესებს.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია 1954-1960 წლებში გაწეული დიდი კვლევითი მუშაობა, რის შედეგად დეტალურად დამუშავდა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ზონალური სპეციალიზაციის საკითხები და მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის გაძლიერების მეცნიერულად დასაბუთებული რეკომენდაციები. აღნიშნულის საფუძველზე, პირველად საქართველოში გამოიყო სოფლის მეურნეობის საწარმოო სპეციალიზაციის 11 ზონა სამი ქვეზონით (1960 წ.), ხოლო შემდგომ, ხანგრძლივ პერიოდში ჩატარებული გამოკვლევებით – 13 ზონა 11 ქვეზონით (1986 წ.).

ნაშრომი ამ საკითხებზე პირველად 1960 წელს გამოიცა სამ ტომად, ხოლო 1971, 1977, 1982 და 1986 წლებში იგი კვლავ გამოდის განახლებული სახით ქართულ და რუსულ ენებზე. მთელი ამ საქმიანობის სულის ჩამდგმელი, მეთოდური ხელმძღვანელი და უშუალო შემსრულებელი პროფესორი პეტრე ელენტი იყო.

დიდა ბატონი პეტრეს დამსახურება კოლხეთის დაბლობის დაშრობისა და ათვისების, მისი სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ასპექტების მეცნიერული სიღრმით დამუშავებასა და განზოგადებაში. 50 წლის მანძილზე საქართველოში არ ყოფილა წყალსამეურნეო მშენებლობის არცერთი მსხვილი ობიექტი, რომლის საპროექტო ეკონომიკურ განაგარიშებათა მეცნიერულ დასაბუთებაში, საპროექტო დონეზე განხილვასა და მის დაცვაში მას აქტიური მონაწილეობა არ მიეღოს.

იგი, როგორც საქართველოს სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი 25 წლის მანძილზე ხელმძღვანელობდა ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის აქტუალური პრობლემების კვლევას. ამან მას საშუალება მისცა ყოფილიყო არა მარტო ქართული აგრარულ-ეკონომიკური მეცნიერების ფუძემდებელი, არამედ მეცნიერების ამ დარგში თანამედროვე ახლებური აზროვნების შემომტანი და გამტარებელი, რაც მხოლოდ ერთეულთა ხვედრია.

ბატონი პეტრე თავის სამეცნიერო მოღვაწეობაში დიდ ადგილს უთმობდა მეცნიერული კადრების მოზადების საქმეს. მასში შერწყმული იყო ყველა ის დადებითი თვისება და უნარი, რაც ნამდვილ აღმზრდელს და პედაგოგს მოეთხოვება. იგი გამოირჩეოდა საგნის ღრმა ცოდნით, გადაცემის მაღალი კულტურით, ახალგაზრდობისადმი დიდი მზრუნველობითა და გულისხმიერი დამოკიდებულებით, საჭირო მომთხონელობითა და შეფასების ობიექტურობით.

ბატონმა პეტრემ 100-ზე მეტი მეცნიერებათა დოქტორი და კანდიდატი აღზარდა და გზა დაულოცა აგრარულ-ეკონომიკურ მეცნიერებაში, არა მარტო საქართველოში, არამედ, აზერბაიჯანში, სომხეთში და რუსეთში. ამჟამად აგრარულ-ეკონომიკურ მეცნიერებაში იშვიათად მოიძებნება ისეთი პიროვნება, რომელსაც რწევა-დარიგება არ მიეღო და დისერტაციის დაცვის დროს პროფესორ პეტრე ჟღენტის მაღლიანი მხარდაჭერა არ ეგრძნო.

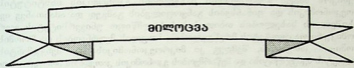
ბატონი პეტრე ჟღენტის მიერ განვლილი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის სახელოვანი გზა სათანადოდ იქნა დაფასებული. იგი არმეული იყო საქართველოს უმაღლესი საბჭოს მერვე მოწვევის დეპუტატად და სოფლის მეურნეობის საკითხების მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარედ, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრად. მინიჭებული ჰქონდა სახელმწიფო პრემიის ღაურუატის საპატიო წოდებანი, დაჯილდოებული იყო ორდენებითა და მედლებით, საქართველოს უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელებით და სხვა.

მისი დიდი ღვაწლისა და ამაგის დაფასების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გამოვლინებაა ის, რომ დაბადებიდან 100 წლისთავის აღნიშვნასთან დაკავშირებით საქართველოს აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტს მიენიჭა პროფესორ პეტრე ჟღენტის სახელი.

ბატონი პეტრე ვალმოხდილი წავიდა ამ ქვეყნიდან. ჰეშმარიტი მოძვრის და ღირსეული მამული შვილის უკუდავყოფის ნათელი დადასტურებაა ის, რომ მისი აღზრდილები დღესაც სახელოვნად აგრძელებენ ბატონი პეტრეს მიერ დამკვიდრებულ ტრადიციებს.

ღმერთმა უმრავლოს საქართველოს ბატონი პეტრეს მსგავსი ერისკაცები.

ჯ. მახარაძე

გიორგი პაპავა 80 წლისაა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველოს ტექნოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი ეკონომიკის დარგში, საქართველოს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს რესპუბლიკური პრემიის დაურეატი, სტუდენტი ახალგაზრდობის აღზრდის საქმეში შეტანილი პირადი დიდი წვლილისა და ნაყოფიერი სამეცნიერო მოღვაწეობისათვის ღირსების ორდენის კავალერი გიორგი ელადიშვილის ძე პაპავა დაიბადა 1923 წელს 3 იანვარს ქ. სამტრედიისში. 1926 წლიდან გადმოჰყავთ საცხოვრებლად თბილისში. სწავლობდა ჯერ 25-ე შემდეგ კი – 21-ე საშუალო სკოლაში. 1942 წელს გაიწვიეს არმიაში და გაგზავნეს ქერჩის ფრონტზე, სადაც ბრძოლის პროცესში დაატყვევეს გერმანელმა ფაშისტებმა და ჩასვეს გესტაპოს ციხეში. 1945 წლის აპრილში გზიდან გაექცა პატიმრობას. ამის შემდეგ ფაშისტური გერმანიის წინააღმდეგ იბრძოდა ქ. მაისენის მიმართულებით.

ომის დამთავრების შემდეგ დაბრუნდა თბილისში და მთელი მონდომებით ჩაება სწავლის პროცესში, რათა დაეძლია სწავლის პროცესიდან ამოვარდნილობა და დაუფლებოდა სათანადო ცოდნას, რომელიც მას დააყენებდა ეკონომიკური მეცნიერ-მკვლევარის ჩამოყალიბების გზაზე იმათზე არანაკლებად, ვიდრე ამას აკეთებდნენ მძიმე ცხოვრების განცდებისგან თავისუფალნი. მან თავისი ნებისყოფით კიდევაც მიაღწია ამ მიზანდასახულობას, ვინაიდან თანამდებობას ურჩია მეცნიერება.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი წარჩინებით დაამთავრა 1952 წელს მრეწველობის ეკონომიკის სპეციალობით. სტუდენტობის პერიოდში იყო დარგობრივი ეკონომიკის სტუდენტთა სამეცნიერო წრის თავმჯდომარე და სახელობითი სტიპენდიანტი.

უმაღლესის დამთავრების შემდეგ, როგორც ტყვედნამყოფს შეუქმნეს ბარიერები ასპირანტურაში სწავლის გასაგრძელებლად. მიუხედავად იმისა, რომ ერთდროულად აბარებდა გამოცდებს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტის ასპირანტურაში და შინაგან საქმეთა სამინისტროში გადიოდა ფილტრაციას, მაინც გავიდა კონკურსში და ფილტრაციამ დაადასტურა მისი სიწმინდე. მაინც დაუხურეს ასპირანტურის კარები, თითქოს ამ სპეციალობით შეცდომით იყო ადგილი დაშვებული. მან მაინც აიყვანა თავი ხელში, წაეიდა წარმოებაში სამუშაოდ და როგორც გამოცდილი პრაქტიკოსი დაუბრუნდა მეცნიერებაში მოღვაწეობას.

გ. პაპავა შრომით საქმიანობას იწყებს ჩაქვისა და ლაითურის ჩაის

ფაბრიკებში უფროსი ეკონომისტის თანამდებობაზე. შემდეგ სამუშაოდ გადადის ჯერ ჩაის, შემდეგ კვების მრეწველობის და ეკონომიკის მეცნიერულ-კვლევით ინსტიტუტებში და ასრულებს უმცროსი მეცნიერ-თანამშრომლის, უფროსი მეცნიერ-თანამშრომლის, ლაბორატორიის უფროსის, განყოფილების გამგის მოვალეობებს. საკმაო ხანია იგი მუშაობს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მიკროეკონომიკის და ფინანსების განყოფილების გამგედ და ამასთანვე იკვლევას სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჯერ ეკონომიკური ფაკულტეტის მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის და შრომის ეკონომიკის კათედრის, შემდეგ კი მიკროეკონომიკისა და მენეჯმენტის ფაკულტეტის მენეჯმენტისა და მეწარმეობის ეკონომიკის კათედრის პროფესორად.

გ. პაპავამ საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა 1959 წელს, ხოლო სადოქტორო - 1973 წელს. აღზრდილი ჰყავს 10 მეცნიერებათა კანდიდატი.

პროფ. გ. პაპავას გამოქვეყნებული აქვს 100 მეცნიერული ნაშრომი, მათ შორის 13 მონოგრაფია და ერთი გამოგონება თანაავტორებთან ერთად (გამოგონებათა და აღმოჩენათა საკავშირო კომიტეტის 1957 წ. № 105622 საავტორო მოწმობა).

მისი სამეცნიერო შემოქმედება აღსანიშნავია იმით, რომ მან შექმნა ეკონომეტრიკის ახალი განყოფილების საფუძვლები (ეკონომიკურ ლოგიკაზე დაყრდნობით ეკონომიკურ მახასიათებელთა მთლიანობითი თვისობრივი სისტემის ჩამოყალიბებისა და გაზომვის საფუძვლები), რომელიც დაუკავშირა საწარმოო სისტემის ტექნიკურ-ეკონომიკურ მახასიათებელთა მარკეტინგულ მართვას. გ. პაპავამ პირველმა გამოიყენა მეცნიერული შემეცნების სისტემური მეთოდოლოგია „პერიოდანტულ გენეტიკური მიდგომის“ სახით, პირველმა შექმნა ეკონომიკურ მახასიათებელთა სისტემა და ამით მიაღწია მენეჯმენტის ორგანიზებულობის გაზომვას. მან აღმოაჩინა დროის შუალედების უკუგების გენეტიკური ფორმირების ბუნებრივი მექანიზმი. მან დეტერმინირებული ეკონომიკური მულტიპლიკაციური ფაქტორული ეკონომიკური ანალიზი გაათავისუფლა ინდექსური ფაქტორული ანალიზის გარსისაგან, ისე რომ დაცული იქნა ეკონომიკური მახასიათებლების ბუნებრივი გენეტიკური წყობა. მან დაადგინა დეტერმინირებული მულტიპლიკაციური ფაქტორული ეკონომიკური ანალიზის კიდევ ორი პრინციპი, რომელმაც შეავსო ტრადიციული ერთადერთი პრინციპი, გამოავლინა და ჩამოაყალიბა წარმოებრივი სისტემის ეკონომიკურ მახასიათებელთა ფორმირების გენეტიკური მულტიოპერატორთა სისტემა და მისი ფუნქციონირების მექანიზმი. მანვე პირველად განახორციელა დეტერმინირებულ ფაქტორულ ეკონომიკურ ანალიზში (დფვა) ცნობილი „დაუნაწილებელი ნაშთის“ დანაწილება, ჩამოაყალიბა ეკონომიკურ მახასიათებელთა მულტიოპერატორთა სისტემის ორგანიზებულობის გაზომვის მეთოდი მენეჯერთა საქმიანობის უფექტის გასაზომად; შეიმუშავა დაგეგმვის, გეგმის შესრულებისა და წარმოების განვითარების ხარისხის შეფასების მეთოდოლოგია და ჭვრეტის ახლებური ლოგიკა; შექმნა სრულიად ახალი ეკონომიკური ანალიზის პერიოდანტული მეთოდი და წარმოების რიტმულობის განსაზღვრის ფორმულაც. აქ პირველმა შეძლო გამოერიცხა წარმოების დონის განვლენა რიტმულობის მაჩვენებელ კოეფიციენტზე მან ასევე შეძლო გამოერიცხა პროდუქციის გაყიდვათა რიტმულობის განსაზღვრიდან წლის დაწყებიდან ნაზარდ მაჩვენებელში პროდუქციის მიწოდებათა პარამეტრების დარღვევათა ნიველირება (მინქმალვითი გამოთანაბრება).

პროფესორმა გიორგი პაპავამ შექმნა და გამოაქვეყნა მრავალი ფრიად საყურადღებო ნაშრომი.

სარედაქციო კოლეგია

ლმო ჩიქავა 75 წლისაა

გამოქვეყნებულ ქართულ მეცნიერ-ეკონომისტს, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტს, დემოგრაფიისა და სოციალური კვლევის ინსტიტუტის დირექტორს, აკადემიკოს პ. გუგუშვილის სახელობის საქართველოს ეკონომიკურ-კუმანდარული ინსტიტუტის რექტორს, საქართველოს სახელმწიფო სამსახურის მართვისა და მოსამსახურეთა მომზადების, გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების ცენტრის უფროსს, საქართველოს ეკონომიკის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტს, მეცნიერების დამსახურებულ მოღვაწეს, ნიუ-იორკის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსს, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორ ღლო ჩიქავას დაბადებიდან 75 და სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობის 55 წელი შეუსრულდა.

პროფესორ ღლო ჩიქავას მიერ გავლილი ღრმა შინაარსიანი ცხოვრებისა და სამეცნიერო მოღვაწეობის გზა ჭკუშმარტივად ნათელი მაგალითია იმისა, თუ შემოქმედების რაოდენ მაღალ მწვერვალზე შეიძლება მიღწეოს ჩვეულებრივ ტრადიციულ ქართულ ოჯახში დაბადებულმა ადამიანმა თავისი ნიჭიერებით, აღიარებული შრომით, დასახული მიზნის მისაღწევად მთელი ძალისხმევით, მაქსიმალური მობილიზებით, ანუ, როგორც იტყვიან, მოწამებრივი მოთმინებითა და ამტანიანობით, ღლესათვის იგი ქართული ეკონომიკური მეცნიერების ერთ-ერთი ბრწყინვალე წარმომადგენელი, მისი მშვენიერებაა.

უწინარეს ყოვლისა, გვინდა ხაზი გაუხვეთ ბატონი ღლოს, როგორც ეკონომიკური თეორიის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტისა და უბადლო დოქტორის, ახალგაზრდობის გულმისმომხიერი აღმზრდელის ნაყოფიერ პედაგოგიურ მოღვაწეობას, რომელსაც იგი დიდი რუფუნებითა და მაღალი პასუხისმგებლობით ეწევა 1951 წლიდან მოყოლებული, როდესაც ასისტენტის რანგში პირველად შევიდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა აუდიტორიაში. შემდეგ, თითქმის სამი ათეული წლის განმავლობაში (ძირითადად პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის გამგის რანგში) აქტიურ აღმზრდელობით-პედაგოგიურ საქმიანობას ეწეოდა თბილისის უცხო ენათა პედაგოგიურ და საქართველოს პოლიტიკურ ინსტიტუტებში.

ვისაც თუნდაც მცირეხინიანი ურთიერთობა მაინც ჰქონია ბატონ ღლოსთან, ალბათ, დაგვეთანხმება, რომ იგი, როგორც მაღალინტელექტუალური და ფართოდ ერუდირებული პიროვნება, აზროვნებს, მსჯელობს და წერს უადრესად ნათლად, დახვეწილად, აკადემიურად. ამიტომ მრავალრიცხოვანი აღსაზრდელები მისგან იმევენ არა მარტო მეცნიერულ ცოდნას, არამედ ქცევის

მდიდარ კულტურასაც.

და მაინც, პროფესორ დეო ჩიქავას საზოგადოებრიობა იცნობს უმთავრესად როგორც ფართო შემოქმედებით დიაპაზონის მალაღრობულქოვულ მეცნიერს. უფრო ზუსტი იქნება თუ ვიტყვით, რომ მასში პარამონურადაა შერწყმული მეცნიერი მკვლევრის, პედაგოგისა და მეცნიერების ორგანიზატორის მალაღი პროფესიული თვისებები. დ. ჩიქავას ეკონომიკური მეცნიერების, ძირითადად ეკონომიკური თეორიისა და მაკროეკონომიკის, აგრეთვე, დემოგრაფიის აქტუალურ პრობლემებზე გამოქვეყნებული აქვს 150-ზე მეტი მეცნიერული ნაშრომი, მათ შორის ცალკე წიგნად -19 მონოგრაფიული გამოკვლევა და სახელმძღვანელო. ისინი გამოირჩევიან პროფესიონალიზმით, მეცნიერული ანალიზის სიღრმით, მსჯელობის კონსტრუქციულობით, კვლევის ვექტორის ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტებზე მიმართვით. ამ გამოკვლევებმა თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს ქართული ეკონომიკური აზრის განვითარებაში.

პროფესორ დ.ჩიქავას ნაშრომებში, რომელთა უმრავლესობა კარგადაა ცნობილი არა მარტო სწავლული ეკონომისტებისათვის, არამედ, საერთოდ, ეკონომიკური პრობლემებით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისთვისაც, ორიგინალურად არის გაშუქებული შრომის საზოგადოებრივი დანაწილების, წარმოების ტერიტორიული სპეციალიზაციისა და ეკონომიკური უფექტიანობის, ეროვნული შემოსავლის ინსტიტუტში, რომელიც თუბილარის უნარიანი ხელმძღვანელობით მოკლე დროში გადაიქცა ქვეყნის წამყვან სამეცნიერო-კვლევით ცენტრად დემოგრაფიული პრობლემების შესწავლის დარგში.

უკანასკნელი 10 წლის მანძილზე ეკონომიკის გლობალურ საკითხებთან ერთად, დეო ჩიქავა განსაკუთრებით ინტენსიურად იკვლევს ეკონომიკური დემოგრაფიის პრობლემებს. ჭეშმარიტად ახალი სიტყვაა მეცნიერებაში მისი ახლახან დასტაბილი ნაშრომი - „დემოგრაფიული კატეგორიები და კანონები“, რომელშიც სათანადო მეცნიერული სიღრმითაა გაშუქებული დემოგრაფიული კანონების არსი, თავისებურებანი, ობიექტური ხასიათი, კლასიფიკაცია (ზოგად, სპეციფიკურ და კერძო კანონებად დაჯგუფება, ძირითადი დემოგრაფიული კანონის გამოყოფა), შეცნობა, პრაქტიკული გამოყენება და სხვა.

აღსანიშნავია, რომ ბატონმა დეომ ტიტანური შრომა გასწია მისი (და ყველა ჩვენგანის) სასიკადალო მასწავლებლების - აკადემიკოსების პაატა გუგუშვილისა და ვასილ ჩანტლაძის მიერ დაწყებული ნაშრომის - „ეკონომიკური და დემოგრაფიული ტერმინოლოგია“, რომელიც 40 ათასზე მეტ ტერმინს მოიცავს, სრულ კონდიციამდე მიყვანისა (დასრულებისა) და გამოცემისათვის.

აღბათ გადაბჭარბებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ამით მან, ჯერ ერთი, თვალსაჩინო წვლილი შეიტანა ქართული ეკონომიკური მეცნიერების განვითარებაში და, მეორე, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ღირსეული პატივი მიაგო და ერთგვარი მეგლი აუგო თავის სახელოვან მასწავლებლებს.

პროფესორი დეო ჩიქავა არასოდეს ყოფილა ეგრეთ წოდებული კაბინეტური ტიპის მეცნიერი. მას, როგორც ჭეშმარიტ მკვლევარსა და პატრი-

ოტს, დიდად აღწევს ქვეყნის ბედი, სამამულო ეკონომიკის მდგომარეობა და მისი განვითარების პერსპექტივები. სწორედ ამიტომ ყოველთვის ისწრაფვის კულეკის შედეგად მიღებული დასკვნებისა და რეკომენდაციების პრაქტიკაში დანერგვისაკენ.

პროფესორ ლეო ჩიქავას მეცნიერულ გამოკვლევათა შედეგები გამოქვეყნებულია უცხოეთის (რუსეთი, იტალია, გერმანია, რუმინეთი, უნგრეთი, ჩეხეთი და ა.შ.) ავტორიტეტულ ჟურნალებსა და სხვა პერიოდულ გამოცემებში. 1972 წელს მან ლექციების ციკლი წაიკითხა ბერლინის, შვერინისა და როსტოკის (გერმანია) უნივერსიტეტების მრავალრიცხოვან აუდიტორიებში, რომლებმაც დიდი ინტერესი გამოიწვია

მნიშვნელოვანია ბატონი ლეოს დამსახურება უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისთვის სახელმძღვანელოების შექმნაში. მისი თანაავტორობითა და რედაქტორობით 1979-1981 წლებში გამოცემული პოლიტიკური ეკონომიის სახელმძღვანელოს (ორტომუელი) საქართველოს განათლების სამინისტროს სპეციალური პრემია მიენიჭა.

როგორც სტუდენტთა, ისე პროფესორ-მასწავლებელთა შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობს პროფესორ ლ. ჩიქავას მიერ 1998 წელს გამოცემული და დღესათვის ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად ქცეული ორიგინალური დამხმარე სახელმძღვანელო – „ეკონომიკური თეორიის მოკლე კურსი“.

მართლაც გამორჩეული ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტი ლეო ჩიქავას წვლილი ეკონომიკის მეცნიერების განვითარებაში ღირსეულად არის დაფასებული. იგი დაჯილდოებულია ღირსების ორდენით, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის მედლით, საპატიო სიგელებით; არჩეულია ნიუ-იორკის მეცნიერებათა (საერთაშორისო) აკადემიის ნამდვილ წევრად – აკადემიკოსად.

ლეო ჩიქავა, როგორც ერთ-ერთი მაღალკვალიფიციური და ავტორიტეტული ქართველი სწავლული ეკონომისტი, პირველი და უცვლელი პრეზიდენტი საქართველოს მეცნიერ-ეკონომისტთა საზოგადოებრივი შემოქმედებითი ცენტრის ეკონომიკის მეცნიერებათა აკადემიისა.

პროფესორ ლ. ჩიქავა მეცნიერულ მუშაობას შესანიშნავად უთავსებს ფართო საზოგადოებრივ მოღვაწეობას. იგი ინტენსიურ შემოქმედებით საქმიანობას ეწევა როგორც ჟურნალების „ობშესტვო ი ეკონომიკას“ (ქ. მოსკოვი), „მაცნეს“ (ეკონომიკის სერია), „მაკრო-მიკროეკონომიკის“, „ეკონომიკის“, „გადასახადების“, „ქართულის დედის“ სარედაქციო კოლეგიების წევრი, დემოგრაფიის სამთავრობო კომისიის წევრი, „საქართველოს ატლასის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრი და ა. შ.

ბატონი ლეოს კოლეგები – ქართველი მეცნიერ ეკონომისტები, ასევე მისი მრავალრიცხოვანი მოწაფეები იცნობენ მას, როგორც მაღალი რანგის პროფესიონალს, პრინციპულ და მომთხოვნ, მაგრამ ამავე დროს უადრესად თბილ და კეთილმოსურნე პიროვნებას, ხეობრივი სიწმინდით გამორჩეულ, უღალატო და მართალ კაცს. ხანდაზმულობის მიუხედავად, იგი დღესაც უშრეტო ენერჯით, დაუღალავად და მისთვის ჩვეული შემართებით ემსახურება თავის საყვარელ საქმეს. საკვირველია, როგორ ასწრებს ამდენი რამის გაკეთებას, თანაც ზედმიწევნით გულმოდგინებითა და სიღრმისეულად. ბატონი ლეო თავისი ღრმაშინაარსიანი შემოქმედებით შესანიშნავი ნიმუში და მაგალითია ჩვენი ახალგაზრდობისათვის.

გულთადად ვულოცავთ პროფესორ ლეო ჩიქავას დაბადებიდან 75 და სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობის 55 წლისთავს. ვუსურვებთ

ვლ. პაპაია, ვ. ლორთქიფანიძე, ნ. ხანთელაძე.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

სტატიების გამომცემების წესები

1. ჟურნალში (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომების სერია "ეკონომიკა") ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე ქვეყნდება სტატიები, რომლებიც ეხება საერთაშორისო ბიზნესის და ეკონომიკის აქტუალურ საკითხებს. პერიოდულად იბეჭდება ინფორმაციები ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესის ფაკულტეტის საქმიანობის შესახებ, აგრეთვე რეცენზიები, კონფერენციების, სხდომების და სხვა სამეცნიერო-ორგანიზაციული ღონისძიებების მასალები.
2. რედაქციაში გამოგზავნილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში კი - ყველა თანაავტორის მიერ, სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალის, ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე შესრულებული რეფერატების ჩათვლით, არ უნდა აღემატებოდეს კომპიუტერზე ნაბეჭდი ტექსტის 15 გვერდს, რომელიც დაბეჭდილია 1.5 ინტერვალით და 10 ზომის შრიფტით. სტატიას უნდა ახლდეს რეფერატები ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე. უცხოელი ავტორები რეფერატს წარმოადგენენ მხოლოდ ინგლისურ ენაზე.

რედაქციაში სტატიის წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ კომპლარად ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS Word, ქართული ტექსტი შრიფტით AcadNux, ხოლო ინგლისური და რუსული ტექსტი - Times New Roman, შრიფტის ზომა 10)

4. ლიტერატურის დასახელება უნდა მოთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი სიის სახით.

წიგნებისათვის დაცული უნდა იქნეს შემდეგი თანმიმდევრობა: ავტორის გვარი და ინიციალები, წიგნის დასახელება, ტომი, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი.

საჟურნალო სტატიისათვის - ავტორის გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ტომი, ნომერი (გამოშვება).

ლიტერატურის სიაში მითითებული წყარო უნდა იყოს გამოყენებული სტატიის ტექსტში. ამა თუ იმ ავტორის ნაშრომის ციტირების შემთხვევაში მას უნდა მიეთითოს წყარო შესაბამისი გვერდის აღნიშვნით. წყარო მიეთითება კვადრატულ ფრჩხილებში შემდეგი სახით [2, 47], სადაც პირველი ციფრი შეესაბამება ციტირებული წყაროს რიგით ნომერს გამოყენებული ლიტერატურის სიაში, ხოლო მეორე - იმ გვერდს, საიდანაც აღებულია ციტატა. ლიტერატურის ნომერი სიაში შეესაბამება ტექსტში მათი მოხსენიების რიგს.

ძირითადი ტექსტის ცხრილები, გრაფიკები და სქემები უნდა განლაგდეს მათი მითითების ადგილზე. თუ იქ ადგილი არაა საქმარისი, შეიძლება მათი მოთავსება შემდეგ გვერდზე. ცხრილებს, გრაფიკებს და

სქემებს უნდა ჰქონდეს ნუმერაცია და დასახელება, საჭიროების შემთხვევაში – დამატებითი განმარტებები.

ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის ბიბლიოგრაფიული აღწერა ზუსტად უნდა შეესაბამებოდეს წიგნის (ჟურნალის) სატიტულო ფურცელს. ეურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შესვლის რიგის მიხედვით. თუ რედაქცია დააბრუნებს სტატიას გადასამუშავებლად, სტატიის წარმოდგენის თარიღად ითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი. სტატია ვექვემდებარება რეცენზირებას. სტატიის გამოქვეყნების შემთხვევაში რედაქცია უფლებას იტოვებს არ დაუბრუნოს ავტორს.

- სტატია, რომელიც არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ პირობებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება.

Правила для авторов

- В журнале (научных трудов Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили серия «Экономика») на грузинском, русском и английском языках публикуются статьи, касающиеся актуальных вопросов международного бизнеса и экономики. Периодически печатаются информации о деятельности факультета международного бизнеса Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили, рецензии, материалы конференций, заседаний и других научно-организационных мероприятий.
- Направленный в редакцию оригинал статьи должен быть подписан автором, а в случае соавторства – всеми соавторами, с указанием фамилии, имени, отчества, места работы, учёной степени и звания, полного почтового адреса и телефонов, факсов.
- Объём статьи, вместе со списком использованной литературы и рефератов на грузинском, русском и английском языках, не должен превышать 15 страниц, набранных на компьютере 1.5 интервалом, размером шрифта 10.

Статьи представляются в редакцию в двух экземплярах, вместе с электронной версией (MS Word, шрифт Times New Roman, размер 10) и рефератами на грузинском, русском и английском языках. Иностранцы авторы реферат представляют только на английском языке.

- Литература приводится в конце статьи общим списком в следующем порядке: Книги: Фамилия и инициалы автора, название статьи, название журнала, год, том, номер (выпуск).

Ссылки, указанные в списке литературы должны быть использованы в тексте статьи. В случае цитирования работы того или иного автора, нужно указать источник и отметить соответствующую страницу. Ссылки на литературу в тексте даются в квадратных скобках [2, 47], где первая цифра соответствует порядковому номеру цитированного источника в списке использованной литературы, а вторая цифра – ту страницу, откуда приводится цитата. Номер литературы в списке соответствует порядку их использования в тексте.

Таблицы, графики и схемы основного текста должны быть расположены на указанном месте. Если же там недостаточно места, можно поместить их на

следующую страницу. Таблицы, графики и схемы должны иметь нумерацию и название, а в случае необходимости, дополнительные комментарии. Библиографическое описание каждого названия в списке литературы должно строго соответствовать титульному листу книги (журнала).

5. В журнале статьи публикуются в порядке поступления в редакцию. В случае возвращения автору статьи для доработки, датой представления считается день получения редакцией окончательного текста.
6. Статьи подлежат рецензированию. В случае отклонения статьи редакция оставляет за собой право не возвращать её автору.
7. Рукописи, не отвечающие настоящим правилам, редакцией не принимаются.

Notes for Contributors

Aims and scope

The Journal (Proceedings of I. Javakhishvili Tbilisi State University, Series *Economics*) publishes the Georgian, Russian and English-language articles dealing with results of the theoretical and applied research into modern economic trends. It contains news and information about current publication in the sphere of economics, as well as abstracts and proceedings of related conferences, meetings and other scientific-organizational events.

Presentation of manuscripts

Original manuscripts should be signed by the author or by all the authors in the case of co-authorship, providing the full name, place of employment, academic degree and rank, complete postal address, telephone, fax and e-mail.

Volume of a contribution together with a list of references and abstracts should not exceed 15 computer-typed pages, using double spacing and font size 10.

Contributions should be submitted in two typed copies and a copy in electronic format, preferably in MS Word for Windows format. Georgian manuscripts should be printed in AcadNusx font, the Russian ones – in Times New Roman, font size 10. Abstracts Foreign authors are expected to submit abstracts in Russian and English.

References

References should appear at the end of a contribution, as a single list.

The following succession should be followed:

For books: the author's surname and initials, the book's title, volume, place of publication, publishers, year (publication).

For journal articles: the author's surname and initials, the article's title, year, volume, and number (publication).

The source indicated in the list of references should be cited in the article's text. If a definite author's work is cited, the source with notification of the corresponding page should be given in square brackets, e.g. [2, p. 47]. Here the first figure shall correspond to the serial number of the cited source in the list of references applied, the second number - to the page from which the citation was taken. The number of a reference in the list shall correspond to the number of its reference in the text.

Bibliographic descriptions of all books in the references shall correspond to the title page of a book/journal.

Illustrative material

Tables, charts and diagrams in the main text should be presented on the place of their reference. If the space does not allow for their placement, they may be placed on the next page. The illustrative material should be numerated and titled, or provided with additional information, where necessary.

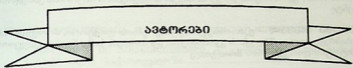
Publication

Contributions shall be published in compliance with the order of submission. If the Editorial Board returns a contribution for revision, the date of submission shall be the date of acceptance of the final text by the Board. Contributions are subject to editing. A manuscript, which does not comply with the above conditions, will not be accepted and returned to the contributor.

Submission

Contributions shall be submitted to:

Larisa Korganashvili, Editor, *Economics*, University High-rise Building, Floor 13,
(address) Nino Papachashvili, Executive Secretary,
Economics; 40 61 (Chair), 58 84 29 (Home);
Journal abstracts may be accessed at Web site: _____

ათანელიშვილი თამარ – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის მასწავლებელი

აქლავილი კონიტი – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ანალიზის მათემატიკური მეთოდების კათედრის გამგე

აქლავილი ნათან — ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი

ბაგუნაშვილი ზორბი – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანი

ბერიძე რუსთა — ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესისა და საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკის კათედრის დოქტორანტი

ბაშასურდია თამარ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფინანსებისა და კრედიტის კათედრის დოცენტი

ბერიძე ივანე – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მენეჯმენტისა და მეწარმეობის ეკონომიკის კათედრის დოცენტი

კუპრაიშვილი ელგუჯა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღრიცხვა, კონტროლის, აუდიტის კათედრის დოცენტი

ლურთაძე ვანია – ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დემოგრაფიის კათედრის გამგე

ლონდონში ალექსანდრა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის დოცენტი

მახარაძე ჯიმალ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე

მატივიშვილი გურამ – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტის თანამშრომელი

მიხაიკიანი ელენა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანი

მღვინეიშვილი ბაბუნა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესისა და საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკის კათედრის დოცენტი

პაპავა ელენიზა – საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

სანთლაძე ნუზარ – ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

სოფიანი ვა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის დოცენტი

სილაგაძე ანთონი – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პრორექტორი

ფიქინიანი მია – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოცენტი

ფუაძე-პილასი პირო – ახალი ზელანდიის უნივერსიტეტის პროფესორი

გოგინავანი ლარია – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესისა და საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკის კათედრის გამგე

გაღარი გიორგი – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესისა და საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკის კათედრის ასპირანტი

ხარაიშვილი ეთერი – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე

შინაარსი

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკურ მოქმედებათა ისტორია

ა. სილაბაძე, თ. ათანაძე **ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები საქართველოში**.....7

სამატორული ეკონომიკა. მენეჯმენტი

ბ. ხარაიშვილი, ბ. მუტიანი **სასურსათო ბაზრის ფორმირების თავისებურებანი საქართველოში**.....31

ბ. ბაბუნაშვილი - **ბუნებათსარგებლობის მართვის მანეჯმენტული სისტემის ჩამოყალიბების მეთოდოლოგიური საფუძვლები**.....36

ბ. ანაბაძე, ნ. ანაბაძე **ბუნებრივი ფაქტორების ეკონომიკური შეფასების დროს ეკონომეტრიკული მოდელების გამოყენების შესახებ**.....50

მიკროეკონომიკა. შრომის ეკონომიკა

ბ. კოჭიაშვილი - **მეწარმეობა: საქმიანი აქტივობის განსაკუთრებული ფორმა**.....52

ბ. მამუკაშვილი - **ბიზნესის განვითარების დემოგრაფიული გარემო საქართველოში**.....58

მარკეტინგი

რ. ბერიძე - **სტრატეგიული მარკეტინგის არსის შესახებ**.....68

შინაგეგმვა. ფულის მიმოქცევა. კრედიტი

თ. ბაგდასაძე - **საქართველოს სახელმწიფო ვალის მომსახურების გაუმჯობესების გზები**.....73

თ. ხაჩიძე - **გენდერული თანასწორობა და მისი განხორციელების შესაძლებლობა ბიუჯეტის საშუალებით**.....81

სტატისტიკა. საბუღალტრო აღრიცხვა. ეკონომიკური ინფორმაციკა

ფოქაძე-შილაძე აიშორი - **საერთაშორისო ფირმის ქსელური და ჯგუფური პოლიტიკა: პრაქტიკული პერსპექტივა (ინგლისურ ენაზე)**.....97

თ. კუპრეიშვილი - **მატერიალური მარაგის შეფასების მეთოდის შერჩევა**.....99

ეკონომიკის ისტორია. მსოფლიო ეკონომიკა

ლ. ყორღანაშვილი, ბ. შადური - **წარმოებისა და კაპიტალის ტრანსნაციონალიზაციის თეორიული ასპექტები**.....105

ა. ლონდარიძე - **საქართველოს გეოეკონომიკური და საგარეო**

ეკონომიკური სტრატეგია თანამედროვე ეტაპზე.....128

მ. შვიძორიშვილი - ფირმის საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის მარკეტინგული სტრატეგიის ფორმირების მეთოდოლოგიური პრინციპები.....130

ეკონომიკის დარგში დაცული დისპრტაციები.....137

ახალი წიგნები

ელ. პაპავას მონოგრაფია პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა (ე. შექვაბიშვილი).....142

დირსუხსანოშვილი თარიღები

ჭეშმარიტი მოძღვარი - დირსეული მამულიშვილი (ჯემალ მახარაძე).....144

გიორგი

გიორგი პაპავა 80 წლისაა.....147

ლევო ჩიქავა 75 წლისაა (ელ. პაპავა, ე. ლორთქიფანიძე, ნ. სანთელაძე).....149

სტატიების გამომქვეყნების წესები.....153

ავტორები.....157

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УЧЕНИЙ

- А. Силагадзе, Т. Атанелишвили - Доктора экономических наук в Грузии.....7

СЕКТОРНАЯ ЭКОНОМИКА. МЕНЕДЖМЕНТ

- Э. Хараишвили, Г. Метивишвили - Своеобразности форм продовольственного рынка в Грузии.....35
- Г. Бабунашвили - Методологические основы разработки системы показателей управления природопользованием... 46
- К. Ачелашвили, Н.Ачелашвили - Об использовании эконометрических моделей при экономической оценке природных факторов.....46

МИКРОЭКОНОМИКА. ЭКОНОМИКА ТРУДА

- Г. Эркоманшвили - Предпринимательство: особая форма деловой активности.....57
- Б. Мгебришвили - Демографическая среда развития бизнеса в Грузии.....67

МАРКЕТИНГ

- Р. Беридзе. О сущности стратегического маркетинга.....71

ФИНАНСЫ. ДЕНЕЖНОЕ ОБРАЩЕНИЕ. КРЕДИТ

- Т. Гамсахурдиа - Пути улучшения обслуживания государственного долга Грузии.....79
- Э. Сепашвили - Равенство рода и возможность его выполнения бюджетом.....87

СТАТИСТИКА. БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНФОРМАТИКА

- Фоукс-Уильямс Айфор - Сетевая и групповая политика международной фирмы: практические аспекты.....98

Э. Купреишвили. Подбор метода оценки материального запаса.....104
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА

- Л. Корганашвили, Г. Шадури - Теоретические аспекты транснационализации производства и капитала.....112
- А. С. Лондариде - Геоэкономическая и внешнеэкономическая стратегия Грузии на современном этапе.....113
- Майя Пейкришвили - Методологические принципы формирования маркетинговой стратегии внешнеэкономической деятельности фирмы.....135

ДИССЕРТАЦИИ, ЗАЩИЩЁННЫЕ В ОБЛАСТИ ЭКОНОМИКИ.....137

НОВЫЕ КНИГИ.....142

ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫЕ ДАТЫ.....144

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ.....154

АВТОРЫ.....157

CONTENTS

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC SCIENCES

A. Silagadze - Doctors of Economical Science in Georgia.....	7
---	---

SECTORIAL ECONOMY. MANAGEMENT

E. Kharashvili, G. Metivishvili - Particularity of the food market formation in Georgia.....	35
G. Babunashvili - Methodological principles of tracing out the showing system of management of nature use.....	45
K. Achelashvili, N. Achelashvili - Application of econometric models for determining of economic valuation of natural resource	51

MICROECONOMICS. LABOUR ECONOMICS

G. Ercomaishvili - Entrepreneurship: the Particular form of Business Activity	57
B. Mgebrishvili - Demographic Environment for Development of Business in Georgia.....	67

MARKETING

R. Beridze - For the concept of Strategic Marketing.....	72
---	----

FINANCE. MONEY CIRCULATION. CREDIT

T. Gamsakhurdia - Improvement of the ways of the state debt service of Georgia.....	80
E. Sepashvili - Gender Equality and Possibility of its implementation by Budget.....	88

STATISTICS. ACCOUNTING. ECONOMIC INFORMATION

Igor Ffowcs - Williams - Policy for Inter-firm Networking and Clustering: A Practitioner's Perspective	89
---	----

HISTORY OF ECONOMY. WORLD ECONOMY

L. Khorghanashvili, G. Shaduri - The theoretical aspects of transnationalization of production and capital112

A. Londaridze - Geoeconomic and foreign economic strategy of Georgia at the present stage..... 128

M. Peikrishvili - Methodological principles of the marketing strategy formation for the firm's external economical activities..... 136

NEW BOOKS.....142

MEMORABILIA.....144

Notes for Contributors..... 155

AUTHORS.....157

გამომცემლობის რედაქტორი ნ. ცაგარეიშვილი
 ტექნიკური რედაქტორი ფ. ბუღალაშვილი
 კორექტორები: ნ. ჩახაია, რ. კვაჭანტირაძე, ე. სულხანიშვილი

ხელმოწერილია დასაბუჯდად 28.05.03
 საბუჯდო ქაღალდი 60X84. პირ. ნაბუჯდო თაბახი 16,61
 სააღრ.-საგამომც. თაბახი 12,36
 შეკვეთა №29 ტირაჟი 150

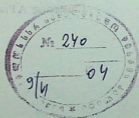
ფასი სახელშეკრულებო

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა,
 0128, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზ., 14.

გამომცემლობა „უნივერსალი“
 თბილისი, 0128, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 1.

☎: 29 09 60, 8 (99) 17 22 30

E-mail: universal@posta.ge

2004-240

25
59-2003

n 3695/2